

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

**ЗБІРНИК
АВТОРСЬКИХ
ПРОГРАМ**

**Херсон
2018 рік**

Збірник авторських програм/ Андрієвський Б.М., Цюпак І.М., Анісімова О.Е., Владимірова А.Л., Голінська Т.М., Кабельникова Н.В., Казаннікова О.В., Лось О.М., Мироненко О.В., Полєвікова О.Б., Соценко Ю.Ю. – Херсон: Педагогічний факультет, 2018. – 173 с.

Укладачі:

Андрієвський Б.М., Цюпак І.М., Анісімова О.Е., Владимірова А.Л., Голінська Т.М., Кабельникова Н.В., Казаннікова О.В., Лось О.М., Мироненко О.В., Полєвікова О.Б., Соценко Ю.Ю.

Рецензенти:

1. Голобородько Євдокія Петрівна, член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, менеджменту освіти й інноваційної діяльності КЗВО «Херсонська академія неперервної освіти».

2. Яцула Тетяна Володимирівна, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту імені проф. Є. Петухова.

3. Блинова Олена Євгенівна – завідувач кафедри загальної та соціальної психології, доктор психологічних наук, професор.

Затверджена Вченою радою ХДУ
Протокол № 3 від «29» жовтня 2018 р.

Погоджено НМР ХДУ
Протокол № 1 від «17» жовтня 2018р.

Схвалено НМР факультету дошкільної та початкової освіти
Протокол № 1 від «27» вересня 2018 р.
Голова НМР факультету доцент І.М. Цюпак.

Розглянута на засіданні кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти

Протокол № 2 від «3» вересня 2018 р.
Завідувач кафедри професор Б.М. Андрієвський

ЗМІСТ

Спеціальність 012 Дошкільна освіта

I. Ступінь вищої освіти «бакалавр»	4
Вступ до спеціальності.....	5
Дошкільна лінгводидактика.....	8
Методика навчання української мови в полікультурному середовищі ЗДО.....	23
Теорія та методика розвитку мовлення дітей раннього віку.....	28
Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності.....	32
Практикум з дошкільного репертуару.....	36
Психологія загальна	41
Основи психодіагностики.....	45
Дитяча психологія	49
Психологія педагогічна	54
Психологічний супровід дитинства.....	57
Психопатологія.....	63
Психологія: соціальна психологія.....	67
Художня праця та основи дизайну.....	72
Основи образотворчого мистецтва з методикою керівництва зображувальною діяльністю дітей.....	77
Сучасна українська мова з практикумом.....	84
II. Ступінь вищої освіти «магістр»	94
Актуальні проблеми дошкільної освіти.....	95
Педагогіка і психологія вищої школи.....	97
Сучасні технології дошкільної освіти.....	102
Технологія інтегрованих занять у закладі дошкільної освіти.....	105
Технологія мовленнєво-ігрової діяльності дітей.....	109
Технологія керівництва логіко-математичним розвитком дітей....	111
Тренінг розвитку комунікативної компетентності педагога	116
Філософія інклюзивної освіти.....	121
Інноваційні методики освітньої роботи ЗДО з інклюзивним навчанням.....	125
Спеціальність 013 Початкова освіта	
I. Ступінь вищої освіти «бакалавр»	132
Вікова психологія.....	133
Психологія загальна.....	137
Психологія педагогічна	141
Образотворче мистецтво з методикою навчання.....	145
II. Ступінь вищої освіти «магістр»	152
Гендерна психологія.....	153
Методика викладання галузей «Технології», «Мистецтво» у ЗВО..	157
Філософія інклюзивної освіти.....	163
Інноваційні методики освітньої роботи шкіл з інклюзивним навчанням.....	167

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 012 ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

I. СТУПІНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ «БАКАЛАВР»

ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ
Авторська програма
нормативної навчальної дисципліни
підготовки бакалавр
напряму 01 Освіта
спеціальності 012 Дошкільна освіта
(Шифр за ОПП ОК 13)

Програма розроблена

Цюпак І.М., доцентом кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, кандидатом педагогічних наук.

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни “**Вступ до спеціальності**” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності 012. «Дошкільна освіта»

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретичні засади змісту педагогічної діяльності; наукові знання про галузь майбутньої професійної діяльності; принципи, методи, прийоми, форми навчання у вищому педагогічному закладі освіти, видами і формами перевірки й оцінки знань, умінь та навичок студентів.

Міжпредметні зв'язки: опановуючи зазначений перелік знань, умінь і навичок, студенти мають актуалізувати знання з курсів «Педагогіка дошкільна», «Теорія і методика дошкільної освіти: ознайомлення дітей із суспільним довкіллям», «Сучасна українська мова з практикумом», «Теорія і методика дошкільної освіти: співпраця ЗДО з родинами», що сприятиме в подальшому формуванню професійної компетентності вихователя ЗДО.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою даного курсу є доведення до свідомості студентів спеціальності “Дошкільна освіта” важливості соціальної ролі вихователя, особливості вимог до фахівців у галузі суспільного дошкільного виховання, знайомство їх з професійними обов'язками, функціями сучасного педагога; розкриття змісту основних педагогічних понять і категорій, знайомство з особливостями, сучасними тенденціями розвитку і документами, що регламентують систему освіти України; ознайомлення студентів з культурою учбової праці.

1.2. Завдання курсу:

Пізнавальні: сприяти міцному усвідомленому засвоєнню студентами змісту і суті курсу “Вступ до спеціальності”, розумінню ролі вихователя дошкільного закладу, його функцій і професійних обов'язків.

Сформувати у студентів загальне уявлення про структуру, зміст, характер і специфіку їхньої майбутньої професійної діяльності.

Ознайомити майбутніх учителів із системою освіти в Україні, принципами її побудови.

Практичні: розвинути розуміння ролі педагогічної практики студентів у їх професійній підготовці, шляхи формування культури педагогічного спілкування.

Показати дошкільний навчальний заклад як галузь майбутньої професійної діяльності.

Сформувати уявлення про зміст та основні форми навчання у вищому педагогічному закладі освіти, види і форми перевірки і оцінки знань,

Виховні: сприяти формуванню особистості майбутнього педагога, розвитку його культури, ерудиції.

1.3. Компетентності:

- *загальнопедагогічні* - володіння базовими інваріантними психолого-педагогічними знаннями й умінями, обумовленими успішністю вирішення широкого кола виховних і освітніх завдань в різних педагогічних системах; це відповідність певним професійно-педагогічним вимогам незалежно від спеціалізації майбутнього педагога; це володіння

сукупністю загальнолюдських якостей особистості, необхідних для успішної професійно-педагогічної діяльності;

- *спеціальні* - володіння специфічними для даного курсу знаннями й уміннями;

- *технологічні* (діяльнісні) - володіння професійно-педагогічними вміннями, під якими розуміється засвоєний спосіб виконання професійно-педагогічних дій, що забезпечуються сукупністю набутих знань у галузі часткової лінгводиактики, а саме – методики навчання української мови в дитячих закладах з російськомовним режимом; креативність;

- *комунікативні* - встановлення правильних взаємовідносин з вихованцями, які сприяли б найбільш ефективному вирішенню завдань навчання і виховання; прояв шанобливого, зацікавленого відношення до тих цінностей, які складають зміст позиції дитини, яким би воно простим і нецікавим не здалося; володіння прийомами професійного спілкування з колегами;

- *рефлексивні* - регулятор особистісних досягнень педагога, збудник професійного зростання, вдосконалення педагогічної майстерності. Дана компетенція проявляється в здатності до самопізнання (самопостереження, самоаналізу, критичної самооцінки), самовираження (самокритики, самостимулювання, самозмушування тощо.), самореалізації (самоорганізації, контролю та обліку діяльності з само утворення).

- *комунікативні компетенції*- уміння доцільно використовувати засоби рідної (української) мови в практиці живого спілкування; уміння наводити переконливі аргументи в процесі розмови; здатність орієнтуватися в ситуації спілкування, комунікативно виправдано добирати вербальні і невербальні засоби і способи для оформлення думок, почуттів у різних сферах спілкування; уміння встановлювати і підтримувати контакт із співрозмовником, змінювати стратегію, мовленнєву поведінку залежно від комунікативної ситуації; досвід особистої відповідальності за власну комунікативну поведінку, вимогливість до свого мовлення.

1.4. Очікувані результати навчання:

Професійні знання у галузі та уміння застосовувати їх у педагогічній діяльності: філософські, психологічні, дидактичні основи педагогіки, загальні питання вступу до спеціальності; особливості формування вмінь професійної діяльності.

Здатність до свідомого вибору шляхів та методів удосконалення своїх особистих і професійних якостей, уміння застосовувати на практиці здобуті знання з метою вдосконалення своїх професійних якостей.

Здатність до системного мислення у професійній сфері, креативність у вирішенні професійних завдань.

Наполегливість у досягненні мети та якісному виконанні функціоналу професійної діяльності.

Володіння навичками дослідницької та організаторської діяльності. Аналіз психолого-педагогічних аспектів освітнього процесу в ЗДО стосовно виховання дитини-дошкільника.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин/ 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Підготовка педагогічних кадрів у системі вищої освіти

Лекція – провідна форма навчання у вищій освіті. Різновиди практичних занять у педагогічному ЗВО. Призначення лабораторних занять у педагогічному ЗВО. Специфіка діяльності студента на лекційних і семінарських, лабораторних заняттях. Тренінг як особлива форма навчальної діяльності. Значення педагогічної практики в опануванні майбутньою професією. Правила роботи з літературними джерелами. Способи фіксування інформації – складання, плану, тез, анотації, конспектування, рецензування. Різновиди контролю навчальної діяльності студентів. Визначальні умови самостійної роботи студентів педагогічного ЗВО.

Науково-дослідна робота – важливий компонент фахової підготовки майбутнього

педагога. Форми й види науково-дослідної роботи студентів. Характеристика різновидів науково-дослідної роботи у навчальний та позанавчальний час. Етапи здійснення наукового дослідження. Вимоги до оформлення результатів науково-дослідної роботи студентів.

Змістовий модуль 2. Характеристика професійної діяльності вихователя ЗДО

Історико-культурне значення педагогічної професії. Особливості педагогічної діяльності – визначення позитивів і недоліків. Сутність і особливості педагогічної діяльності (педагогічні уміння, функціональні компоненти педагогічної системи). Педагогічна майстерність і особистість педагога.

Самоосвіта як провідна умова професійного зростання педагога. Визначальні складові педагогічної самоосвіти. Створення професійного «портфоліо» – метод професійного самовдосконалення. Методична робота – різновид професійного вдосконалення дошкільних педагогів. Різновиди закладів післядипломної педагогічної освіти.

Зміст дошкільної освіти. Класифікація типів дошкільних закладів в Україні. Особливості різних типів закладів дошкільної освіти. Різновиди груп короткочасного перебування. Нормативно-правові засади функціонування дошкільної освіти України. Документальна база функціонування ЗДО. Професійні та особистісні вимоги до педагогічних працівників сучасних ЗДО.

3. Рекомендована література

Основна література

1. Беленька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання : монографія / Г. В. Беленька. – К. : Світлич, 2006. – 304 с.

2. Болюбаш Я.Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти: Навч. посібник для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти.– К.: ВВП «КОМПАС», 1997.– 64 с.

3. Мазоха Д.С. На шляху до педагогічної професії (Вступ до спеціальності): Навчальний посібник. - Київ: Центр навчальної літератури, 2005. - 168 с.

4. Педагогічна майстерність: Підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; За ред. І. А. Зязюна. — 2-ге вид. допов. і переробл. — К.: Вища пік., 2004. — 422 с.

5. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Академвидав, 2006. – 456 с. (Альма-матер)

6. Тищук Л. І. Творчість як умова особистісного розвитку і підвищення рівня професійної майстерності педагога дошкільного навчального закладу / Л. І. Тищук // Обдарована дитина. - 2008. - № 6. - С.19-25.

7. Щербакова К.Й. Вступ до спеціальності : навч.-метод. посіб. для студентів напряму підготовки 6.010101 Дошкільна освіта / К.Й. Щербакова, Л.В. Макаренко. - Донецьк: ЛАНДОН-ХХІ, 2011. - 199 с.

8. Фіцула М.М. Вступ до педагогічної професії: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Вид. 3-тє, перероб. і доп.– Тернопіль: навчальна книга – Богдан, 2009. – 168 с.

Допоміжна література

1. Кірієнко Т.І. Шляхом зростання майстерності / Т.І. Кірієнко // Дошкільне виховання. - 2005. - № 2. - С. 18-19.

2. Лисенко Н. В., Кирста Н. Р. Педагогіка українського дошкілля: Навчально-методичний посібник. – Івано-Франківськ: Плай, 2001. – 207 с.

3. Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України: Проект // Інформаційний вісник «Вища освіта». – 2004. – №13. – С. 28-36.

4. Теорія і практика дошкільної освіти в Україні / [Борисова З. Н. та ін.; заг. ред. Беленька Г. В., Машовець М. А.]; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, Пед. ін-т. — К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 230 с.

INTERNET-ресурси

1. Типовий статут дошкільного навчального закладу [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.uazakon.com/document/fpart95/idx95048.htm>

2. Положення про дошкільний навчальний заклад [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/2740/>

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Усне опитування, тестування, виконання практичного завдання.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю: усний контроль здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування; усного обговорення методичних проблем; метод письмового контролю здійснюється за допомогою контрольних робіт, тестових завдань, творчих робіт, які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному та письмовому контролю.

ДОШКІЛЬНА ЛІНГВОДИДАКТИКА

**Авторська програма
нормативної навчальної дисципліни
підготовки бакалавр
напряму 01 Освіта
спеціальності 012 Дошкільна освіта
(Шифр за ОПІ ОК 18)**

Програма розроблена

Полевіковою О.Б., доцентом кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, кандидатом педагогічних наук.

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни “Дошкільна лінгводидактика” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності 012. «Дошкільна освіта»

• **Предметом** вивчення навчальної дисципліни є теоретичні засади наукових філософських, психологічних, природничих засад побудови методики навчання рідної мови в дошкільному закладі; науковими знаннями з мовознавства, які є обов'язковою умовою ефективності розробки навчальних технологій мовленнєвої діяльності та спілкування дітей дошкільного віку з кожного розділу методики; Базовий компонент дошкільної освіти, Базові й тематичні програмами, та навчально-методичними посібниками з розвитку мовлення дітей на різних етапах дошкільного дитинства; варіативні технології розвитку мовлення і навчання дітей від народження до 6 років рідної мови; планування різних видів роботи з розвитку мовлення.

Міждисциплінарні зв'язки: опановуючи зазначений перелік знань, умінь і навичок, студенти мають актуалізувати знання з курсів «Сучасна українська мова з практикумом», «Дошкільна педагогіка», що сприятиме в подальшому формуванню професійної компетентності вихователя ЗДО у лінгводидактичному аспекті.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета: підготовка до професійно-мовленнєвої діяльності вихователів дошкільних закладів, оволодіння ними комплексом лінгводидактичних знань, умінь і навичок з метою своєчасного і ефективного розвитку мовлення і навчання рідної мови дітей дошкільного віку.

1.2. Завдання:

• **теоретико-методологічні** - знання наукових філософських, психологічних, природничих засад побудови методики навчання рідної мови в дошкільному закладі;

• **лінгвістичні** - озброєння студентів науковими знаннями з мовознавства, які є обов'язковою умовою ефективності розробки навчальних технологій мовленнєвої діяльності та спілкування дітей дошкільного віку з кожного розділу методики;

• **когнітивні** - ознайомлення майбутніх вихователів з Базовим компонентом дошкільної освіти, Базовою й тематичними програмами, та навчально-методичними посібниками з розвитку мовлення дітей на різних етапах дошкільного дитинства;

• **лінгводидактичні** - озброєння студентів варіативними технологіями розвитку мовлення і навчання дітей від народження до 6 років рідної мови; формування у них системи лінгводидактичних знань, умінь і навичок;

• **проективно-прогностичні** - формування у студентів умінь і навичок планування різних видів роботи з розвитку мовлення: в різних вікових групах; з дітьми різних категорій і за різних соціальних умов (обдаровані діти, діти з тимчасовими затримками мовленнєвого розвитку, діти з мовленнєвими вадами, діти що виховуються в дошкільних закладах різного типу (спеціалізованих, профільних і та ін.), У дитячих будинках та будинках немовлят, у сім'ї);

• **корекційні** - прищеплення студентам навичок коригування відхилень і вад у мовленні дітей, що виникли за різних причин;

• **аксіологічні** - формування в майбутніх вихователів знань, умінь і навичок оцінки і контролю за навчально-мовленнєвою діяльністю як дітей, так і за організацією і здійсненням навчально-мовленнєвої діяльності вихователями дошкільних закладів.

1.3. Компетентності:

- *загальнопедагогічні* - володіння базовими інваріантними психолого-педагогічними знаннями й уміннями, обумовленими успішністю вирішення широкого кола виховних і освітніх завдань в різних педагогічних системах; це відповідність певним професійно-педагогічним вимогам незалежно від спеціалізації майбутнього педагога; це володіння сукупністю загальнолюдських якостей особистості, необхідних для успішної професійно-педагогічної діяльності;

- *спеціальні* - володіння специфічними для даного курсу знаннями й уміннями;

- *технологічні* (діяльнісні) - володіння професійно-педагогічними вміннями, під якими розуміється засвоєний спосіб виконання професійно-педагогічних дій, що забезпечуються сукупністю набутих знань у галузі лінгводидактики; креативність;

- *комунікативні* - встановлення правильних взаємовідносин з вихованцями, які сприяли б найбільш ефективному вирішенню завдань навчання і виховання; прояв шанобливого, зацікавленого відношення до тих цінностей, які складають зміст позиції дитини, яким би воно простим і нецікавим не здалося; володіння прийомами професійного спілкування з колегами;

- *рефлексивні* - регулятор особистісних досягнень педагога, збудник професійного зростання, вдосконалення педагогічної майстерності. Дана компетенція проявляється в здатності до самопізнання (самоспостереження, самоаналізу, критичної самооцінки), самовираження (самокритики, самостимулювання, самозмушування тощо.), самореалізації (самоорганізації, контролю та обліку діяльності з само утворення).

Власне мовні компетенції:

• знання базових мовознавчих понять, основних відомостей з різних розділів мовознавства, передбачених програмою з української мови за професійним спрямуванням;

• базові лексичні, граматичні, стилістичні, орфоепічні, правописні вміння;

• внутрішня потреба вивчати українську мову (як рідну, державну);

• розуміння зображувально-виражальних можливостей рідної (української) мови;

• уміння внутрішньо проникати в смисл дидактичного тексту;

• уміння здійснювати різні види мовного розбору;

- лінгвосоціокультурні компетенції (інтеграція знань лінгвістичної і соціокультурної змістової ліній курсу української мови, серед них знання правил мовленнєвого етикету українців, виразів народної мудрості);

- досвід самостійної предметної діяльності - навчально-пізнавальної, аналітичної, синтетичної та ін.

Мовленнєві компетенції:

- знання базових мовленнєвознавчих понять;
- здатність адекватно сприймати, розуміти, оцінювати і відтворювати почуте чи прочитане;

- здатність до мовленнєвої творчості;
- здатність планувати, готувати майбутнє висловлювання в різних жанрах за інтерактивними і трансактивними схемами, виступати з повідомленням;

- здатність реалізовувати задум у процесі мовленнєвої діяльності;
- здатність до асоціативної мовленнєво-мислительної діяльності;
- уміння аудіювання, читання, говоріння, письма;
- гнучке вміння використовувати засоби рідної (української) мови залежно від типу, стилю мовлення;

- навички красномовства;

- уміння редагувати власне та чуже мовлення;

- здатність до контролю, самоконтролю результатів мовленнєвої діяльності.

Комунікативні компетенції:

- уміння доцільно використовувати засоби рідної (української) мови в практиці живого спілкування;

- уміння наводити переконливі аргументи в процесі розмови;

- здатність орієнтуватися в ситуації спілкування, комунікативно виправдано добирати вербальні і невербальні засоби і способи для оформлення думок, почуттів у різних сферах спілкування;

- уміння встановлювати і підтримувати контакт із співрозмовником, змінювати стратегію, мовленнєву поведінку залежно від комунікативної ситуації;

- досвід особистої відповідальності за власну комунікативну поведінку, вимогливість до свого мовлення.

1.4. Очікувані результати навчання

Професійні знання у галузі та уміння застосовувати їх у педагогічній діяльності: теоретико-методологічні, лінгвістичні, когнітивні, лінгводидактичні основи розвитку мовлення і навчання дітей рідної мови; структури курсу дошкільної лінгводидактики та його методичне забезпечення.

Володіння проєктивно-прогностичними, корекційними, аксіологічними методиками з розвитку мовлення дошкільників різних вікових груп.

Здатність до свідомого вибору шляхів та методів удосконалення своїх особистих і професійних якостей, уміння застосовувати на практиці здобуті знання з метою навчання дітей української мови.

Моделювання занять за різними теоретичними основами методики навчання української мови в умовах ЗДО.

Здатність до системного мислення у професійній сфері, креативність у вирішенні професійних завдань.

Наполегливість у досягненні мети та якісному виконанні функціоналу професійної діяльності.

Володіння навичками дослідницької та організаторської діяльності. Аналіз психолого-педагогічних аспектів освітнього процесу в ЗДО стосовно організації мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 195 годин/ 6,5 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теорія, методологія, історія дошкільної лінгводидактики

Поняття «методика» і «технологія». Дошкільна лінгводидактика як наука (А.М.Богущ, С.У.Гончаренко, М.М.Шанський). Об'єкт дошкільної лінгводидактики - навчально-мовленнева діяльність дітей в дошкільному закладі освіти, предмет - процес розвитку мовлення дітей та навчання їх рідної мови на різних етапах дошкільного дитинства. Завдання дошкільної лінгводидактики як наукової дисципліни у фаховій підготовці педагогів дошкільної галузі освіти.

Міждисциплінарні зв'язки у викладанні дошкільної лінгводидактики: філософський, психологічний, природничі, лінгвістичний, педагогічний цикли дисциплін.

Методологічні засади лінгводидактики. Мова як суспільне явище, суспільний характер походження мови, мова як засіб спілкування, взаємозв'язок мови й мислення, слово і поняття; мова та історія: мова і поезія, роль чуттєвого досвіду в розвитку мовлення, практика - критерій істини.

Природничі засади лінгводидактики. Вчення І.П.Павлова про дві сигнальні системи; О.Г.Іванова-Смоленського, М.І.Красногорського, М.М.Кольцової щодо становлення другої сигнальної системи в дітей; будова центральної й периферійної частини мовного апарату. Врахування вчення фізіологів у методиці розвитку мовлення дітей.

Використання вчення психологів про мовлення, мовленнєву діяльність. Зарубіжні психологи (Ж.Піаже, В.Штерн, Карл і Шарлота Бюлер та ін.) та їхні праці в галузі становлення і розвитку мовлення дітей. Теорія егоцентричного мовлення Л.С.Виготського, Ж.Піаже. Критичні зауваження та експериментальні дослідження в розвитку егоцентричного та соціалізованого мовлення. Усвідомлення дітьми дошкільного віку звукового та словникового складу мовлення (Д.Б.Ельконін, О.Р.Лурія, С.Н.Карпова, Р.Є.Левіна, Л.Є.Журова, Н.Х.Швачкін, О.М.Шахнарович). Психологічна природа мовлення (Л.С.Виготський, С.Л.Рубінштейн, Н.І.Жинкін, О.М.Леонтьєв).

Психологічні аспекти мовлення у працях українських учених (Б.Ф.Баєв, Г.С.Костюк, І.О.Синиця, В.А.Семиченко та ін.). психолінгвістика про розвиток мовлення дітей (О.О.Леонтьєв, І.О.Зимняя, О.М.Шахнарович та ін.).

Лінгвістика - теоретичне підґрунтя дошкільної лінгводидактики. Функції мови і мовлення: комунікативна, номінативна, експресивна, гносеологічна, сигніфікативна та ін. Текст як основне лінгвістичне поняття лінгводидактики; ознаки тексту; засоби зв'язку в тексті. Стилї мовлення. Нормативність і культура мовлення.

Педагогіка як база лінгводидактики. Використання категорій педагогіки (навчання, розвиток, формування, принципи, методи, прийоми, форми, фактори, умови, виховання) в методиці навчання дітей рідної мови.

Основні поняття: лінгводидактика, методика, теорія, методологія, мова, мовлення, мовний знак, текст, нормативність, стиль мови, функції мови і мовлення, культура мовлення.

Змістовий модуль 2. Навчально-мовленнева діяльність дітей дошкільного віку

Пізнавальна діяльність дітей. Мовленнева діяльність, її характеристика (Л.С.Виготський, С.Л.Рубінштейн, І.О.Зимняя, О.О.Леонтьєв). Навчально-мовленнева діяльність, її специфіка на етапі дошкільного дитинства. Взаємозв'язок пізнавальної і навчально-мовленнєвої діяльності дітей. Структура навчально-мовленнєвої діяльності. Мовленнєві вміння і навички.

Мовленнєві ситуації. Мовленнева активність. Мовна і мовленнева компетенція, їх види і характеристика.

Основні поняття: пізнавальна діяльність, мовленнева діяльність, навчально-мовленнева діяльність, мовленнєві вміння і навички, мовленнева ситуація, мовленнева активність, мовна і мовленнева компетенція.

Змістовий модуль 3. Мовленнєве спілкування як діяльність Сутність мовленнєвого спілкування (О.О.Леонтьєв, М.І.Лісіна, Т.О.Пироженко та ін.). Педагогічне спілкування як фактор становлення особистості дитини і розвитку мовлення. Види спілкування як

провідної діяльності на різних етапах дошкільного дитинства (М.І.Лісіна, Д.Б.Ельконін), комунікативна спрямованість навчання дітей рідної мови. Мовленнєве висловлювання як одиниця комунікації (О.О.Леонтьєв). Комунікативно-мовленнєві вміння і навички. Мовленнєвий етикет дошкільника, сучасні дослідження. Культура мовленнєвого спілкування дітей. Комунікативна компетенція випускника дошкільного закладу освіти.

Основні поняття: спілкування, комунікація, мовленнєве висловлювання, мовленнєвий етикет, культура мовленнєвого спілкування, комунікативна компетенція.

Змістовий модуль 4. Закономірності та принципи розвитку мовлення і навчання дітей рідної мови

Мовленнєве середовище, розвивальний потенціал мовленнєвого середовища. Мовлення дорослих (батьків, вихователів) та його вплив на мовлення дітей. Мовлення однолітків та старших за віком дітей і його вплив на мовлення дітей.

Закономірності розвитку мовлення дітей (Л.П.Федоренко): управління мускулами мовного апарату, засвоєння лексичних і граматичних знань, виразності мовлення, чуття мови, координація в розвитку усного і писемного мовлення.

Принципи засвоєння і навчання дітей рідної мови. Врахування загальнодидактичних принципів навчання: принцип виховуючого навчання, єдності навчання з життям, теорії з практикою, усвідомленість, послідовність, систематичність, науковість, наочність, творча активність, доступність, міцність засвоєння знань, урахування індивідуальних особливостей дітей.

Методичні принципи навчання. Загальні принципи: принцип уваги до матерії мови, розуміння мовних значень, оцінки виразності мовлення, розвитку чуття мови, випереджуючого розвитку усного мовлення, поступового прискорення темпів збагачення мовлення.

Часткові методичні принципи: комунікативна спрямованість навчання, навчання мовлення як діяльність, активна мовленнєва практика, організація спостережень над мовним матеріалом, комплексний підхід до розвитку всіх аспектів мови, мотивація мовної діяльності, вплив

художньої літератури на мовний розвиток дітей (А.М.Богущ, В.Л.Скалкін).

Спеціальні методичні принципи у словниковій роботі, граматичній правильності, звуковій культурі, зв'язному мовленні.

Методи наукового дослідження в методиці: спостереження, бесіда, психолого-педагогічний експеримент, діагностичні методики та ін. їх значення й методи-ка використання.

Основні поняття: мовленнєве середовище, розвивальний потенціал, закономірності розвитку, принципи навчання, методи дослідження.

Змістовий модуль 5. Історичний огляд становлення і розвитку дошкільної лінгводидактики

Становлення і розвиток дошкільної лінгводидактики в Україні в 19 та першій половині XIX ст. Софія Русова -фундатор методики навчання дітей рідного мовлення в українському дитячому садку. Концепція мовної освіти дітей дошкільного віку в Україні: єдність біологічного і соціального в мовленнєвому розвитку дітей: співвідношення діалектного і літературного мовлення; форми і методи навчання дітей рідної мови.

І.І.Срезневський та його книги «Запорозька старовина» і «Про вивчення рідної мови взагалі й особливо в дитячому віці». Правила розвитку мовлення.

Вчення К.Д.Ушинського про рідну мову. Стаття і книга «Рідне слово». Лінводидактична концепція К.Д.Ушинського.

Рідномовні обов'язки Івана Огієнка. Лісіна граматики. О.Ольжич про навчання «українського дошкільця».

Вчення О.О.Потебні, М.Грушевського з навчання і розвитку рідного мовлення дітей. В.О.Сухомлинський та його лінгводидактичні погляди. Книга «Серце віддаю дітям». Навчання дітей 6 років рідної мови в школі під блакитним небом.

Сучасні дослідження з проблем дошкільної лінгводидактики в Україні: розвиток мовлення у дітей раннього віку (А.М.Богущ, Г.Ф.Лоза, Т.І.Науменко та ін.), розвиток зв'язного мовлення (В.Г.Захарченко, А.А.Зрожевська, С.В.Ласунова, О.М.Лещенко, Н.І.Луцан, Н.В.Малиновська, Н.П.Орланова, Т.Г.Постоян, Л.І.Фесенко, Г.В.Чулкова та ін.); виховання звукової культури мовлення та його виразності (О.П.Аматьєва, В.С.Борова, О.Л.Жильцова, О.С.Трифорова, С.К.Хаджирадєва та ін.); формування граматичної правильності мовлення (А.М.Богущ, Л.О.Калмикова, К.Л.Крутій, Н.Лопатинська, Н.В.Маковецька, Г.І.Ніколайчук, Т.В.Сорочан та ін.); словесна творчість і образне мовлення (Н.В.Гавриш, Л.М.Кулибчук, Ю.А.Руденко та ін.); лексична робота з дітьми дошкільного віку (А.П.Іваненко, В.І.Коник, Н.Р.Кирста, І.О.Луценко, І.М.Непомняща, Н.П.Савельєва та ін.); становлення і розвиток української дошкільної лінгводидактики (А.М.Богущ, Т.М.Котик, Н.В.Малиновська, Т.А.Садова та ін.).

Витоки дошкільної лінгводидактики у працях зарубіжних учених (Я.А.Коменський, Ж.Ж.Руссо, Г.Песта-лоцці, Дж.Локк, М.Монтессорі, Ф.Фребель) та в Росії (В.Ф.Одоевський, А.С.Симонович, Л.К.Шлегер, Є.І.Тихеева, Є.О.Фльорина). Сучасні дослідження з проблем дошкільної лінгводидактики в Росії (М.М.Алексеєва, А.Г.Арушанова, А.М.Бородич, Л.В.Ворошніна, В.В.Гербова, М.М.Коніна, Е.П.Короткова, Г.М.Ляміна, Ф.О.Сохін, О.С.Ушакова, В.І.Яшина та ін.) та в країнах СНД (М.С.Лаврик, Н.С.Старжинська, С.М.Чемортан, Т.М.Юртайкіна та ін.).

Програмно-методичні, навчальні посібники та підручники з дошкільної лінгводидактики в Україні. Посібники для дітей.

Основні поняття: спадщина, рідномовні обов'язки, предметові і речові лекції, материнська школа, наставник, дослідження, наукові доробки, мовний інстинкт, драматичний інстинкт.

Змістовий модуль 6. Зміст, засоби, форми, методи і прийоми розвитку мовлення дітей

Завдання дошкільних закладів у розвитку мовлення: розвиток загальної мовної культури й культури спілкування, розвиток зв'язного мовлення (діалогічного та монологічного), збагачення, уточнення й закріплення словника, виховання звукової культури мови, формування граматичної правильності мови.

Зміст і завдання роботи з розвитку мовлення. Базовий компонент дошкільної освіти. Базова програма та варіативні програми розвитку мовлення дітей. Наукові основи й структура Базової програми.

Засоби реалізації програми. Мовлення вихователя як засіб розвитку мовлення дітей. Значення мовлення вихователя й вимоги до неї: змістовність, точність, логічність, доступність, багатство словника, чиста звуковимова, виразність, образність, відповідність нормам літературної мови. Вимоги до мовлення дітей.

Форми роботи з розвитку мовлення в дошкільному закладі: навчання на заняттях, навчання і розвиток мовлення дітей у повсякденному житті.

Заняття як основна форма навчання дітей рідної мови. Види занять. Особливості занять з розвитку мовлення. Специфіка занять у різновікових і цілодобових групах дошкільного закладу.

Методи й прийоми розвитку та навчання рідної мови в дошкільному закладі. Загальне поняття про методи й прийоми. Наочні методи навчання. Їх характеристика, взаємозв'язок слова і наочності.

Словесні методи навчання. Їх характеристика.

Практичні та ігрові методи навчання. Їх характеристика. Взаємозв'язок і взаємозалежність методів навчання.

Прийоми навчання дітей рідної мови. Зразок мовлення вихователя й вимоги до нього. Запитання вихователя й вимоги до них. Вимоги до відповідей дітей.

Умови успішного виконання програми з розвитку мовлення. Дидактичний та наочний матеріал з розвитку мовлення.

Основні поняття: культура мовлення, засоби, форми, методи, прийоми, мовлення вихователя, повсякденне життя, різновікові й цілодобові групи. Тематичні, комплексні, комбіновані заняття.

Змістовий модуль. 7 Становлення і розвиток мовлення дітей раннього віку

Значення мови в розвитку дітей раннього віку. Необхідність цілеспрямованого керівництва розвитком мовлення дітей з боку дорослих.

Перший рік життя. Становлення мови дітей першого року життя. Особливості домовного періоду. Розвиток голосових реакцій (гукання, гуління, трелі, белькіт), наслідування звуків і слів. Розвиток розуміння мовлення оточуючих, поява перших усвідомлених слів. Базисна характеристика розвитку мовлення дітей.

Зміст та завдання розвитку мовлення дітей першого року життя. Шляхи розвитку мовлення дітей першої групи раннього віку: розвиток домовних проявів і наслідування звуків. Розвиток розуміння мовлення. Навчання дітей вимови перших усвідомлених слів.

Методика проведення ігор-занять з розвитку мовлення. Прийоми організації індивідуальних і групових ігор-занять. Використання картинки й художньої літератури в роботі з дітьми першого року життя.

Другий рік життя. Характеристика мовлення дітей другого року життя. Розвиток розуміння мовлення. Фонематичного слуху, активного мовлення дітей. Специфіка засвоєння дітьми слів, темпи збагачення словника. Оволодіння граматичними елементами мови. Базисна характеристика розвитку мовлення дітей.

Зміст і завдання розвитку мовлення дітей на другому році життя.

Методика проведення занять з дітьми другого року життя, їх види й характеристика. Структура заняття. Використання на заняттях різноманітних прийомів навчання: показ з називанням, показ предметів у дії, зразок мовлення вихователя, повторення слів і речень, запитання, відшукування й впізнавання предметів, емоційно-ігрові прийоми. Використання картинок, показ інсценівок, читання й розповідання дітям (оповідання, казки, потішки, вірші).

Керівництво розвитком мовлення дітей другого року життя у процесі спілкування вихователя з дітьми в повсякденному житті. Організація спілкування з дітьми старшого дошкільного віку.

Третій рік життя. Характеристика мовлення дітей третього року життя: розвиток розуміння мовлення, словниковий запас. Звукова й граматична правильність мовлення, діалогічне мовлення, особливості засвоєння речень.

Спілкування як важлива умова розвитку активного мовлення дітей. Розмова вихователя з дітьми в повсякденному -спілкуванні як метод розвитку діалогічного мовлення. Базисна характеристика розвитку мовлення дітей.

Зміст і завдання розвитку мовлення дітей третього року життя.

Методика розвитку мовлення дітей третього року життя. Види занять, їх кількість, специфіка проведення. Методи й прийоми розвитку мовлення на третьому році життя: спостереження, цільові прогулянки, розглядання предметів і бесіда про них, розмови вихователя з діть-

ми. Розповіді вихователя. Доручення мовного характеру, дидактичні ігри, бесіди-розповіді, бесіди за картинками, показ інсценівок, театрів, діафільмів, читання й розповідання казок, оповідань, віршів, потішок. Розвиток мовлення в повсякденному житті. Характеристика навчально-методичних посібників з розвитку мовлення дітей раннього віку.

Основні поняття: передумови мовного розвитку: голосові реакції; підготовчий період: слухове, зорове зосередження; крик, гукання, трелі, гуління, белькіт, наслідування; розуміння мовлення; усвідомлені слова, активне мовлення; орієнтовні показники мовного розвитку; ігри-заняття; дидактичні ігри; емоційне спілкування; покази, називання, розповіді-бесіди, ігри-схованки, інсценовані покази, «Живі картинки», розігрування потішок, «сюрпризи», ігрові ситуації.

Змістовий модуль. 8 Розвиток мовлення дітей дошкільного віку

Специфічні особливості мовлення дітей молодшого дошкільного віку: домінуючий тип мовлення, загальна пом'якшеність мовлення, характеристика словника і граматичної правильності мовлення, ситуативність мовлення, співвідношення соціалізованого та егоцентричного мовлення; провідний вид спілкування як діяльності (А.С.Аркін, М.І.Лсіна, Д.Б.Ельконін); форми і функції мовлення. Статеві відмінності мовлення хлопчиків і дівчаток. Базисна характеристика мовлення дітей 4 років.

Особливості мовлення дітей середнього дошкільного віку. Досягнення мовленнєвого розвитку: надзвичайна мовленнєва активність, нестійкість вимови, словотворчість, допитливість (чомучки); провідний вид спілкування; специфіка засвоєння словника і граматичної правильності мовлення; співвідношення ситуативного і контекстного мовлення (З.Істоміна і Г.М.Леушина); поява нових типів зв'язного мовлення; функції і форми мовлення. Базисна характеристика мовлення дітей 5 років.

Характеристика мовлення дітей старшого дошкільного віку. Досягнення в розвитку мовлення дітей цього віку. Провідний вид спілкування. Функції і форми мовлення. Періодизація мовленнєвого розвитку дітей (А.К.Маркова, Т.О.Пироженко, Д.Б.Ельконін). Базисна характеристика мовлення випускника дошкільного закладу освіти.

Основні поняття: специфіка, ситуативне, контекстне, зв'язне, діалогічне мовлення, базисна характеристика, словотворчість, спілкування, функції і форми мовлення.»

Змістовий модуль. 9 Методика розвитку зв'язного мовлення дітей

Поняття зв'язного мовлення. Види зв'язного мовлення (діалогічне, монологічне). Діалог, монолог. Ситуативне й контекстне мовлення. Особливості засвоєння дітьми дошкільного віку зв'язного мовлення. Сучасні дослідження проблеми розвитку зв'язного мовлення в Україні та зарубіжних країнах.

Методика розвитку діалогічного мовлення. Завдання й зміст розвитку діалогічного мовлення в дошкільному закладі. Розмова вихователя з дітьми в повсякденному спілкуванні - метод розвитку діалогічного мовлення. Вимоги до організації розмов, їх тематика й зміст у кожній віковій групі. Методика організації¹ й проведення розмов з дітьми. Прийоми активізації м^{овлення} мовчазних та соромливих дітей.

Бесіда - основний метод розвитку діалогічного мовлення. Види, зміст і тематика бесід. Значення бесід для розумового, морального та естетичного розвитку дітей.

Методика проведення бесіди: підготовка вихователя й дітей до бесіди, добір наочного, дидактичного, ілюстративного матеріалу та технічних засобів навчання до бесіди. Структура бесіди.

Методичні прийоми розвитку діалогічного мовлення дітей в ході бесіди. Види запитань вихователя, вимоги до запитань та відповідей дітей. Монологічне висловлювання як об'єкт навчання. Сучасні дослідження.

Методика навчання дітей монологічного мовлення (розповідання). Зміст і завдання навчання дітей фонологічного мовлення. Характеристика методів; прийомів навчання дітей монологічного мовлення. Види розповідей, їх класифікація, послідовність введенні різних видів розповідей, їх місце на заняттях з розвитку мовлення. Сучасні дослідження.

Навчання дітей розповідання за дидактичними картинами. Значення картин у навчанні розповідання. Види розповідей за змістом картин. Методика навчання описових розповідей за картиною. Сюжетні й творчі розповіді. Місце розповідей за дидактичними картинами у структурі заняття з розвитку мовлення. Методика навчання дітей розповідання за картинами в різних вікових групах. Сучасні дослідження.

Навчання дітей розповідання за іграшками. Види розповідей. Описові розповіді, їх структура й прийоми навчання. Сюжетні розповіді за однією іграшкою та набором іграшок (за ігровою сюжетною обстановкою). Добір іграшок, вимоги до них. Прийоми навчання розповідання за іграшками в різних вікових групах.

Розповіді дітей з досвіду. Значення цього виду розповідей, вимоги до них. Тематика розповідей. Роль сенсорного досвіду в складанні розповідей. Методичні прийоми

навчання розповідання з власного досвіду: зразок розповіді, план, вказівки. Методика навчання дітей складання листів. Добір матеріалу для змісту листа. Структура заняття й прийоми керівництва (М.С.Лаврик, Ф.О.Сохін, Є.І.Тихеева).

Переказ літературних творів. Суть переказу, його значення для розвитку зв'язного мовлення, пам'яті, мислення. Добір літературних творів для переказу, вимоги до них. Вимоги до дитячих переказів (усвідомленість, послідовність, точність, образність і граматична правильність мови, інтонаційна виразність, елементи творчої доробки). Структурні компоненти заняття. Методичні прийоми навчання дітей переказу: запитання, план, спільний, відображений переказ, підказка, переказ за частинами, за ролями, за малюнками, з використанням ТЗН, ілюстративного матеріалу, від першої особи, переказ з елементами драматизації та навчання творчого розповідання, інсценування. Особливості навчання переказу в різних вікових групах (А.М.Бородич, О.І.Коненко, Н.В.Малиновська).

Навчання творчого розповідання. Роль чуттєвого досвіду, розвиток самостійності й творчої уяви в ході розповідей. Види й тематика розповідей: складання розповідей за опорними словами, продовження початку розповіді (казки) вихователя, складання початку до кінцівки розповіді (казки) вихователя, творчі розповіді на тему, розповіді про смішні епізоди, про одного героя, розповіді-мініатюри (етюди), самостійне складання казок, небувальщин, складання розповідей, аналогічних прочитаним. Методика проведення кожного з цих видів розповідей. Структурні компоненти заняття й методичні прийоми навчання творчого розповідання (Н.П.Орланова, Н.Ф.Виноградова, Є.І.Тихеева, С.Ласунова, Т.Г.Постоян). Методика розвитку креативного мовлення у дітей.

Використання сюжетно-рольових, дидактичних ігор, вправ, мовних логічних задач у навчанні зв'язного мовлення, їх види, зміст, місце на заняттях з розвитку мовлення та в повсякденному спілкуванні. Розповіді дітей вихователю, товаришам. Розвиток пояснювальної, плануючої функції мовлення на заняттях і в різних видах діяльності. Значення розвитку зв'язної мови в підготовці дітей до школи (Л.С.Виготський, В.Г.Захарченко, Н.Ф.Виноградова).

Основні поняття: зв'язне мовлення, монолог, діалог, ситуативне, контекстне мовлення; діалогічне,

монологічне мовлення; розповідь, розповідь-опис, розповідь-повідомлення, розповідь-міркування, розповідь-доведення, розповідь-пояснення; розмова, бесіда, словесні доручення; розповідь на наочній, словесній основі; творчі розповіді, дидактична картина, переказ, складання листів; констатуюче, плануюче мовлення; дидактична гра, мовна логічна задача, сюжетно-рольова гра.

Змістовий модуль. 10. Методика словникової роботи в дошкільному закладі

Закономірності засвоєння слова дитиною. Перші слова, їх специфіка й особливості. Етапи оволодіння словами. Критика теорії «відкриття» В.Штерна та Ш.Бюлера. Оволодіння значенням слова. Лексичне значення слів. Ступені узагальнення слів за значенням (М.М.Кольцова), засвоєння дітьми прямого й переносного значення слів.

Завдання й зміст словникової роботи в різних вікових групах дошкільного закладу. Добір слів для засвоєння дітьми. Словник-мінімум, тематичні словники.

Ускладнення вимог програми до словника дітей у різних вікових групах;

- розширення словника на основі ознайомлення дітей з новими предметами, явищами оточуючого життя;

- введення нових слів у процесі поглиблення знань дітей про предмети, явища та їх відношення, якості, властивості; введення антонімів, синонімів, порівнянь;

- розвиток словника у процесі узагальнення уявлень про предмети та явища; введення слів, що означають елементарні поняття (видові, родові) (В.Й.Логінова).

Принципи словникової роботи: тісний взаємозв'язок слова з фактами реальної дійсності, введення слів на основі активної пізнавальної діяльності; вирішення всіх

завдань словникової роботи в єдності. Характеристика методів і прийомів словникової роботи.

Поетична та усна народна творчість у словниковій роботі з дітьми (Н.Р.Кирста); методика використання загадок і прислів'їв у роботі з дітьми.

Народні та дидактичні ігри й дидактичні вправи, їх види, зміст і методика проведення в різних вікових групах. Настільно-друковані ігри, народні хороводні ігри та їх місце у словниковій роботі (Н.І.Луцан).

Специфіка занять і словникової роботи, їх види й методика проведення: ознайомлення з якостями та властивостями предметів, заняття на формування понять, узагальнень і класифікацію. Комплексні й тематичні заняття, методика їх проведення (І.М.Непомняща, В.Й.Логінова, О.С.Ушакова).

Розвиток словника в різних видах діяльності. Робота над словником на заняттях з усіх розділів програми виховання і розвитку.

Основні поняття: видові, родові поняття; активний, пасивний словник; словникова робота; значення слова, переносне значення слова; збагачення, уточнення, активізація словника; зіставлення, порівняння; прислів'я, загадки, усна народна творчість.

Змістовий модуль. 11 Методика формування граматичної будови мовлення у дітей

Загальне поняття про граматичну будову мови: граматики, морфологія, синтаксис; граматичні заняття. Значення засвоєння граматичної будови мови для мовленнєвого розвитку дітей та підготовки їх до школи.

Становлення граматичної будови мови у дітей. Пасивне та активне засвоєння (Д.Ф.Ніколенко). О.М.Гвоздев про періоди становлення граматичної будови мови. Особливості засвоєння дітьми речень. Оволодіння флексіями, узгодженнями й керуванням (О.М.Гвоздев, М.П.Феофанов, Т.В.Сорочан, В.Й.Ядешко).

Закономірності засвоєння граматичних значень дітьми дошкільного віку. Типові помилки в мовленні дітей та їх причини. Дослідження формування граматичної правильності мовлення в дітей (Ф.О.Сохін та ін.).

Дитяче словотворення, його характеристика, види, типи, причини цього явища. Книга К.І.Чуковського «Від 2 до 5». Словесна творчість, її характеристика (Н.В.Гавриш).

Завдання й зміст формування граматичної правильності мовлення в дітей. Умови, необхідні для засвоєння дітьми норм граматики (А.М.Богущ). Шляхи й методи формування граматичної правильності мовлення. Дидактичні ігри, вправи, мовленнєві ситуації, казки, їх місце у формуванні граматичної будови мови (К.Л.Крутій, Й.Н.Маковецька, Н.Лопатинська, Г.Г.Ніко-лайчук). Спеціальні заняття з формування граматичної правильності мовлення, методика їх проведення; ознайомлення дітей з реченням, словам, складом («Крутій, Т.В.Сорочан»).

Формування граматичної правильності мовлення у процесі режимних моментів та на заняттях з інших розділів програм.

Основні поняття: граматична будова, граматична правильність мовлення; граматичні помилки, попередження, виправлення, словотворення, словотворчість, словосполучення, словозміни, спорідненість.

Змістовий модуль. 12 Методика виховання звукової культури мовлення

Закономірності засвоєння звука дитиною. Стадія крику й белькоти. Дискусійні погляди на час появи й функції белькоти. Значення домовних проявів у становленні звукової культури мовлення. Особливості засвоєння дітьми фонем. Періоди засвоєння дітьми фонем. Роль слухового й мовно-рухового аналізаторів у засвоєнні дітьми звуків (В.Бельтюков, О.Гвоздев, Н.Швачкін).

Сприймання звуків на слух і їх артикуляція. Усвідомлення звукового аспекту рідного мовлення. Дослідження вчених (О.Гвоздев, С.Бернштейн, В.Бельтюков, Н.Швачкін, Д.Ельконін, Л.Журова та ін.) засвоєння дітьми звукового аспекту мовлення.

Поняття фонема, звук, звукова культура мовлення: фонетична й орфоепічна правильність мовлення, дикція, мовне дихання, фонематичний і мовний слух, темп мовлення, сила голосу, інтонаційна виразність мовлення.

Характеристика компонентів звукової культури мовлення.

Передумови виховання звукової культури мовлення: розвиток слухового й мовленнєво-рухового аналізаторів, фонематичного слуху, гігієна нервової системи, охорона органів слуху, мовлення, носоглотки; правильне мовлення оточуючих, активна мовленнєва практика, наявність дидактичного матеріалу, спільна робота дошкільного закладу й сім'ї.

Особливості звуковимови дітей різних вікових груп.

Завдання й зміст виховання звукової культури мовлення. Прийоми індивідуальної перевірки звуковимови дітей.

Система роботи щодо виховання звукової культури мовлення: розвиток слухової уваги, фонематичного слуху, мовного дихання, дикції, сили голосу, інтонації. Фронтальна та індивідуальна робота з дітьми.

Дидактичні ігри й вправи у вихованні звукової культури мовлення.

Види занять, їх структура, обладнання наочними і дидактичними матеріалами. Методика їх проведення в різних вікових групах. Місце малих жанрів фольклору в закріпленні правильної звуковимови (О.С.Трифопова).

Виховання звукової культури мовлення у процесі режимних моментів й на інших заняттях.

Основні поняття: звукова культура мовлення; мовленнєвий апарат; артикуляція; мовне дихання; верхньогрудне, діафрагмальне, змішане; фонематичний слух, дикція, сила голосу, інтонація, темп; виразність мовлення, звуковимова, звуконаслідування, чистомовка, скоромовка, логопедія.

Змістовий модуль. 13 Методика розвитку виразності та образності мовлення

Поняття виразність мовлення; співвідношення понять «експресивне» і «виразне» мовлення, компоненти виразного мовлення. Мовні та позамовні (паралінгвістичні, екстралінгвістичні) засоби виразності мовлення, їх характеристика. Специфіка засвоєння виразного мовлення дітьми на етапі дошкільного дитинства (О.П.Аматьєва, Н.С.Карпинська та ін.). Методика виховання виразного мовлення у дітей в різних вікових групах..

Образне мовлення, його характеристика (Н.В.Гавриш, Л.М.Кулибчук, Ю.А.Руденко). Методика розвитку образного мовлення у дітей.

Змістовий модуль. 14 Методика формування оцінно-контрольних дій у навчально-мовленнєвій діяльності дітей

Поняття: оцінка, контроль, педагогічна оцінка, педагогічний контроль, взаємооцінка, взаємоконтроль, самооцінка і самоконтроль, оцінно-контрольні дії, їх місце в навчально-мовленнєвій діяльності (А.М.Богущ). Вимоги програми щодо формування оцінно-контрольних дій у дітей у процесі навчально-мовленнєвої діяльності.

Методика формування оцінно-контрольних дій у навчально-мовленнєвій діяльності дітей старшого дошкільного віку.

Дидактичні ігри, вправи, мовленнєві задачі і ситуації у формуванні оцінно-контрольних дій у дітей старшого дошкільного віку.

Основні поняття: оцінка, контроль, оцінно-контрольні дії, взаємооцінка, взаємоконтроль, самооцінка і самоконтроль, мовленнєві вправи, мовленнєві задачі, мовленнєві ситуації.

Змістовий модуль.15 Педагогічний менеджмент в організації навчально-мовленнєвої діяльності в дошкільному закладі освіти

Сутність і завдання педагогічного менеджменту в організації навчально-мовленнєвої діяльності в дошкільному закладі освіти.

Роль старшого вихователя й завідуючої в організації роботи з розвитку мовлення в дошкільному закладі. Форми роботи старшого вихователя й завідуючої. Шляхи підвищення кваліфікації вихователів. Відкриті заняття й режимні моменти з розвитку мовлення, доповіді, консультації, робота методичного об'єднання з розвитку мовлення. Творчі групи.

Планування й облік роботи з розвитку мовлення в календарному, річному і місячних планах. Педагогічний контроль і методична допомога старшого вихователя й завідуючої з розвитку мовлення. Обладнання педагогічного кабінету з розвитку мовлення. Схема контролю, методичні розробки, анотації. Вивчення й узагальнення передового педагогічного досвіду роботи вихователя з розвитку мовлення. Тематичні облікові щоденники.

Питання методики навчання дітей рідної мови у роботі методичних кабінетів відділів освіти. Форма роботи, їх характеристика. Робота з активом.

Основні поняття: педагогічний менеджмент, відділи народної освіти, управління, керівництво, педагогічний кабінет, контроль, методична допомога, підвищення кваліфікації, педагогічна майстерність, педагогічна рада, методичні об'єднання, інспектор, методист, планування, облік, тематичний щоденник, узагальнення, передовий педагогічний досвід.

Змістовий модуль. 16 Наступність і перспективність з навчання дітей рідної мови в дошкільних закладах освіти та першому класі школи

Поняття «наступність», «перспективність», «спадкоємність», «наскрізне неперервне навчання». їх сутність і специфіка в організації навчально-мовленнєвої діяльності двох ланок освіти - дошкільного закладу і початкової школи. Аналіз Базового компонента дошкільної освіти та Державного стандарту початкової освіти в галузі мовленнєвого розвитку та освіти, аналіз програм.

Форми і методи забезпечення наступності і перспективності з навчання дітей та учнів рідної мови. Мовленнєва готовність дітей до школи. Діагностика мовленнєвої готовності дітей до школи.

Підготовка дітей до навчання грамоти в дошкільному закладі освіти: формування звукового аналізу слів, ознайомлення зі звуком, складом, словом, реченням, наголосом. Підготовка руки дитини до письма.

Основні поняття: наступність, перспективність, спадкоємність, неперервність, мовленнєва готовність, діагностика, підготовка до навчання грамоти, підготовка руки дитини до письма.

Рекомендована література

Базова (основна):

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Наук. кер.: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. – К.: Видавництво МОН, 2012. – 26 с.

2. Бенера В.Є. Теорія та методика розвитку рідної мови дітей: [навчально - методичний посібник за кредитно – модульною системою організації навчального процесу для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти]/ В. Є. Бенера, Н. В. Маліновська. – К. : Видавничий дім «Слово», 2014. – 384 с.

3. Богуш А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти: / Богуш Алла. – [4-е видання]. – Х. : Вид-во «Ранок», 2013. – 192 с.

4. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика : Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах : [підручник] / За ред. А. М. Богуш. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2011. – 704 с.

5. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика : Теорія і методика навчання

дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах : [підручник] / За ред. А. М. Богуш. – К. : Вища школа, 2007. – 542 с.

6. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку: [навчально-методичний комплект: посібник та предметні картинки] / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш. – К.: Генеза, 2013. – 160 с.

7. Богуш А. Розвиток образного мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами поетичного гумору : [навчальний посібник] / А.Богуш, І.Попова. - К. : Видавничий Дім «Слово», 2014. – 200 с.

8. Богуш А.М. Готуємо руку дитини до письма / А.М.Богуш. – Тернопіль: Мандрівець, 2010. – 108 с.

9. Богуш А.М. Методика розвитку мовлення і навчання рідної мови дітей раннього віку. Навчально-метод. посібник / А.М.Богуш. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2016. – 392 с.

10. Богуш А.М. Перші кроки грамоти: передшкільний вік : [навч.посіб.] / А.М. Богуш, Н.В.Маліновська. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2013. – 424 с.

11. Горбунова Н. В. Теорія і практика розвитку словника дошкільників: Монографія / Н. В. Горбунова // Ялта : РВВ КГУ, 2009. – 336 с.

12. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / упорядник Богуш А.М. Частина I та II. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2005. – 720 с.

13. Калмикова Л.О. Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: діагностично-розвивальний комплекс : навч.-метод.посіб. / Л.О. Калмикова. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2016. – 384 с.

14. Кахаєва Л. Є., Кузнецова Л. О. Мовленнєвий розвиток старших дошкільників. – Х. : Вид. група «Основа», 2014. – 143 с.

15. Кондратенко Р.В. Діагностичний супровід розвитку та виховання старших дошкільників : навчально-методичний посібник / Р.В.Кондратенко, В.Ф.Олійник, І.В.Онищенко ; за заг.ред. В.Ф.Олійник. – Кривий Ріг : КПІ, 2015. – 224 с.

16. Котик Т. Українська дошкільна лінгводидактика: історія, здобутки, перспективи : [монографія] / Тетяна Котик. - Одеса: СВД М.П. Черкасов, 2004. – 296 с.

17. Крутій К. Л. Діагностика мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку / К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2005. – 208 с.

Допоміжна

18. Амацьєва О.П. Методика навчання виразності мовлення дітей старшого дошкільного віку: Автореф. дис. ... канд. пед. наук / Південноукр. держ. пед. ун-т. – О., 1997. – 23 с.

19. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Мовленнєва робота з дошкільниками: шляхи оптимізації [Текст] / А.М.Богуш, Н.В.Гавриш // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2013. - № 3. – С. 4-12.

20. Богуш А. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах : [підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти] / Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. – К. : Видавничий дім «Слово», 2010. – 304 с.

21. Богуш А.М., Монке О.С. Формування оцінно-етичних суджень у дітей старшого дошкільного віку / А.М.Богуш, О.С.Монке. – Одеса : ПНЦ АПН України, 2002. – 239 с.

22. Боднарук С., Романюк І. Система планування освітньої роботи з розвитку мовлення дітей дошкільного віку [Текст] / Світлана Боднарук, Ірина Романюк // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2013. - № 3. – С. 13-39.

23. Ванжа К. В. Від звука до букви. Гурткова робота. Старший дошкільний вік./ К. В. Ванжа, О. В. Наумова – Х.: Вид-во «Ранок», 2014. – 112 с.

24. Дем'яненко О. Є. Фонетична робота з дітьми старшого дошкільного і молодшого шкільного віку в умовах багатомовності / О.Є.Дем'яненко. – Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2005. – 92 с.
25. Дитячий садок-школа: актуальні проблеми наступності : [монографія] / Н.В.Лисенко, І.М.Шоробура, Л.С.Пісоцька [та ін.]; за ред.проф.Н.Лисенко. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2014. – 472 с.
26. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. Практикум : [навч.посіб.] / Ілона Миколаївна Дичківська. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2013. – 448 с.
27. Ємець А.А., Коваленко О.М. Навчаємо дітей переказувати / А.А.Ємець, О.М.Коваленко. – Х. : Основа, 2013. – 111 с.
28. Заняття та виховні заходи для дітей старшого дошкільного віку / упоряд. О.Б.Полєвікова. – Х.: Вид. група «Основа», 2011. – 239 с.
29. Збагачення словника дітей старшого дошкільного віку експресивною лексикою народних казок / Богуш А.М., Руденко Ю.А.; Одеса: «Поліграф», 2005. – 251 с.
30. Коршенко Н. Навчаємо читати за допомогою розвивальної технології «Ребус-метод» [Текст] / Н.Коршенко // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2014. - № 11. – С. 37-42.
31. Крутій К. Л. Сучасне заняття в дошкільному навчальному закладі: традиції чи інновації? : монографія / Катерина Крутій ; Комун. закл. "Запоріж. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти" Запоріж. облради, Каф. дошк. та почат. освіти. — Запоріжжя : ЛПКС, 2009. — 174 с.
32. Крутій К. Розвиток лінгвокреативних здібностей дошкільників за допомогою штучних текстів [Текст] / Катерина Крутій // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2014. - № 4. – С. 16-20.
33. Крутій К. Технологія діяльнісного підходу до навчання мови і розвитку мовлення дітей дошкільного віку / Катерина Крутій // Дошкільна освіта. – 2005. – № 4 (10). – С. 35–47.
34. Крутій К.Л. Конспекти занять із навчання української мови і розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку / К.Л.Крутій, Н.І.Котій, Л.М.Письменна, Л.І.Щербань. – Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2006. – 192 с.
35. Крутій К.Л. Перспективно-календарне планування занять із навчання мови і розвитку мовлення дітей дошкільного віку / К.Л.Крутій. – Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2005. – 192 с.
36. Крутій К.Л. Формування граматично правильного мовлення в дітей дошкільного віку. – Запоріжжя: ТОВ “ЛПКС” ЛТД, 2004. – 389 с.
37. Крутій К.Л., Котій Н.І. Конспекти занять із навчання української мови і розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку / К.Л.Крутій, Н.І.Котій. – Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2007. – 268 с.
38. Крутій К.Л., Котій Н.І. Конспекти занять із навчання української мови і розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку / К.Л.Крутій, Н.І.Котій. – Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2007. – 268 с.
39. Наступність дошкільного навчального закладу і початкової школи у вихованні дітей : [навч.посіб.] / В.І.Кононенко, Н.В.Лисенко, І.М.Шоробура [та ін.]; за ред.проф.Н.Лисенко. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2012. – 296 с.
40. Недашківська Н., Кононенко О., Лахтадир О. Мовленнєві витинанки: вигадуємо казку [Текст] / Н.Недашківська, О.Кононенко, О.Лахтадир // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2013. - № 8. – С. 20-23.
41. Попова І. Діагностика розвитку образного мовлення старших дошкільників / Ірина Попова // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2013. - № 3. – С. 22-32.
42. Сосенкова В. Навчаємо презентувати LEGO-моделі [Текст] / В.Сосенкова // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2014. - № 5. – С. 42-46.
43. Соцька О. П. Формування емоційно-виразного мовлення старших дошкільників

у процесі сприймання творів живопису [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Дошкільна педагогіка» / Олена Петрівна Соцька. – Одеса, 2008. – 20 с.

44. Сучасне заняття в дошкільному закладі: Навчально-методичний посібник / За ред. Н.В.Гавриш; авт.кол.: Н.В.Гавриш, О.О.Лінник, Н.В.Губанова. – Луганськ: Альма-матер, 2007. – 496 с.

45. Трифонова О.С. Формування мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку : [монографія] / Олена Сергіївна Трифонова. – Одеса : Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2012. – 467 с.

ІНТЕРНЕТ-ресурси:

1. «Засвоєння виразного мовлення на етапі дошкільного дитинства» Видання доступне за посиланням: <http://goo.gl/2QZEYr> або <http://goo.gl/8p0mnG>

2. «Методичні рекомендації до програми виховання та навчання дітей від двох до семи років «Дитина» - <http://nauch.com.ua/psihologiya/5477/index.html>

3. <https://goo.gl/BdxbTY>

4. <https://goo.gl/oI3xZU>

5. <https://goo.gl/OqV982>

6. <https://goo.gl/wcNBuR>

7. <https://goo.gl/x36aG1>

8. Богуш А. М. Про місце оцінки і оцінних суджень у мовленнєвому розвитку дітей. [Електронний ресурс] / А. М. Богуш // Дошкільна освіта. – 2014. - № 4 (6). – Режим доступу: <http://goo.gl/6eZ0A5>.

9. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика : Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах : [підручник] / За ред. А. М. Богуш. – Електронна версія за посиланням: <http://goo.gl/zqpaJp>

10. Відеозаписи мовленнєвих занять для аналізу й коментарів доступні до перегляду за посиланнями:

11. Відеофрагмент читання української народної казки «Як квітеня до березня у гості їздив» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://goo.gl/y7jcKt>.

12. Відеофрагменти занять до перегляду за посиланням: - <https://goo.gl/f10uMb>

13. Відеофрагменти мовленнєвих занять з дітьми [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://goo.gl/xeMxVF>, <https://goo.gl/mJZBSp>.

14. Засвоєння виразного мовлення на етапі дошкільного дитинства [Електронний ресурс] / Інтернет-видання. – Режим доступу: <http://goo.gl/2QZEYr>, <http://goo.gl/8p0mnG>.

15. Котик Т. М. Умови і напрями забезпечення наступності у навчанні рідної мови дошкільників і молодших школярів. [Електронний ресурс] / Т. М. Котик // Дошкільна освіта. – 2003. - № 2 (2). – Режим доступу: <http://goo.gl/PvLVGI>.

16. Крутій К.Л., Котій Н.І. Мовленнєва скринька для малят: конспекти ігор-занять із навчання української мови і розвитку мовлення дітей переддошкільного віку / К.Л.Крутій, Н.І.Котій. – Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2009.

17. Лист Міністерства освіти і науки України від 16.06.2016 за № 1/9 – 315 «Щодо організації освітньої роботи в дошкільних навчальних закладах у 2016/2017 навчальному році» – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://shkos.at.ua/load/normativni_dokumenti/mon_listi/shhodo_organizaciji_osvitnoji_roboti_v_doshkilnikh_navchalnikh_zakladakh_u_2016_2017_navchalnomu_roci/4-1-0-561 Закон України «Про мови в Україні» [Електронний ресурс] // Політ.ua. – Режим доступу : <http://polit.ua/news/2010/09/09/deputat.html>

18. Мета і завдання дошкільного закладу з розвитку мовлення дітей дошкільного віку [Електронний ресурс] / Інтернет-видання. – Режим доступу: <http://goo.gl/a0QSAJ>.

19. Навчально-мовленнєва діяльність дітей дошкільного віку [Електронний ресурс] / Електронний словник «Глосарій». – Режим доступу: <http://goo.gl/zqpaJp>.

20. Навчання грамоти дітей дошкільного віку [Електронний ресурс] / Робота з текстом у ЗДО // Інтернет-газета. – Режим доступу: <http://goo.gl/6VlxcR>.

21. Стаття Котик Т.М. «Умови і напрями забезпечення наступності у навчанні рідної мови дошкільників і молодших школярів». Матеріал доступний до перегляду за посиланням: <http://goo.gl/PvLVGI>

22. Шалімова Л.Л. Вивчаємо українську мову. Молодший дошкільний вік / Л.Л. Шалімова. – Х. : Ранок, 2014. – 176 с.

Форма підсумкового контролю успішності навчання: екзамен

Засоби діагностики успішності навчання: усне опитування, тестування

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю: усний контроль здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування; усного обговорення методичних проблем; метод письмового контролю здійснюється за допомогою контрольних робіт, тестових завдань, творчих робіт, які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному та письмовому контролю.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗДО

**Авторська програма
варіативної навчальної дисципліни
підготовки бакалавр
напряму 01 Освіта
спеціальності 012 Дошкільна освіта
(Шифр за ОПП ВК 5)**

Програма розроблена

Полєвіковою О.Б., доцентом кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, кандидатом педагогічних наук.

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни “**Методика навчання української мови в полікультурному середовищі ЗДО**” складена відповідно до освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня підготовки спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретичні засади методики навчання української мови в полікультурному середовищі ЗДО; наукові знання про близькоспорідненість російської та української мов; закономірності засвоєння дітьми другої мови; програми, принципи, методи, прийоми, форми навчання дошкільників української мови як державної.

Міждисциплінарні зв'язки: опановуючи зазначений перелік знань, умінь і навичок, студенти мають актуалізувати знання з курсів «Сучасна українська мова з практикумом», «Дошкільна педагогіка», «Дошкільна лінгводидактика», шкільного курсу російської мови, що сприятиме в подальшому формуванню професійної компетентності вихователя ЗДО у лінгводидактичному аспекті.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета курсу: ознайомити майбутніх працівників закладів дошкільної освіти з теоретико-методологічними засадами методики, дидактичними основами навчання української мови як державної, особливостями формування вмінь мовленнєвої діяльності дошкільників в умовах південно-східного регіону України.

1.2. Завдання курсу:

методичні:

- розкрити теоретичні засади методики навчання української мови в полікультурному середовищі ЗДО;

- дати наукові знання про близькосторідненість російської та української мов;

- показати закономірності засвоєння дітьми другої мови;

- ознайомити з програмою, методами, прийомами, формами навчання української мови;

- озброїти практичними вміннями та навичками навчання дітей української мови;

виховні:

- сприяти ефективному використанню майбутніми вихователями лінгводидактичних форм, методів, засобів з метою ознайомлення неукраїномовних вихованців дитячих освітніх закладів з національною культурою їх країни проживання, вихованню почуття толерантності, поваги до культури і традицій українського народу.

розвивальні:

- озброєння студентів варіативними технологіями розвитку мовлення і навчання дітей до 6 років другої мови;

- формування в майбутніх вихователів знань, умінь і навичок оцінки і контролю за навчально-мовленнєвою діяльністю як дітей, так і за організацією і здійсненням навчально-мовленнєвої діяльності вихователями ЗДО.

1.3. Компетентності:

- *загальнопедагогічні* - володіння базовими інваріантними психолого-педагогічними знаннями й уміннями, обумовленими успішністю вирішення широкого кола виховних і освітніх завдань в різних педагогічних системах; це відповідність певним професійно-педагогічним вимогам незалежно від спеціалізації майбутнього педагога; це володіння сукупністю загальнолюдських якостей особистості, необхідних для успішної професійно-педагогічної діяльності;

- *спеціальні* - володіння специфічними для даного курсу знаннями й уміннями;

- *технологічні* (діяльнісні) - володіння професійно-педагогічними вміннями, під якими розуміється засвоєний спосіб виконання професійно-педагогічних дій, що забезпечуються сукупністю набутих знань у галузі часткової лінгводидактики, а саме – методики навчання української мови в полікультурному середовищі ЗДО; креативність;

- *комунікативні* - встановлення правильних взаємовідносин з вихованцями, які сприяли б найбільш ефективному вирішенню завдань навчання і виховання; прояв шанобливого, зацікавленого відношення до тих цінностей, які складають зміст позиції дитини, яким би воно простим і нецікавим не здалося; володіння прийомами професійного спілкування з колегами;

- *рефлексивні* - регулятор особистісних досягнень педагога, збудник професійного зростання, вдосконалення педагогічної майстерності. Дана компетенція проявляється в здатності до самопізнання (самопостереження, самоаналізу, критичної самооцінки), самовираження (самокритики, самостимулювання, самозмушування тощо.), самореалізації (самоорганізації, контролю та обліку діяльності з само утворення).

Власне мовні компетенції:

- знання базових мовознавчих понять, основних відомостей з різних розділів мовознавства, передбачених програмою з української мови за професійним спрямуванням;

- базові лексичні, граматичні, стилістичні, орфоепічні, правописні вміння;

- внутрішня потреба вивчати українську мову (як рідну, державну);

- розуміння зображувально-виражальних можливостей рідної (української) мови;

- уміння внутрішньо проникати в смисл дидактичного тексту;

- уміння здійснювати різні види мовного розбору;

- лінгвосоціокультурні компетенції (інтеграція знань лінгвістичної і соціокультурної змістової ліній курсу української мови, серед них знання правил мовленнєвого етикету українців, виразів народної мудрості);

- досвід самостійної предметної діяльності - навчально-пізнавальної, аналітичної, синтетичної та ін.

Мовленнєві компетенції:

- знання базових мовленнєвознавчих понять;
- здатність адекватно сприймати, розуміти, оцінювати і відтворювати почуте чи прочитане;
- здатність до мовленнєвої творчості;
- здатність планувати, готувати майбутнє висловлювання в різних жанрах за інтерактивними і трансактивними схемами, виступати з повідомленням;
- здатність реалізовувати задум у процесі мовленнєвої діяльності;
- здатність до асоціативної мовленнєво-мислительної діяльності;
- уміння аудіювання, читання, говоріння, письма;
- гнучке вміння використовувати засоби рідної (української) мови залежно від типу, стилю мовлення;
- навички красномовства;
- уміння редагувати власне та чуже мовлення;
- здатність до контролю, самоконтролю результатів мовленнєвої діяльності.

Комунікативні компетенції:

- уміння доцільно використовувати засоби рідної (української) мови в практиці живого спілкування;
- уміння наводити переконливі аргументи в процесі розмови;
- здатність орієнтуватися в ситуації спілкування, комунікативно виправдано добирати вербальні і невербальні засоби і способи для оформлення думок, почуттів у різних сферах спілкування;
- уміння встановлювати і підтримувати контакт із співрозмовником, змінювати стратегію, мовленнєву поведінку залежно від комунікативної ситуації;
- досвід особистої відповідальності за власну комунікативну поведінку, вимогливість до свого мовлення.

1.4.Очікувані результати навчання:

Знати філософські, лінгвістичні, психологічні, дидактичні основи лінгводидактики, загальні питання методики української мови як другої; особливості формування вмінь мовленнєвої діяльності дошкільників в умовах білінгвізму; структуру курсу української мови як державної в дошкільних закладах України та його методичне забезпечення.

Уміти застосовувати на практиці здобуті знання з метою навчання дітей української мови в дошкільних закладах південно-східного регіону України з російськомовним режимом.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин/ 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні проблеми методики навчання української мови як державної

Методологічні засади методики навчання української мови. Філософські закономірності і лінгводидактика. Лінгвістичні основи методики. Психологічні особливості засвоєння української мови як основа лінгводидактики. Психологічні особливості розвитку мовленнєвих умінь дошкільнят і лінгводидактика. Дидактичні основи навчання української мови як другої в дошкільних закладах України (південно-східний регіон). мета та цілі навчання української мови. Засоби навчання, їх характеристика. Зміст навчання та його компоненти. Структура курсу української мови в дошкільних закладах південно-східного регіону України.

Змістовий модуль 1. Методика формування вмінь мовленнєвої діяльності, знань, умінь і навичок з української мови (державна)

Загальні проблеми методики української мови як другої. Предмет, завдання і специфіка методики навчання української мови як другої. Методи та прийоми навчання

української мови (загальна характеристика). Форми організації освітнього процесу. Вимоги до занять. Особливості формування вмінь мовленнєвої діяльності. Формування вмінь усного мовлення дошкільників. Розвиток аудіативних умінь дошкільників. Зміст і методика орфоепічної роботи в дошкільних закладах південно-східного регіону. Формування первинних граматичних уявлень дошкільників. Методика вивчення мовного матеріалу. Особливості вивчення елементарних фонетичних явищ української мови. Особливості засвоєння морфемної будови української мови. Специфіка вивчення окремих частин мови (явища, що не збігаються в російській та українській мовах). Розвиток усного мовлення дошкільників. Основні проблеми сприймання на слух голосних звуків українського мовлення (порівняльний аспект). Порівняльний аналіз сприймання українських та російських приголосних звуків. Робота над збагаченням і активізацією словникового запасу. Робота над словосполученням і реченням. Два рівні граматичних вправ. Особливості ситуаційних вправ. Удосконалення вмінь комунікативного мовлення. Розвиток діалогічного й монологічного мовлення дошкільників. Підготовка до оволодіння читацькими навичками. Особливості читання українською мовою російськомовних дошкільників. Методика використання народних джерел у розвитку українського мовлення. Методика ознайомлення дітей з творами українських письменників. Методика ознайомлення дітей з національними традиціями і культурою українського народу. Організація роботи з навчання дітей української мови в закладах дошкільної освіти.

Рекомендована література

Основна література

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Наук. кер.: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. – К.: Видавництво МОН, 2012. – 26 с.

2. Бенера В.Є. Теорія та методика розвитку рідної мови дітей: [навчально - методичний посібник за кредитно – модульною системою організації навчального процесу для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти]/ В. Є. Бенера, Н. В. Маліновська. – К. : Видавничий дім «Слово», 2014. – 384 с.

3. Богуш А. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах. [Підручник] / Алла Богуш.. – К. : Видавничий дім «Слово», 2011. – 440 с.

4. Богуш А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти: / Богуш Алла. – [4-е видання]. – Х. : Вид-во «Ранок», 2013. – 192 с.

5. Закон України «Про мови в Україні» [Електронний ресурс] // Політ.уа. – Режим доступу : <http://polit.ua/news/2010/09/09/deputat.html>

6. Закон України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин» від 15 травня 2003 р. № 1350–XIV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 30. – С. 3–28.

7. Казанцева Л. І. Теоретичні і методичні засади навчання дітей старшого дошкільного віку української мови в полікультурному просторі : [монографія] / Лариса Іванівна Казанцева. – Донецьк : ЛАНДОН – XXI, 2014. – 449 с.

8. Концепція обучения языкам национальных меньшинств в общеобразовательных школах Украины / Институт педагогики АПН Украины // Русская словесность в школах Украины. – 2002. – № 4. – С. 5–8.

9. Концепція державної мовної політики : Указ Президента України №161/2010 Про концепцію державної мовної політики від 15.02.2010 р. – К. : Парламентське вид-во, 2010. – 358 с.

Додаткова література

1. Альперіна В. Ю. Двомовність – з віку немовляти / В. Ю. Альперіна // Дитячий садок. – 2003. – № 2. – С. 2–3.

2. Антонюк О. Історичні основи етнополітики України / О. Антонюк // Людина і політика. – 2003. – № 2. – С. 25–31.
3. Антонюк Р. І. Двомовне навчання як реалізація принципу полікультурності в Україні, Румунії та Молдові : монографія / Роман Іванович Антонюк. – К., 1999. – 288 с.
4. Биков О. М. Конституційно-правовий статус національних меншин : [монографія] / О. М. Биков. – К. : Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2001. – 354 с.
5. Бикова Н. М. Типи мовної поведінки в мультилінгвальної ситуації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.15 «Загальне мовознавство» / Н. М. Бикова. – К., 2006. – 20 с.
6. Демченко В. Мовне середовище. Екстралінгвістичний нарис про Південь України : [монографія] / Володимир Демченко. – Херсон : Олді-плюс. – 2001. – 200 с.
7. Дороз В. Крос-культурне навчання учнів-білінгвів української мови : [монографія] / Вікторія Дороз. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 456 с.
8. Єщенко Т. Поняття «рідна мова» в двомовному середовищі / Т. Єщенко // Українська мова в сучасному культурному просторі Східної України : матеріали міжрегіон. наук.-практ. конф. – Донецьк : Український культурологічний центр, 2010. – С. 99–102.
9. Залевская А. А. Вопросы теории овладения вторым языком в психолінгвістическом аспекте : [монографія] / А. А. Залевская. – Тверь : Изд-во ТГУ, 1996. – 182 с.
10. Луценко І. О. Інтерференція і транспозиція у засвоєнні дітьми дошкільного віку лексики української мови : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Луценко Ірина Олексіївна. – К., 1994. – 158 с.
11. Протасова К. Двомовність від малого до великого / Катерина Протасова // Дошкільна освіта. – 2009. – № 4 (26). – С. 44–46.
12. Русанівський В. М. Споріднена і віддалена двомовність як об'єкт сучасної лінгвістики / В. М. Русанівський // Мовознавство. – 2007. – № 1. – С. 3–6.
13. Семчук У. Білінгвізм як термін і двомовність як гасло. Фактори впливу на вибір мови і на мовну політику / У. Семчук // Урок української. – 2007. – № 2/3. – С. 4–7.
14. Ставицька Л. Україно-російська двомовність: соціологічні та лексикографічні аспекти / Л. Ставицька // Мовознавство. – 2001. – № 5. – С. 12–17.
15. Українсько-російська двомовність. Лінгвосоціокультурні аспекти / за заг. ред. Л. О. Ставицької. – К., 2007. – 200 с.
16. Чередниченко О. Багатомовність і концептуальна картина світу / О. Чередниченко // Українознавство. – 2002. – № 3. – С. 64–67.
17. Шумарова Н. Мовна компетенція особистості в ситуації білінгвізму : монографія / Наталя Шумарова. – К. : Вид. центр КЛДУ, 2000. – 283 с.

ІНТЕРНЕТ-ресурси:

1. Закон України «Про мови в Україні» [Електронний ресурс] // Політ.ua. – Режим доступу : <http://polit.ua/news/2010/09/09/deputat.html>
2. «Методичні рекомендації до програми виховання та навчання дітей від двох до семи років «Дитина» - <http://nauch.com.ua/psihologiya/5477/index.html>
3. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» (авт. кол. Андрієтті О.О., Голубович О.П. та ін.) - http://www.mon.gov.ua/images/files/doshkilna-cherednya/doshkilna/progr_rozv/1.pdf
4. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика : Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах : [підручник] / За ред. А. М. Богуш. – Електронна версія за посиланням: <http://goo.gl/zqpaJp>
5. Відеофрагменти занять до перегляду за посиланням: - <https://goo.gl/fI0uMb>

6. «Засвоєння виразного мовлення на етапі дошкільного дитинства» Видання доступне за посиланням: <http://goo.gl/2QZEYr> або <http://goo.gl/8p0mnG>

7. Стаття Котик Т.М. «Умови і напрями забезпечення наступності у навчанні рідної мови дошкільників і молодших школярів». Матеріал доступний до перегляду за посиланням: <http://goo.gl/PvLVGI>

8. Відеозаписи мовленнєвих занять для аналізу й коментарів доступні до перегляду за посиланнями:

<https://goo.gl/x36aG1>

<https://goo.gl/OqV982>

<https://goo.gl/oI3xZU>

<https://goo.gl/BdxbTY>

<https://goo.gl/wcNBuR>

Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік

Засоби діагностики успішності навчання: усне опитування, тестування

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю: усний контроль здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування; усного обговорення методичних проблем; метод письмового контролю здійснюється за допомогою контрольних робіт, тестових завдань, творчих робіт, які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному та письмовому контролю.

ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

**Авторська програма
навчальної дисципліни
підготовки бакалавр
напряму 01 Освіта
спеціальності 012 Дошкільна освіта
(Шифр за ОПП _____)**

Програма розроблена

Полевіковою О.Б., доцентом кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, кандидатом педагогічних наук.

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «**Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку**» складена відповідно до освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня підготовки спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є психолінгвістичні аспекти розвитку мовлення в ранньому віці, особливості становлення мовлення на різних етапах раннього дитинства; методика розвитку мовлення дітей від народження дитини до трьох років; організація роботи з розвитку мовлення малюків у сім'ї.

Міждисциплінарні зв'язки: опановуючи зазначений перелік знань, умінь і навичок, студенти мають актуалізувати знання з курсів «Сучасна українська мова з практикумом», «Дошкільна педагогіка», «Дошкільна лінгводидактика», що сприятиме в подальшому формуванню професійної компетентності вихователя ЗДО у лінгводидактичному аспекті.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета курсу: озброїти майбутніх вихователів науковими знаннями про закономірності становлення і розвитку мовлення дітей від народження до 3 років, познайомити їх з методами і прийомами мовленнєвого розвитку дітей у кожній віковій групі раннього віку.

1.2. Завдання курсу:

- **пізнавальні:** засвоєння теоретичних засад становлення і розвитку мовлення дітей перших трьох років життя: звукової культури мовлення; появу перших слів і розвиток словника; формування граматичної правильності мовлення; розвиток діалогічного мовлення; змісту і методики розвитку мовлення і навчання дітей перших трьох років життя рідної мови в дошкільному закладі;

- **виховні:** формування мотивації до здійснення організованого і цілеспрямованого навчання дітей раннього віку мовленнєвого спілкування.

- **розвивальні:** розвиток здатності до аналізу особливостей засвоєння дітьми рідної мови на ранньому етапі дитинства.

1.3. Компетентності:

- спеціальні - володіння специфічними для даного курсу знаннями й уміннями;

- технологічні (діяльнісні) - володіння професійно-педагогічними вміннями, під якими розуміється засвоєний спосіб виконання професійно-педагогічних дій, що забезпечуються сукупністю набутих знань у галузі лінгводидактики; креативність;

- комунікативні - встановлення правильних взаємовідносин з вихованцями, які сприяли б найбільш ефективному вирішенню завдань навчання і виховання; прояв шанобливого, зацікавленого відношення до тих цінностей, які складають зміст позиції дитини, яким би воно простим і нецікавим не здалося; володіння прийомами професійного спілкування з колегами;

- рефлексивні - регулятор особистісних досягнень педагога, збудник професійного зростання, вдосконалення педагогічної майстерності. Дана компетенція проявляється в здатності до самопізнання (самопостереження, самоаналізу, критичної самооцінки), самовираження (самокритики, самостимулювання, самозмушування тощо.), самореалізації (самоорганізації, контролю та обліку діяльності з само утворення).

Мовленнєві компетенції:

- знання базових мовленнєвознавчих понять;
- здатність адекватно сприймати, розуміти, оцінювати і відтворювати почу-те чи прочитане;

- здатність до мовленнєвої творчості;

- здатність планувати, готувати майбутнє висловлювання в різних жанрах за інтерактивними і трансактивними схемами, виступати з повідомленням;

- здатність реалізовувати задум у процесі мовленнєвої діяльності;

- здатність до асоціативної мовленнєво-мислительної діяльності;

- уміння аудіювання, читання, говоріння, письма;

- гнучке вміння використовувати засоби рідної (української) мови залежно від типу, стилю мовлення;

- навички красномовства;

- уміння редагувати власне та чуже мовлення;

- здатність до контролю, самоконтролю результатів мовленнєвої діяльності.

Комунікативні компетенції:

- уміння доцільно використовувати засоби рідної (української) мови в практиці живого спілкування;

- уміння наводити переконливі аргументи в процесі розмови;

- здатність орієнтуватися в ситуації спілкування, комунікативно виправдано добирати вербальні і невербальні засоби і способи для оформлення думок, почуттів у різних сферах спілкування;

- уміння встановлювати і підтримувати контакт із співрозмовником, змінювати стратегію, мовленнєву поведінку залежно від комунікативної ситуації;

- досвід особистої відповідальності за власну комунікативну поведінку, вимогливість до свого мовлення.

1.4.Очікувані результати навчання:

Знати теоретичні засади становлення і розвитку мовлення дітей перших трьох років життя.

Уміти складати конспекти занять з розвитку мовлення, добирати дидактичні ігри, планувати роботу з розвитку мовлення у групах раннього віку, організовувати роботу в повсякденному житті з батьками з розвитку мовлення дітей перших трьох років життя.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин/ 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Розвиток мовлення дітей першого року життя

Ранній вік – фундамент мовленнєвого розвитку дитини. Мета і завдання спецкурсу. Розвиток мовлення дітей в ранньому віці як педагогічна проблема. Етапи розвитку мовлення дітей раннього віку. Стадії розвитку моторного мовлення дітей. Розвиток голосових реакцій у дітей першого року життя. Характеристика мовленнєвого розвитку дітей 6-12 місяців: розуміння мовлення; розвиток активного мовлення дитини. Вплив різних рухів на розвиток голосових реакцій у дітей. Орієнтовні показники голосових реакцій в мовленні дітей першого року життя. Слово як звуковий подразник і мовленнєвий сигнал. Особливості становлення перших слів у дітей – предмет дослідження вітчизняних і зарубіжних учених. Етапи оволодіння дитиною першими словами. Особливості перших дитячих слів. Особливості засвоєння значення слова. Організація життєво мотивованої діяльності спілкування. Зміст і методика розвитку мовлення дітей першого року життя за віковими підгрупами. Виховання культурно-гігієнічних навичок. Розвиток голосових реакцій і звуконаслідування. Індивідуальні ігри-заняття з дітьми до 2,5 – 3 місяців. Розвиток розуміння мовлення. Навчання дітей вимови перших усвідомлених слів. К.Д.Ушинський про значення картинки в розвитку дитячого мовлення. Зміст перших занять з картинкою. Завдання перших занять з картинкою. Методика занять з картинкою на першому році життя. Особливості планування роботи з розвитку мовлення на першому році життя.

Змістовий модуль 2. Розвиток мовлення дітей другого року життя

Характеристика мовлення дітей другого року життя. Розуміння мовлення дорослих. Чотири категорії спілкування дитини раннього віку з дорослим. Розвиток мовленнєвих узагальнень. Розвиток словника та активного мовлення дітей. Етапи розвитку мовлення. Індивідуальні відмінності темпів зростання словника. Причини затримки зростання словника і розвитку активного мовлення. «Теорія стрибка» Вільяма Штерна. Особливості засвоєння дитиною рідної мови на другому році життя. Особливості засвоєння дитиною звуків рідної мови. Розрізнення голосних. Послідовність розрізнення приголосних. Засвоєння правильної вимови звуків. Поступовість становлення звуків у дитячому мовленні. Типові недоліки звуковимови дітей другого року життя. Формування граматичної правильності мовлення. Етапи засвоєння граматичної будови мови. Відмінність перших усвідомлених слів дитини від слів-речень. Терміни появи речень різної структури. Перші прояви флективності. Засвоєння узгодження і керування. Переваги стимульованого мовлення. Розвиток діалогічного мовлення дітей на другому році життя. Ситуативність мовлення. Особливості перших дитячих запитань. Умови забезпечення успіху в діалозі. Варіанти запитань в ігрових ситуаціях з дітьми другого року життя. Розвиток описового мовлення дітей. Витоки розвитку описового мовлення. Етапи ускладнення речень-вимог на другому році життя. Стадії розвитку безпосередньо описового мовлення. Орієнтовні показники розвитку мовлення дітей другого року життя. Завдання і зміст роботи з розвитку мовлення від року до року шести місяців. Завдання і зміст роботи з розвитку мовлення від одного року і шести місяців до двох років. Заняття з розвитку мовлення.

Змістовий модуль 3. Розвиток мовлення дітей третього року життя

Характеристика розвитку мовлення. Розуміння мовлення. Словник дітей. Активне мовлення. Особливості звуковимови. Формування граматичної правильності мовлення.

Орієнтовні показники розвитку мовлення дітей третього року життя. Методика розвитку мовлення дітей третього року життя. Розвиток розуміння мовлення. Розвиток активного мовлення. Розвиток мовлення дітей на заняттях. Спостереження та цільові прогулянки. Експерсії-огляди. Розглядання предметів та бесіда про них. Дидактичні ігри з іграшками, предметами, картинками. Дидактичні настільні ігри. Заняття на виховання правильної звуковимови. Інценівки-покази. Розповіді-бесіди. Методика роботи з картинками в першій молодшій групі. Заняття з предметними картинками. Дидактичні ігри. Заняття з настінними картинками. Реалізація навчальних і виховних завдань під час роботи з картинками в першій молодшій групі. Методика використання художніх творів у роботі з дітьми третього року життя. Завдання щодо ознайомлення дітей з художньою літературою. Розповідання казок. Колісанки в роботі з дітьми раннього віку. Забавлянки й утішки в розвитку мовлення дітей. Робота з розвитку мовлення у повсякденному житті. Створення розвивального мовленнєвого середовища. Вимоги до пояснення доквілля дорослим. Розвиток мовлення дітей під час прогулянок. Спілкування зі старшими дошкільниками. Роль сім'ї в розвитку мовлення дітей раннього віку. Ставлення батьків до розвитку мовлення малюка. Форми роботи вихователів з батьками щодо розвитку мовлення дітей раннього віку.

Рекомендована література

Основна література

1. Богуш, А. Методика розвитку мовлення і навчання рідної мови дітей раннього віку / А. Богуш, Н. Маліновська. – Київ : Слово, 2016 – 392 с.
2. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / упорядник Богуш А.М. Частина I та II. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2005. – 720 с.

Допоміжна література:

1. Богуш А. М. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку [Текст] : підручник / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш, О. В. Саприкіна. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2009. – 407 с.
2. Богуш А.М. Теорія та методика розвитку мовлення дітей раннього віку. Навчальний посібник. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2004. – С.28-35.
1. Розвиваємо, навчаємо, виховуємо дитину третього року життя [Текст] : метод. посіб. / [авт. кол. Л. І. Кузьмук та ін.] ; за ред. Т. І. Поніманської. - К. : Видавничий Дім «Слово», 2013. – 566 с.
3. Товкач І. Як розвивати мовлення наймолодших / Ірина Товкач // Палітра педагога. – 2016. – № 4. – С. 3–6.

ІНТЕРНЕТ- ресурси:

9. Програма розвитку дітей від пренатального періоду до 3-х років «ОБЕРІГ» / [автор. колектив] ; (науковий керівник А.М.Богуш). – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dnz265.edu.kh.ua/Files/downloads/Оберіг.doc>
10. Калуська Л. В. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей раннього віку “Соняшник” / Л. В. Калуська. — [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.osvita.lviv.sch.in.ua/Files/downloads/Соняшник.pdf>
11. Відеофрагменти занять до перегляду за посиланням: - <https://goo.gl/fI0uMb>
12. «Засвоєння виразного мовлення на етапі дошкільного дитинства» Видання доступне за посиланням: <http://goo.gl/2QZEYr> або <http://goo.gl/8p0mnG>
13. Відеозаписи мовленнєвих занять для аналізу й коментарів доступні до перегляду за посиланнями:
<https://goo.gl/x36aG1>
<https://goo.gl/OqV982>
<https://goo.gl/oI3xZU>
<https://goo.gl/BdxbTY>
<https://goo.gl/wcHBuR>

Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік

Засоби діагностики успішності навчання: усне опитування, тестування

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю: усний контроль здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування; усного обговорення методичних проблем; метод письмового контролю здійснюється за допомогою контрольних робіт, тестових завдань, творчих робіт, які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному та письмовому контролю.

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ХУДОЖНЬО-МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

**Авторська програма
нормативної навчальної дисципліни
підготовки бакалавр
напряму 01 Освіта
спеціальності 012 Дошкільна освіта
(Шифр за ОПП ОК 19.7)**

Програма розроблена

Полєвіковою О.Б., доцентом кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, кандидатом педагогічних наук.

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни “**Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності**” складена відповідно до освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня підготовки спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретичні засади художньо-мовленнєвої діяльності; методика організації художньо-мовленнєвої діяльності в дошкільних закладах; форми, методи і прийоми організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей.

Міжпредметні зв'язки: опановуючи зазначений перелік знань, умінь і навичок, студенти мають актуалізувати знання з курсів «Дошкільна лінгводидактика», «Дошкільна педагогіка», що сприятиме в подальшому формуванню професійної компетентності вихователя ЗДО.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета курсу: підготовка майбутніх вихователів до організації художньо-мовленнєвої діяльності дошкільників, оволодіння студентами педагогічними технологіями розвитку художнього мовлення, художньо-естетичного сприймання творів мистецтва, методами оцінки рівня художньо-мовленнєвої компетенції дітей.

1.2. Завдання курсу:

- **методичні:** творче оволодіння ефективними сучасними методами організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей на різних етапах дошкільного дитинства;
- ознайомлення з перспективним педагогічним досвідом у контексті формування художньо-мовленнєвої діяльності дошкільника;
- засвоєння закономірностей, принципів та методики формування художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку;
- підготовка до практичного здійснення формування художньо-мовленнєвої діяльності дітей в сучасних умовах дошкільного виховання.
- **виховні:** формування мотивації до організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку.

• **розвивальні:** розвиток здатності до аналізу особливостей художньо-мовленнєвого розвитку дітей на кожному віковому етапі.

1.3. Компетентності:

- *загальнопедагогічні* - володіння базовими інваріантними психолого-педагогічними знаннями й уміннями, обумовленими успішністю вирішення широкого кола виховних і освітніх завдань в різних педагогічних системах; це відповідність певним професійно-педагогічним вимогам незалежно від спеціалізації майбутнього педагога; це володіння сукупністю загальнолюдських якостей особистості, необхідних для успішної професійно-педагогічної діяльності;

- *спеціальні* - володіння специфічними для даного курсу знаннями й уміннями;

- *технологічні* (діяльнісні) - володіння професійно-педагогічними вміннями, під якими розуміється засвоєний спосіб виконання професійно-педагогічних дій, що забезпечуються сукупністю набутих знань у галузі часткової лінгводиактики, а саме – методики навчання української мови в дитячих закладах з російськомовним режимом; креативність;

- *комунікативні* - встановлення правильних взаємовідносин з вихованцями, які сприяли б найбільш ефективному вирішенню завдань навчання і виховання; прояв шанобливого, зацікавленого відношення до тих цінностей, які складають зміст позиції дитини, яким би воно простим і нецікавим не здалося; володіння прийомами професійного спілкування з колегами;

- *рефлексивні* - регулятор особистісних досягнень педагога, збудник професійного зростання, вдосконалення педагогічної майстерності. Дана компетенція проявляється в здатності до самопізнання (самоспостереження, самоаналізу, критичної самооцінки), самовираження (самокритики, самостимулювання, самозмушування тощо.), самореалізації (самоорганізації, контролю та обліку діяльності з само утворення).

Власне мовні компетенції:

- знання базових мовознавчих понять, основних відомостей з різних розділів мовознавства, передбачених програмою з української мови за професійним спрямуванням;

- базові лексичні, граматичні, стилістичні, орфоепічні, правописні вміння;

- внутрішня потреба вивчати українську мову (як рідну, державну);

- розуміння зображувально-виражальних можливостей рідної (української) мови;

- уміння внутрішньо проникати в смисл дидактичного тексту;

- уміння здійснювати різні види мовного розбору;

- лінгвосоціокультурні компетенції (інтеграція знань лінгвістичної і соціокультурної змістової лінії курсу української мови, серед них знання правил мовленнєвого етикету українців, виразів народної мудрості);

- досвід самостійної предметної діяльності - навчально-пізнавальної, аналітичної, синтетичної та ін.

Мовленнєві компетенції:

- знання базових мовленнєвознавчих понять;

- здатність адекватно сприймати, розуміти, оцінювати і відтворювати почуте чи прочитане;

- здатність до мовленнєвої творчості;

- здатність планувати, готувати майбутнє висловлювання в різних жанрах за інтерактивними і трансактивними схемами, виступати з повідомленням;

- здатність реалізовувати задум у процесі мовленнєвої діяльності;

- здатність до асоціативної мовленнєво-мислительної діяльності;

- уміння аудіювання, читання, говоріння, письма;

- гнучке вміння використовувати засоби рідної (української) мови залежно від типу, стилю мовлення;

- навички красномовства;

- уміння редагувати власне та чуже мовлення;

- здатність до контролю, самоконтролю результатів мовленнєвої діяльності.

Комунікативні компетенції:

- уміння доцільно використовувати засоби рідної (української) мови в практиці живого спілкування;
- уміння наводити переконливі аргументи в процесі розмови;
- здатність орієнтуватися в ситуації спілкування, комунікативно виправдано добирати вербальні і невербальні засоби і способи для оформлення думок, почуттів у різних сферах спілкування;
- уміння встановлювати і підтримувати контакт із співрозмовником, змінювати стратегію, мовленнєву поведінку залежно від комунікативної ситуації;
- досвід особистої відповідальності за власну комунікативну поведінку, вимогливість до свого мовлення.

1.4.Очікувані результати навчання:

- знати літературні та інші художні твори для дітей, творчість відомих вітчизняних і зарубіжних митців;
- основні художні течії в різних видах мистецтва (образотворче, літературне, музичне, театральне);
- структуру, образну основу художньо-мовленнєвої діяльності, її зміст у різних вікових групах;
- особливості художньо-естетичного сприймання художніх творів дітьми різного віку;
- сучасні педагогічні технології організації та управління художньо-мовленнєвою діяльністю;
- зміст відповідних розділів естетики, педагогіки, дитячої літератури, методик навчання дошкільників.
- здійснювати керівництво художньо-мовленнєвою діяльністю дітей у різних формах її організації;
- аналізувати й оцінювати освітній процес;
- виразно читати й розповідати художні твори.

Майбутні педагоги мають добре володіти:

- педагогічними технологіями розвитку художнього мовлення, художньо-естетичного сприймання творів мистецтва;
- засобами інтонаційної та стилістичної виразності мовлення, високим рівнем власної мовленнєвої культури;
- методами оцінки рівня художньо-мовленнєвої компетенції дітей.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин/ 4 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку у ЗДО як галузь педагогічної науки

Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності в закладі дошкільної освіти як педагогічна дисципліна. Міжпредметні зв'язки з іншими фаховими методиками та дитячою літературою, педагогікою і психологією. Методи наукового дослідження. Зміст діагностичних методик. Поняття „діяльність”, „діяльнісний підхід” у навчанні й вихованні дітей Художня діяльність, її сутність і характеристика. Художня діяльність дітей. Лінгвістичні та лінгводидактичні засади художньо-мовленнєвої діяльності дітей. Психолого-педагогічні засади художньо-мовленнєвої діяльності дошкільників. Створення художньо-естетичного розвивального середовища як умови існування і становлення художньо-мовленнєвої діяльності дітей.

Функції художньо-мовленнєвої діяльності. Основні змістові лінії художньо-мовленнєвої діяльності. Художньо-мовленнєва компетенція як комплексна характеристика особистості. Організовані та неорганізовані форми художньо-мовленнєвої

діяльності, їх використання в різних вікових групах. Принципи побудови інтегрованих художньо-творчих занять: принцип образної єдності; принцип відкритого літературно-мовного простору; принцип емоційно-когнітивної готовності до творчої діяльності. Методика ознайомлення дітей з малими фольклорними жанрами. Методика роботи з казкою. Методика читання дітям художніх творів. Методика проведення бесід на морально-етичні теми. Методика роботи з художніми ілюстраціями. Робота в куточку книги. Методика роботи з поетичними творами у дошкільному закладі. Розвиток словесної творчості на літературних заняттях. Формування почуття гумору в дошкільнят.

Змістовий модуль 2. Форми, методи і прийоми організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей

Проблема розвитку мовлення в театралізованій діяльності. Види театралізованої діяльності дошкільників. Змістові компоненти театралізованої діяльності дошкільників. Керівництво театралізованою діяльністю дошкільників.

Сутність і структура музично-мовленнєвої діяльності. Педагогічні традиції використання синтезу мистецтв у художньому вихованні дошкільників. Музично-мовленнєва діяльність – один із видів художньо-мовленнєвої діяльності дошкільників. Музично-дидактичні ігри.

Специфіка образотворчо-мовленнєвої діяльності дошкільників. Шляхи поєднання зображувальної діяльності та мовлення дітей. Способи педагогічного керівництва вихователем діями дітей у процесі образотворчої діяльності.

Роль сім'ї в художньому та мовленнєвому розвитку дошкільнят. Дошкільний заклад - своєрідний культурно-естетичний центр художнього виховання дітей і батьків, його роль у поширенні уявлень батьків про художньо-естетичні та мовленнєві можливості дошкільнят, шляхи формування різних видів дитячої художньої творчості. Форми й зміст роботи дошкільного закладу і сім'ї з розвитку художньо-мовленнєвої діяльності. Форми роботи з батьками, діти яких не відвідують заклади дошкільної освіти. Активна участь батьків у житті дошкільного закладу - важлива умова творчих успіхів дитини.

Види творчих завдань "сімейного плану", методика їх використання в різних вікових групах.

Рекомендована література

Основна література

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / Наук. ред. та упоряд. О.Л.Кононко. – 2-ге вид., випр. – К.: Світич, 2008. – 430 с.
2. Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. – 304 с.
3. Богуш А.М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. – Одеса: Ярослав, 2004. – 172 с.
4. Богуш А.М., Березовська Л.І. Творче самовираження дошкільників у художньо-мовленнєвій діяльності: Монографія. – Одеса: М.П.Черкасов, 2008. – 203 с.
5. Богуш А.М., Монке О.С. Формування оцінно-етичних суджень у дітей старшого дошкільного віку. – Одеса: ПНЦ АПН України, 2002.
6. Гавриш Н.В. Розвиток мовленнєвотворчої діяльності в дошкільному дитинстві. – Донецьк: Либідь, 2001.
7. Крутій К.Л., Кулинич О.П., Погрібняк Н.В. Конспекти занять із художньо-мовленнєвої діяльності дітей молодшого дошкільного віку. –Запоріжжя: ТОВ «ЛПІС» ЛТД, 2009. – 160 с.
8. Крутій К.Л., Кулинич О.П., Погрібняк Н.В. Конспекти занять із художньо-мовленнєвої діяльності дітей середнього дошкільного віку. –Запоріжжя: ТОВ «ЛПІС» ЛТД, 2009. – 164 с.

9. Крутій К.Л., Кулинич О.П., Погрібняк Н.В. Конспекти занять із художньо-мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку. –Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2009. – 200 с.

10. Методичні аспекти реалізації Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я і Світі» / О.Л.Кононко, З.П.Плохій, А.М.Гончаренко [та ін.]. – К.: Світич, 2009. – 208 с.

Додаткова література

1. Гончаренко, О. Р. Розвиток мовленнєво-творчих здібностей дітей дошкільного віку / О. Р. Гончаренко // Обдар. дитина. – 2013 – № 8 – С. 25–30; № 9 – С. 33–36.

2. Зайченко Н. Картина запрошує до розмови. Використання методу багатоканальної діяльності в роботі з дітьми старшої групи [Текст] / Наталія Зайченко // Дошкільне виховання. – 2017. - № 7. – С. 20-22.

3. Коршенко Н. Запам'ятовуємо сюжет казки-зв'язки за допомогою мнемотаблиць [Текст] / Наталія Коршенко // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2016. - № 4. – С. 39-44.

4. Крутій К., Зданевич Л. Сторітелінг: мистецтво розповідання, або як зацікавити й мотивувати дітей [Текст] / Катерина Крутій, Лариса Зданевич // Дошкільне виховання. – 2017. - № 7. – С. 2-5.

INTERNET – ресурси

1. «Методичні рекомендації до програми виховання та навчання дітей від двох до семи років «Дитина» - <http://nauch.com.ua/psihologiya/5477/index.html>

2. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» (авт. кол. Андрієтті О.О., Голубович О.П. та ін.) - http://www.mon.gov.ua/images/files/doshkilna-crednya/doshkilna/progr_rozv/1.pdf

3. Лист МОНУ № 1/9-152 від 28.02.13 року. Про розроблення програм для дошкільної освіти – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/34830/>

Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік

Засоби діагностики успішності навчання: усне опитування, тестування

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю: усний контроль здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування; усного обговорення методичних проблем; метод письмового контролю здійснюється за допомогою контрольних робіт, тестових завдань, творчих робіт, які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному та письмовому контролю.

ПРАКТИКУМ З ДОШКІЛЬНОГО РЕПЕРТУАРУ

Авторська програма

варіативної навчальної дисципліни

підготовки бакалавр

напряму 01. Освіта

спеціальності 012 Дошкільна освіта

(Шифр за ОПП ВК 12)

Програма розроблена

Владимировою А.Л., доцентом кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, кандидатом педагогічних наук.

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Практикум з дошкільного репертуару» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів напрямку 012 Дошкільна освіта.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Практикум з дошкільного репертуару» є теоретичні і практичні засади музичного виховання в закладах дошкільної освіти: закономірності засвоєння дошкільниками музичного матеріалу; програми, принципи, методи, прийоми, форми музичного виховання дітей дошкільного віку з предмету «Практикум з дошкільного репертуару».

Міждисциплінарні зв'язки: студенти мають актуалізувати знання з курсів «Теорія і методика музичного виховання», «Загальна педагогіка», «Дошкільна педагогіка», «Дитяча психологія», «Театрально-ігрова педагогіка», «Образотворче мистецтво», «Ритміка і хореографія», що сприятиме в подальшому формуванню професійної компетентності вихователя закладу дошкільної освіти в методичному аспекті.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Метою** викладання навчальної дисципліни «Практикум з дошкільного репертуару» є формування у майбутніх вихователів цілісної системи естетичних знань щодо поняття форм організації музичної діяльності, види якої складають основний зміст організації та проведення музичних занять в сучасних умовах (ознайомлення з творами національного фольклору та класики, слухання музики, спів, музично-ритмічні рухи та дидактичні ігри, гра на музичних інструментах, театр і гра, пальчикова гімнастика, фізичні вправи з музичним супроводом, тощо); розвивати вміння мислити креативно, бути здатними до художнього самовираження, рефлексії та духовного самовдосконалення; виховувати особистісно-ціннісне ставлення як до національного мистецтва так і до мистецтва народів Світу. Готувати до реальної участі в конкретній спільній виконавчій педагогічній діяльності вихователя і музичного керівника.

1.2. Завдання курсу:

методичні:

- цілеспрямоване і систематизоване формування у студентів уявлень про види та жанри як вітчизняної, так і зарубіжної музики, навичок музично-естетичного сприймання та оцінної діяльності; цілісне розглядання теорії та практики художньо-образної мови різних видів мистецтв;
- створення умов ґрунтового засвоєння теоретичних знань та здобуття практичних умінь управління навчально-виховним процесом з музичного виховання в дошкільних навчальних закладах;
- забезпечення ефективності виховання студентів засобами музичного мистецтва через предметно-інтегративну освіту, яка поєднує навчання, виховання, розвиток на основі інтерактивних педагогічних технологій;
- оволодіння навичками акомпанування солісту, хору, власному співу;
- розвиток вміння читати ноти з листа;
- збагачення емоційно-почуттєвої сфери;

виховні:

- виховання в студентів соціальної активності, намагання керуватися в практичній діяльності принципами загальнолюдської моралі, сумлінного ставлення до професії, прагнення до творчості;

розвивальні:

- стимулювання художньо-образного мислення, уяви та інтуїції; вмільний підбір та застосування студентами методів, засобів, форм музичного виховання дітей дошкільного віку;
- розвиток у студентів вміння використовувати теоретичні знання при вирішуванні практичних питань музичного виховання дітей дошкільного віку.

- оволодіння технологією підбору по слуху мелодії та акомпанементу до неї;
- вивчення творів дошкільної музичної програми всіх вікових груп дітей у закладах дошкільної освіти.

1.3. Компетентності:

- *загальнопедагогічна* – володіння базовими інваріантними психолого-педагогічними знаннями й уміннями, обумовленими успішністю вирішення широкого кола виховних і освітніх завдань в різних педагогічних системах; відповідність певним професійно-педагогічним вимогам незалежно від спеціалізації майбутнього педагога; володіння сукупністю загальнолюдських якостей особистості, необхідних для успішної професійно-педагогічної діяльності;

- *спеціальна* – володіння специфічними для даного курсу знаннями й уміннями;

- *пізнавально-інтелектуальна* – сукупність теоретичних знань, практичних умінь, навичок, ставлень, досвіду, особистісних якостей вихователя, що дають змогу здійснювати пошукову, евристичну діяльність, самостійно здобувати нові знання, аналізувати діяльність учасників навчально-виховного процесу, приймати рішення.

- *діагностична компетенція* – це вміння вихователя вивчати здібності фізичного, психічного, розумового розвитку, рівня морального, естетичного виховання, умов сімейного життя і виховання дітей.

- *прогностична компетенція* – вміння вихователя визначити напрямок своєї діяльності, її конкретні цілі і завдання на кожному етапі виховної роботи, і передбачати кінцевий результат.

- *організаторська компетенція* – це вміння вихователя залучати дітей дошкільного віку до певної роботи і співробітництво з ними в досягненні поставленої мети.

- *компетенція творчості* – це здатність педагога продуктивно організувати вирішення педагогічних проблем неординарними способами, діяти у тій чи іншій сфері відповідно до його інтелектуальної, ауто психологічної, комунікативної, психологічної компетентностей.

- *методична компетенція* – це оволодіння знаннями методологічних і теоретичних основ методики навчання різних предметів, концептуальних основ структури і змісту засобів навчання (підручників, навчальних посібників тощо), уміння застосувати знання в педагогічній і громадській діяльності, виконувати основні професійно-методичні функції.

- *рефлексивна* – регулятор особистісних досягнень педагога, збудник професійного зростання, вдосконалення педагогічної майстерності. Дана компетенція проявляється в здатності до самопізнання (самопостереження, самоаналізу, критичної самооцінки), самовираження (самокритики, самостимулювання, самозмушування тощо), самореалізації (самоорганізації, контролю та обліку діяльності з самоутворення).

1.4. Очікувані результати навчання

Знати теоретичні засади курсу «Практикум з дошкільного репертуару»;

- дошкільний пісенний репертуар;
- методику розучування пісень з дітьми різних вікових груп;
- як скласти анотацію шкільної пісні; способи підбору по слуху мелодії з акомпанементом;

- застосовувати набуті знання в педагогічній діяльності: музичні, хореографічні, фольклористичні, психологічні, дидактичні основи педагогіки, загальні питання методики музичного виховання;

- розвивати здатність до свідомого вибору шляхів та методів удосконалення своїх особистих і професійних якостей, уміння застосовувати їх на практиці.

Вміти планувати, моделювати та проводити заняття з музичного виховання за різними теоретичними основами методики;

- аналізувати літературу з проблем методики вокальної, музичної, ритмічної роботи з дітьми дошкільного віку;

- досягати мету на якісному виконанні професійної діяльності;

- володіти навичками практичної, творчої та організаторської діяльності.
На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин / 4 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Програма навчальної дисципліни складається з таких **змістових модулів**:

1. Теоретичні основи практикуму з музичного дошкільного репертуару.
2. Художньо-педагогічний аналіз музичного дошкільного репертуару.
3. Робота над виконанням дошкільного репертуару під власний акомпанемент.
4. Види роботи з музичним дошкільним репертуаром.

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи практикуму з дошкільного репертуару

Предмет «Практикум з дошкільного репертуару». Роль гармонійного та мелодійного слуху в опануванні дитячого пісенного репертуару. Відпрацювання прийомів роботи з дитячим колективом.

Змістовий модуль 2. Художньо-педагогічний аналіз дошкільного репертуару

Музично-теоретичний аналіз з дошкільного репертуару. Вокально-хоровий аналіз з дошкільного репертуару. Виконавський аналіз з дошкільного репертуару.

Змістовий модуль 3. Робота над виконанням дошкільного репертуару під власний акомпанемент

Художнє виконання акомпанементу дошкільного пісенного репертуару. Прийоми поєднання мелодії із супроводом пісні. Особливості добору акомпанементу до пісні. Оволодіння вокальними прийомами при розучуванні мелодії пісні.

Змістовий модуль 4. Види роботи над дошкільним музичним репертуаром

Підбір на слух дитячих пісень з акомпанементом. Читання з листа нескладного музичного репертуару.

3. Рекомендована література

Основна література:

1. Верховинець В. Весняночка / В. Верховинець. – К.: Муз. Україна, 1989. – 343 с.
2. Вільчковський Е., Денисенко Н., Шевченко Ю. Інтеграція рухів і музики у фізичному розвитку дітей старшого дошкільного віку. – Тернопіль: Мандрівець, 2011. – 128 с.
3. Вовк Т. Патріотичне виховання дошкільників на музичних заняттях / Т. Вовк // Музичний керівник. – 2015. – №3. – С. 4.
4. Вотаманюк Т. Роль родини в музичному вихованні дітей / Т. Вотаманюк // Палітра педагога. – 2009. – №3. – С. 26-31.
5. Газіна І. Методика музичного виховання дітей дошкільного віку/ І. Газіна – К.-Подільський: Аксіома, 2012. – 256 с.
6. Гелунова А., Чиркіна В. У світі музики. Розробки занять для дітей 4-6 років/ А. Гелунова, В.Чиркіна . – Х.: Основа, 2009. – 332 с.
7. Дзига. Українські дитячі й молодечі народні ігри та розваги (композиція П.Черемиського) / укладачі: В.Семеренський, П.Черемиський. – Х: Друк, 1999. – 528с.
8. Каспрук І. Свята і розваги в дошкільному навчальному закладі: методичний посібник/ І. Каспрук.-Львів: «Растр-7», 2015.- 100с.
9. Катрук А. Формування творчих здібностей дітей за допомогою музично-ритмічних рухів / А. Катрук // Музичний керівник. – 2015. – №4. – С. 4.
10. Левчук Я. Українські народні дитячі інструменти: гра музикою чи музикування грою / Я. Левчук // Музичний керівник. – 2013. – № 3. – С. 4.
11. Методичні рекомендації до Програми виховання і навчання дітей від двох до семи років «Дитина» / наук. кер. Проекту: В.О.Огнев'юк; наук. ред..Н.В.Кудикіна, В.У.Кузьменко; авт. кол. Е.В. Белкіна, Н.І.Богданець-Білоskalенко, О.Л.Богінич, З.Н. Борисова, М.С. Вашуленко [та ін.] / Мін. Осв. І нак., мол. та спорту України, Голова упр. осв. і наук. викон. орг. Київміськради (КМДА), Київ, ун-т ім. Б. Грінченка . – 3-є вид., доопр. та доп. – К. Київ.ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – 400 с.

12. Науменко Т. Музичне виховання дошкільників засобами українського фольклору. АПН України, інститут педагогіки. – К., 2008. – 115 с.
  13. Програма художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку «Радість творчості» / Р. Борщ, Д. Самойлик. – Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 72 с.
  14. Реброва Н. Пісні – забави на музичних заняттях з молодшими дошкільниками / Н. Реброва // Музичний керівник. – 2-12. – №8. – С. 18-21.
  15. Романюк І. Музичне виховання. Організація роботи у дошкільному навчальному закладі / І. Романюк. – Тернопіль: Мандрівець, 2014. – 280 с.
  16. Романюк І. Музичний куточок в дошкільному навчальному закладі / І. Романюк // Музичний керівник. – 2013. – №7. – С. 27-32.
  17. Степанова Т., Лісовська Т. Індивідуально-диференційований підхід до музичного виховання дітей старшого дошкільного віку / Т. Степанова, Т. Лісовська. – К.: Слово, 2012. – 256 с.
  18. Суховерська О. Рухливі забави та ігри: 3 мелодіями й примовками. – Львів: Свічадо, 2007. – 124 с.
  19. Шевчук А. Сучасні підходи до організації музичної діяльності дітей: методичні рекомендації / А. Шевчук // Дошкільне виховання. – 2000. – №2, №3 – С. 6-7.
  20. Шевчук А.С. Прилучаємо дітей до музичної скарбниці // Дитина: Метод, рек. до програми виховання і навчання дітей від 3 до 7 років. – 2-ге вид., доопр., доповн./ А.С. Шевчук. – К.: Богдана, 2004. – С. 167 – 184.
  21. Шуть М. Музичне оформлення дитячого свята / М. Шуть // Музичний керівник. – 2013. – №7. – С. 4-9.
- Додаткова література:*
1. Верховинець В. Весняночка / В. Верховинець. – К.: Муз. Україна, 1989. – 343 с.
  2. Ветлугина Н. А. Музыкальное развитие ребенка / Н. А. Ветлугина. – М., 1968. – С. 90.
  3. Гогоберидзе А.Г. Теория и методика музыкального воспитания детей дошкольного возраста: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / А. Г. Гогоберидзе, В.А.Деркунская. — М.: Издательский центр «Академия», 2005. — 320 с.
  4. Кудрявцев В.Т. О развивающей педагогике оздоровления // Современное дошкольное образование. Теория и практика. / В.Т.Кудрявцев – 2014. – №6. – С.64–73.
  5. Луганська К. М. Фольклорна веселка. – В.2./ К.М. Луганська. – К.: Муз. Україна, 1989. – 151 с.; іл.
  6. Музичне виховання у дошкільному навчальному закладі: Збірник методичних матеріалів / Упор. І. Романюк. – Тернопіль: Мандрівець, 2007. – 104 с.
  7. Науменко, Т. Музичне виховання найменших: Інтегровані заняття / Т.Науменко. – К.: Шкільний світ, 2007. – 128 с.
  8. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка. Практикум. Навч. посібн. для студентів вищих навч. закладів, спец-ть «Дошкільне виховання/ Т.І. Поніманська, І.М. Дичківська / – К.: Вид. Дім «Слово», 2004.
  9. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: Навч. посібник/ Т.І Поніманська / – К.: Академвидав, 2004.
  10. Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років «Дитина» / О.В. Проскура, Л.П. Кочина, В.У. Кузьменко, Н.В. Кудикіна. – НМЦ видавничої діяльності Київського університету імені Бориса Грінченка. 2012.
  11. Семизорова В.В. Використання системи «елементарного музикування» Карла Орфа в освітньому процесі дошкільного навчального закладу / В.В. Семизорова, І.Я.Шараєвська, Н.В.Степаненко. Тернопіль: Мандрівець, 2014. – 68 с.
  12. Тютюнникова Т. Група або труп? Мова. Музика. Рух. Творчість. /Т.Тютюнникова //Дошкільне виховання. №1., 2000. С. 20 – 21.

INTERNET – ресурси (Основні Web-сторінки в INTERNET).

1. Електронний журнал «Музичний керівник»<https://emuzker.mcfr.ua/>
2. Музичне мистецтво в ЗДО www.iprobuk.cv.ua/index.php/2012-12-06.../3321
3. Складові професійної майстерності музичного керівника дошкільного

навчального... Вихователі та музичні керівники ЗДО. .

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Усне опитування, виконання практичного, творчого, контрольного музичного завдання, тестування, екзамен.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи усного та письмового контролю, які сприяють підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається практичному, творчому і тестовому контролю.

ПСИХОЛОГІЯ ЗАГАЛЬНА

**Авторська програма
нормативної навчальної дисципліни
підготовки бакалавр
напряму 01 Освіта
спеціальності 012 Дошкільна освіта
(Шифр за ОПП ОК 11)**

Програма розроблена

Казанніковою О.В., доцентом кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, кандидатом психологічних наук.

ВСТУП

Програма вивчення нормативної дисципліни «Психологія загальна» укладена відповідно до освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня підготовки спеціальності 012. Дошкільна освіта.

Предметом загальної психології є закономірності виникнення, розвитку й функціонування психіки та її механізми.

Міждисциплінарні зв'язки: У процесі вивчення загальної психології студенти повинні актуалізувати знання з анатомії людини, фізіології ВНД, вікової фізіології. Курс є важливим при вивченні наступних психологічних дисциплін: дитяча психологія, педагогічна психологія, основи психодіагностики, етнопсихологія та дисциплін педагогічного циклу.

1. Мета і завдання навчальної дисципліни:

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни:

- розкрити зміст і значення психології як базової фундаментальної дисципліни, яка виступає основою для вивчення інших психологічних дисциплін;
- показати науково-теоретичну та методологічну роль психолога в становленні системи знань, вмінь та навичок вихователів та вчителів початкових класів.

1.2. Завдання навчальної дисципліни:

- **методичні:** сформувати у студентів науковий підхід до розуміння психіки та законів її існування; ознайомити студентів з досягненнями вітчизняної і світової психологічної науки, що необхідні в професійній діяльності педагога; сформувати професійну спрямованість, інтерес і прагнення до творчого вивчення психології;

- **пізнавальні:** ознайомити студентів із закономірностями, фактами, механізмами психічної реальності, сформувати розуміння провідних дефініцій курсу, надати можливість самопізнання та саморозвитку психіки.
- **практичні:** навчити студентів використовувати набуту систему психологічних знань і практичних умінь для аналізу й оцінки психологічних явищ.
- **виховні:** виховувати у студентів відповідальність до виконання завдань курсу, дисциплінованість, самостійність, креативність.

1.3. Компетентності

Компетенції соціально-особистісні: Розуміння соціального значення своєї професії; розуміння та сприйняття етичних принципів і норм поведінки відносно інших людей і відносно природи, розуміння та прийняття правових норм і законів суспільства; знання етичних норми психологічної діяльності, необхідності їх дотримання для реалізації прав і свобод особистості; здатність до системного мислення у професійній сфері, креативність у вирішенні професійних завдань; знання та розуміння механізмів міжособистісних та ділових комунікацій у професійній сфері, делікатність, толерантність, співчуття, професійний (психологічний) оптимізм, відповідальність за результати діяльності.

Загальнонаукові компетенції: Знання основ філософії, психології, педагогіки, що сприяють розвитку загальної культури й соціалізації особистості, в обсязі, необхідному для розуміння причинно-наслідкових зв'язків у розвитку особистості, суспільства й умінь їх використовувати у професійній і соціальній діяльності, знання з системних та природничих наук, необхідних для засвоєння фундаментальних професійних дисциплін, знання сучасних інформаційних технологій, навички їх використання, знання методів та технологій професійної діяльності, пошуку для цього значимої інформації

Інструментальні компетенції: Здатність до вільного володіння державною мовою (письмово та усно); культурою спілкування, навички дослідницької діяльності у вивченні особистості; здатність до дослідницько-експериментальної діяльності, психологізації навчально-виховного процесу.

Загально-професійні компетенції: Здатність виконувати типові завдання на первинних посадах шляхом оволодіння: професійними комунікативними навичками та вміннями; поглибленими фундаментальними спеціальними знаннями, що знаходяться у сфері практичного використання психологічних знань у професійній діяльності; спеціальними знаннями в галузі загальної психології, що забезпечують основу або можливість підвищення ефективності освітнього процесу; критичним розумінням основних питань, пов'язаних із знаннями в даній області навчання і професійної діяльності та на стику різних областей знань (психології, педагогіки, дошкільної педагогіки, валеології, медицини) і знаходяться у зоні професійної діяльності; готовністю до розробки нових ідей або процедур та їх оцінювання за різними оцінювальними критеріями

Спеціалізовано-професійні компетенції: здатність аналізувати психологічні аспекти життєдіяльності особистості; знання змісту психодіагностичного інструментарію і вимог до проведення психодіагностичного обстеження, вміння практично застосовувати методи психології.

1.4. Очікувані результати навчання:

Готовність студентів-майбутніх фахівців з вищою освітою до творчого використання психологічних знань для вирішення конкретних завдань навчально-професійної та майбутньої науково-педагогічної діяльності; мобілізувати знання та вміння для самопізнання, організації ефективної педагогічної комунікації.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 годин / 5 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Вступ до психології.

Визначення психології як науки. Джерела психічних знань: народна психологія, життєва або побутова психологія, релігійна психологія, парапсихологія, наукова

психологія. Еволюція уявлень, поглядів на психіку, розвиток наукових знань про природу психіки. Етапи становлення психології як науки. Предмет і завдання психології. Принципи психологічної науки. Психологічне дослідження. Методи психології. Психологія в системі наук. Галузі психології.

Основна проблема психології. Психіка як суб'єктивний образ світу. Поняття про відображення як загальну властивість матерії. Психічне відображення. Проблема психіки. Психіка і мозок. Рефлекторний характер психіки. Функціональна організація мозку. Структура психіки. Виникнення і становлення психіки в процесі біологічної еволюції та історичного поступу людства. Умова виникнення і сутність експериментальних форм психічного відображення. Основні етапи розвитку психіки тварин. Умови виникнення і специфічні риси людської свідомості.

Змістовий модуль 2. Психіка як осередок життя.

Психологія особистості. Особистість: психологічна характеристика. Індивід, людина, особистість, індивідуальність, суб'єкт. Фактори розвитку особистості. Психологічна структура особистості та її функціональні характеристики. Спрямованість особистості. Активність особистості та її джерела. Розвиток особистості.

Психологічний аналіз діяльності. Загальне поняття про діяльність. Діяльність та поведінка. Принцип єдності свідомості та діяльності. Структура діяльності. Засвоєння діяльності. Вміння, навички, звички. Основні види діяльності. Увага як контроль за перебігом діяльності. Індивідуальний стиль діяльності та професійна придатність.

Соціально-психологічна сфера особистості. Соціалізація особистості. Характеристика процесу соціалізації. Соціальні групи: основні параметри, класифікація. Суспільні та міжособистісні стосунки. Соціальна роль. Спілкування: структура та функції спілкування. Конфлікт як соціально-психологічний феномен.

Змістовий модуль 3. Пізнавальна та регулятивна функції психіки.

Відчуття та сприймання в системі інтелектуальних властивостей особистості. Відчуття та сприймання як початкова ланка пізнавального процесу, як активні процеси пошуку і обробки інформації. Загальне уявлення про пам'ять як специфічну форму відображення дійсності. Теорії пам'яті. Процеси і види пам'яті. Мнемічні властивості особистості. Розвиток пам'яті. Основні тенденції розвитку пам'яті. Мислення і інтелект. Поняття про мислення. Мислення як процес. Мислення як вища форма пізнавальної діяльності людини. Мислення та чуттєве пізнання. Форми і операції мислення. Види мислення. Особистісна зумовленість мислення. Інтелектуальні властивості особистості. Психологія мислення і дослідження в галузі штучного інтелекту. Уява і творчість. Поняття про уяву. Види та прийоми уяви. Уява і фантазія. Розвиток уяви. Поняття про творчість. Творчість як розв'язування творчих завдань. Творче натхнення.

Афективна сфера особистості. Взаємозв'язок афективної та пізнавальної сфер особистості.

Регулятивна функція психіки. Афективна сфера особистості. Емоційна сфера особистості. Теорії емоцій. Види, форми, емоції. Емоції та діяльність. Почуття. Форми, види почуттів. Вищі почуття. Психічні стани особистості. Вольова сфера особистості. Теорії волі. Воля, її основні характеристики. Структура вольового компоненту. Функції волі. Первинні і вторинні вольові якості. Основні напрямки в розвитку волі.

Функціональне призначення емоцій і волі в самотворенні особистості.

Змістовий модуль 4. Психічні властивості особистості.

Індивідуальність як категорія особистості. Теорії індивідуальності. Рівні індивідуальності. Дослідження індивідуальності.

Індивідуально-психологічні, психофізичні властивості особистості. Темперамент. Людина як індивід. Індивідуально-типові властивості особистості. Темперамент - природна основа особистості. Теорії темпераменту. Типи темпераменту, їх психологічна характеристика. Вплив темпераменту на поведінку та діяльність особистості.

Соціально-психологічна характеристика особистості, характер. Поняття про характер. Структура характеру. Темперамент і характер. Природні і соціальні передумови характеру. Характер і особистість. Виховання характеру. Поняття акцентуації характеру.

Генетичний аспект особистості. Здібності. Поняття про здібності. Здібності і діяльність. Структура здібностей. Задатки як фундамент здібностей. Обдарованість. Поняття «талант», «геніальність».

3. Рекомендована література

Основна література:

1. Дубравська Д.М. Основи психології: Навч. посібник / Д.М. Дубравська.- Львів: Світ, 2001.- 280с.
2. Загальна психологія / За заг. ред. С.Д. Максименка. Підручник.- Вінниця: Нова книга, 2006.- 688с.
3. Майерс Д. Психологія / Д.Майерс. - Минск: Попурри, 2008.- 848с.
4. Максименко С.Д. Загальна психологія: Навчальний посібник / С.Д. Максименко. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 272 с.
5. М'ясоїд П.А. Загальна психологія Підручник / П.А. М'ясоїд. – К.: Вища школа, 1998. – 476с.
6. Основи психології. Підручник / За ред.. О. В. Киричука, В. А. Роменця. - К.: Либідь, 1997.- 632с.
7. Пашукова Т.І. Практикум із загальної психології / За ред. Т.І. Пашукової, А.І. Допіра.- К.: Знання, КОО, 2006.- 203с.
8. Психологія: Навч. посібник / За ред. О.В. Винославської. - К.: ІНКІОС, 2005.- 352с.
9. Психологія: підручник / За ред. Ю.Л.Трофімова. – К.: Либідь, 2003. – 560 с.
10. Сердюк Л.З. Психологія: Навч. посібник / Л.З. Сердюк, за ред. В.Т. Циби. - К.: Університет «Україна», 2005. - 233с.
11. Столяренко Л.Д. Основи психології: практикум / Л.Д. Столяренко. – М.: Педагогіка, 1999. – 576с.
12. Туриніна О.Л. Практикум з психології: Навч. посібник / О.Л. Туриніна. - К.: МАУП, 2007.- 328с.
13. Цимбалюк І.М. Психологія: Навч. посібник / І.М. Цимбалюк. – К.: ВД “Професіонал”, 2004. – 216 с.
14. Цимбалюк І.М. Загальна психологія. Модульно-рейтинговий курс / І.М. Цимбалюк, О.Ю. Яницька. – К.: ВД “Професіонал”, 2004. – 304 с.

Допоміжна література:

1. Зелінська Т.М. Практикум із загальної психології: Навч. посібник / Т.М. Зелінська. - К.: Каравела, 2008.- 184с.
2. Комінко С.Б. Кращі методи психодіагностики: Навч. посібник / С.Б. Комінко. - Тернопіль: Карт-бланш, 2005.- 406с.
3. Макаров Л.Л. Загальна психологія: Методичні розробки семінарських занять: Навч. посібник / Л.П. Макаров, В.М. Синельников. - К.: ЦНЛ, 2005.- 200с.
4. Основи психології: Підручник / За ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця. - К.: Либідь, 1995. - 632с.
5. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии / Под ред. А. А. Крылова, С.А. Маничева. - СПб.: Речь, 2000. - 560с.
6. Рогов Е.И. Психология человека / Е.И. Рогов. - М.: ВЛАДОС, 2001. - 320с.
7. Романов К.М. Практикум по общей психологии. Учеб. пособие / К.М. Романов, Ж.Г. Баранина. - М.: Изд. Моск. психолого- социального института, 2002. - 320с.
8. Сердюк Л.З. Психологія: Навч. посібник / Л.З. Сердюк. - К.: Університет «Україна», 2005. - 233с.
9. Фетискин Н.П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н.П. Фетискин, В.В. Козлов. - М.: Изд- во Ин- та психотерапии, 2002. - 490с.

10. Человек: анатомия, физиология, психология. Энциклопедический иллюстрированный словарь / Под ред. А.С. Батуева, Е.П. Ильина, Л.В. Соколовой.- СПб.: Питер, 2007.- 672с.

Интернет-ресурси:

- Закон України Про вищу освіту (електронний варіант). Режим доступу: osvita. ua / legislation / law/ 2235

- Електронні книги з психології – <http://readbookz.com/>

- <http://www.edu.yar.ru/russuan/psih> – каталог психодіагностичних методик та професійної літератури.

- <http://psi.webzone.ru/> - Психологічний словник

Електронний варіант курсу

- Електронні книги з загальної психології – <http://readbookz.com/>

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання - екзамен.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю: усне фронтальне й індивідуальне опитування, усне обговорення проблем, письмовий контроль здійснюється за допомогою контрольних робіт, тестових завдань, творчих завдань.

ОСНОВИ ПСИХОДІАГНОСТИКИ

Авторська програма

нормативної навчальної дисципліни

підготовки бакалавр

напряму 01 Освіта

спеціальності 012 Дошкільна освіта

013 Початкова освіта

(Шифр за ОПП ОК 14.4)

Програма розроблена

Казанніковою О.В., доцентом кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, кандидатом психологічних наук.

ВСТУП

Програма вивчення нормативної дисципліни «Основи психодіагностики» укладена відповідно до освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня підготовки спеціальності 012 Дошкільна освіта, 013 Початкова освіта.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Основи психодіагностики» є знання про специфіку та закономірності винесення валідних і надійних суджень, за допомогою яких здійснюється кваліфікація рівня і особливостей психіки людини та психічного розвитку дітей.

Міждисциплінарні зв'язки: У процесі викладання дисципліни «Основи психодіагностики» актуалізуються знання навчальних дисциплін психолого-педагогічного та природничого напрямів, використовуються міждисциплінарні зв'язки з такими курсами як «Загальна психологія», «Дитяча психологія», «Дошкільна педагогіка», «Педагогічна психологія», «Вікова фізіологія» та інші.

1. Мета і завдання навчальної дисципліни:

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Основи психодіагностики» є створення у студентів цілісного уявлення про психодіагностику, зміст та специфіку використання психодіагностичного інструментарію в умовах педагогічного процесу в дошкільних установах.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Основи психодіагностики» є:

- **теоретичні:** психолого-педагогічне обґрунтування використання психодіагностики в умовах дошкільного закладу;

- **пізнавальні:** інтегрування й систематизування набутих у процесі професійного навчання знань про психіку; обґрунтування специфічності психодіагностичного інструментарію; ознайомлення студентів із закономірностями й специфікою психодіагностики дітей;

- **практичні:** ознайомлення студентів із критеріями використання психодіагностичного інструментарію; формування вміння й навичок практичного застосування психодіагностичного інструментарію в професійній діяльності педагога дошкільного закладу;

- **виховні:** сприяння професійному самовизначенню і набуття студентами професійних умінь; формування у студентів національної свідомості, активної громадської позиції, ментально-духовних настанов; оволодіння професійною етикою.

1.3. Компетентності:

Компетенції соціально-особистісні: розуміння соціального значення своєї професії; розуміння психології людини та сприйняття етичних принципів і норм поведінки відносно інших людей і відносно природи, розуміння та прийняття правових норм і законів суспільства; знання етичних норми психологічної діяльності, необхідності їх дотримання для реалізації прав і свобод особистості; здатність до системного мислення у професійній сфері, креативність у вирішенні професійних завдань; знання та розуміння механізмів міжособистісних та ділових комунікацій у професійній сфері, толерантність, співчуття, професійний оптимізм, відповідальність за результати діяльності.

Загальнонаукові компетенції: знання основ педагогіки і психології для розуміння причинно-наслідкових зв'язків у розвитку особистості, суспільства й уміння їх використовувати у професійній і соціальній діяльності, знання сучасних інформаційних технологій, навички їх використання, знання методів та технологій професійної діяльності, пошуку для цього значимої інформації

Інструментальні компетенції: сформованість наукового підходу до розуміння дефініцій педагогіки і психології; здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатність розв'язувати психолого-педагогічні задачі у процесі навчання, що передбачає застосування положень і методів педагогіки і психології; здатність до пошуку, оброблення та аналізу психолого-педагогічної інформації з різних джерел.

Загально-професійні компетенції: Здатність виконувати типові завдання на первинних посадах шляхом оволодіння: професійними комунікативними навичками та вміннями; поглибленими фундаментальними психологічними та педагогічними знаннями, що знаходяться у сфері професійної діяльності; спеціальними знаннями в галузі психології, що забезпечують основу або можливість підвищення ефективності освітнього процесу; критичним розумінням основних питань, пов'язаних із знаннями психології і знаходяться у зоні професійної діяльності.

Спеціалізовано-професійні компетенції: здатність аналізувати психолого-педагогічні аспекти професійної діяльності педагога; здатність використовувати набуті знання для аналізу і оцінки педагогічних явищ, використовувати знання для удосконалення педагогічного процесу; сформованість навичок педагогічної комунікації.

1.4. Очікувані результати:

Знати сутність основних категорій психодіагностики;

- специфіку психодіагностики в умовах навчально - виховного процесу в дошкільному закладі;

- зміст психодіагностичного інструментарію;

- вимоги до проведення психодіагностики дітей.

Вміти практично застосовувати методи психодіагностики в педагогічній діяльності;

- виявляти актуальний рівень психічного розвитку дітей;

- робити прогноз щодо подальшого психічного розвитку дитини.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1: Теоретичні та прикладні аспекти психодіагностики.

Психодіагностика як теоретико-практична дисципліна. Загальні засади психодіагностики. Сутність психодіагностики як науки. Завдання і функції загальної психодіагностики. Психологічний діагноз. Види психологічного діагнозу. Зародження та становлення психодіагностики як науки. Розвиток психодіагностики в Україні. Сучасний стан психодіагностики.

Загальна характеристика психодіагностичного методу. Сутність методології, методу, методики психодіагностики. Психодіагностичний метод. Об'єктивний, суб'єктивний та проєктивний підходи в психодіагностиці. Тест як основний психодіагностичний інструмент. Класифікація і характеристика тестів. Вимоги до тестів, як методів психодіагностичного дослідження та їх користувачів. Критерії оцінки якості тестових процедур.

Психометричні основи психодіагностики. Організація умов і проведення психодіагностичного обстеження. Психодіагностичні та психометричні процедури. Загальна і диференційна психометрія. Стандартизація і норми тестових показників. Застосування математично-статистичних методів аналізу у психологічних вимірюваннях. Інтерпретація матеріалів психодіагностичних обстежень. Прогнозування і психологічний діагноз. Категоризація психодіагностичних методів.

Змістова характеристика методів психодіагностики. Психодіагностика особистості в контексті теорій рис особистості. Діагностування самосвідомості особистості. Діагностування спонукальної сфери особистості. Соціально-психологічна діагностика. Проєктивна діагностика як метод вивчення внутрішнього світу.

Змістовий модуль 2: Методологічні основи і загальна технологія оцінки психічного розвитку дитини.

Теоретичні та прикладні аспекти психодіагностики в умовах дошкільної установи. Мета і завдання психодіагностики в галузі дитячої психології. Організація і зміст психодіагностики в системі психологічної служби дошкільного закладу і психологічного супроводу дітей. Психодіагностична діяльність психолога дошкільного закладу. Науково-практична спрямованість психодіагностики в практиці педагога дошкільної установи.

Специфіка психодіагностики дітей різного віку. Критерії оцінки психічного розвитку дітей. Зміст психодіагностики психічного розвитку в дитинстві. Особливості психодіагностики дітей раннього віку. Діагностики психічного розвитку дитини дошкільного віку. Змістова характеристика психодіагностики зрілого дитинства.

Періодичне масове комплексне вивчення психічного розвитку дітей. Психологічна діагностика за запитом. Психолого-педагогічне діагностування в освітньому процесі. Діагностика проблем дитинства. Характеристика психодіагностичного інструментарію. Психолого-педагогічна характеристика на дитину.

3. Рекомендована література

Основна література:

1. Анастаси А. Психологическое тестирование / А. Анастаси, С. Урбина. - СПб.: Питер, 2001 – 688с.
2. Ануфриев А.Ф. Психологический диагноз /А.Ф. Ануфриев. – М.: «Ось - 89», 2006. - 192с.
3. Бодалев А.А. Общая психодиагностика / А.А. Бодалев, В.В. Столин. - СПб.: Речь, 2002. - 440с.
4. Бурлачук Л.Ф. Психодиагностика: Учебник / Л.Ф. Бурлачук.- СПб.: Питер, 2005. - 351с.
5. Галян І.М. Психодіагностика. Навч. посібник / І.М. Галян. – К.: Академвидав, 2009. – 464с.

6. Гласс Дж. Статистические методы в педагогике и психологии / Дж. Гласс, Дж. Стенли. – М.: Прогресс, 1996. - 495с.
7. Гурковська Т.Л. Супровід розвитку дітей раннього віку / Т.Л. Бурковська. – К.: Шкільний світ, 2011. – 128с.
8. Детская практическая психология: учебник / Под ред. Т.Д. Марцинковской. – М.: Гардарики, 2005. – 255с.
9. Детский практический психолог: Учеб. пособие / Под. ред. О.А. Шаграевой. – М.: Академия, 2001. – 256с.
10. Карпенко Н.В. Діагностика психічного розвитку дитини в роботі педагога (вчителя, вихователя): навч. посіб. / Н.В. Карпенко. – К.: Каравела, 2008. - 192 с.
11. Крамченкова В.О. Психодіагностика розвитку дошкільників: ранній та молодший вік / В.О. Крамченкова. – Х.: Ранок, 2013. – 160с.
12. Крамченкова В.О. Психодіагностика розвитку дошкільників: старший вік / В.О. Крамченкова. – Х.: Ранок, 2013. – 192с
13. Моргун В.Ф. Основи психологічної діагностики. Навч. посібник / В.Ф. Моргун, І.Г. Тітов. - К.: Слово, 2009. - 464с.
14. Наследов А.Д. SPSS: Компьютерный анализ данных в психологии и социальных науках / А.Д. Наследов. - СПб.: Питер, 2007. – 416с.
15. Образцов П.И. Методы и методология психолого-педагогического исследования / П.И. Образцов . – СПб.: Питер, 2004. –268с.
16. Павелків Р.В. Психодіагностичний інструментарій в умовах дошкільного закладу / Р.В. Павелків, О.П. Цигипало. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 296с.
17. Романова Е.С. Психодіагностика: Учебное пособие / Е.С. Романова. - СПб.: Питер, 2006.- 400с.
18. Савельева Н.Е. Настольная книга педагога-психолога детского образовательного учреждения / Н.Е. Савельева. – Рн/Д.: Феникс, 2005. – 576с.
19. Семаго Н.Я. Теория и практика оценки психического развития ребенка / Н.Я. Семаго, М.М. Семаго. – СПб.: Речь, 2005. – 384с.
20. Скребец В.А. Психологическая психодіагностика: Учебное пособие . – К.: МАУП, 1999. - 120с.

Допоміжна література:

1. Адаптація дитини в ЗДО / Ж. Маценко, Г. Нижник, Т. Шаповал. – К.: Шкільний світ, 2016. – 136с.
2. Акімова М.К. Діагностика умовного розвитку дітей / М.К. Акімова, В.Г. Козлова. - СПб.: Питер, 2006. – 240с.
3. Алексеева Е.Е. Психологические проблемы детей дошкольного возраста / Е.Е. Алексеева. – СПб.: Речь, 2007. – 224с.
4. Атемасова О.А. Агресивна дитина: Як їй допомогти? / Упоряд. О.А.Атемасова. - Х.: Ранок, 2010. - 176с.
5. Атемасова О.А. Проблеми розвитку та корекція емоційної сфери дітей дошкільного віку / Упоряд. О.А.Атемасова. - Х.:Ранок, 2010. - 176с.
6. Готовність дитини до навчання / Упоряд.: С.Максименко, К.Максименко, О.Главник. - К.: Мікрос – СВС, 2003. - 112с.
7. Дуткевич Т.В. Дитяча розвивально-корекційна психологія. Модульний навч. посібник / Т.В. Буткевич. – К.: Центр учбової літератури, 2017. – 304с.
8. Зинкевич-Евстигнеева Т. Психодіагностика через рисунок в сказкотерапии. Серия: Практикум по психодіагностике / Т. Зинкевич, Д. Кудзилов. – СПб.: Речь, 2006. - 144с.
9. Емоційний розвиток дитини. / Упоряд. С.Максименко, К. Максименко, О. Главник — К.: Мікрос-СВС, 2003. – 112с.
10. Інтелектуальні здібності дитини / Упоряд. С.Максименко, К. Максименко, О. Главник. – К.: Мікрос-СВС, 2003. – 112с.

11. Калягин В. А. Как организовать психологическое сопровождение в образовательных учреждениях / В.А. Калягин, Ю.Т. Матасов, Т.С. Овчинникова. – М.: Каро, 2005. – 240с.
12. Маринушкіна О.Є. Порадник практичного психолога / О.Є. Маринушкіна, Ю.О. Замазій. – Х.: Основа, 2007. – 240с.
13. Обдаровані діти: виявлення, діагностика і розвиток / За ред. В.Ф. Моргуна. – Полтава, 1995. – 171с.
14. Павелків Р.В. Дитяча психологія: практикум / Р.В. Павелків, О.П. Цигипало. – Рівне: Волинські обереги, 2008. – 320с.
15. Практична психологія. Старший дошкільний вік / Упоряд. О.А. Атемасова. – Х.: Ранок, 2012. – 176с.
16. Проценко О.В. Профілактика соціальної дезадаптації дошкільнят / О.В. Проценко. – К.: Шкільний світ, 2011. – 128с.
17. Проценко О.В. Розвиток здібностей та обдарувань у дошкільників / О.В. Проценко. – К.: Шкільний світ, 2011. – 128с.
18. Психологічна діагностика інтелекту, мислення, креативності дитини / Упоряд. С. Максименко, Л. Кондратенко, О. Главник. – К.: Мікрос СВС, 2003. – 112с.
19. Терлецька Л.Г. Психологія дитинства: практикум. Навчальний посібник Л.Г. Терлецька. - К.: Главник, 2006. - 144с.
20. Шипицина Л.М. Комплексное сопровождение детей дошкольного возраста / Под ред. Л.М. Шипициной. – СПб.: Речь, 2003. – 240с.

Інтернет-ресурси:

- Закон України Про вищу освіту (електронний варіант). Режим доступу: osvita. ua / legislation / law/ 2235
- Електронні книги з психології – <http://readbookz.com/>
- <http://www.edu.yar.ru/russuan/psih> – каталог психодіагностичних методик та професійної літератури.
- Аналіз методів дослідження вікової психології - http://master-vpu25.ucoz.ua/news/analiz_metodiv_doslidzhennja_vikovoji_psihologiji/2013-03-24-266.
- <http://psi.webzone.ru/> - Психологічний словник

Електронний варіант курсу

Форма підсумкового контролю успішності навчання - залік.

Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю: усне фронтальне й індивідуальне опитування, усне обговорення проблем, письмовий контроль здійснюється за допомогою контрольних робіт, тестових завдань, творчих завдань.

ПСИХОЛОГІЯ ДИТЯЧА

**Авторська програма
нормативної навчальної дисципліни
підготовки бакалавр
напряму 01 Освіта
спеціальності 012 Дошкільна освіта
(Шифр за ОПП ОК 14.1)**

Програма розроблена

Лось О.М., доцентом кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, кандидатом психологічних наук.

ВСТУП

Програма курсу «Психологія дитяча» передбачає ознайомлення студентів з фундаментальними знаннями сучасної психологічної науки, основними напрямками психологічних досліджень у віковій вітчизняній та зарубіжній психології, закономірностями психічного розвитку в онтогенезі. Вказана галузь психології є однією з центральних профільюючих дисциплін в системі підготовки майбутніх педагогічних працівників, на якій будується подальше формування психолого-педагогічних уявлень про принципи та механізми навчання і виховання особистості.

Програма вивчення варіативної навчальної дисципліни «Психологія дитяча» укладена відповідно до освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня підготовки спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є загальні закономірності психічного розвитку в онтогенезі, його вікові періоди, причини і механізми переходу від одного періоду до іншого, їх характерні ознаки і психологічні механізми. Розв'язання теоретичних завдань дитячої психології розширює можливості практичного впровадження знань, що є умовою ефективної підготовки спеціаліста ЗДО.

Міждисциплінарні зв'язки: опановуючи зазначений перелік знань, умінь і навичок, студенти мають актуалізувати знання з курсів «Загальна психологія», «Дошкільна педагогіка», «Основи психодіагностики», що сприятиме в подальшому формуванню професійної компетентності вихователя ЗДО у психологічному аспекті. Курс є важливим при вивченні дошкільної педагогіки, дефектології, психопатології, логопедії, методик навчання й виховання дітей.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є вивчення та розуміння теоретико-методологічних засад дитячої психології, сформувані у студентів знання про особливості психічного розвитку в дитинстві, здатність до цілісного сприйняття дитини і аналітичного підходу до неї. Сприяти формуванню особистості майбутнього вихователя, розвитку його культури, ерудиції.

1.2. Завдання курсу:

методичні:

- розкрити психологічний зміст послідовних етапів онтогенезу людини;
- охарактеризувати вікову динаміку психічних процесів і особистісних особливостей в період дитинства з урахуванням впливу культурно-історичних, етнічних та соціально-економічних умов;

виховні:

- виховувати у студентів почуття пошани до особистості дитини, відповідальність до виконання завдань курсу, дисциплінованість.
- здійснення навчально-виховної роботи з дітьми на основі знань індивідуально-вікових особливостей;

розвивальні:

- сформувати знання і уміння використання сучасних методів наукового дослідження з метою моніторингу особливостей розвитку інтелектуальної, емоційно-вольової та особистісної сфери дітей в процесі онтогенезу;
- сформувати уміння створення та застосування програм корекції та розвитку інтелектуальної, емоційно-вольової та особистісної сфери дітей;
- формування практичних умінь та навичок створення оптимальних умов для психічного розвитку як окремої особистості, так і дитячих колективів;
- сформувати вміння встановлювати та аналізувати причинно-наслідкові зв'язки між факторами, умовами і змістом психічного розвитку дитини,
- навчити майбутніх спеціалістів ЗДО організовувати навчально-виховний процес, спілкування, психологічну допомогу в різних періодах дитинства.

1.3. Компетентності:

– *загальнопедагогічні* - володіння базовими інваріантними психолого-педагогічними знаннями й уміннями, обумовленими успішністю вирішення широкого кола виховних і освітніх завдань в різних педагогічних системах; це відповідність певним професійно-педагогічним вимогам незалежно від спеціалізації майбутнього педагога; це володіння сукупністю загальнолюдських якостей особистості, необхідних для успішної професійно-педагогічної діяльності;

– *спеціальні* - володіння специфічними для даного курсу знаннями й уміннями;

– *технологічні* (діяльнісні) - володіння професійно-педагогічними вміннями, під якими розуміється засвоєний спосіб виконання професійно-педагогічних дій, що забезпечуються сукупністю набутих знань у психологічній галузі; креативність;

– *рефлексивні* - регулятор особистісних досягнень педагога, збудник професійного зростання, вдосконалення педагогічної майстерності. Дана компетенція проявляється в здатності до самопізнання (самопостереження, самоаналізу, критичної самооцінки), самовираження (самокритики, самостимулювання, самозмушування тощо.), самореалізації (самоорганізації, контролю та обліку діяльності з самоутворення).

– *комунікативні компетенції* – уміння доцільно використовувати засоби рідної (української) мови в практиці живого спілкування, уміння наводити переконливі аргументи в процесі розмови; прояв шанобливого, зацікавленого відношення до тих цінностей, які складають зміст позиції дитини, яким би воно простим і нецікавим не здалося; володіння прийомами професійного спілкування з колегами здатність орієнтуватися в ситуації спілкування, комунікативно виправдано добирати вербальні і невербальні засоби і способи для оформлення думок, почуттів у різних сферах спілкування, вимогливість до свого мовлення.

– *рефлексивні* - регулятор особистісних досягнень педагога, збудник професійного зростання, вдосконалення педагогічної майстерності. Дана компетенція проявляється в здатності до самопізнання (самопостереження, самоаналізу, критичної самооцінки), самовираження (самокритики, самостимулювання, самозмушування тощо.), самореалізації (самоорганізації, контролю та обліку діяльності з самоутворення).

1.4. Очікувані результати навчання:

Знати основні закономірності розвитку дитини на різних вікових етапах;

– новоутворення, сенситивні періоди та провідні види діяльності на кожному етапі онтогенезу;

– фактори та умови формування особистості дитини на різних вікових етапах;

– основні проблеми і деформації психічного розвитку дітей в умовах сучасного українського суспільства;

– сучасні методи наукового дослідження інтелектуальної, емоційно-вольової та особистісної сфери дітей в процесі онтогенезу;

Уміти практично використовувати знання з дитячої психології для оптимізації психічного розвитку дітей на різних вікових етапах;

– розробляти програми профілактики та корекції проблем і деформацій психічного розвитку дітей в умовах сучасного українського суспільства;

– практично використовувати сучасні методи наукового дослідження з метою моніторингу особливостей розвитку інтелектуальної, емоційно-вольової та особистісної сфери дітей в процесі онтогенезу;

– розробляти та застосовувати програми корекції та розвитку інтелектуальної, емоційно-вольової та особистісної сфери дітей;

– здійснювати виховну роботу з дітьми на основі знань індивідуально-вікових особливостей;

– практично створювати оптимальні умови для психічного розвитку як окремої особистості, так і дитячих колективів.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 165 годин/ 5,5 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. «Дитяча психологія як галузь психологічної науки.»

Сутність, об'єкт і предмет дитячої психології. Галузі дитячої психології. Теоретичні та практичні завдання дитячої психології. Зв'язки дитячої психології з іншими науками.

Теоретичні та методологічні засади дитячої психології. Система принципів дитячої психології. Напрями, концепції, теорії дитячої психології.

Стратегії дослідження психіки дитини. Методи науково-психологічного вивчення психіки дитини. Застосування методів дослідження вихователем дошкільного закладу. Перспективи розвитку методів дитячої психології.

Виникнення і розвиток дитячої психології. Ретроспективний аналіз становлення дитячої психології. Загальні тенденції розвитку дитячої психології у ХХ-ХХІ ст.. виникнення і розвиток дитячої психології в Україні.

Змістовий модуль 2. «Теоретичні основи дитячої психології».

Сутність і закономірності психічного розвитку дитини. Роль біологічних і соціальних факторів у психічному розвитку дитини. Основні закономірності психічного розвитку. Діяльність як детермінанта розвитку дитини. Роль навчання у психічному розвитку дошкільника. Показники психічного й особистісного розвитку.

Періодизація психічного розвитку. Критерії періодизації психічного розвитку. Хронологічний, біологічний, соціальний і психологічний вік. Структурні компоненти психологічного віку. Проблема провідної діяльності. Періодизація Д.Б. Ельконіна та її значення для дитячої психології. Індивідуально-психологічні відмінності дітей.

Змістовий модуль 3. «Початок людського життя».

Пренатальний розвиток. Початок психічного життя. Сім'я в очікуванні дитини.

Психологія дитинства. Особливості розвитку новонародженого. Психічний розвиток немовляти. Роль рухової активності у психічному розвитку немовляти. Мовленнєвий і когнітивний розвиток немовляти. Передумови формування особистості. Криза першого року життя.

Психічний розвиток в ранньому дитинстві. Соціальна ситуація розвитку в період раннього дитинства. Розвиток спілкування. Діяльність в ранньому дитинстві. Розумовий розвиток дитини. Новоутворення пізнавальної сфери у період раннього дитинства. Передумови формування особистості у ранньому дитинстві.. Криза трьох років.

Змістовий модуль 4. «Психічний розвиток дитини дошкільного віку».

Соціальна ситуація розвитку в дошкільному віці. Спілкування дитини з дорослими та однолітками. Форми спілкування.

Провідна діяльність в дошкільному віці. Значення гри для розвитку дошкільника. Огляд теорій гри. Розвиток гри в дошкільному віці: основні етапи. Види ігрової діяльності дошкільника і їх роль у психічному розвитку.

Продуктивні види діяльності в дошкільному віці. Розвиток зображувальної діяльності в дошкільному віці. Конструктивна діяльність дошкільника. Формування психологічних передумов трудової діяльності дошкільника. Становлення навчальної діяльності у дошкільному віці.

Пізнання в дошкільному віці. Особливості уваги дітей дошкільного віку. Умови формування довільної уваги у дитини дошкільного віку.

Сенсорний розвиток дошкільника. Накопичення уявлень про навколишній світ ознайомлення з сенсорними еталонами та їх систематизація. Розвиток відчуттів та сприймання.

Розумовий розвиток дошкільника. Розвиток мислення. Наочне-образне, образно-мовне мислення. Операції мислення. Особливості понять, суджень, узагальнень. Розвиток уваги, уваги, пам'яті. Довільність психічних процесів.

Розвиток мовлення в дошкільному віці. Опанування словником і граматичною будовою мовлення. Інтеріоризація зовнішнього мовлення. Егоцентричне мовлення. Розвиток функцій мовлення.

Розвиток емоційно-вольової сфери. Діяльність та розвиток емоцій. Емоційні порушення дошкільників. Умови розвитку моральних почуттів. Інтелектуальні емоції. Розвиток довірливості поведінки дошкільника. Особистісна поведінка.

Розвиток особистості дошкільника. Вплив дорослих на розвиток особистості дошкільника. Роль однолітків у розвитку особистості дитини. Формування системи мотивів. Становлення самосвідомості. Самооцінка дошкільника. Моральне становлення особистості дошкільника.

Темперамент і характер дитини дошкільного віку. Розвиток здібностей у дошкільному віці. Робота з обдарованими дошкільниками.

3. Рекомендована література

Основна література

1. Белкина В.Н. Психология раннего и дошкольного детства: Учеб. пособие. – М.: Гаудеамус, 2005. – 256с.
2. Возрастная и педагогическая психология: Хрестоматия: Учеб. пособие / Сост. И.В. Дубровина, А.М. Прихожан, В.В. Зацепин. – М.: Академия, 2001. – 368с.
3. Готовність дитини до навчання / Упоряд. С.Максименко, К. Максименко, О. Главник. – К.: Мікрос-СВС, 2003. – 112с.
4. Дуткевич Т.В. Дошкільна психологія: Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 392с.
5. аброцький М.М. Основи вікової психології. Навч. посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. 112с.
6. Кочерга О.В. Психофізіологія дітей 6 року життя. – К.: Шкільний світ, 2007. – 128с.
7. Павелків Р.В., Цигипало О.П. Дитяча психологія: Навч. посібник. – К.: Академвидав, 2008. – 432с.
8. Терлецькі Л.Г. Вікова психологія і психодіагностика: підручник. – К.: Слово, 2013. – 608с.
9. Терлецька Л.Г. Психологія дитинства: практикум. Навч. посібник. – К.: Главник, 2006.- 144с.
10. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія: Навч. посібник. – К.: Академвидав, 2005. – 360с.
11. Фридман Л.М. Психология детей и подростков: Справочник для учителей и воспитателей. – М.: Изд-во Института психотерапии, 2004. – 480с.

Допоміжна література

1. Алтунина И.Р. Мотивы и мотивация социального поведения детей (формирование и развитие): Учеб. пособие. – М.: Изд-во Моск. психолого-соц. ин-та, 2006. – 75с.
2. Карпенко Н.В. Діагностика психічного розвитку дитини в роботі педагога (вчителя, вихователя): Навч. посібник. – К.: Каравела, 2008. – 192с.
3. Крамченкова В.О. Психодіагностика розвитку дошкільника: ранній та молодший вік. – Х.: Ранок, 2013. – 160с.
4. Кравченкова В.О. Психодіагностика розвитку дошкільників: старший дошкільний вік. – Х.: Ранок, 2013. – 192с.
5. Марінушкіна О.Є. Порадник практичного психолога. – Х.: Основа, 2007. – 236с.
6. Маценко В.Ф. Індивідуальний розвиток дитини. – К.: Главник, 2007. – 128с.
7. Практична психологія. Старший дошкільний вік /Упоряд. О.А. Атемасова. – Х.: Ранок, 2012. – 176с.
8. Проценко О.В. Профілактика соціальної дезадаптації дошкільнят. – К.: Шкільний світ, 2011. – 128с.

INTERNET-ресурси

- https://stud.com.ua/29104/psihologiya/dityacha_psihologiya
<https://textbook.com.ua/psihologiya/1473452524>

<http://westudents.com.ua/knigi/498-dityacha-psihologiya-pavelkv-rv.html>
http://cul.com.ua/preview/dytiacha_psyh_Dutkevich.pdf

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Усне опитування, виконання практичного завдання.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю: усний контроль здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування; усного обговорення методичних проблем; метод письмового контролю здійснюється за допомогою контрольних робіт, тестових завдань, творчих робіт, які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному та письмовому контролю.

ПСИХОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНА
Авторська програма
нормативної навчальної дисципліни
підготовки бакалавр
напряму 01 Освіта
спеціальності 012 Дошкільна освіта
(Шифр за ОПІ ОК 14.2)

Програма розроблена

Лось О.М., доцентом кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, кандидатом психологічних наук.

ВСТУП

Програма вивчення варіативної навчальної дисципліни “ Психологія педагогічна ” укладена відповідно до освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня підготовки спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретичні засади методики навчання педагогічної психології; наукові знання про психологію навчання й виховання в дошкільному віці; загальної структури педагогічної діяльності та особистості педагога; адаптації педагога до умов професійної діяльності..

Міждисциплінарні зв'язки: принципи педагогічної психології закорінені у проблематиці загальної психології і загальної педагогіки, з якими вона як спеціальна галузь психологічних знань має багато спільного, але відрізняється особливим предметом дослідження. Педагогічна психологія займає провідне місце між педагогікою і психологією, є сферою вивченням, навчанням і розвитком підростаючого покоління

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є формування у студентів теоретичних основ наукового світогляду майбутніх педагогів, навичок аналітичного підходу до сучасних і традиційних концепцій навчання і виховання дітей. Сприяти формуванню особистості майбутнього педагога, розвитку його культури, ерудиції.

1.2. Завдання курсу:

методичні:

– сформувати у студентів теоретичні основи наукового розуміння освітнього процесу; розкрити зміст навчання і виховання, проблему співвідношення навчання, виховання і розвитку; проаналізувати механізми навчальних і виховних технологій.;

виховні:

– сформувати у студентів прикладні уміння щодо застосування знань з педагогічної психології в практиці педагогічної діяльності, допомоги майбутнім

педагогам у реалізації особистісних та професійних якостей у педагогічній діяльності.

розвивальні:

- розвиток рефлексивної позиції вихователя на педагогічну творчість, усвідомлення і аналіз власної діяльності;
- показати можливість застосування отриманих знань у практиці педагога;
- у процесі вивчення дисципліни студенти повинні активізувати знання із загальної, вікової психології та педагогіки.

1.3. Компетентності:

- *загальнопедагогічні* - володіння базовими інваріантними психолого-педагогічними знаннями й уміннями, обумовленими успішністю вирішення широкого кола виховних і освітніх завдань в різних педагогічних системах; це відповідність певним професійно-педагогічним вимогам незалежно від спеціалізації майбутнього педагога; це володіння сукупністю загальнолюдських якостей особистості, необхідних для успішної професійно-педагогічної діяльності;
- *спеціальні* - володіння специфічними для даного курсу знаннями й уміннями;
- *технологічні* (діяльнісні) - володіння професійно-педагогічними вміннями, під якими розуміється засвоєний спосіб виконання професійно-педагогічних дій, що забезпечуються сукупністю набутих знань у психологічній галузі; креативність;
- *комунікативні* - встановлення правильних взаємовідносин з учнями, які сприяли б найбільш ефективному вирішенню завдань навчання; прояв шанобливого, зацікавленого відношення до тих цінностей, які складають зміст позиції дитини, яким би воно простим і нецікавим не здалося; володіння прийомами професійного спілкування з колегами;
- *рефлексивні* - регулятор особистісних досягнень педагога, збудник професійного зростання, вдосконалення педагогічної майстерності. Дана компетенція проявляється в здатності до самопізнання (самопостереження, самоаналізу, критичної самооцінки), самовираження (самокритики, самостимулювання, самозмушування тощо.), самореалізації (самоорганізації, контролю та обліку діяльності з самоутворення).

1.4. Очікувані результати навчання:

- психологічний зміст навчання і виховання;
- особливості співвідношення навчання, виховання і розвитку;
- психологію педагогічної діяльності та її суб'єктів;
- обґрунтовано застосувати виховні та навчальні технології;
- виявити актуальні та потенційні можливості дітей,
- як суб'єктів навчання і виховання;
- реалізувати особистісні та професійні якості у педагогічній діяльності;
- актуалізувати знання із загальної психології, дитячої психології, загальної педагогіки.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин/ 4 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. «Теоретичні основи педагогічної психології»

Загальна характеристика науки, теоретичні основи педагогічної психології, **проблема психічного розвитку особистості в онтогенезі**, виховання особистості дитини в процесі навчання, особистісно-орієнтована модель взаємодії дитини і дорослого, психологія навчання, рівні та типи навчання, структура учіння, формування умінь і навичок, **психологія виховання**. Основні категорії педагогічної психології. Теоретичні і практичні завдання педагогічної психології. Основні проблеми педагогічної психології. Структура педагогічної психології. Методологічні засади і методи педагогічної психології. Місце педагогічної психології, у системі психологічних наук.

Змістовий модуль 2. «Психологія педагогічної діяльності та особистості вихователя»

Психологія педагогічної діяльності: загальна психологічна характеристика

педагогічної діяльності, учитель як суб'єкт педагогічної діяльності, професійно значущі якості особистості вчителя, авторитет і самоосвіта вчителя.

Адаптація педагога до умов професійної діяльності: визначення адаптації педагога до умов професійної діяльності, труднощі педагогічної діяльності, стилі педагогічного спілкування та типи відносин з учнями.

Педагогічне спілкування: поняття педагогічного спілкування, психологічні бар'єри у педагогічному спілкуванні, психологічний клімат у педагогічному колективі, фактори, які впливають на морально-психологічний клімат у педагогічному колективі.

3. Рекомендована література

Основна література

1. Базова програма «Я у світі» : методичні рекомендації для вихователів ЗДО / упоряд. О.Б. Полєвікова.- х.: Основа,2009.- 174 с.
2. Бреслов Г.М. Эмоциональные особенности формирования личности в детстве: Норма и отклонение.- М.:педагогика,1990.- 144 с.
3. Детская практическая психология: Учебник / Под ред. Т.Д. Марцинковской.- М.: Гардарики,2005.- 255с.
4. Кутіщенко В.П. вікова та педагогічна психологія (курс лекцій) : навч. Посібник.- К.: ЦНЛ,2005.- 128с.
5. Лаврентьев Г.П., Титоренко Г.М. Практична психологія для вихователів.- К.: ВПОЛ,1993.- 40 с.
6. Лисянська Т.М. педагогічна психологія: Практикум: Навч. Посібник.- К.: Каравела,2009.- 224с.
7. Мамедцова Н.Г. Практикум по педагогической психологии.- СПб.: Питер,2007.- 208с.: диагностика и развитие профессионального сознания учителя: Учебное пособие.- СПб.: Речь, 2007.- 224 с.
8. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи: Практикум: Навч. Посібник.- К.: Каравела,2008.- 336 с.
9. Подоляк Л.Г., Главник О.П. Основи педагогічної психології (психологія виховання). Навч. Посібник.- К.: Главник,2006.-112с.
10. Поліщук В.М. Вікова та педагогічна психологія: Навч. метод. посібник. - Суми:Університетська книга, 2007.-330с.
11. Практическая психология воспитания. Курс лекций. / Сост. и ред. Бондарь Н.Е.- Запорожье: НГТРК- Пресс,2011.-66с.
12. Савчин М.В. Педагогічна психологія: Навч. посібник.- К.: Академвидав,2007.- 424с.
13. Шограева О.А. Детская психология: Теоретический и практический курс: Учеб. пособие.- М.: ВЛАДОС,2001.-368с.

Допоміжна література

1. Алтунина И.Р. Мотивы и мотивация социального поведение детей (формирование и развитие). Учеб. пособие.- М.: Изд-во Моск. психолого- соц. института, 2006.-75с.
2. готовність дитини до навчання / Упоряд.: С. Максименко, к. Максименко, О. Главник.- К.: Мікрос – СВС,2013.-112с.
3. Гресь А. 100 батьківських «чому» Відповідає психолог.- Х.: Основа,2008.- 208с.
4. Дятленко Н. Самоповага дітей. - К.: Шкільний світ, 2007.- 120с.
5. Дуткевич Т.В. Дошкільна психологія: Навч. посібник.- К.: ЦУЛ,2007.-392 с.
6. Зубакова Н.М. Воз и маленькая тележка чудес. Опыт и эксперименты для детей от 3 до 7 лет.- СПб.: Речь,2007.-64 с.
7. Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні: педагогічні концепції. - К.: Школяр, 2007.- с. 110-112
8. Львовчикіна А.Т. Етнопсихологія : Навч. посібник.- К.: МАУП, 2012.- 144 с.
9. Моценко В.Ф. Індивідуальний розвиток дитини.- К.: Главник, 2007.- 128 с.
10. Общение детей в детском саду и семье / Под ред. Т.А. Репиной, Р.Б. Стеркиной.-

М.: Педагогіка, 2003.- 152 с.

INTERNET-ресурси

1. Електронний підручник «Педагогічна психологія». - Режим доступу: https://stud.com.ua/4700/psihologiya/pedagogichna_psihologiya
2. Навчання дітей у дитячому садку. - Режим доступу: <http://www.detskiysad.ru/ucheba.html>
3. Електронний підручник «Педагогічна психологія», Сергієнкова О.П. - Режим доступу: <http://westudents.com.ua/knigi/518-pedagogichna-psihologiya-sergnkova-op.html>
4. Електронний підручник «Вікова та педагогічна психологія». – Режим доступу: https://pidruchniki.com/15800119/psihologiya/spisok_literaturi_vikova_pedagogichna_psihologiya

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Усне опитування, виконання практичного завдання.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю: усний контроль здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування; усного обговорення методичних проблем; метод письмового контролю здійснюється за допомогою контрольних робіт, тестових завдань, творчих робіт, які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному та письмовому контролю.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДИТИНСТВА

**Авторська програма
варіативної навчальної дисципліни
підготовки бакалавр
напряму 01 Освіта
спеціальності 012 Дошкільна освіта
013 Початкова освіта
(Шифр за ОПП ВК 11)**

Програма розроблена

Казанніковою О.В., доцентом кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, кандидатом психологічних наук.

ВСТУП

Програма вивчення варіативної навчальної дисципліни «Психологічний супровід дитинства» складена відповідно до освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня підготовки спеціальності 012 Дошкільна освіта, 013 Початкова освіта.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є знання про організацію та зміст психологічного супроводу як комплексної технології підтримки та допомоги розвитку дитини.

Міждисциплінарні зв'язки: У процесі вивчення дисципліни «Психологічний супровід дитинства» студенти повинні актуалізувати знання з анатомії людини, фізіології ВНД, вікової фізіології, загальної психології, загальної педагогіки, дошкільної педагогіки.

Курс є важливим при вивченні наступних психологічних дисциплін: вікова та дитяча психологія, педагогічна психологія, основи психодіагностики та дисциплін педагогічного циклу.

1. Мета і завдання навчальної дисципліни:

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Психологічний супровід дитинства» є створення у студентів цілісного уявлення про сутність, зміст та специфіку організації психологічного супроводу дітей як технології створення оптимальних умов для повноцінного психічного розвитку дітей відповідно до вікових норм та індивідуальних властивостей.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Психологічний супровід дитинства» є:

Теоретичні:

- охарактеризувати загальні та специфічні особливості психічного розвитку в дитинстві;
- розкрити теоретичні та методологічні основи реалізації психологічного супроводу;
- ознайомити студентів із специфікою організації і засобами реалізації психологічного супроводу дітей.

Пізнавальні:

- ознайомити студентів із факторами, механізмами, закономірностями розвитку в дитинстві;
- сформулювати уявлення про сутність та критерії психічного здоров'я дитини;
- ознайомити студентів з критеріями оцінки розвитку дитини;
- розкрити особливості психологічних проблем дитинства з урахуванням віку;
- розкрити зміст, причини виникнення дизонтогенезу в дитинстві;
- охарактеризувати специфіку психологічного супроводу дітей групи «ризик», з порушенням психічної діяльності.

Практичні:

- сформулювати вміння встановлювати та аналізувати причинно-наслідкові зв'язки між факторами, умовами і змістом психічного розвитку дитини;
- опанувати методи діагностики та оптимізації перебігу, змісту і умов психічного розвитку дитини.
- ознайомити студентів із специфікою організації і засобами реалізації психологічного супроводу дітей

1.3. Компетентності:

Компетенції соціально-особистісні: Розуміння соціального значення своєї професії; розуміння та сприйняття етичних принципів і норм поведінки відносно інших людей і відносно природи, розуміння та прийняття правових норм і законів суспільства; знання етичних норми психологічної діяльності, необхідності їх дотримання для реалізації прав і свобод особистості; здатність до системного мислення у професійній сфері, креативність у вирішенні професійних завдань; знання та розуміння механізмів міжособистісних та ділових комунікацій у професійній сфері, делікатність, толерантність, співчуття, професійний (психологічний) оптимізм, відповідальність за результати діяльності.

Загальнонаукові компетенції: Знання основ філософії, психології, педагогіки, що сприяють розвитку загальної культури й соціалізації особистості, в обсязі, необхідному для розуміння причинно-наслідкових зв'язків у розвитку особистості, суспільства й уміння їх використовувати у професійній і соціальній діяльності, знання з системних та природничих наук, необхідних для засвоєння фундаментальних професійних дисциплін, знання сучасних інформаційних технологій, навички їх використання, знання методів та технологій професійної діяльності, пошуку для цього значимої інформації

Інструментальні компетенції: Здатність до вільного володіння державною мовою (письмово та усно); культурою спілкування, навички дослідницької діяльності у вивченні особистості; здатність до дослідницько-експериментальної діяльності, психологізації навчально-виховного процесу.

Загально-професійні компетенції: Здатність виконувати типові завдання на первинних посадах шляхом оволодіння: професійними комунікативними навичками та вміннями; поглибленими фундаментальними спеціальними знаннями, що знаходяться у

сфері практичного використання психологічних знань у професійній діяльності; спеціальними знаннями в галузі загальної психології, що забезпечують основу або можливість підвищення ефективності освітнього процесу; критичним розумінням основних питань, пов'язаних із знаннями в даній області навчання і професійної діяльності та на стику різних областей знань (психології, педагогіки, дошкільної педагогіки, валеології, медицини) і знаходяться у зоні професійної діяльності; готовністю до розробки нових ідей або процедур та їх оцінювання за різними оцінювальними критеріями

Спеціалізовано-професійні компетенції: здатність аналізувати психологічні аспекти життєдіяльності особистості; знання змісту психодіагностичного інструментарію і вимог до проведення психодіагностичного обстеження, вміння практично застосовувати методи психології.

1.4.Очікувані результати.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

- знати зміст, принципи і засоби реалізації психологічного супроводу;
- критерії оцінки психічного розвитку дітей;
- характеристику чинників психічного здоров'я, причини виникнення психологічних проблем у дітей;
- вікову специфіку проблем дитинства.
- вміти практично застосовувати методи психодіагностики в педагогічній діяльності;
- виявляти актуальний рівень розвитку дитини;
- робити прогноз щодо подальшого розвитку дітей.
- здійснювати корекційно-розвивальні заходи в умовах освітнього закладу.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 300 годин / 10 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні та змістові аспекти психологічного супроводу дитинства. Концепція супроводу. Психологічний супровід дитини як технологія оптимізації процесу розвитку особистості дитини. Вікові та індивідуальні аспекти розвитку дитини. Змістова характеристика психологічного супроводу. Принципи, умови та засоби реалізації психологічного супроводу. Ретроспективний аналіз становлення психологічної підтримки дитинства. Психологічний супровід як метод роботи. Моделі супроводу. Індивідуальний та системний супровід дітей. Циклограма супроводу в дошкільному освітньому закладі, в початковій школі. Етапи психологічного супроводу. Соціально-педагогічна підтримка дітей. Нормативна база психологічного супроводу.

Організація діяльності служби психологічного супроводу. Основні сфери діяльності супроводу. Психодіагностика в структурі психологічного супроводу. Психодіагностичний процес і психологічний діагноз. Специфіка діагностики дітей на різних етапах дитинства. Обстеження педагогів і батьків. Змістова характеристика комплексного обстеження дитини. Методичні рекомендації до психолого-педагогічного обстеження дитини. Характеристика психодіагностичного інструментарію. Правила проведення психодіагностики дітей.

Психокорекційна та розвивальна робота в структурі психологічного супроводу. Організаційні та змістові аспекти корекційно-розвивальної роботи. Засоби, форми, прийоми корекційно-розвивальної роботи. Проблема ефективності корекційно-розвивальних програм. Вимоги до здійснення психокорекції та розвивальної роботи. Психологічне консультування та психологічна профілактика в структурі психологічного супроводу.

Змістовий модуль 2. Психологічний супровід нормативної дитини.

Загальна характеристика психічного розвитку в дитинстві. Критерії оцінки розвитку дитини. Психічне здоров'я дитини в контексті психологічного супроводу. Характеристика чинників психічного здоров'я дитини.

Психологічний супровід дитини від народження до школи. Психологічний супровід та підтримка майбутніх батьків. Забезпечення повноцінного розвитку в період немовляти. Особливості психологічного супроводу дітей дошкільного віку. Специфіка психологічного супроводу дітей дошкільного віку. Оптимізація розвитку в дитинстві. Виявлення та психолого-педагогічна підтримка обдарованих дітей. Підготовка дитини до навчання в школі.

Особливості психологічного супроводу дітей з проблемами розвитку. Загальна характеристика дітей «групи ризику». Критерії оцінки проблем розвитку (дезадаптована поведінка). Вікова специфіка проблем дитинства. Проблеми в період немовляти. Психологічні проблеми раннього віку. Психологічні проблеми дітей дошкільного віку. Деадаптована поведінка молодших школярів. Вікові та індивідуальні причини виникнення станів дезадаптації. Соматично послаблені діти та їх супровід. Психологічний супровід тривожної та агресивної дитини. Діти з проблемами у спілкуванні. Психологічний супровід гіперактивної дитини. Психолого-педагогічна підтримка обдарованої дитини.

Змістовий модуль 3. Психолого-педагогічна підтримка дітей з розладами психіки.

Поняття про норму і патологію, здоров'я і хворобу. Визначення психічної хвороби. Етіологія, патогенез та патоморфологія психічних хвороб. Специфіка психічних захворювань у дітей.

Основи психологічної допомоги при дитячій шизофренії. Клініко-психологічна характеристика шизофренії. Специфіка перебігу шизофренії у дітей. Психодіагностика проявів шизофренії у дітей. Основи психолого-педагогічної допомоги при дитячій шизофренії. Психологічна підтримка дітей з епілепсією. Загальні відомості про епілепсію. Характеристика психічних розладів при шизофренії. Психодіагностика змісту та динаміки психічних розладів при епілепсії у дітей. Профілактичні засоби та психологічний супровід дітей з епілепсією. Психогенні розлади. Загальна характеристика неврозів і психозів. Особливості діагностики невротичних розладів у дітей. Психологічна підтримка дітей із психогеніями. Психолого-педагогічні умови збереження психічного здоров'я дитини. Психологічний комфорт як профілактика психогенних розладів. Психологічні засоби корекції психогенних розладів у дітей.

Змістовий модуль 4. Теоретичні аспекти психологічного супроводу дітей з особливими потребами.

Загальна характеристика дітей з розладами розвитку і обмеженими можливостями. Клінічні закономірності дизонтогенезу. Психологічні закономірності дизонтогенезу. Співвідношення клінічної та патопсихологічної класифікації психічних порушень. Психологічні параметри дизонтогенезу. Етіологія та патогенез дизонтогенезу. Співвідношення симптомів дизонтогенезу і хвороби. Види психічного дизонтогенезу.

Психологічний супровід дітей із психічним недорозвитком і затриманим психічним розвитком. Клініко-психологічна та психолого-педагогічна характеристика затримки психічного розвитку та розумової відсталості. Диференційна діагностика розумової відсталості та ЗПР. Корекційно-розвивальні заходи та психологічний супровід дітей з розумовими вадами. Психологічний супровід дітей із дефіцитарним розвитком. Робота з дітьми з розладами слуху, зору, розладами опорно-рухового апарату.

Психологічний супровід дітей із розладами аутичного спектру. Психологічні особливості аутичних дітей. Розлади аутичного спектру як окремий вид дизонтогенезу. Психодіагностика аутизму. Стратегія психологічної допомоги аутичній дитині.

3. Рекомендована література

Основна література:

1. Агресивна дитина: як їй допомогти? / Упоряд. О.А. Атемасова. – Х.: Ранок, 2010. – 176с.
2. Адаптація учнів до шкільного навчання / Уклад. О.Є.Марінушкіна, Ю.О. Замазій, Л.Д. Покроева. – Х.: Ранок, 2011. – 192с.

3. Алексеева Е.Е. Психологические проблемы детей дошкольного возраста / Е.Е. Алексеева. - СПб.: Речь, 2007. – 224с.
4. Аниськіна Н.О. Педагогічна підтримка обдарованості / Н.О. Аниськіна. – К.: Шкільний світ, 2005. – 128с.
5. Атемасова О.А. Практична психологія у початковій школі / Упоряд. О.А. Атемасова. – Х.: Ранок, 2010. - 160с.
6. Истратов О.Н. Справочник психолога начальной школы / О.Н. Истратов. – Р.н /Д.: Феникс, 2006. - 442с.
7. Карпенко Н.В. Діагностика психічного розвитку дитини в роботі педагога (вчителя, вихователя) / Н.В. Карпенко. – К.: Каравела, 2008. – 192с.
8. Калягин В.А. Как организовать психологическое сопровождение в образовательных учреждениях / В.А. Калягин, Ю.Т. Матасов, Т.С. Овчинникова. – СПб.: КАРО, 2005. – 240с.
9. Коробко С.Л. Работа психолога с младшими школьниками: Метод. посібник / С.Л. Коробко, О.І. Коробко. – К.: Літера ЛТД, 2006. – 416с.
10. Марінушкіна О.Є. Організація роботи з обдарованими дітьми в закладах освіти: навч.-метод. посібник / О.Є. Марінушкіна, Г.В. Шубіна. – Х.: Основа, 2008. – 144с.
11. Марінушкіна О.Є. Корекційні програми на допомогу практичному психологу ЗДО / О.Є. Марінушкіна, Г.В. Замазій. – Х.: Основа, 2008. – 204с.
12. Марінушкіна О.Є. Порадник практичного психолога / О.Є. Марінушкіна, Ю.О.Замазій. – Х.: Основа, 2008. – 256с.
13. Мартиненко О.А. Корекція дезадаптивної поведінки молодших школярів / О.А. Мартиненко. – Х.: Ранок, 2011. – 176с.
14. Микляева А.В. Школьная тревожность: диагностика, профилактика, коррекция / А.В. Микляева, П.В. Румянцева. – СПб.: Речь, 2007. – 248с.
15. Омельченко Я.М. Психологічна допомога дітям з тривожними станами / Я.М. Омельченко, З.Г. Кісарчук. – К.: Шк. Світ, 2011. – 112с.
16. Олиференко Л.Я. Социально-педагогическая поддержка детей группы риска: учебное пособие / Л.Я. Олиференко, Т.И. Шульга, И.Ф. Дементьева. – М.: Академия, 2002. – 256с.
17. Психічне здоров'я дитини / Упоряд. Т. Гончаренко. – К.: Редакції заг. пед. газет, 2003. – 112с.
16. Психологічне здоров'я дошкільників / Уклад. Т.І. Прищепа. – Х.: Основа, 2010. – 239с.
18. Психологічний супровід школярів / Упоряд. Т. Гончаренко. – К.: Ред. заг. пед. газет, 2005. – 128с.
19. Психолого- педагогічна діагностика школяра / Упоряд. О.Л. Співак. –Х.: Ранок, 2009. - 160с.
20. Терещенко Л.А. Як зберегти психічне здоров'я дітей / Л.А. Терещенко. – К.: Ред. газет з дошкільної та початкової освіти, 2012. – 104с.
21. Терлецька Л.Г Шкільна психодіагностика / Л.Г. Терлецька. – К.: Редакції заг. пед. газет, 2003. - 120с.
22. Туріщева Л.В. Діти з особливими потребами у звичайній школі / Л.В. Туріщева. – Х.: Основа, 2014. – 111с.
23. Шилова Т.А. Диагностика психолого-социальной дезадаптации детей и подростков: практич. пособие / Т.А. Шилова. – М.: Айрис-пресс, 2004. – 112с.
24. Шипицина Л.М. Комплексное сопровождение детей дошкольного возраста / Л.М. Шипицина, А.А. Хилько, Ю.С. Галлямова. – СПб.: Речь, 2003. – 240с.
25. Яковлева Л.М. психологічний супровід дітей-аутистів / Л.М. Яковлева. – К.: Ред. заг. пед. газет, 2013. – 120с.

Допоміжна література:

1. Акимова М.К. Диагностика умственного развития детей / М.К. Акимова, В.Г. Козлова. - СПб.: Питер, 2006. – 240с.
2. Ануфриев А.Ф. Как преодолеть трудности в обучении детей. Психодиагностические таблицы. Психодиагностические методики. Коррекционные упражнения / А.Ф. Ануфриев, С.Н. Костромина. - М.: Издательство "Ось-89", 1997. - 224 с.
3. Атемасова О.А. Психогимнастика / Упоряд. О.А. Атемасова. - Х.: Ранок, 2010. - 176с.
4. Арцишевская И.Л. Работа психолога с гиперактивными детьми в детском саду / И.Л. Арцишевская. – М.: Книголюб, 2005. – 64с.
5. Баришполь С.В. Посібник практичного психолога / С.В. Баришполь. – Х.: Основа, 2009. – 267с.
6. Гарбузов В.И. Нервные и трудные дети / В.И. Гарбузов. – СПб.: Астрель-СПб., 2005. – 351с.
7. Гільбух Ю.З. Темперамент і пізнавальні здібності школяра: Diagnostyka, педагогіка. - К.: ВПОЛ, 1992.- 216с.
8. Готовність дитини до навчання /Упоряд.: С.Максименко, К.Максименко , О.Главник. - К.: Мікрос – СВС, 2003. - 112с.
9. Гурьева В.А. Психогенные расстройства у детей / В.А. Гурьева. – М.: Крон-Пресс, 1996. – 208с.
10. Детская практическая психология: Учебник / Под ред. Т.Д. Марцинковской. – М.: Гардарики, 2005. – 255с.
11. Дуткевич Т.В. Дошкільна психологія: Навч. посібник / Т.В. Дуткевич. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 392с.
12. Емоційний розвиток дитини. / Упоряд. С.Максименко, К. Максименко, О. Главник — К.: Мікрос-СВС, 2003. – 112с.
13. Ілляшенко Т.Д. Розвиваємо та навчаємо дитину. Психологічна допомога / Т.Д. Ілляшенко, М.В. Рождественська. – Ред. заг. пед. газет, 2014. – 96с.
14. Ілляшенко Т.Д. Чому їм важко вчитися? Метод. посібник / Т.Д. Ілляшенко. – К.: Початкова школа, 2003. – 128с.
15. Максимова Н.Ю. Курс лекцій по детской психопатологии: Учеб. Пособие / Н.Ю. Максимова, Е.Л. Мил.тина. – Р.н/Д.: Феникс, 2000. – 576с.
16. Марьяненко Л.В. Формування пізнавальної діяльності в молодших школярів / Л.В. Марьяненко. – К.: Ред. заг. пед. газет, 2014. – 128с.
17. Маценко В.Ф. Індивідуальний розвиток дитини / В.Ф. Маценко. – К.: Главник, 2007. – 128с.
18. Мілютіна К.Л. Безмежна дитина / К.Л. Мілютіна. – К.: Главник, 2008. – 128с.
19. Павелків Р.В. Дитяча психологія: Навч. посібник / Р.В. Павелків, О.П. Цигипало. – К.: Академвидав, 2008. – 432с.
20. Павелків Р.В. Психодіагностичний інструментарій в умовах дошкільного закладу: Навч. посібник / Р.В. Павелків, О.П. Цигипало. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 296с.
21. Практична психологія. Старший дошкільний вік / Упоряд. О.А. Атемасова. – Х.: Ранок, 2012. – 176с.
22. Проценко О.В. Профілактика соціальної дезадаптації дошкільнят / О.В. Проценко. – к.: Шк. світ, 2011. – 128с.
23. Проценко О.В. Розвиток здібностей та обдарувань у дошкільників / О.В. Проценко. – К.: Шк. світ, 2011. – 128с.
24. Савчин М.В. Вікова психологія: Навч. посібник / М.В. Савчин, Л.П. Василенко. – К.: Академвидав, 2005. – 360с.
25. Терлецька Л.Г. Психологія дитинства: практикум. Навчальний посібник.- К.: Главник, 2006. - 144с.

26. Туріщева Л.В. Психологічні тренінги для школярів / Л.В. Туріщева. – Х.: Основа, 2011. – 124с.

27. Северина Особливості розвитку і виховання дитини у 7-10 років / Л.В. Северина. – Х.: Торсінг, 2003. – 62с.

28. Шишова Т.Л. Как преодолеть детскую застенчивость / Т.Л. Шишова. – СПб.: Речь, 2007. – 120с.

Інтернет-ресурси

- Електронні книги з психології – <http://readbookz.com/>

- <http://www.edu.yar.ru/russuan/psih> – каталог психодіагностичних методик та професійної літератури.

- Методика діагностики відхилень у розвитку молодших школярів – http://www.nachalka.com.ua/load/shkola/pedrada/metodika_diaqnostiki_vidyilenv/5-1-0-2496.

- Аналіз методів дослідження вікової психології - http://master-vpu25.ucoz.ua/news/analiz_metodiv_doslidzhennja_vikovoji_psihologiji/2013-03-24-266.

5. Форма підсумкового контролю успішності навчання - залік.

5. Засоби діагностики успішності

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю: усне фронтальне й індивідуальне опитування, усне обговорення проблем, письмовий контроль здійснюється за допомогою контрольних робіт, тестових завдань, творчих завдань.

ПСИХОПАТОЛОГІЯ

Авторська програма

варіативної навчальної дисципліни

підготовки бакалавр

напряму 01 Освіта

спеціальності 012 дошкільна освіта

013 Початкова освіта

(Шифр за ОПП ВК 13)

Програма розроблена

Казанніковою О.В., доцентом кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, кандидатом психологічних наук.

ВСТУП

Програма вивчення варіативної навчальної дисципліни «Психопатологія» складена відповідно до освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня підготовки спеціальності 012 Дошкільна освіта, 013 Початкова освіта.

Предметом вивчення психопатології є причини виникнення, прояви, закономірності перебігу психічних захворювань, а також питання їх профілактики, лікування та організації допомоги психічно хворим.

Міждисциплінарні зв'язки - у процесі вивчення дисципліни студенти повинні актуалізувати знання з фізіології ВНД, вікової фізіології, загальної та вікової психології.

1. Мета і завдання навчальної дисципліни:

1.1. Мета курсу: Створення у студентів цілісного уявлення про основні форми порушення психічної діяльності, формування знань теоретичних основ науки для самостійного осмислення випадків патології, які зустрічаються на практиці, формування методологічного базису для аналізу змінюваних тривалою хворобою психічних функцій.

1.2. Основними завданнями дисципліни є:

• **методичні:** сформулювати цілісно-структурний підхід до змісту дисципліни; показати своєрідність співвідношення норми та патології психіки людини;

- **пізнавальні:** розкрити симптомологію, синдромологію і нозологію психічних хвороб;

- **практичні:** навчити використовувати теоретичні знання для самостійного осмислення випадків патології, сформувані вміння проводити аналіз порушень психічних організацій різних сфер психічної діяльності; виробити навички користування методичним арсеналом психопатології і вміння формувати власну думку у вигляді психопатологічного висновку;

- **виховні:** виховувати у студентів відповідальність до виконання завдань курсу, толерантність до осіб з проявами психічної патології.

1.3. Компетентності:

Компетенції соціально-особистісні: розуміння соціального значення своєї професії; розуміння психології людини та сприйняття етичних принципів і норм поведінки відносно інших людей і відносно природи, розуміння та прийняття правових норм і законів суспільства; знання етичних норми психологічної діяльності, необхідності їх дотримання для реалізації прав і свобод особистості; здатність до системного мислення у професійній сфері, креативність у вирішенні професійних завдань; знання та розуміння механізмів міжособистісних та ділових комунікацій у професійній сфері, толерантність, співчуття, професійний оптимізм, відповідальність за результати діяльності.

Загальнонаукові компетенції: знання основ педагогіки і психології для розуміння причинно-наслідкових зв'язків у розвитку особистості, суспільства й уміння їх використовувати у професійній і соціальній діяльності, знання сучасних інформаційних технологій, навички їх використання, знання методів та технологій професійної діяльності, пошуку для цього значимої інформації

Інструментальні компетенції: сформованість наукового підходу до розуміння дефініцій педагогіки і психології; здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатність розв'язувати психолого-педагогічні задачі у процесі навчання, що передбачає застосування положень і методів педагогіки і психології; здатність до пошуку, оброблення та аналізу психолого-педагогічної інформації з різних джерел.

Загально-професійні компетенції: Здатність виконувати типові завдання на первинних посадах шляхом оволодіння: професійними комунікативними навичками та вміннями; поглибленими фундаментальними психологічними та педагогічними знаннями, що знаходяться у сфері професійної діяльності; спеціальними знаннями в галузі психології, що забезпечують основу або можливість підвищення ефективності освітнього процесу; критичним розумінням основних питань, пов'язаних із знаннями психології і знаходяться у зоні професійної діяльності.

Спеціалізовано-професійні компетенції: здатність аналізувати психолого-педагогічні аспекти професійної діяльності педагога; здатність використовувати набуті знання для аналізу і оцінки педагогічних явищ, використовувати знання для удосконалення педагогічного процесу; сформованість навичок педагогічної комунікації.

1.4. Очікувані результати

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

- своєрідність співвідношення норми та патології психічної діяльності людини;
- причини виникнення психічних розладів;
- симптоматологію, синдромологію психічних хвороб;
- специфіку перебігу психічних захворювань у дітей;
- аналізувати прояви психічних порушень у дітей;
- користуватися психодіагностичним інструментарієм психопатології;
- формувати власну думку у вигляді психопатологічного висновку.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальна психопатологія

Визначення психопатології. Предмет психопатології, її зміст та задачі. Психопатологія як клінічна наука. Специфічні особливості психопатології. Структура психопатології. Завдання психопатології. Методологічні основи психопатології. Співвідношення психопатологічних та патопсихологічних підходів до аналізу порушень психічної діяльності. Зв'язок психопатології з іншими науками.

Особливості обстеження психічно хворого. Обстеження психічно хворої людини. Поняття і сутність реабілітації. Мета і задачі обстеження психічно хворої людини. Процес встановлення діагнозу. Схема обстеження. Збирання анамнезу. Соматичне обстеження. Неврологічне і логопедичне обстеження. Дослідження психічної сфери. Соціальні і додаткові методи дослідження. Особливості планування і проведення психологічного, психопатологічного обстеження дітей. Психопатологічне дослідження в загальному комплексі лікувальних заходів.

Поняття і сутність реабілітації. Комплексна система психолого-педагогічної реабілітації в клініці дитячої психіатрії. Етапи реабілітаційних заходів. Роль профілактики в системі реабілітаційних заходів.

Історія психопатології. Витоки розвитку психопатології. Психопатологія за кордоном. Феноменологічний напрям. Психоморфологічний напрям. Психоаналіз. Конституціональний напрям. Вітчизняна психопатологія. Психопатологія в радянські часи. Сучасний стан психопатології.

Проблема норми та патології. Психіка та психічна хвороба. Поняття про норму і патологію – здоров'я та хворобу. Психіка як відображення дійсності. Психічна хвороба. Психічна аномалія.

Учіння І.П. Павлова про психічну діяльність та його значення для психопатології. Вища нервова діяльність. Рефлекторна теорія. Процеси збудження і гальмування, закономірності їх перебігу. Типи психічної діяльності та сигнальні системи.

Причини виникнення психічних хвороб. Екзогенні та ендогенні фактори виникнення психічних хвороб. Питання патогенезу та патоморфології психічних захворювань.

Загальна характеристика основних симптомів і синдромів психічних захворювань.

Симптом як критерій патологічного стану організму. Синдром як сполучення симптомів. Симптоми і синдроми психічних захворювань. Формальні розлади та патологічна продукція.

Патологія пізнавальної сфери. Патологія відчуттів та сприймань. Патологія пам'яті. Патологія мислення. Патогенез розладів пізнавальних процесів.

Патологія афективної сфери. Патологія емоцій. Патологія рухово-вольових функцій. Патогенез розладів емоцій та рухово-вольових функцій. Патологія свідомості. Патогенез розладів свідомості.

Змістовий модуль 2. Клініко-психологічна характеристика психічних захворювань

Клініко-психологічна характеристика шизофренії. Загальні відомості про шизофренію. Основні клінічні ознаки. Поліморфізм клінічних проявів. Аутизм. Марення. Абулія. Емоційна тупість. Розірваність мислення. Форми шизофренії, їх клінічна характеристика. Етіологія, патогенез і профілактика шизофренії. Специфіка перебігу шизофренії у дітей. Лікувально-педагогічні заходи.

Психічні розлади при епілепсії. Загальні відомості про епілепсію. Симптоматична та генуїнна епілепсія. Клінічні симптоми, епілепсії. Гострі психічні розлади: дистонія, сутінкові стани, особливі стани, епілептичний ступор.

Хронічні психічні розлади: епілептичний характер, епілептична слабоумкість. Профілактичні та лікувально-педагогічні заходи при епілепсії.

Визначення та характеристика розумової відсталості. Визначення і класифікація слабоумкості. Недиференційовані форми олігофренії: ідіотія, імбецильність, дебільність. Диференційовані форми олігофренії. Спадково зумовлені форми олігофренії. Набута

форма розумової відсталості – деменція. Систематика клінічних форм деменції. Динаміка дебільності.

Функціонально-динамічні психічні розлади. Загальні відомості про межові психічні стани. Психогенні захворювання, зв'язок їх виникнення з психічною травмою. Патогенез психогенних захворювань. Специфіка клінічних ознак психогенних розладів у дітей та підлітків.

Систематика психогенних захворювань. Реактив-психоз. Невроз та неврозоподібні стани. Невротичні синдроми. Логоневроз. Неврастенія. Психопатії та акцентуації характеру.

3. Рекомендована література:

Основна література:

1. Болдырев А.И. Психические особенности больных эпилепсией. – М.: Медицина, 2000. – 384с.
2. Блейхер В.М. Патопсихологическая диагностика / В.М. Блейхер, ИВ. Крук. – К.: Здоровье, 1986. – 280с.
3. Боянжу М. Г. Патопсихология : теория и практика. Метод. пособие / М.Г. Боянжу. – Херсон, 2006. – 186с.
4. Бухановский А.О. Общая психопатология: Пособие для врачей / А.О. Бухановский, Ю.А. Кутявин, Е.М. Литвак. – Ростов н/Д: Феникс, 2003. – 416с.
5. Ведехина С.А. Клиническая психология. Конспекты лекций / С.А. Ведехина. – М.: Эксмо, 2008. – 160с.
6. Гурьева В.А. Психогенные расстройства у детей и подростков / В.А. Гурьева. – М.: Крон-Пресс, 1996. – 208с.
7. Исаев Д.Н. Психосоматические расстройства у детей / Д.Н. Исаев. – СПб.: Питер, 2000. – 512с.
8. Детская психопатология: Хрестоматия / Сост. Н.Л. Белопольская. – М.: Когнитивный Центр, 2000. – 351с.
9. Ковалев В.В. Психиатрия детского возраста: Руководство для врачей / В.В. Ковалев. – М.: Медицина, 1995. – 560с.
10. Максимова Н.Ю. Курс лекций по детской патопсихологии: Учебное пособие / Н.Ю. Максимова, Е.Л. Милютин. – Ростов н/Д.: Феникс, 2000. – 576с.
11. Международная классификация болезней. Классификация психических и поведенческих расстройств. Клинические описания и указания по диагностике / Под ред. Ю.Л. Нуллера, С.Ю. Циркина. ВОЗ. – К.: Факт, 1999. – 279с.
12. Психопатология детского возраста. Хрестоматия / Под ред. А.Ю. Егорова. – СПб.: Дидактика Плюс, 2002. – 368с.
13. Руководство по клинической детской и подростковой психиатрии: Пер. с англ. / Под ред. К.С. Робсона. – М.: Медицина, 1999. – 488с.
14. Селецкий А.И. Психопатология детского возраста / Селецкий А.И.. – К.: Вища школа, 1997. – 296с.
15. Сучасні аспекти загальної психопатології. Навч. посібник / За ред. Л.М. Юр'євої. – Дніпропетровськ: «Солвей», 2008. – 162 с.
16. Терещенко Л.А. Як зберегти психічне здоров'я дитини ? / Л.А. Терещенко. – К.: Редакції газет з дошкільної та початкової освіти, 2012. – 104с.
17. Худік В.О. Дитяча патопсихологія. – К.: Здоров'я, 2000. – 96 с.
18. Юр'єва Л.М. Медико-соціальна експертиза психічних та поведінкових розладів у дорослих та дітей. Навч.-метод. посібник: - Дніпропетровськ: Пороги, 2006. – 268 с.

Допоміжна література:

1. Балахонов А.В. Ошибки развития / А.В. Балахонов. – СПб.: Елби-СПб, 2001. – 288с.
2. Буянов М.И. В кабинете детского психиатра / М.И. Буянов. – К.: Здоровье, 1999. – 224с.

3. Захаров А.И. Психотерапия невротиков у детей и подростков / А.И. Захаров. – М.: Медицина, 1992. – 214с.
4. Критерії діагностики та принципи лікування психічних розладів та розладів поведінки у дітей та підлітків / За ред. П.В. Волошина. – Харків: Торсинг, 2001. – 258с.
5. Мастюкова Е.М. Лечебная педагогика (ранний и дошкольный возраст). – М.:ВЛАДОС, 1997. – 304с.
6. Психодиагностика и коррекция детей с нарушениями развития / Сост. В.М. Астапов, Ю.В. Микадзе. – СПб.: Питер, 2001. – 256с.
7. Психокоррекционная и развивающая работа с детьми. Учебное пособие. / Под ред. И.В. Дубровиной. – М.: Академия, 1998. – 160с.
8. Психологічне здоров'я дошкільників. / Укладач Т.І. Прищепа. – Х.: Основа, 2010. – 239с.
9. Селецкий А.И. Психология и психопатология слабоумия. – К.: Радянська школа, 1981. – 144с.
10. Семке В.Я. Умейте властвовать собой, или беседы о здоровой и больной личности. – Новосибирск: Наука, 1994. – 237с.
11. Современные подходы к болезни Дауна / Под ред. Д. Лейна, Б. Стретфорда. – М.: Педагогика, 1991. – 336с.
12. Тингей-Михаэлис К. Дети с недостатками развития: Книга в помощь родителям: Пер. с англ. / Под ред. Д.В. Колесова. – М.: Педагогика, 1998. – 240с.
13. Фишман М.Н. Интегративная деятельность мозга детей в норме и патологии. – М.: Педагогика, 1989. – 144с.
14. Фрейд З. Психопатология обыденной жизни / Пер. с нем. – СПб.: «Азбука – классика», 2008. – 224с.
15. Хрестоматия по психопатологии. / Под ред. Б.В. Зейгарник, А.П. Корнилова, В.В. Николаевской. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1981. – 160 с.

Інтернет-ресурси:

- Закон України Про вищу освіту (електронний варіант). Режим доступу: osvita. ua / legislation / law/ 2235
- Електронні книги з психології – <http://readbookz.com/>
- <http://www.edu.yar.ru/russian/psih> – каталог психодіагностичних методик та професійної літератури.
- Аналіз методів дослідження вікової психології - http://master-vpu25.ucoz.ua/news/analiz_metodiv_doslidzhennja_vikovoji_psihologiji/2013-03-24-266.
- <http://psi.webzone.ru/> - Психологічний словник

Електронний варіант курсу

Форма підсумкового контролю успішності навчання - екзамен.

Засоби діагностики успішності навчання -

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю: усне фронтальне й індивідуальне опитування, усне обговорення проблем, письмовий контроль здійснюється за допомогою контрольних робіт, тестових завдань, творчих завдань.

ПСИХОЛОГІЯ: СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

Авторська програма

варіативної навчальної дисципліни

підготовки бакалавр

напряму 01 Освіта

спеціальності 012 Дошкільна освіта, 013 Початкова освіта

спеціалізація Дитяча психологія
(Шифр за ОПП ВК 12)

Програма розроблена

Лось О.М., доцентом кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, кандидатом психологічних наук.

ВСТУП

Програма вивчення варіативної навчальної дисципліни «Психологія: соціальна психологія» укладена відповідно до освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня підготовки спеціальності 012 Дошкільна освіта, 013 Початкова освіта.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є закономірності і механізми виникнення, функціонування і вияву реальності, яка формується у процесі суб'єктивного відображення дитиною об'єктивних соціальних відносин і соціальних спільностей.

Міждисциплінарні зв'язки: студенти мають актуалізувати знання з курсів «Загальна психологія», «Дитяча психологія», «Вікова психологія», «Історія». «Філософія», «Психологія особистості», що сприятиме в подальшому формуванню професійної компетентності вихователя в системі дошкільної освіти.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є вивчення та розуміння теоретико-методологічних засад, що стосуються особливостей вияву соціально-психологічних феноменів, сприяти осмисленню визначених проблем соціальної психології з розкриттям різних поглядів учених на їх витоки та шляхи розв'язання. Сприяти формуванню особистості майбутнього педагога, розвитку його культури, ерудиції.

1.2. Завдання курсу:

методичні:

- розкрити специфіку й особливості соціально-психологічного знання, складність його будови,

- розглянути взаємозв'язки між різними предметними областями соціальної психології;

- дати наукові знання про історію розвитку соціально-психологічних знань, на їхній зв'язок з розвитком різних гуманітарних дисциплін і самої психологічної науки;

виховні:

- формування мотивації до ознайомлення студентів з різними підходами до дослідження соціально - психологічних феноменів, що були в західній і вітчизняній науці, і які розвиваються в цей час;

- продемонстрація значимість виявлених соціально-психологічних закономірностей для розуміння сучасного стану суспільства й рішення його проблем і їх вплив на становлення прикладної й практичної психології.

розвивальні:

- навчити студентів осмислювати різні соціально-психологічні явища, опираючись на принципи природничо-наукової та гуманітарної парадигм;

- показати можливість застосування отриманих знань у практиці педагога; мотивувати на подальше соціально-психологічне навчання й практичне використання отриманих знань.

1.3. Компетентності:

–*загальнопедагогічні* - володіння базовими інваріантними психолого-педагогічними знаннями й уміннями, обумовленими успішністю вирішення широкого кола виховних і освітніх завдань в різних педагогічних системах; це відповідність певним психолого-педагогічним вимогам незалежно від спеціалізації майбутнього педагога; це володіння сукупністю загальнолюдських якостей особистості, необхідних для успішної професійно-педагогічної діяльності;

–*спеціальні* - володіння специфічними для даного курсу знаннями й уміннями;

– *технологічні* (діяльнісні) - володіння професійно-педагогічними вміннями, під якими розуміється засвоєний спосіб виконання професійно-педагогічних дій, що забезпечуються сукупністю набутих знань у психологічній галузі; креативність;

– *комунікативні* - встановлення правильних взаємовідносин з учнями, які сприяли б найбільш ефективному вирішенню завдань навчання; прояв шанобливого, зацікавленого відношення до тих цінностей, які складають зміст позиції дитини, яким би воно простим і нецікавим не здалося; володіння прийомами професійного спілкування з колегами;

– *рефлексивні* - регулятор особистісних досягнень педагога, збудник професійного зростання, вдосконалення педагогічної майстерності. Дана компетенція проявляється в здатності до самопізнання (самоспостереження, самоаналізу, критичної самооцінки), самовираження (самокритики, самостимулювання, самозмушування тощо.), самореалізації (самоорганізації, контролю та обліку діяльності з самоутворення).

1.4. Очікувані результати навчання:

– історію становлення соціальної психології як науки;
– актуальні завдання соціальної психології;
– особистісні механізми регуляції соціального процесу у дітей;
– індивідуальний внесок кожної людини у процеси функціонування групи;
– соціально-психологічні чинники, які визначають розвиток активності особистості та групи;

– соціальні спільноти та інші масові явища, які впливають на дитину та її поведінку.

- передбачати прояви поведінки особи, групи;

– оцінювати моделі комунікативних зв'язків у суспільстві та їх ефективність;

– забезпечувати можливості розвитку та формування особистості з урахуванням різних умов спілкування;

– визначати найбільш ефективні засоби психологічного впливу на аудиторію, забезпечуючи ефективне застосування (використання) засобів вербальної та невербальної комунікації з аудиторією;

– застосовувати психологічні методи проведення ділових бесід, переговорів у роботі з персоналом;

– підбирати методики ділових бесід і проведення переговорів;

– розробляти процедуру і техніку психолого-педагогічного спілкування з метою запобігання міжособистісних та міжгрупових конфліктів;

– аналізувати психологічну структуру групи (лідерство, відповідальність, перспектива, соціальний досвід);

– застосовувати психологічні методи вивчення професійних груп та колективів, особливостей керівників та підлеглих, проводити аналіз результатів їх діяльності;

– розробляти та здійснювати на основі конкретних досліджень оцінку, формування та корекцію іміджу політичних партій, їх лідерів, громадських та виробничих організацій;

– вивчати особливості взаємодії в організації, проводити діагностику згуртованості, спрацьованості у трудових групах.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 180 годин/ 6 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1 «Соціальна психологія як наука».

Сутність, структура, функції та категорії соціальної психології. Взаємозв'язок соціальної психології з іншими науками.

Проблема предмета соціальної психології. Поняття про соціально-психологічний простір, соціально-психологічну реальність та соціально-психологічні явища. Соціально-психологічне відображення.

Актуальні завдання соціальної психології на сучасному етапі. Принципи соціально-психологічного дослідження: історизму, об'єктивності, системності, розвитку, гуманізму, принцип зворотного зв'язку у сфері взаємодії та групових процесів.

Методи соціально-психологічного дослідження. Методологічні проблеми соціальної психології та її актуальні завдання на сучасному етапі.

Історія розвитку соціально-психологічної думки. Передумови виникнення соціальної психології як самостійної галузі знань.

Змістовий модуль 2. «Соціально-психологічні проблеми особистості».

Специфіка соціально-психологічного підходу до вивчення особистості. Особистість з погляду соціальної психології. Особистість як функціонально-рольова характеристика індивіда. Особистість як сутнісна характеристика людини. Особливості взаємозв'язку особистості та суспільства. Поняття про соціально-психологічну компетентність особистості. Соціально-психологічні теорії особистості: психоаналіз, біхевіоризм, гуманістична та екзистенційна психологія, акмеологічний підхід, трансактний аналіз.

Соціально-психологічна природа особистості: комунікативний потенціал та культура особистості. Структура комунікативного потенціалу особистості: потреба у спілкуванні, комунікабельність, комунікативні здібності, комунікативні знання, вміння та навички.

Соціально-психологічні орієнтири дослідження особистості. Соціально-психологічна структура особистості. Я-концепція, ментальність, ціннісно-змістова, когнітивна та мотиваційна сфери, емоційно-психічні стани, локус контролю, соціально-психологічний досвід, статусно-рольові параметри у структурі особистості.

Сутність міжособистісної комунікації. Специфіка міжособистісної комунікації та умови її успішності. Комунікативний простір міжособистісних стосунків. Компоненти комунікативного простору міжособистісних стосунків: суб'єкти комунікації, спільна комунікативна дія, зворотний зв'язок, спільне інформаційне поле, механізми взаєморозуміння, спільне розуміння як основа налагодження діалогічних відносин.

Змістовий модуль 3. «Соціальна психологія спільностей і груп». Проблема групи в соціальній психології: визначення поняття група, класифікація груп, основні характеристики групи, система групових очікувань, натовп як соціально-психологічний феномен, специфіка поведінки людини у натовпу.

Соціальна психологія малих груп. Головні підходи до вивчення малих груп: соціометричний напрямок вивчення малих соціальних груп, закономірності функціонування малих груп.

Соціально-психологічні дослідження динаміки малих груп: мала група як колектив, теорія соціального пошуку, лідерство та керівництво в малих групах.

Психологія педагогічної діяльності: стиль і методи керівництва педагогічним колективом, шляхи підвищення ефективності діяльності педагогічного колектива, керівництво дитячими групами та колективами, організація дитячої групової діяльності, розвиток особистості в дитячих групах та колективах.

Змістовий модуль 4. «Соціально-психологічні закономірності спілкування».

Загальні питання проблеми спілкування: функції спілкування, спілкування і діяльність, розвиток спілкування в онтогенезі, афіліація як потреба в спілкуванні.

Комунікативна сторона спілкування: моделі комунікації, вербальна і невербальна комунікації, міжособистісна комунікація.

Інтерактивний параметр спілкування: види взаємозв'язку в спільній діяльності, сумісність та спрацьованість, механізми соціальної взаємодії, соціально-психологічний клімат групи.

Перцептивна сторона спілкування: соціальна прецепція, об'єкт та предмет соціальної перцепції, стереотипізація, ідентифікація, рефлексія, формування першого враження про людину.

Соціальна характеристика конфлікту: конфлікт як феномен соціального явища, динаміка конфлікту і механізми його розвитку, методи і форми керування конфліктами, технології попередження конфліктів, в педагогічних колективах, профілактика конфліктів в дитячих групах та колективах.

3. Рекомендована література

Основна література

1. Андреева Г. Социальная психология. – 5-е изд. – М. : Аспект Пресс, 2004. – 365 с.
2. Бодалев А.А. Восприятие и понимание человека человеком. – М.: Изд во МГУ, 1982.
3. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. – М., 1968.
4. Бурлачук Л.Ф., Морозов С.М. Словарь справочник по психологической диагностике. – К.: Наукова думка, 1989. – 200с.
5. Бэндлер Р. Используйте свой мозг для изменения: Пер. с англ. – СПб: Ювента, 1994. – 173 с.
6. Войтко В.И. Психологические условия формирования у слушателей социальных установок. – К., 1986.
7. Войтко В.И. Методологічні проблеми соціалізації молоді. – К., 1976.
8. Гамезо М.В., Домашенко И.А. Атлас по психологии: Ин форм. метод. материалы. – М.: Просвещение, 1996. – 272 с.
9. Гулевич О.А., Безменова И.К. Аттитюды и их взаимодействие с поведением. – М., 1999.
10. Зимбардо Ф., Ляйппе М. Социальное влияние. – СПб, 2000.
11. Корнєв М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія: Підручник. – К.: Либідь, 1995. – 304 с.
12. Лушин П.В. Психология личностного изменения. – Кировоград: Имэкс ЛТД, 2002. – 360 с. 124.
13. Львовичкіна А.М. Екологічна психологія: Навч. посібник. – К.: Міленіум, 2003. – 128 с.
14. Майерс Д. Социальная психология. – 7-е изд. – СПб. : Питер, 2007. – 794 с.
15. Максименко С.Д. Генетическая психология (методологическая рефлексия проблем развития в психологии). – М.: Рефл. Бук – К.: Ваклер, 2000. – 320 с.
16. Москаленко В. В. Соціальна психологія : підручник. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 624 с.
17. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : підручник: У 2 кн. Кн. 1. – Соціальна психологія особистості і спілкування. – К. : Либідь, 2004. – 576 с.
18. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : підручник: У 2 кн. Кн. 2. – Соціальна психологія груп. Прикладна соціальна психологія – К. : Либідь, 2006. – 560 с
19. Пайнс Э., Маслач К. Практикум по социальной психологии. – СПб. : Питер, 2000. – 528 с.
20. Перспективы социальной психологии: Пер. с англ. – М.: ЭКСМ Пресс, 2001. – 688 с.
21. Семиченко В.А., Заслуженюк В.С. Мистецтво взаєморо зуміння. Психологія та педагогіка сімейного спілкування: Навч. посібн. для студентів вищих навчальних закладів. – 2 е видання. – К.: Веселка, 2008. – 214 с.
22. Социальная психология: Практикум : учеб. пособие для студентов вузов / Г. М. Андреева, Е. А. Аксенова, Т. Ю. Базаров и др. ; под ред. Т. В. Фоломеевой. – М. : Аспект Пресс, 2006. – 480 с.
23. Фельштейн Д.И. Психология развития личности в онто генезе. – М.: Педагогика, 2008. – 208 с.
24. Франкл В. Человек в поисках смысла: Пер. с нем. и англ. – М.: Прогресс, 2000. – 368 с.

Допоміжна література:

1. Бондаренко А.Ф. Социальная психология личности. – К., 1991.
2. Брушлинский А.В., Поликарпов В.А. Мышление и общение. – Минск: БГУ, 1990.
3. Валлон А. От действия к мысли. – М., 2006.
4. Виллюнас В.К. Психологические механизмы мотивации человека. – М., 1990.

5. Генев Ф. Психология управления: Пер. с болг. – М.: Про гресс, 2002. – 422 с.
6. Гулевич О.А. Убеждающая коммуникация. – М., 1999.
7. Москаленко В.В. Гендерний аспект лідерства // Наукові праці МАУП / Ред. М.Ф. Головатий. – К.: МАУП, 2002. – Вип. 4.
8. Москаленко В.В. Проблема ідентичності в політичній соціалізації особистості // Психологія: Зб. наук. праць. – К.: НПУ ім.М.П. Драгоманова. – Вип. 17, 2002. – С. 65-70.
9. Москаленко В.В., Романова В.Г. Особливості статевої ролі в соціалізації в умовах трансформації суспільства // Соціальна психологія. – 2003. – № 1. – С. 107-116.
10. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : навч. посіб. – К. : Академвидав, 2005. – 448 с.
11. Робер М.А., Тильман Ф. Психология индивида и группы: Пер. с франц. – М.: Прогресс, 2008.
12. Роджерс К.Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 2004. – 480 с.
13. Скот Дж. Конфликты. Пути их преодоления: Пер. с англ. – К.: Внешторгиздат, 2001. – 191 с.
14. Филатова О.Г. Социальная психология. Конспект лекций. – СПб, 2000.
15. Филиппов А.В., Липинский В.К., Князев В.Н. Производственная социология, психология и педагогика. – М., 2009.

INTERNET-ресурси:

<http://psyfactor.org/lybr.htm>

<http://psylib.kiev.ua/>

<http://www.zipsites.ru/psy/psylib/>

<http://www.psy-gazeta.ru/>

http://www.koob.ru/common_psychology/

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Усне опитування, виконання практичного завдання.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю: усний контроль здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування; усного обговорення методичних проблем; метод письмового контролю здійснюється за допомогою контрольних робіт, тестових завдань, творчих робіт, які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному та письмовому контролю.

ХУДОЖНЯ ПРАЦЯ ТА ОСНОВИ ДИЗАЙНУ

**Авторська програма
нормативної навчальної дисципліни
підготовки бакалавр
напряму 01 Освіта
спеціальності 012 Дошкільна освіта
(Шифр за ОПП ОК 23)**

Програма розроблена:

Голінською Т. М., доцентом кафедри педагогіки початкової освіти, кандидатом педагогічних наук

ВСТУП

Програма вивчення нормативної дисципліни «Художня праця та основи дизайну»

складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки СВО «Бакалавр» напряму 012 Дошкільна освіта.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретичні та методичні знання в галузі художньої праці та основ дизайну про завдання, зміст, форми організації та методи навчально-виховної роботи з дітьми дошкільного віку; формування у процесі навчання професійної майстерності, організаційно-педагогічних навичок; засади роботи та шляхи творчого розвитку дітей дошкільного віку.

Міждисциплінарні зв'язки: студенти мають актуалізувати знання з курсів «Загальна педагогіка», «Вступ до спеціальності», «Ознайомлення дітей з суспільним довкіллям», «Ритміка та хореографія», що сприятиме в подальшому формуванню професійної компетентності вихователя ЗДО.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Художня праця та основи дизайну» є підготовка студентів спеціальності «Дошкільна освіта» до проведення занять з художньої праці в дошкільних навчальних закладах. Художня праця поєднує в собі технологію ручної та механічної обробки різних матеріалів з художньо-декоративною діяльністю. Тому успішне виконання робіт з художньої праці передбачає комплексне вирішення художньо-декоративних і конструктивно-технологічних завдань.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Художня праця та основи дизайну» є:

- **пізнавальні:**

засвоєння студентами технологічних прийомів обробки різних матеріалів; озброєння студентів необхідними практичними вміннями й навичками виготовлення та художнього оформлення виробів; розвиток художнього сприйняття: вміння відчувати колір, форму, усвідомлювати емоційну виразність об'єкту, здійснювати відбір засобів, що дозволяють передавати його образний зміст.

- **виховні:**

застосування набутих знань, вмінь і навичок при виконанні творчих завдань; оволодіння методикою навчання художньої праці дітей дошкільного віку; виховання у студентів активності, самостійності, прагнення до творчості.

- **розвивальні:**

розвивати у студентів вміння використовувати теоретичні знання при вирішуванні практичних питань викладання образотворчої діяльності в дитячому садку, формування практичних навичок художньо-творчої діяльності, залучення до науково-дослідної роботи в галузі образотворчої діяльності дошкільників, розуміння зв'язків художньо - образних завдань твору з ідеєю та змістом.

1.3. Компетентності:

- *загальнопедагогічні* - володіння базовими інваріантними психолого-педагогічними знаннями й вміннями, обумовленими успішністю вирішення широкого кола виховних і освітніх завдань в різних педагогічних системах; це відповідність певним професійно-педагогічним вимогам незалежно від спеціалізації майбутнього педагога; це володіння сукупністю загальнолюдських якостей особистості, необхідних для успішної професійно-педагогічної діяльності;

- *спеціальні* - володіння специфічними для даного курсу знаннями й вміннями;

- *технологічні* (діяльнісні) - володіння професійно-педагогічними вміннями, під якими розуміється засвоєний спосіб виконання професійно-педагогічних дій, що забезпечуються сукупністю набутих знань у галузі часткової лінгводиактики, а саме – методики навчання української мови в дитячих закладах з російськомовним режимом; креативність;

- *комунікативні* - встановлення правильних взаємовідносин з вихованцями, які сприяли б найбільш ефективному вирішенню завдань навчання і виховання; прояв

шанобливого, зацікавленого відношення до тих цінностей, які складають зміст позиції дитини, яким би воно простим і нецікавим не здалося; володіння прийомами професійного спілкування з колегами;

- *рефлексивні* - регулятор особистісних досягнень педагога, збудник професійного зростання, вдосконалення педагогічної майстерності. Дана компетенція проявляється в здатності до самопізнання (самопостереження, самоаналізу, критичної самооцінки), самовираження (самокритики, самостимулювання, самозмушування тощо.), самореалізації (самоорганізації, контролю та обліку діяльності з само утворення).

1.4. Очікувані результати навчання:

Знати технологічну організацію процесу виготовлення естетичних виробів; історію культури народів світу; особливості розвитку особистісної цілісності, духовності та естетичної культури; психолого-педагогічні основи навчання художній праці та основам дизайну дошкільників; методику організації навчання художній праці та основам дизайну дітей дошкільного віку.

Вміти аналізувати творчі роботи дітей; оцінювати естетичні явища дійсності та мистецтва; позитивно ставитися до творчої самореалізації в різних видах художньої діяльності; володіти технологією обробки різних матеріалів, різними способами виготовлення та художньо-декоративного оформлення виробів (площинні та об'ємні вироби з паперу і картону; пап'є-маше; робота з пластиліном, бісером, солоним тістом, шкірою; вишивання; виготовлення м'якої іграшки).

На вивчення початкової дисципліни відводиться 90 годин/3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні основи художньої праці дітей дошкільного віку.

Теоретичні засади курсу, історичний аспект розвитку художньої праці та її значення у підготовці вихователя. Психолого-педагогічні основи навчання художньої праці дітей дошкільного віку, форми і методи організації роботи дітей на заняттях. Система практичних занять охоплює засвоєння основних понять кожної з технік, що вивчаються. Практична діяльність студентів складається з двох видів: репродуктивної і творчої. Репродуктивна діяльність спрямована на формування необхідних вмінь і навичок виготовлення та художньо-декоративного оформлення виробів; творча передбачає застосування набутих знань і навичок при виконанні нових завдань.

Значення навичок і вмінь, які діти набувають на заняттях з художньої праці, для подальшої трудової та художньо-естетичної діяльності; психолого-педагогічні основи навчання художньої праці дітей дошкільного віку.

Знайомить студентів виробництвом і застосуванням паперу, картону, їх видами, техніка безпеки під час роботи, санітарно-гігієнічними вимогами до роботи з папером, картоном, клеєм, організацією робочого місця.

Вчить виготовляти площинні вироби, вироби за шаблоном, виготовляти іграшки з рухомими частинами, використовувати техніку переплетіння, складати схем нових варіантів виготовлення іграшок. Знайомить з виготовленням об'ємних виробів, іграшок з картонних і напівкартонних конусів та циліндрів, з виготовленням площинних виробів з паперу і картону, з основними прийомами, характерними для мистецтва оригамі.

Присвячений ознайомленню студентів з роботою із тканиною, виконанням ручних швів: «уперед голку», «строчка», «через край», «тамбурний» («ланцюжок»), з'єднувальні і декоративні шви.

Розглядається історія вишивання та вишивки, національні особливості української вишивки: характер, орнаментальні мотиви, кольорове вирішення, композиція. Засвоєння технік «хрестик», «коса», «гладь», «лиштва», «виколювання».

Вчить студентів робити викрійку, виготовляти м'яку іграшку. Застосувати у своїй роботі методи: «пошук аналогів», «удосконалення». «символічна аналогія», «фантастична аналогія».

Змістовий модуль 2. Дизайн – мистецтво формування естетичного середовища

Висвітлено роботу з природним матеріалом, технологією обробки природного матеріалу. Вчить використовувати в своїй роботі евристичні методи: «мозкової атаки», «прямі аналогії», «фантастичні аналогії»; «комбінування». Застосовувати методи «удосконалення», «комбінування», «презентації ідей».

Студенти знайомляться з викидним матеріалом, особливостями роботи, технікою безпеки та гігієнічними вимогами в роботі з викидним матеріалом. Розкриває способи поєднання матеріалів між собою, застосувати під час роботи методи «перетворення», «прямі аналогії», «символічні аналогії». «фантастичні аналогії», «комбінування», «презентації ідей».

Передумови зародження дизайну. Дизайн як творча діяльність дітей дошкільного віку. Види дизайну: промисловий, графічний, арт-дизайн, фітодизайн. Композиція в дизайні. Міжпредметний зв'язок дизайн і довкілля.

Творчість у дизайні. Прийоми та засоби композиції дизайну. Оформлення інтер'єру дошкільного закладу. Вимоги до оформлення дошкільного закладу. Твори мистецтва в оформленні дошкільного закладу. Центри народних художніх промислів України.

3. Рекомендована література.

Основна література.

1. Антонович Є.А., Захарчук Р.В. Чугай Р.В., Станкович М.С. Декоративно-прикладне мистецтво. -Львів: Світ, 1993.
2. Багатеева З.А. Заняття аппликацией в детском саду. - М.: Просвещение, 1987.
3. Багатеева З.А. Мотивы народных орнаментов в детских аппликациях. - М.: Просвещение. 1986.
4. Боров Ю.Б. Эстетика.-М.: Политиздат, 1988.
5. Волков Н.Н. Восприятие картины. - М., 1976.
6. Дубовик М.Ф. Ліплексія в дитячому садку. - К.: Рад. Школа, 1984.
7. Історія української культури /Заг. Ред. І.Крип'якевича. - К.: Либідь, 1994.
8. Казакова Т. Т. Изобразительная деятельность младших дошкольников. - М.:, Просвещение. 1980.
9. Казакова Т.Г. Развивайте у дошкольников творчество. - М.: Просвещение. 1985.
10. Кириченко Н.Т. Сюжетне малювання в дитячому садку. - К.: Рад. Школа, 1986
11. Космынская В.В., Халезова Н.Б. Основы изобразительного искусства и методика руководства изобразительной деятельности детей. - М.: Просвещение, 1986.
12. Комарова Т.С. Изобразительная деятельность в детском саду. - М.: Просвещение, 1982.
13. Компанцева Л.В. Поэтический образ природы в детском рисунке. - М.: Просвещение, 1985.
14. Котляр В.Ф. Изобразительная деятельность дошкольников. - К.: Рад. Школа., 1989.
15. Кузнецова Л.С. Беседы об изобразительном искусстве и архитектуре. -К.: Рад. Школа., .1989.
16. Курочкина Н.А. Детям о книжной графике. - .С.-П.: Акцидент, 1997
17. Лекції з історії світової та вітчизняної культури /Ред, Яртіся А.В - Львів; Світ, 1994.
18. Лиштван З.В. Конструирование, - М.: Просвещение. 1981.
19. Методика обучения изобразительной деятельности и конструированию /Ред. Комаровой Т.С. -М.: Просвещение. 1986.
20. Мухина В.С. Изобразительная деятельность ребенка как форма усвоения социального опыта. - М.: Педагогика, 1981.
21. Нариси з історії українського мистецтва /Ред. В.Г. Заболотного. - К : Рад. Школа, 1976.
22. Нельговський Ю.П., Степовик Д.В., Членова Л.Г. «Українське

мистецтво».- К.: Рад. Школа. 1-976.

23. Ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з мистецтвом витинанки: Методичні рекомендації /Укл. Ликова І.О., - К.: І СДО, 1995.

24. Ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з мистецтвом живопису. Упор. Підкурғанна. -К.: РМК, 1991.

25. Пантелеєв І.Н., Максимов Ю.В., Пантелеєва Л.В. Декоративное искусство - детям. - М.: Просвещение, 1976.

26. Підготовка до школи в дитячому садку. - К.: Рад. Школа. 1989,

27. Сакуліна Н.П., Комарова Т.С. Изобразительная деятельность в детском саду. - М.: Просвещение, 1983.

28. Сакуліна Н.П., Рисование в дошкольном детстве. - М.: Просвещение, 1965.

29. Сірченко Л.І., Скиданова Л.Я. Декоративне малювання в дитячому садку. Альбом. - К.: Рад. Школа, 1991.

30. Скиданова Г.В., Сірченко Л.І. Декоративне малювання в дитячому садку: Альбом. - К.: Рад. Школа, 1991.

31. Сухорукова Г.В., Ступак О.В. Українські вишиванки. -К.: Грай лик, 1995.

32. Теория и методика изобразительной деятельности в детском саду. /Ред. Косминская В.Б. и др., -М.: Просвещение, 1985.

33. Україно, мене моя /Укл. Шевченко О., - К.: Веселка, 1993.

34. Український живопис / Величко Ю.В., - К.: Мистецтво, 1985.

35. Українська культура: історія і сучасність. /Ред. Черепі нової С.О., - Львів: Світ, 1994.

36. Халезова Н.В., Курокина Н.А., Пантюхина Т.В. Лепка в детском саду. -М.: Просвещение, 1986.

37. Халезова Н.Б. Народная пластика и декоративная лепка в детском саду. -М.: Просвещение, 1984.

38. Чарівний світ живопису. Упор. Белкіна Е.В.- К.: РМК, 1991.

39. Чумичева Р.М. Дошкольникам о живописи. -М.: Просвещение, 1991.

40. Шульга Л.М. Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях з малювання. - К.: ІСДО, 1995.

Додаткова література

1. Від ремесла до творчості: Збірник / Упор. Ю.Г. Легенький. - К.: Час, 1990.

2. Волков Н.Н. Цвет в живописи. 2-е изд. - М; Искусство, 1984.

3. Выготский Л.С. Вопросы детской психологии. - М. 1997.

4. Ганжа П.О. Таємниці українського рукомесла. - К.: Мистецтво, 1996.

5. Декоративно-ужиткове та образотворче мистецтво: Історія, теорія, практика. Вип.3 / Відп. ред. Є.П. Мисько. - Львів: Світ. 1992.

6. Зайцев А. Наука о цвете и живопись. - М.: Искусство, 1986.

7. Лендгрет Г.Л. Игровая терапия: искусство отношений. - М., 1994. – 368 с.

8. Некрасова М.А. Народное искусство как часть культуры. - М: Изобраз. искусство. 1983.

9. Николаев Н.А. Оформление спектакля на школьной сцене и клеевая живопись: Пособие для студентов - заочников. 2-е изд. - М.: Просвещение, 1972.

10. Основи художественного ремесла. Ч. 1: Пособие для учит./ Под ред. В.А. Баратуліна, О.В. Танкус. - М.: Просвещение. 1986.

11. Педагогічне керівництво образотворчою діяльністю школярів: Курс лекцій для студ. худ.- графічних факультетів пед. ін-тів і ун-тів: Навч. посібник / Прикарпатський ун-т ім. В. Стефаника. Ів.-Франківськ, 1992.

12. Проблемы дошкольной игры: психолого-педагогический аспект/ Под ред. Н.Н. Подьякова, Н.Я. Михайленко. - М., 1987.

13. Рейноутер Дж. Это в ваших силах. - М: Прогресс, 1993.

14. Сокольникова Н.М. Изобразительное искусство: Учебник для уч. 5-8 кл.: В 4 ч.

Ч.3. Основи композиції. — Обнинск: Титул, 1996.

INTERNET – ресурси (Основні Web-сторінки в INTERNET).

<http://ru.wikipedia.org/wiki/>

<http://subject.com.ua/>

<http://www.nmc.cv.ua/chnu>

www.student.ru

www.osvita.ru

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – д. залік.

Усне опитування, виконання практичного завдання.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи усного та письмового контролю, які сприяють підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається практичному і тестовому контролю.

ОСНОВИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА З МЕТОДИКОЮ КЕРІВНИЦТВА ЗОБРАЖУВАЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ДІТЕЙ

Авторська програма

нормативної навчальної дисципліни

підготовки бакалавр

напряму 01 Освіта

спеціальності 012 Дошкільна освіта

(Шифр за ОПІ ОК 19.1)

Програма розроблена:

Голінською Т. М., доцентом кафедри педагогіки початкової освіти, кандидатом педагогічних наук

ВСТУП

Програма вивчення нормативної дисципліни «Основи образотворчого мистецтва з методикою керівництва зображувальною діяльністю дітей» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки ОКР «Бакалавр» напряму 012 Дошкільна освіта.

Предмет курсу інтегрує образотворче мистецтво як *форму* існування краси, *засіб* входження дитини у світ культури, унікальний *спосіб* відкриття і пробудження її «сенсорних каналів», формування перцептивної культури, що становить основу художньо-творчих здібностей та образотворчу діяльність дитини в період дошкільня. Вивчення курсу «Основи образотворчого мистецтва з методикою керівництва зображувальною діяльністю дітей» передбачає підготовку спеціалістів до здійснення всебічного виховання дітей засобами образотворчого мистецтва і художньо-творчої візуальної діяльності, до методичної і викладацької роботи.

Міждисциплінарні зв'язки: студенти мають актуалізувати знання з курсів «Загальна педагогіка», «Дошкільна педагогіка», «Дитяча психологія», «Образотворче мистецтво з методикою викладання», «Художня культура», «Художня праця та основи дизайну», «Мистецтво», «Декоративне мистецтво» що сприятиме в подальшому формуванню професійної компетентності вихователя ЗДО у методичному аспекті.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Основи образотворчого мистецтва з методикою керівництва зображувальною діяльністю дітей» є поглиблене та розширене ознайомлення студентів спеціальності «Дошкільне виховання» університету з оволодіння

теоретичними знаннями про специфіку відображення дійсності в образотворчому мистецтві, його функції в суспільстві та історію розвитку художніх напрямків в мистецтві.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Основи образотворчого мистецтва з методикою керівництва зображувальною діяльністю дітей» є:

- **пізнавальні:**

- ознайомлення студентів з основами теорії та історії образотворчого мистецтва, з особливостями розвитку у дітей дошкільного віку творчих здібностей і шляхів формування у них інтересу до різних видів образотворчої діяльності;

- розвиток естетичного і емоційного ставлення до творів мистецтва, вміння розуміти їх художній образ, вміння розуміти та цінувати народну художню творчість; виховання активного естетичного відношення до дійсності;

- **виховні:**

- виховання в студентів соціальної активності, намагання керуватися в практичній діяльності принципами загальнолюдської моралі, сумлінного ставлення до професії, прагнення до творчості.

- **розвивальні:**

- розвивати у студентів вміння використовувати теоретичні знання при вирішуванні практичних питань викладання образотворчої діяльності в дитячому садку, формування практичних навичок художньо-творчої діяльності, залучення до науково-дослідної роботи в галузі образотворчої діяльності дошкільників, розуміння зв'язків художньо - образних завдань твору з ідеєю та змістом.

1.3. Компетентності:

- *загальнопедагогічні* - володіння базовими інваріантними психолого-педагогічними знаннями й уміннями, обумовленими успішністю вирішення широкого кола виховних і освітніх завдань в різних педагогічних системах; це відповідність певним професійно-педагогічним вимогам незалежно від спеціалізації майбутнього педагога; це володіння сукупністю загальнолюдських якостей особистості, необхідних для успішної професійно-педагогічної діяльності;

- *спеціальні* - володіння специфічними для даного курсу знаннями й уміннями;

- *технологічні* (діяльнісні) - володіння професійно-педагогічними вміннями, під якими розуміється засвоєний спосіб виконання професійно-педагогічних дій, що забезпечуються сукупністю набутих знань у галузі часткової лінгводиактики, а саме – методики навчання української мови в дитячих закладах з російськомовним режимом; креативність;

- *комунікативні* - встановлення правильних взаємовідносин з вихованцями, які сприяли б найбільш ефективному вирішенню завдань навчання і виховання; прояв шанобливого, зацікавленого відношення до тих цінностей, які складають зміст позиції дитини, яким би воно простим і нецікавим не здалося; володіння прийомами професійного спілкування з колегами;

- *рефлексивні* - регулятор особистісних досягнень педагога, збудник професійного зростання, вдосконалення педагогічної майстерності. Дана компетенція проявляється в здатності до самопізнання (самопостереження, самоаналізу, критичної самооцінки), самовираження (самокритики, самостимулювання, самозмушування тощо.), самореалізації (самоорганізації, контролю та обліку діяльності з само утворення).

1.4. Очікувані результати навчання:

Знати специфіку відображення світу в образотворчому мистецтві, його функції в соціумі, види, жанри та засоби виразності візуальних мистецтв: живопису, графіки, скульптури, архітектури та декоративного мистецтва, оволодівають способами їхнього мистецького та психолого-педагогічного аналізу, навчаються визначати критерії, показники, за якими можна встановити цінність творів образотворчого мистецтва для сприймання дітьми дошкільного віку і здійснити добір змісту для образотворчої

діяльності та освітньої програми розвитку дитини в ній; сучасні альтернативні програми навчання дітей образотворчої діяльності, форми, методи й прийоми розвитку дитини в ній. Важливою проблемою, що висвітлюється в цьому модулі, є організація освітньо-розвивального середовища для образотворчої діяльності в сучасному дошкільному навчальному закладі; студенти *усвідомлюють* процес створення педагогічної технології розвитку особистості в різних видах образотворчої діяльності, *ознайомлюються* з конкретними методиками розвитку в дітей здібності сприймати красу в різних її формах, організації різних видів образотворчої діяльності в групах раннього і дошкільного віку, *вивчають* індивідуально-типологічні вияви дітей у процесі спілкування з творами мистецтва та художньої творчості; ознайомлення студентів з альтернативними підходами до визначення педагогічної стратегії і планування образотворчої діяльності. Студенти осмислюють проблему забезпечення перспективності й наступності в організації образотворчої діяльності в дошкільному навчальному закладі і початковій школі, визначають способи і напрями роботи із сім'єю, аналізують зміст й організацію пошукової діяльності в галузі естетичного виховання та образотворчої діяльності, визначають власний шлях в інноваційних науково-дослідних пошуках.

Вміти уміння розробляти стратегію освітньої роботи, зміст образотворчої діяльності й умови її функціонування для забезпечення комплексного розвитку особистості в ній та за її допомогою; уміння визначати й моделювати педагогічну тактику, технологію спілкування з дитиною, методики розвитку різних видів образотворчої діяльності та дитини в них.

На вивчення початкової дисципліни відводиться 120 годин/4 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Поліфункціональність образотворчого мистецтва як основа реалізації особистісно-орієнтованої моделі організації образотворчої діяльності дошкільнят

Тема 1. Вступ. Культура, мистецтво й освіта — взаємовпливові чинники розвитку особистості в образотворчій діяльності.

Культура як феномен. Вихідним теоретичними положеннями у створенні особисто-орієнтованих програм і педагогічних технологій організацій образотворчої діяльності дошкільнят є взаємозв'язок між поняттями «Культура» - «Мистецтво» - «Освіта». Реалізація принципу природо відповідності в педагогічній технології. Принцип культури відповідності.

Освіта як елемент культури. Освіта є специфічною сферою соціального життя. Вона передбачає створення зовнішніх і внутрішніх умов для розвитку індивіда (дитини й дорослого у їхній взаємодії, а також в автономному режимі) у процесі освоєння цінностей культури. Тому освіта є синтезом навчання та учіння, індивідуальної пізнавальної діяльності, виховання й самовиховання, розвитку й саморозвитку, дорослішання й соціалізації. У метафоричному звучанні освіта визначається як творіння образу Людини в індивіді. Осмисленню поняття «освіта» допомагають знання курсу «Педагогіка» (загальна й дошкільна). На цьому підґрунті досягається усвідомлення мети, змісту і технології педагогічного супроводження образотворчої діяльності дошкільнят як елемента освіти.

Мистецтво як елемент культури, її знак та символ.

Осмислення освіти в контексті культури веде нас до мистецтва (як елемента, явища й феномена культури). Зміст навчальних курсів: «Естетика», «Філософія» допоможе визначити ідею залучення мистецтва до інформаційно-освітнього поля дитини в період дошкільня. А поки що зробимо короткий екскурс у зміст поняття «мистецтво».

В античній естетиці мистецтво розуміли як пізнання, що відбувається через наслідування природи, її гармонії (Геракліт, Піфагор). Античні мислителі ототожнювали мистецтво з ремеслом і наукою.

За Сократом, мистецтво — це зображення, вираження через зображення стану душі та рис людини. Платон обстоював думку про мистецтво як створення речей (предметів).

Аристотель розглядав мистецтво як діяльність, в якій створенням схожості досягається пізнання об'єктивного світу, а наслідування (чогось) вважав способом пізнання істини.

В естетиці Стародавнього світу (Плутарх) започатковано ідею про наявність прекрасного у предметі та способах його зображення в мистецтві, а в Середньовіччі мистецтво тлумачили з позицій системи релігійних уявлень і визначали як Боже натхнення.

Доба Відродження відкрила в мистецтві гармонійну єдність пізнання і творчості. Мистецтво визнавалося «вікном у світ» для пізнання дійсності; творчою діяльністю, яка є дзеркалом життя; способом ствердження людини, пов'язаного з пізнанням її сутності.

У період класицизму мистецтво визнається продуктом смаку, уяви і розуму. У добу Просвітництва стверджується перетворювальна сила мистецтва. Воно покликане виховувати добродетель, виправляти й ушляхетнювати норов. На думку Д. Дідро, сила мистецтва полягає у здатності концентровано виражати явища дійсності, втілювати ідеал. Саме доба Просвітництва стала джерелом педагогічної думки щодо погляду на мистецтво як чинник розвитку особистості.

У німецькій естетиці XVII — початку XIX ст. мистецтво тлумачилося як явище творчої активності людини, як гра (Г.-Е Лессінг, А. Баумгартен, Ф. Шиллер, І. Кант).

Тема 2. Функціональна природа мистецтва як основа проектування інтегрованої педагогічної технології образотворчої діяльності.

Поліфункціональність мистецтва в соціумі. Мистецтво виконує в соціумі різні функції. Осмислення функцій мистецтва є наступним кроком у професійній підготовці вихователя дітей дошкільного віку. «Прийшовши у Світ, дитина існує у трьох основних вимірах — фізичному, емоційно-чуттєвому та розумовому. Саме в них вона і виявляє себе в житті: у фізичному — вчинками, діями; у почуттєвому — душевними порухами, бажаннями; у розумовому — думками, судженнями. Отже, процеси виховання і навчання мають апелювати до всіх означених аспектів розвитку особистості одночасно. Забезпечити сучасній дитині належний освітній рівень — означає залучити її до діяння (цінностей Творчості), переживання (цінностей Любові), осягнення (цінностей Істини, розуміння). Життєво компетентною, життєпридатною можна вважати лише таку дитину, яка не тільки має належні знання, а й усвідомлює їхній сенс, прагне реально їх використати, радіє здобутому результату, діє доцільно і з користю для себе та інших». Звернемося до функцій мистецтва в соціумі.

Інтегрований підхід до проектування технології образотворчої діяльності. Мистецтво є інтегрованою моделлю Світу і Людини в ньому, тому може визнати його основою проектування оригінальної моделі образотворчої діяльності дошкільнят та інтегрованою педагогічної технології супроводження цієї діяльності.

Тема 3. Види і жанри образотворчого мистецтва як джерело змісту образотворчої діяльності дошкільнят. Підходи до класифікації видів мистецтва. Види мистецтва. Зображальність і вражальність у мистецтві. Зображально-виражальні засоби. Художній образ у мистецтві. Художній образ. Образ художника. Образотворче мистецтво. Графіка: Екслібрим, монотипія, діатипія, водяний друк. Головні види графіки. Живопис. Види живопису. Композиція. Перспектива. Жанри живопису. Скульптура. Архитектура. Декоративне мистецтво. Народні художні промисли. Сувенір. Театрально-декоративне мистецтво. Оформлювальне мистецтво. Дизайн. Синтез мистецтв.

Тема 4. Сенсомоторний розвиток як чинник та передумова образотворчості в період дошкільця. Поняття про художньо-творчі здібності та їхній розвиток у дітей. Фізіологія сенсомоторної діяльності дитини. Сприйняття Педагогічні технології сенсомоторного розвитку дітей в образотворчій діяльності. Взаємодія сприймання і мислення. Образотворча діяльність. Сенсорне сприйняття кольору. Здібності і задатки. Анатомно-фізіологічні особливості розвитку здібностей. Структура образотворчих здібностей. Психолого-педагогічні дослідження проблеми розвитку образотворчих здібностей. Роль навчання в розвитку здібностей. Періодизація розвитку образотворчих здібностей в перед

дошкільному і дошкільному віці. Проблема художньої творчості. Своєрідність творчості в образотворчій діяльності дитини-дошкільняти. Динаміка розвитку творчих здібностей дітей в образотворчій діяльності.

Тема 5. Розвиток у дітей інтересу до образотворчої діяльності. Образотворча діяльність як чинник та середовище розвитку особистості дитини. Роль інтересу в навчанні дітей образотворчої діяльності. Психолого-педагогічна характеристика інтересу до образотворчої діяльності, його особливості. Художній інтерес. Зображувальна діяльність. Способи формування у дітей інтересу до образотворчої діяльності. Образотворча діяльність в особистісно-орієнтованій моделі освіти. Поліфункціональність образотворчої діяльності як основи різнобічного розвитку особисті дитини.

Змістовий модуль 2. Організація образотворчої діяльності дітей

Тема 1. Образотворче мистецтво та його види. Роль мистецтва в житті людини. Мистецтво як художнє відображення дійсності.

Зміст, форма і гармонія в мистецтві.

Образотворче мистецтво і його види. Образотворче мистецтво в дитячому садку. Основні функції образотворчого мистецтва у вихованні дітей дошкільного віку. Ускладнення завдань програми.

Ознайомлення дошкільників з образотворчим мистецтвом Закарпаття.

Тема 2. Сприймання оточуючого як основа образотворчої діяльності. Значення розвитку сприймання для образотворчої діяльності дітей. Особливості сприймання дітьми дошкільного віку творів живопису, графіки, скульптури. Сенсорна основа розвитку сприймання. Методика проведення обстеження предметів. Організація і методика керівництва сприйманнями.

Тема 3. Дидактичні основи занять. Сучасні погляди на методи і прийоми навчання образотворчої діяльності. Основна мета і завдання навчання образотворчої діяльності. Основні принципи дидактики, на яких будується програма. Використання різноманітних класифікацій методів і прийомів навчання на сучасних заняттях. Ігрові прийоми навчання. Аналіз сучасних програм для дитячих садків. Структура і особливості побудови розділу «Образотворча діяльність» в різних програмах.

Тема 4. Типи і організація занять з образотворчої діяльності. Підготовка вихователя до керівництва образотворчої діяльності. Типи занять: заняття на тему, запропоновану вихователем; заняття на тему, вибрану дитиною.

Організація занять: гігієнічні вимоги до проведення занять, підготовка до занять, структура різних типів занять. Організація занять в різновіковій групі. Нетрадиційні форми проведення заняття.

Змістовий модуль 3. Методика і педагогічні технології розвитку особистості дитини в процесі образотворчої діяльності

Тема 1. Методика навчання малювання. Малювання та його види. Виникнення малювання на другому році життя.

Предметне малювання.

Малювання окремих предметів. Ускладнення завдань програми і методики навчання в різних вікових групах.

Особливості навчання малювання дітей молодшого віку. Навчання технічним навичкам малювання в різних групах.

Малювання предметів з натури, з уяви і пам'яті дітьми старшого віку. Навчання узагальненим способом зображення різних предметних груп.

Сюжетне малювання.

Сюжетне малювання. Завдання програми, види і форми організації занять.

Підготовка дітей до сюжетного малювання. Підготовчий етап до сюжетного малювання в молодшому дошкільному віці.

Сюжетне малювання дітьми середньої та старшої груп. Ускладнення композиційних навичок при передачі зв'язного змісту. Значення слова та наочності у навчанні.

Декоративне малювання.

Підготовка дітей другої молодшої групи до декоративного малювання.

Ускладнення завдань навчання з декоративного малювання в середній та старшій групі. Особливості методики навчання в різних вікових групах. Використання творів народного декоративно-прикладного мистецтва України та Закарпаття на заняттях з декоративного малювання.

Тема 2. Методика навчання ліпленню. Особливості ліплення в дитячому садку. Сенсорні основи ліплення.

Ускладнення завдань і змісту програми з ліплення для різних вікових груп. Розвиток творчості дітей на заняттях з ліплення. Методика проведення занять в різних вікових групах.

Ліплення за мотивами народного декоративно-прикладного мистецтва України.

Тема 3. Методика навчання аплікації. Аплікація як вид декоративно-прикладного мистецтва. Види аплікаційної техніки.

Особливості аплікацій в молодшому віці. Ускладнення техніки роботи ножицями від однієї вікової групи до іншої. Методика навчання аплікації.

Особливості декоративної аплікації за мотивами народних орнаментів. Індивідуальні і колективні форми роботи. Зміна методики навчання в залежності від групи.

Розвиток творчості і самостійності у виборі техніки виконання аплікацій, використання різноманітних кольорів, композиції та ін.

Тема 4. Методика навчання конструюванню. Особливості конструктивної діяльності дошкільників. Значення конструювання в формуванні особистості дитини. Програма по конструюванню в дитячих закладах. Основні прийоми навчання конструюванню. Особливості конструювання з будівельного матеріалу в різних вікових групах. Навчання конструюванню з паперу, природного та інших матеріалів.

Змістовий модуль 4. Вихователь як організатор, супроводжувач і співучасник образотворчої діяльності дітей

Тема 1. Підготовка дітей до школи на заняттях з образотворчої діяльності. Наступність дитячого закладу та школи. Вплив образотворчої діяльності на всебічний розвиток дітей та підготовку їх до школи.

Спеціальна і психологічна готовність дітей до школи.

Зміст роботи дитячого закладу і школи по зображувальній діяльності. Вибір методів навчання дітей зображувальному мистецтву в залежності від віку.

Тема 2. Взаємозв'язок образотворчої діяльності з іншими видами діяльності і заняття. Зображувальна діяльність як частина навчально-виховної роботи в дитячому садку. Взаємозв'язок малювання, ліплення, аплікації з іграми дітей. Взаємозв'язок образотворчої діяльності з заняттями по ознайомленню дітей з природою, розвитком мови, музичними заняттями.

3. Рекомендована література.

Основна література.

1. Антонович Є.А., Захарчук Р.В. Чугай Р.В., Станкович М.С. Декоративно-прикладне мистецтво. - Львів: Світ, 1993.

2. Багатеєва З.А. Заняття апликацией в детском саду. - М.: Просвещение, 1987.

3. Багатеєва З.А. Мотивы народных орнаментов в детских аппликациях. - М.: Просвещение. 1986.

4. Борев Ю.Б. Эстетика.-М.: Политиздат, 1988.

5. Волков Н.Н. Восприятие картины. - М., 1976.

6. Дубовик М.Ф. Ліплексія в дитячому садку. - К.: Рад. Школа, 1984.

7. Історія української культури /Заг. Ред. І.Крип'якевича. - К.: Либідь, 1994.

8. Казакова Т. Т. Изобразительная деятельность младших дошкольников. - М., Просвещение. 1980.

9. Казакова Т.Г. Развивайте у дошкольников творчество. - М.: Просвещение. 1985.

10. Кириченко Н.Т. Сюжетне малювання в дитячому садку. - К.: Рад. Школа, 1986
11. Космйнская В.В., Халезова Н.Б. Основы изобразительного искусства и методика руководства изобразительной деятельности детей. - М.: Просвещение, 1986.
12. Комарова Т.С. Изобразительная деятельность в детском саду. - М.: Просвещение, 1982.
13. Компанцева Л.В. Поэтический образ природы в детском рисунке. - М.: Просвещение, 1985.
14. Котляр В.Ф. Изобразительная деятельность дошкольников. - К.: Рад. Школа., 1989.
15. Кузнецова Л.С. Беседы об изобразительном искусстве и архитектуре. -К.: Рад. Школа., 1989.
16. Курочкина Н.А. Детям о книжной графике. - .С.-П.: Акцидент, 1997
17. Лекції з історії світової та вітчизняної культури /Ред, Яртіся А.В - Львів; Світ, 1994.
18. Лиштван З.В. Конструирование, - М.: Просвещение. 1981.
19. Методика обучения изобразительной деятельности и конструированию /Ред. Комаровой Т.С. -М.: Просвещение. 1986.
20. Мухина В.С. Изобразительная деятельность ребенка как форма усвоения социального опыта. - М.: Педагогика, 1981.
21. Нариси з історії українського мистецтва /Ред. В.Г. Заболотного. - К : Рад. Школа, 1976.
22. Нельговсый Ю.П., Степовик Д.В., Членова Л.Г. «Українське мистецтво».- К.: Рад. Школа. 1-976.
23. Ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з мистецтвом витинанки: Методичні рекомендації /Укл. Ликова И.О., - К.: І СДО, 1995.
24. Ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з мистецтвом живопису. Упор. Підкурганна. -К.: РМК, 1991.
25. Пантелеев И.Н., Максимов Ю.В., Пантелеева Л.В. Декоративное искусство - детям. - М.: Просвещение, 1976.
26. Підготовка до школи в дитячому садку. - К.: Рад. Школа. 1989,
27. Сакулина Н.П., Комарова Т.С. Изобразительная деятельность в детском саду. - М.: Просветение, 1983.
28. Сакулина Н.П., Рисование в дошкольном детстве. - М.: Просвещение, 1965.
29. Сірченко Л.І., Скиданова Л.Я. Декоративне малювання в дитячому садку. Альбом. - К.: Рад. Школа, 1991.
30. Скиданова Г.В., Сірченко Л.І. Декоративне малювання в дитячому садку: Альбом. - К.: Рад. Школа, 1991.
31. Сухорукова Г.В., Ступак О.В. Українські вишиванки. -К.: Грай лик, 1995.
32. Теория и методика изобразительной деятельности в детском саду. /Ред. Косминская В.Б. и др., -М.: Просвещение, 1985.
33. Україно, мене моя /Укл. Шевченко О., - К.: Веселка, 1993.
34. Український живопис / Величко Ю.В., - К.: Мистецтво, 1985.
35. Українська культура: історія і сучасність. /Ред. Черепі нової С.О., - Львів: Світ, 1994.
36. Халезова Н.В.. Курочкина Н.А., Пантюхина Т.В.. Лепка в детском саду. -М.: Просвещение, 1986.
37. Халезова Н.Б. Народная пластика и декоративная лепка в детском саду. -М.: Просвещение, 1984.
38. Чарівний світ живопису. Упор. БелкінаЕ.В.- К.: РМК, 1991.
39. Чумичева Р.М. Дошкольникам о живописи. -М.: Просвещение, 1991.
40. Шульга Л.М. Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях з малювання. - К.: ІСДО, 1995.

Додаткова література

1. Від ремесла до творчості: Збірник / Упор. Ю.Г. Легенький. - К.: Час, 1990.
2. Волков Н.Н. Цвет в живописи. 2-е изд. - М.; Искусство, 1984.
3. Выготский Л.С. Вопросы детской психологии. - М. 1997.
4. Ганжа П.О. Таємниці українського рукомесла. - К.: Мистецтво, 1996.
5. Декоративно-ужиткове та образотворче мистецтво: Історія, теорія, практика. Вип.3 / Відп. ред. Є.П. Мисько. - Львів: Світ. 1992.
6. Зайцев А. Наука о цвете и живопись. - М.: Искусство, 1986.
7. Лендгрет Г.Л. Игровая терапия: искусство отношений. - М., 1994. – 368 с.
8. Некрасова М.А. Народное искусство как часть культуры. - М: Изобраз. искусство. 1983.
9. Николаев Н.А. Оформление спектакля на школьной сцене и клеевая живопись: Пособие для студентов - заочников. 2-е изд. - М.: Просвещение, 1972.
10. Основы художественного ремесла. Ч. 1: Пособие для учит./ Под ред. В.А. Баратулина, О.В. Танкус. - М.: Просвещение. 1986.
11. Педагогічне керівництво образотворчою діяльністю школярів: Курс лекцій для студ. худ.- графічних факультетів пед. ін-тів і ун-тів: Навч. посібник / Прикарпатський ун-т ім. В. Стефаника. Ів.-Франківськ, 1992.
12. Проблемы дошкольной игры: психолого-педагогический аспект/ Под ред. Н.Н. Подьякова, Н.Я. Михайленко. - М., 1987.

INTERNET – ресурси (Основні Web-сторінки в INTERNET).

<http://ru.wikipedia.org/wiki/>

<http://subject.com.ua/>

<http://www.nmc.cv.ua/chnu>

www.student.ru

www.osvita.ru

6. Форма підсумкового контролю успішності навчання – екзамен.

Усне опитування, виконання практичного завдання.

7. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи усного та письмового контролю, які сприяють підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається практичному і тестовому контролю.

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА МОВА З ПРАКТИКУМОМ

Авторська програма
варіативної навчальної дисципліни
підготовки бакалавр
спеціальності 012 Дошкільна освіта
(Шифр за ОПП ВК 4)

Програма розроблена

Мироненко О. В., доцентом кафедри філології, кандидатом філологічних наук

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Сучасна українська мова з практикумом» складена відповідно до ступеня вищої освіти бакалавр за напрямом 012 Дошкільна освіта.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Сучасна українська мова з практикумом» є система сучасної української літературної мови.

Міждисциплінарні зв'язки. Успішне володіння знаннями, уміннями і навичками з курсу «Сучасна українська мова з практикумом» ґрунтується на знаннях із суміжних дисциплін: «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Теорія і методика дошкільної освіти: співпраця ЗДО з родинами», «Дошкільна лінгводидактика», «Основи мовленнєвої діяльності», «Українознавство».

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Сучасна українська мова з практикумом» є підвищення рівня загальномовної підготовки, мовної грамотності та комунікативної, прагматичної, соціокультурної компетентностей студентів.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Сучасна українська мова з практикумом» є:

теоретичні:

- сформувані чітке і правильне розуміння української мови як мови українського народу, української нації;

- забезпечити досконале володіння теоретичним матеріалом про фонетичну, фонематичну, орфоепічну, графічну, орфографічну, лексикологічну, фразеологічну, лексикографічну, морфемну, словотвірну, граматичну, пунктуаційну системи сучасної української літературної мови;

практичні:

- засвоїти фонетичні, фонематичні, орфоепічні, графічні, орфографічні, лексикологічні, фразеологічні, лексикографічні, морфемні, словотвірні, граматичні – морфологічні та синтаксичні – закономірності сучасної української літературної мови;

- оволодіти нормами сучасної української літературної мови;

- сформувані міцні навички культури усного і писемного мовлення;

- забезпечити володіння різними розділовими знаками, їх правильне вживання на письмі;

- виховати шанобливе ставлення до культурної спадщини українського народу;

- вдосконалити комунікативні здібності.

1.3. Компетентності:

- *мовні* – знання базових мовознавчих понять, основних відомостей з різних розділів мовознавства, передбачених програмою з української мови; розуміння зображувально-виражальних можливостей української мови; оперування фонетичною, фонематичною, орфоепічною, графічною, орфографічною, лексикологічною, фразеологічною, лексикографічною, морфемною, словотвірною, граматичною, пунктуаційною системою сучасної української літературної мови; дотримання норм сучасної української літературної мови; володіння усною і писемною формами літературного мовлення; користування різними типами словників та спеціальною довідковою літературою;

- *мовленнєві* – знання базових мовленнєвих понять; здатність адекватно сприймати, розуміти, оцінювати і відтворювати почуте та прочитане; вміння реалізовувати задум у процесі мовленнєвої діяльності; уміння наводити переконливі аргументи в процесі розмови; здатність орієнтуватися в ситуації спілкування, комунікативно виправдано добирати вербальні і невербальні засоби і спроби для оформлення думок, почуттів у різних сферах спілкування; уміння встановлювати і підтримувати контакт із співрозмовником, змінювати стратегію, мовленнєву поведінку залежно від комунікативної ситуації.

1.4. Очікувані результати навчання.

Професійні знання у галузі та уміння застосовувати їх у педагогічній діяльності: філософські, лінгвістичні, психологічні основи української мови; особливості формування вмінь професійної діяльності.

Здатність до свідомого вибору шляхів та методів удосконалення своїх особистих і професійних якостей, уміння застосовувати на практиці здобуті знання з метою навчання дітей української мови.

Здатність до системного мислення у професійній сфері, креативність у вирішенні професійних завдань.

Наполегливість у досягненні мети та якісному виконанні функціоналу професійної діяльності.

Володіння навичками дослідницької та організаторської діяльності.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин/ 4 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Вступ. Фонетика. Фонологія. Фономорфологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. Морфемна структура слова. Словотвір. Вступ. Походження української мови, зв'язок її з іншими слов'янськими мовами. Українська мова – мова українського народу, української нації. Основні функції мови. Українська літературна мова і діалекти. Усна й писемна форми сучасної української літературної мови, їх стильова специфіка.

Фонетика як розділ мовознавства. Фонетичне членування мовного потоку. Аспекти вивчення мовних звуків. Класифікація голосних звуків мови. Вимова і правопис ненаголошених [е], [и] в префіксах, коренях, суфіксах. Вимова і правопис ненаголошених [о], [а]. Класифікація приголосних звуків мови.

Звукові зміни у потоці мовлення. Асиміляція і дисиміляція приголосних. Вимова і правопис слів із дзвінками та глухими приголосними звуками. Вимова і правопис префіксів роз-, без-, з-, від-, од-, через-. Спрощення в групах приголосних. Подовження приголосних звуків. Фонетична транскрипція. Склад як частина фразового такту. Поділ слів на склади. Наголос.

Фонологія як розділ мовознавства. Поняття про фонему. Головні вияви і варіанти голосних фонем. Головні вияви і варіанти приголосних фонем. Фонематична транскрипція.

Фономорфологія як розділ мовознавства. Чергування в українській літературній мові. Особливості чергування, його різновиди. Найдавніші чергування голосних фонем. Чергування |о| та |е| з |і|. Чергування |о| та |е| з фонемним нулем. Чергування |е|–|о| після шиплячих приголосних та |й|. Милозвучність української мови. Чергування приголосних фонем. Зміни приголосних фонем при словотворенні, особливості позначення їх на письмі.

Орфоепія як наука про правила вимови звуків. Основні норми сучасної української літературної мови. Вимова голосних звуків. Вимова приголосних звуків. Особливості вимови звукосполучень приголосних. Особливості вимови слів іншомовного походження.

Графіка сучасної української мови. Становлення та розвиток української графіки. Співвіднесеність між буквами українського алфавіту і звуками сучасної української літературної мови.

Орфографія як розділ мовознавчої науки про правильне написання. Принципи українського правопису. Правопис слів з апострофом. Уживання м'якого знака. Вживання великої літери. Правопис слів іншомовного походження. Правопис слов'янських прізвищ. Правопис неслов'янських прізвищ. Правопис географічних назв. Правила переносу слів з рядка в рядок.

Лексикологія як розділ мовознавства. Лексичне значення слова. Багатозначність слів у сучасній українській літературній мові. Омоніми. Синоніми. Антоніми. Пароніми. Особливості формування української лексики. Функціонування активної і пасивної лексики у сучасній українській мові. Склад лексики української мови зі стилістичного погляду.

Українська фразеологія. Фразеологічні одиниці української мови. Класифікація фразеологізмів. Джерела української фразеології. Прислів'я і приказки, крилаті вислови.

Лексикографія як розділ мовознавства. Становлення та розвиток української лексикографії. Основні типи словників. Сучасні словники української мови. Комп'ютерна лексикографія.

Морфеміка як розділ мовознавства. Морфема як найменша значуща частина слова. Типи морфем. Основа і закінчення. Корінь. Префікс. Суфікс. Види змін у морфемній будові слова.

Словотвір як розділ мовознавства. Базові поняття словотвору. Основні способи словотвору.

Змістовий модуль 2. Граматика. Морфологія. Іменник. Прикметник. Числівник. Займенник. Правопис іменних частин мови. Дієслово. Граматичні категорії дієслова. Правопис дієслів. Дієприкметник. Безособові форми на -но, -то. Дієприслівник. Прислівник та слова категорії стану. Правопис прислівників. Характеристика службових частин мови та їх правопис. Вигук. Граматика як об'єкт наукового вивчення. Граматичне значення, граматична форма та граматична категорія. Морфологія як вчення про граматичні форми слова і граматичні категорії. Частини мови і принципи їх класифікації.

Значення іменника як самостійної частини мови, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Лексико-граматичні категорії іменника: власні і загальні назви, назви істот і неістот, збірні іменники, іменники з речовинним значенням, іменники з конкретним та абстрактним значенням.

Категорія роду як одна з головних морфологічних ознак іменника. Поділ іменників за родами. Рід іменників, що означають назви істот. Рід іменників, що означають назви неживих предметів. Рід аббревіатур та іменників іншомовного походження. Іменники спільного роду.

Категорія числа іменника, її граматичне значення. Іменники, що вживаються як в однині, так і в множині; іменники, що вживаються тільки в однині та тільки в множині.

Категорія відмінка іменника, її граматичне значення. Система відмінків іменника у сучасній українській мові.

Відмінювання іменників. Поділ іменників на відміни та групи. Форми іменників першої відміни. Форми іменників другої відміни. Форми іменників третьої відміни. Форми іменників четвертої відміни. Відмінювання іменників множинної форми. Незмінювані іменники.

Словотвір іменників.

Особливості правопису іменників. Правопис букв о, е, є в орудному відмінку однини іменників I та II відміни. Правопис закінчень -а (-я), -у (-ю) в родовому відмінку однини іменників чоловічого роду II відміни. Правопис закінчень -у, -ові у давальному відмінку однини іменників чоловічого роду II відміни. Правопис складних іменників.

Значення прикметника як самостійної частини мови, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Граматична несамостійність категорії роду, числа й відмінка прикметників. Якісні прикметники, їх семантичні групи і граматичні особливості. Ступені порівняння якісних прикметників. Відносні прикметники, їх семантичні групи і граматичні особливості. Присвійні прикметники, їх семантичні групи і граматичні особливості. Проміжні розряди прикметників.

Відмінювання прикметників. Повні (членні) і короткі (нечленні) прикметники. Тверда і м'яка групи прикметників. Відмінкові закінчення прикметників. Відмінювання прикметників з другою частиною -лиций. Відмінювання субстантивованих прикметників.

Словотвір прикметників.

Особливості правопису прикметників. Правопис букв о, е, є та буквосполучень ьо, йо у суфіксах прикметників. Правопис -н-, -нн- у суфіксах прикметників. Правопис букв и, і у відмінкових закінченнях прикметників. Правопис складних прикметників.

Значення числівника як самостійної частини мови, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Історія формування числівника.

Поділ числівників за значенням та структурно-граматичними властивостями. Кількісні числівники, поділ їх на групи. Порядкові числівники, їх особливості.

Групи числівників за будовою. Специфіка морфологічної структури числівників.

Зв'язок числівника з іменником. Граматичні категорії числівника у сучасній українській мові.

Відмінювання числівників. Відмінювання кількісних числівників. Відмінювання порядкових числівників.

Правопис числівників сучасної української мови. Правопис складних числівників.

Значення займенника як самостійної частини мови, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Історія формування займенників.

Розряди займенників за значенням. Співвіднесеність займенників з іншими частинами мови. Відмінювання різних розрядів займенників. Явище суплетивізму.

Особливості правопису займенників.

Значення дієслова як самостійної частини мови, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Інфінітив, його особливості.

Категорія виду. Дієслова недоконаного виду, їх особливості вживання. Дієслова доконаного виду, їх специфіка. Видові пари дієслів, способи творення їх. Одно- і двовидові дієслова.

Категорія перехідності/неперехідності. Перехідні дієслова, їх формальні, семантичні і синтаксичні ознаки. Неперехідні дієслова, їх формальні, семантичні і синтаксичні ознаки.

Категорія стану. Проблемні питання виділення категорії стану. Стани дієслова: активний, зворотно-середній і пасивний.

Категорія способу. Дійсний спосіб, його значення та вживання у сучасній українській мові. Умовний спосіб, значення та роль у сучасній українській мові. Наказовий спосіб, його значення та способи утворення.

Категорія часу. Уживання теперішнього, минулого, давноминулого та майбутнього часів у сучасній українській мові. Способи утворення теперішнього, минулого, давноминулого та майбутнього часів.

Категорія особи. Роль та граматичні способи вираження категорії особи. Безособові дієслова, їх характеристика.

Категорія числа і роду у дієсловах.

Дієвідміни, їх типи у сучасній українській мові.

Словотвір дієслів.

Особливості правопису дієслів. Правопис букв е (є), и, ї в особових закінченнях дієслів.

Дієприкметник як дієслівна форма. Значення дієприкметника, його морфологічні ознаки. Синтаксична роль дієприкметника. Способи творення активних і пасивних дієприкметників. Перехід дієприкметників у прикметники та іменники. Безособові форми на -но, -то, їх синтаксична функція. Правопис дієприкметників.

Дієприслівник як дієслівна форма. Значення дієприслівника, його морфологічні ознаки. Синтаксична роль дієприслівника. Правопис дієприслівників.

Прислівник як самостійна частина мови, його морфологічні ознаки та синтаксична роль. Розряди прислівників за значенням. Різновиди прислівників за походженням. Ступені порівняння прислівників.

Словотвір прислівників.

Особливості правопису прислівників. Правопис складних прислівників. Правопис прислівникових сполук. Правопис -н- і -нн- у прислівниках.

Слова категорії стану як невідмінювана частина мови, їх морфологічні ознаки та синтаксична роль. Лексико-семантичні групи слів категорії стану. Частиномовна основа слів категорії стану.

Прийменник у сучасній українській мові. Характеристика прийменника як службової частини мови. Класифікація прийменників за походженням. Класифікація прийменників за значенням. Морфологічні властивості прийменника. Синтаксичні властивості прийменника. Правопис прийменників.

Сполучник у сучасній українській мові. Характеристика сполучника як службової частини мови. Класифікація сполучників за структурою. Класифікація сполучників за значенням. Сполучники та сполучні слова. Правопис сполучників.

Частка у сучасній українській мові. Характеристика частки як службової частини мови. Класифікація часток за структурою. Класифікація часток за функцією. Правопис часток. Правопис часток не, ні з різними частинами мови.

Вигук. Характеристика вигуку як особливого розряду слів. Типи вигуків за способом творення і походженням. Типи вигуків за значенням і вживанням. Звуконаслідувальні слова.

Змістовий модуль 3. Синтаксис. Словосполучення. Речення. Просте речення. Розділові знаки у простому реченні. Синтаксис простого ускладненого речення. Розділові знаки у простому ускладненому реченні. Синтаксис як граматичне вчення про синтаксичну будову мови. Типи синтаксичних одиниць. Синтаксичні зв'язки у словосполученні і реченні. Засоби вираження синтаксичних зв'язків. Типи і форми синтаксичних зв'язків.

Словосполучення як некомунікативна синтаксична одиниця. Типи синтаксичного зв'язку в підрядних і сурядних словосполученнях. Типи синтаксичних словосполучень за будовою. Типи підрядних словосполучень за морфологічним вираженням головного слова. Типи словосполучень за семантико-синтаксичними відношеннями між головним і залежним словами.

Речення як мінімальна комунікативна одиниця. Основні ознаки речення. Зовнішньосинтаксична структура речення. Просте і складне речення. Типи речень за метою висловлювання та експресією. Стверджувальні і заперечні речення. Розділові знаки в кінці речення (крапка, знак питання та оклику, три крапки).

Просте речення. Формально-синтаксична типологія простого речення.

Просте двоскладне речення. Загальна характеристика головних членів речення. Підмет, його типи та способи вираження. Присудок, його типи та способи вираження. Тире між підметом і присудком та на місці пропущеного присудка.

Односкладні речення. Проблемні питання виділення односкладних речень у сучасному мовознавстві. Типи односкладних речень. Односкладні означено-особові речення. Односкладні неозначено-особові речення. Односкладні узагальнено-особові речення. Безособові речення. Односкладні інфінітивні речення. Номінативні речення.

Слова-речення та їх різновиди.

Структура поширеного речення. Другорядні члени речення у двоскладних і односкладних реченнях. Загальна характеристика другорядних членів речення.

Додаток. Прямі і непрямі додатки, способи їх вираження.

Означення. Узгоджені і неузгоджені означення, способи їх вираження. Прикладка як різновид означення.

Обставина, її різновиди та способи вираження.

Парцельовані другорядні члени речення.

Порядок слів у простому реченні. Загальна характеристика інверсії.

Повні і неповні речення. Неповні речення в системі синтаксичних одиниць. Типи неповних речень.

Особливості простого ускладненогоречення. Речення з однорідними членами. Однорідність і способи її вираження. Узагальнювальні слова при однорідних членах. Однорідні і неоднорідні означення. Координація присудка з однорідними підметами в числі і роді. Розділові знаки при однорідних членах речення. Кома і тире в реченні з однорідними членами. Двокрапка і тире при узагальнювальних словах.

Речення з відокремленими членами. Речення з відокремленими означеннями. Відокремлені прикладки. Відокремлені обставини. Відокремлені додатки. Розділові знаки в реченнях з відокремленими другорядними членами.

Речення, ускладнені вставними і вставленими конструкціями. Розділові знаки при

вставних словах, словосполученнях, реченнях.

Речення зі звертаннями. Значення і способи вираження звертань. Розділові знаки при звертаннях.

Змістовий модуль 4. Складне речення як синтаксична одиниця. Розділові знаки у різних типах складних речень. Способи відтворення чужого мовлення. Текст і його складники. Пунктуація. Складне речення як синтаксична конструкція. Проблеми дослідження складного речення. Засоби поєднання частин складного речення. Основні типи складних речень.

Складносурядне речення. Загальна характеристика складносурядних речень. Засоби поєднання предикативних частин складносурядних речень. Класифікація складносурядних речень. Розділові знаки у складносурядному реченні.

Складнопідрядне речення. Загальна характеристика складнопідрядних речень. Принципи класифікації складнопідрядних речень. Структурно-семантичні типи складнопідрядних речень.

Складнопідрядні речення нерозчленованої структури. Складнопідрядні речення з підрядними присубстантивно-атрибутивними. Складнопідрядні речення з підрядними займенниково-співвідносними. Складнопідрядні речення з підрядними з'ясувальними.

Складнопідрядні речення розчленованої структури. Складнопідрядні речення з підрядними часу. Складнопідрядні речення з підрядними умови. Складнопідрядні речення з підрядними мети. Складнопідрядні речення з підрядними причини. Складнопідрядні речення з підрядними місця. Складнопідрядні речення порівняльні. Складнопідрядні речення допустові. Складнопідрядні речення наслідкові. Складнопідрядні речення з підрядними супровідними.

Розділові знаки у складнопідрядному реченні.

Безсполучникові складні речення. Загальна характеристика складних безсполучникових речень. Складні безсполучникові речення з однотипними частинами. Складні безсполучникові речення з різнотипними частинами. Розділові знаки у безсполучниковому складному реченні.

Складні синтаксичні конструкції. Загальна характеристика складних синтаксичних конструкцій. Безсполучникові багатокомпонентні речення. Складносурядні багатокомпонентні речення. Складнопідрядні багатокомпонентні речення. Складні багатокомпонентні речення з різними типами зв'язку. Період як синтаксична структура.

Конструкції з чужим мовленням. Загальна характеристика конструкцій з чужим мовленням. Пряма мова. Непряма мова. Невласне пряма мова. Діалог. Цитата. Розділові знаки в реченнях із прямою мовою.

Сутність тексту і його особливості. Загальна характеристика одиниць тексту. Складне синтаксичне ціле як найменша реальна одиниця тексту, його ознаки та будова. Засоби зв'язку між компонентами складного синтаксичного цілого. Структурні типи складних синтаксичних цілих.

Пунктуація. Принципи пунктуації. Пунктуація й синтаксична система мови. Основні типи пунктуаційних знаків. Функції розділових знаків.

3. Рекомендована література

Основна література

1. Бондар О.І., Карпенко Ю.О., Микитин-Дружинець М.Л. Сучасна українська мова: фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – 368с.

2. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис. – К.: Либідь, 1993. – 308 с.

3. Вихованець І.Р., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Семантико-синтаксична структура речення. – К.: Наукова думка, 1983. – 220 с.

4. Городенська К.Г. Дери́вація синтаксичних одиниць. – К.: Наукова думка, 1991. – 192 с.

5. Горпинич В.О. Морфологія української мови: підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: ВЦ «Академія», 2004. - 336с.
6. Горпинич В.О. Українська словотвірна дериватологія. – Дніпропетровськ: ДДУ, 1998. – 190 с.
7. Грищенко А.П., Мацько Л.І., Плющ М.Я., Тоцька Н.І., Уздиган І.М. Сучасна українська літературна мова / За ред. А.П. Грищенка. – 3-тє вид., допов. – К.: Вища школа, 2002. – 439с.
8. Єрмоленко С.Я. Мова і українознавчий світогляд. – К.: НДІУ, 2007. – 444с.
9. Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності (стилістика та культура мови). – К.: Довіра, 1999. – 431с.
10. Єрмоленко С.Я. Синтаксис і стилістична семантика. – К.: Наукова думка, 1982. – 210с.
11. Жовтобрюх М.А. Основи і принципи української літературної вимови //Українська мова і література в школі. – 1976. – №6. – С. 63 - 75.
12. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. – К.: Вища школа, 1972. – 402 с.
13. Загнітко А.П. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис простого ускладненого і складного речення. – Донецьк: Видавництво Донецького університету, 1994. – 204с.
14. Загнітко А.П. Теоретична граматика української мови. Морфологія. – Донецьк: ДонДУ, 1996. – 436 с.
15. Іваницька Н.Л. Двоскладне речення в українській мові. – К.: Вища школа, 1986. – 168 с.
16. Іваницька Н.Л. Наукові основи вивчення синтаксису простого речення: посібник із спецкурсу (Тексти лекцій). – Вінниця: Видавництво Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського, 2003. – 109 с.
17. Кадомцева Л.О. Українська мова: синтаксис простого речення. – К.: Вища школа, 1986. – 178 с.
18. Карпенко Ю.О. Фонетика і фонологія сучасної української мови: навчальний посібник для студентів філологічних факультетів. – Одеса: Чорномор'я, 1996. – 144 с.
19. Квашук А.Г. Уподібнення і розподібнення приголосних // Українська мова і література в школі. – 1968. – №9. – С. 18- 26.
20. Німчук В.В. Історія українського правопису: XVI-XX століття: хрестоматія. – К.: Наукова думка, 2004. - 250с.
21. Сучасна українська літературна мова: вступ, фонетика / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1969. – 436 с.
22. Сучасна українська літературна мова: підручник / Плющ М.Я., Бевзенко С.П., Грипас Н.Я. та ін.; За ред. М.Я. Плющ – 2-ге вид., перероб. і допов. - К.: Вища школа, 2000. - 429с.
23. Тоцька Н.І. Голосні фонемі української літературної мови. – К.: Видавництво Київського університету, 1973. – 193 с.
24. Тоцька Н.І. Сучасна українська літературна мова: фонетика, орфоєпія, графіка, орфографія. – К.: Вища школа, 1981. – 183 с.
25. Шкурятяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова: модульний курс: навчальний посібник. – К.: Вища школа, 2007. – 823с.
26. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: підручник. - 2-ге вид., допов. – К.: Видавничий центр «Академія», 2010. - 350с.
27. Шульжук К.Ф. Складні багатокомпонентні речення в українській мові. – К.: Вища школа, 1986. – 183 с.
28. Юшук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – 250с.

Допоміжна література

1. Авксентьев Л.Г. Сучасна українська мова: фразеологія. – Харків: Вища школа,

1983. – 137с.

2. Авксентьев Л.Г. Фразеологічна одиниця як предмет фразеології та її основні ознаки // Мовознавство. – 1979. – №5. – С. 13 - 17.

3. Вашенко В.С. Українська лексикологія: семантико-стилістична типологія слів: посібник для студентів-філологів. – Дніпропетровськ: ДДУ, 1979. – 127 с.

4. Дудик П.С. Синтаксис сучасного українського розмовного літературного мовлення (Просте речення. Еквіваленти речення). – К.: Наукова думка, 1973. – 226с.

5. Зубков М. Г. Сучасна ділова мова за професійним спрямуванням: підручник. – 2-ге вид. випр. й доп. – Х.: Факт, 2006. – 496 с.

6. Клименко Н.Ф. Основи морфеміки сучасної української мови. – К.: ІЗМН, 1998. – 182с.

7. Мацюк З., Станкевич Н. Українська мова професійного спілкування: навчальний посібник. - 2-ге вид. / З. Мацюк, Н. Станкевич. – К.: Каравела, 2007. – 352 с.

8. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилістика української мови: підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько. – К.: Вища школа, 2003. - 262с.

9. Муқан Г.М. Багатозначність і омонімія// Українська мова і література в школі. – 1970. – №8. – С.45 - 94.

10. Павленко С.О. Великий світ малих розділових знаків // Українська мова і література в школі. – 1990. – №11. – С.86-92.

11. Пентилюк М.І. Культура мови і стилістика: підручник. – К.: Вежа, 1994. - 240с.

12. Пономарів О.Д. Культура слова: мовностилістичні поради. – К.: Либідь, 1999. – 240с.

13. Струганець Л. Динаміка лексичних норм української літературної мови ХХ століття. – Тернопіль: Астон, 2002. - 352с.

14. Ужченко В.Д., Ужченко Д.В. Фразеологія сучасної української мови: навчальний посібник. – К.: Знання, 2007. – 494с.

15. Український правопис /НАН України, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні; Інститут Української мови. – 5-те вид., стереотип. - К.: Наукова думка, 1996. – 240с.

16. Чередниченко О.І. Про мову і переклад: мова в соціокультурному просторі, переклад як міжкультурна комунікація. – К.: Либідь, 2007. – 247с.

Словники й довідники

1. Бурячок А. А. Орфографічний словник української мови / А. А. Бурячок. – Вид. 2, доопрац. – К.: Наукова думка, 2002. – 464 с.

2. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – К., Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.

3. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів / Д.І. Ганич, І. С. Олійник. – К.: Вища школа, 1985. – 360 с.

4. Гринчишин Д., Капелюшний А., Сербенська О., Терлак З. Словник-довідник з української мови / Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська, З. Терлак. – К.: Знання, 2004. – 367 с.

5. Етимологічний словник української мови: у 7-ми т. / укл. Г. В. Болдирев, В.Т. Коломієць, А. П. Критенко та ін.; редкол.: О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін. – К.: Наукова думка. – Т. I. – 1982. – 631 с. ; Т. II. – 1985. – 570 с. ; Т. III. – 1989. – 550 с. ;Т. IV. – 2004. – 656 с.

6. Єрмоленко С. Я., Биби́к С. П., Тодор О. Г. Українська мова: короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / за ред. С. Я. Єрмоленко. – К.: Либідь. – 224 с.

7. Жайворонок В.В. Велика чи мала літера? Словник-довідник: близько 10000 номінацій /НАН України; Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні. – 2-ге вид., стер. К.: Наукова думка, 2005. – 204с.

8. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури: словник-довідник / НАН України; Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні. – К.: Довіра, 2006. – 703с.

9. Калашник В.С., Колоїз Ж.В. Словник фразеологічних антонімів української мови. –

3-тє вид., доп., випр. – К.: Довіра, 2006. - 349с.

10. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови: близько 15 000 синонімічних рядів. – К.: Кобза, 1995.- 472с.

11. Караванський С. Російсько-український словник складної лексики. – К.: Академія, 1998. - 710с.

12. Пономарів О.Д. Фонема г і г: словник і коментар. – К.: Видавничий центр «Просвіта», 1997. - 40с.

13. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. – К.: УРЕ, 1985. – 966 с.

14. Словник труднощів української мови: біля 15 000 слів / Д.Г.Гринчишин, А.О. Капелюшний, О. М. Пазяк та ін.; за ред. С.Я. Єрмоленко. – К.: Радянська школа, 1989. – 336 с.

15. Словник української мови: в 11 т. – К.: Наукова думка, 1970–1980.

16. Струганець Л. Культура мови: словник термінів. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. - 87с.

17. Українська мова: енциклопедія / Редкол. Русанівський В.М., Тараненко О.О., Зяблюк М.П. та ін. – К.: Українська енциклопедія, 2000. – 752 с.

18. Український орфографічний словник / уклад. М.М. Пещак та ін. – 3-тє вид., переробл. і доповн. – К.: Довіра, 2002. – 1106 с.

19. Український орфографічний словник: орфографічний словник української мови: близько 143 000 слів / за ред. Л. М. Полюги. – 3-тє вид., переробл. і доповн. – К.: Довіра, 2002. – 1006 с.

20. Українсько-російський словник: у 6-ти т. / гол. ред. чл.-кор. АН УРСР М. Кириченко. – К.: АН УРСР, 1953–1963.

21. Фразеологічний словник / упор. Ю.Е. Григор'єв. – К.: Національний книжковий проект, 2010. - 176с.

22. Фразеологічний словник української мови: в 2-х кн. / за ред. Л.С. Паламарчука. – К.: Наукова думка, 1993. – Кн. 1. – 528 с.; Кн. 2. – 980 с.

INTERNET-ресурси

1. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України

<http://mon.gov.ua>

2. Українська мова в Інтернеті

<http://www.novamova.com.ua>

3. Українська мова: енциклопедія

<http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm>

4. Науковий журнал. Українська мова і література в школі

http://nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Umls

5. Уроки державної мови

<http://mova.kreschatic.kiev.ua>

4.Форма підсумкового контролю успішності навчання

Відповідно змісту та структури навчального планування підсумковий контроль передбачено у формі заліку (1 семестр) та екзамену (2 семестр).

5.Засоби діагностики успішності навчання

З метою формування професійних компетенцій впроваджуються засоби діагностики успішності навчання, що ґрунтуються на вимогах об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності, всебічної та професійної спрямованості контролю. Використовуються такі засоби як усне (фронтальне та індивідуальне) опитування, тестові завдання, контрольні роботи.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 012 ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

II. СТУПІНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ «МАГІСТР»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Авторська програма
варіативної навчальної дисципліни
підготовки магістр
напряму 01 Освіта
спеціальності 012 Дошкільна освіта
(Шифр за ОПП - ВК 4)

Програма розроблена

Анісімовою О.Е., доцентом кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, кандидатом педагогічних наук.

ВСТУП

Програма вивчення варіативної навчальної дисципліни «Актуальні проблеми дошкільної освіти» укладена відповідно до освітньо-професійної програми другого (магістерського) рівня підготовки спеціальності 012 Дошкільна освіта.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Мета курсу:** поповнення знань студентів щодо прогресивних ідей минулого у дошкільній педагогіці, проблем дошкільної освіти в Україні на сучасному етапі; засвоєння перспективних підходів до оновлення змісту дошкільного виховання, аналіз державних документів, програм, що забезпечують оновлення, функціонування і розвиток сучасного українського дошкілля.

1.2. Завдання курсу:

- **методичні:** навчати визначати актуальні проблеми виховання і навчання дітей дошкільного віку та накреслювати можливі шляхи їх вирішення; формувати здатність до осмислення теорії і практики виховання в умовах сім'ї та суспільних закладів;
- **пізнавальні:** виховувати здатність до педагогічного перетворення соціуму.
- **практичні:** розвивати наукове мислення, переконаність у тому, що закономірності процесів розвитку, виховання і навчання дітей дошкільного віку вимагають постійного наукового аналізу, спеціальних досліджень та впровадження результатів у практику дошкільної освіти.

1.3. Компетентності:

Загальнопедагогічні: здатність до свідомого вибору шляхів та методів удосконалення своїх особистих і професійних якостей, уміння застосовувати на практиці знання з наукових проблем освітнього процесу;

Технологічні (діяльнісні): уміння аналізувати стан та перспективи розвитку дошкільної освіти; визначати актуальність дослідження процесів розвитку, виховання і навчання дітей дошкільного віку; аналізувати актуальність проблем дошкільної освіти, їх теоретичну значущість та практичне застосування.

Рефлексивні: прагнення вдосконалення педагогічної майстерності. здатності до самопізнання, самовираження, самореалізації.

1.4. Очікувані результати навчання:

Здатність до системного мислення у професійній сфері, креативність у вирішенні професійних завдань. Наполегливість у досягненні мети та якості виконання функціоналу професійної діяльності. Володіння навичками дослідницької та організаторської діяльності. Аналіз психолого-педагогічних аспектів освітнього процесу в закладі дошкільної освіти.

Знати сучасні нормативні законодавчі документи щодо розвитку та вдосконалення дошкільної освіти в Україні; програмно-методичне забезпечення освітнього процесу у дошкільних закладах; стратегічні завдання і шляхи реформування дошкільного виховання; суть національної системи дошкільного виховання; нові досягнення в галузі дошкільної педагогіки.

Уміти використовувати програмні документи і досягнення дошкільної педагогіки в практичній діяльності; застосовувати положення нових документів про дошкільну освіту

України; аналізувати теоретичний доробок, критично підходити до його осмислення; реалізовувати сучасні педагогічні технології в практиці роботи вихователя, методиста, директора закладу дошкільної освіти; оцінювати новаторський досвід роботи вихователів, удосконалювати його у своїй практиці.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин/ 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Сучасний стан і тенденції розвитку дошкільної освіти в Україні

Напрями розвитку дошкільної педагогіки у ХХ ст. Становлення наукового супроводу розвитку системи дошкільних закладів.

Роль передового педагогічного досвіду. Перспективи розвитку науки і практики дошкільної освіти у ХХІ ст. Порівняльна дошкільна педагогіка: стан, проблеми, перспективи розвитку. Еволюція взаємодії у сфері дошкільної освіти.

Сучасні педагогічні теорії виховання і розвитку дитини дошкільного віку. Концепції дошкільного виховання про необхідність перебудови виховного процесу на засадах особистісно-орієнтованого підходу. Оновлення змісту, форм і методів виховання дітей відповідно до Закону України «про дошкільну освіту», Базового компоненту дошкільної освіти в Україні. Проблеми виховання і розвитку у чинних програмах (державних, авторських та ін.)

Змістовий модуль 2. Побудова освітнього простору закладу дошкільної освіти

Принципи побудови освітнього простору закладу дошкільної освіти. Цілісний педагогічний процес ЗДО, його закономірності. Значення різних видів діяльності у формуванні особистості дитини. Розвиток ігрової діяльності. Педагогічне керівництво розвитком різних видів ігрової діяльності. Створення творчого предметного і навчального середовища. Проблеми організації трудової діяльності дітей у закладі дошкільної освіти. Психолого-педагогічний супровід сім'ї: суть, засоби, методи забезпечення. Комплексне вивчення суспільного і родинного виховання дошкільників у сучасних соціальних умовах. Сучасні форми і методи педагогічного просвітництва батьків.

Педагогічна інноватика у структурі наукового знання. Інноваційна діяльність педагога. Системні інноваційні й ретроінноваційні педагогічні технології.

3. Рекомендована література

Основна література

1. Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія і практика. / під ред. С.О.Нікітчиної, Київ: Видавничий дім «Слово», 2014, 368с.

2. Богданова І. М. Педагогічна інноватика: навчальний посібник / І. М. Богданова. — Одеса: «ГЕС», 2000. — 148 с.

3. Дем'янюк Т., Байрашова М., Мельничук Л. Інноваційні технології методичної роботи з педагогічними кадрами/Т. Дем'янюк, М.Байрашова, Л. Мельничук/ Збірникнаук. праць. – Рівне. – 2000. – № 13. – С. 49-55.

4. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології, Практикум: навчальний посібник, Київ: Видавничий дім «Слово», 2013, 448 с.

5. Інновації в дошкільлі. Програми, технології, проекти, ідеї, досвід: Посібник / Авт.-упор.: Л.В.Калуська, М.В.Отрощенко. – Мандрівець, 2010. – 376 с.

6. Підготовка фахівців з дошкільної освіти за кредитно-модульною системою організації навчального процесу: навчальний посібник / за ред.. Т.І.Поніманської. – 2-ге вид., доп. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 304 с.

7. Степанова Т.М. Трансформації змісту перед шкільної освіти в історії розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки (кінець ХІХ – ХХ століття). Монографія. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2011. – 424 с.

Допоміжна література

1. Богуш А.М. Дитинство: погляд сьогодення / А.М. Богуш // Виховання і культура. – 2003. – № 1-2. – С. 4-10.

2. Кононко О. Особистісна орієнтація - пріоритет сьогодення // Дошкільне виховання. - 2007. - №25. - С. 3-6.

3. Поніманська Т. Гуманізація педагогічної позиції у просторі дитинства // Дошкільне виховання. - 2003. - №12. - С. 3-5.

4. Усе про педагогічний досвід, Методичні рекомендації з вивчення, узагальнення, поширення, «Управління освітою», №1 (66), січень, 2012.

5. Формування інноваційного простору дошкільної освіти: науково-методичний посібник, упорядники Н.В.Любченко, О.А.Прокопенко; А.С.Виноградова за ред. Є.Р.Чернишової, Київ, 2012, Ч. 1, 112 с.

6. Якименко Л. Дошкілля в українському селі: соціально-педагогічний аспект // Дошкільне виховання. - 2007. - №2. -С. 3-4.

Інтернет-ресурси:

1. Дічек Н. До питання теоретичного узагальнення феномену педагогічного новаторства (ретроспективний вимір), «Історико-педагогічний альманах», В.2., 2009, <http://library.udpu.org.ua/zbirnyky-naukovykh-prats-udpu/289-istoryko-ped-almanakh-2009-2>, [24.07.2017].

2. Закон України «Про вищу освіту»: від 1 липня 2014 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Відомості Верховної Ради України. – 2014. – №37–38. – С. 2716. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

3. Максимюк С.П. Педагогіка: Види педагогічного досвіду, http://libfree.com/155576871_pedagogikavidi_pedagogichnogo_dosvidu.html, [24.07.2017].

4. Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року». –№ 344/2013. – від 25 червня 2013 р. –Режим доступу:<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Усне опитування, тестовий контроль, виконання практичного завдання.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю: усний контроль здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування; усного обговорення методичних проблем; метод письмового контролю здійснюється за допомогою контрольних робіт, тестових завдань, творчих робіт, які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному та письмовому контролю.

ПЕДАГОГІКА І ПСИХОЛОГІЯ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Авторська програма

нормативної навчальної дисципліни

підготовки магістр

напряму 01 Освіта

спеціальності 012 Дошкільна освіта

013 Початкова освіта

(Шифр за ОПШ ОК 3)

Програма розроблена

Казанніковою О.В., доцентом кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, кандидатом психологічних наук.

ВСТУП

Програма вивчення варіативної навчальної дисципліни «Педагогіка і психологія вищої школи» укладена відповідно до освітньо-професійної програми першого

(магістерського) рівня підготовки студентів 012 Дошкільна освіта, 013 Початкова освіта.

Предметом вивчення педагогіки вищої школи є процес формування духовно багатого, свідомого громадянина, спеціаліста вищої кваліфікації, закони і закономірності навчання і виховання студентів, їх наукову і професійну підготовку як фахівців відповідно до вимог держави. **Предметом** психології вищої школи є закономірності функціонування психіки студента як суб'єкта навчально-професійної діяльності та специфіку науково-педагогічної діяльності викладача, а також соціально-психологічні особливості професійно-педагогічного спілкування та взаємин викладачів та студентів.

Міждисциплінарні зв'язки: У процесі вивчення дисципліни «Педагогіка і психологія вищої школи» студенти повинні актуалізувати знання з дисциплін психолого-педагогічного циклу (дидактика, теорія виховання, історія педагогіки та вищої освіти, загальна психологія, вікова та педагогічна психологія, основи психодіагностики).

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни «Педагогіка і психологія вищої школи»:

- розкрити зміст і значення педагогіки і психології вищої школи, психологічних та педагогічних особливостей діяльності студентів та викладачів;
- показати науково-теоретичну та методологічну роль педагогіки і психології в становленні майбутнього фахівця в галузі освіти.

1.2. Основними завданнями курсу є:

- **методичні:** психолого-педагогічне обґрунтування професіограми сучасного фахівця вищої освіти; розкриття загальних психолого-педагогічних закономірностей і механізмів освітньої діяльності у ЗВО, яка включає навчання і виховання фахівця з вищою освітою;

- **пізнавальні:** інтегрування й систематизування набутих у процесі професійного навчання знань про психолого-педагогічні основи вищої освіти; ознайомлення студентів із закономірностями професійного становлення та особистісного зростання майбутніх фахівців; формування професійного мислення студентів;

- **практичні:** ознайомлення студентів із інноваційними дидактичними проектами і педагогічними експериментами у вищій школі; обґрунтування оптимальних форм навчально-професійної діяльності та спілкування студентів;

- **виховні:** сприяння професійному самовизначенню і набуття студентами професійно-педагогічної ідентичності через усвідомлення особливостей науково-педагогічної діяльності; формування у студентів національної свідомості, активної громадської позиції, ментально-духовних настанов; оволодіння професійною етикою.

1.3. Компетентності:

Компетенції соціально-особистісні: розуміння соціального значення своєї професії; розуміння психології людини та сприйняття етичних принципів і норм поведінки відносно інших людей і відносно природи, розуміння та прийняття правових норм і законів суспільства; знання етичних норми психологічної діяльності, необхідності їх дотримання для реалізації прав і свобод особистості; здатність до системного мислення у професійній сфері, креативність у вирішенні професійних завдань; знання та розуміння механізмів міжособистісних та ділових комунікацій у професійній сфері, толерантність, співчуття, професійний оптимізм, відповідальність за результати діяльності.

Загальнонаукові компетенції: знання основ педагогіки і психології для розуміння причинно-наслідкових зв'язків у розвитку особистості, суспільства й уміння їх використовувати у професійній і соціальній діяльності, знання сучасних інформаційних технологій, навички їх використання, знання методів та технологій професійної діяльності, пошуку для цього значимої інформації

Інструментальні компетенції: сформованість наукового підходу до розуміння дефініцій педагогіки і психології; здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатність розв'язувати психолого-педагогічні задачі у процесі навчання, що передбачає

застосування положень і методів педагогіки і психології; здатність до пошуку, оброблення та аналізу психолого-педагогічної інформації з різних джерел.

Загально-професійні компетенції: Здатність виконувати типові завдання на первинних посадах шляхом оволодіння: професійними комунікативними навичками та вміннями; поглибленими фундаментальними психологічними та педагогічними знаннями, що знаходяться у сфері професійній діяльності; спеціальними знаннями в галузі психології, що забезпечують основу або можливість підвищення ефективності освітнього процесу; критичним розумінням основних питань, пов'язаних із знаннями психології і знаходяться у зоні професійної діяльності.

Спеціалізовано-професійні компетенції: здатність аналізувати психолого-педагогічні аспекти професійної діяльності педагога; здатність використовувати набуті знання для аналізу і оцінки педагогічних явищ, використовувати знання для удосконалення педагогічного процесу; сформованість навичок педагогічної комунікації.

1.4. Очікувані результати:

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

- знати особливості предмета педагогіки та психології вищої школи;
- сутність інноваційних технологій навчання і комплексні форми організації навчання;
- наукові та організаційно-методичні засади виховного процесу у вищій школі;
- психолого-педагогічні засади управління навчальним процесом у вищій школі;
- психологічні особливості студентської групи;
- специфіку взаємодії викладача зі студентами; психолого-педагогічні особливості діяльності викладача;
- педагогічний менеджмент і самоменеджмент;
- володіти методами науково-педагогічного дослідження;
- вміти виконувати професійні функції у педагогічній діяльності;
- вміти переносити набуту здатність виконувати виробничі завдання на різних ланках професійної діяльності педагога;
- володіти навичками самоосвіти та самовиховання;
- узгоджувати свої дії з діями інших учасників спільної педагогічної діяльності.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 години/ 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Особливості педагогічного процесу у вищій школі.

Загальні основи педагогіки вищої школи. Вища освіта як органічна складова системи неперервної освіти. Основні принципи розвитку вищої школи. Структура вищої освіти. Сутність ступеневої освіти. Основи наукового педагогічного дослідження. Принципи педагогічного дослідження. Логіка педагогічного дослідження. Особливості педагогічного процесу у вищому навчальному закладі. Особливості молоді у вищому навчальному закладі. Вікові особливості студентської молоді.

Дидактичні основи педагогічного процесу у вищій школі.

Мета, завдання та зміст вищої освіти України. Принципи та методи навчання у вищому навчальному закладі. Проблеми навчання у вищому навчальному закладі. Організаційні форми роботи у вищому навчальному закладі. Лекції та методика їх викладання. Семінарські та практичні заняття у вищих навчальних закладах. Комплексні форми організації навчання. Основи педагогічного контролю у вищих навчальних закладах та основні форми його здійснення. Самостійна робота студентів. Зміст стандартизації і гуманізації вищої професійно-педагогічної освіти на рівні навчальних планів та програм.

Логіка і методика педагогічного дослідження.

Основи науково-педагогічного дослідження. Методологія педагогічного дослідження. Принципи педагогічного дослідження. Основні вимоги до проведення педагогічного дослідження. Логіка організації дослідницького процесу. Категоріальний

апарат дослідження.

Наукові та організаційно-методичні основи виховного процесу у вищій школі.

Особливості виховної роботи зі студентами вищого навчального закладу. Теоретико-методичні засади сучасної концепції виховання студентів. Методи, організаційні форми та засоби виховної роботи у вищій школі. Система виховної роботи у вищій школі, її організаційно-практичне забезпечення. Професійні та виховні аспекти діяльності випускника вищої школи у трудовому колективі. Моральне виховання студентів. Позааудиторна робота студента.

Європейська інтеграція систем вищої освіти.

Шляхи оновлення системи вищої освіти. Сучасні освітні технології у системі підготовки вчителя. Напрями вдосконалення вищої освіти і Болонський процес.

Цілі та завдання Болонської декларації. Особливості організації навчального процесу у вищому навчальному закладі відповідно до Болонської декларації. Передумови приєднання системи вищої освіти України до Болонського процесу.

Змістовий модуль 2. Психологія вищої школи.

Загальні основи психології вищої школи. Предмет і основні категорії психології вищої школи як нової галузі психологічної освіти. Завдання Психології вищої школи на сучасному етапі реформування вищої освіти в Україні. Основні напрями реформування вищої освіти та науки у 21 столітті. Зв'язок психології вищої школи з іншими науками. Методологія, принципи і методи психологічного дослідження.

Професійне становлення особистості студента як майбутнього фахівця.

Психологічна характеристика студентства як періоду пізньої юності або ранньої дорослості. Вищий навчальний заклад як провідний чинник соціалізації особистості студента як фахівця. Адаптація студента до навчання у вищій школі, її види та умови ефективності. Типологічні особливості сучасних студентів. Психологія студентської групи. Міжособистісні стосунки у студентській групі. Психологічні особливості студентського самоврядування.

Психологічний аналіз учіння студентів. Навчальний процес у ЗВО як спосіб реалізації завдань професійної підготовки студентів. Навчально-професійна діяльність як провідна, її ознаки. Психологічні передумови і показники успішності студентів у навчально-професійній діяльності. Психологія виховання студентської молоді. Характеристика основних напрямів реалізації функцій виховання студентів вищих навчальних закладів. Роль самовиховання в професійному зростанні студента. Професіоналізація особистості студента як новоутворення студентського віку. Фахова компетентність як показник психологічної готовності студента до професійної діяльності.

Психологія педагогічної взаємодії.

Характеристика педагогічного спілкування як форми педагогічної взаємодії. Психологічний аналіз педагогічної взаємодії викладача і студента. Психологічний аналіз конфліктів у педагогічній взаємодії, шляхи їх запобігання та стратегії вирішення.

Психологія особистості та діяльності викладача вищої школи.

Професіограма викладача вищої школи: сутність, компоненти. Педагогічна спрямованість як найважливіша вимога до особистості викладача вищої школи. Вимоги до професійно важливих якостей викладача вищої школи. Педагогічний професіоналізм діяльності викладача. Педагогічна творчість та її особливості. Авторитет викладача. Типологія викладачів. Психологічна характеристика професійної діяльності викладача вищої школи.

3. Рекомендована література

Основна література:

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої школи: Курс лекцій / А.М. Алексюк.- К.: ІСДО, 1993. – 220с.
2. Андрієвський Б.М. Основи наукових досліджень: Метод. посіб. / Б.М. Андрієвський. – Херсон: Вид. ХДУ, 2005. - 36с.

3. Дьяченко М.И. Психология высшей школы: Учеб. пособ. / М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович, С.Л. Кандыбович. – Мн.: Харвест, 2006. – 416с.
4. Машенко Н.І. Основи педагогіки і психології вищої школи: Курс лекцій / Н.І. Машенко. – Кременчук, 2006. – 272с.
5. Мороз О.Г. Викладач вищої школи: психолого-педагогічні основи підготовки / О.Г. Мороз, О.С. Падалка, В.І. Юрченко. – К.: НПУ, 2006. – 206с.
6. Мороз О.Г. Педагогіка і психологія вищої школи / О.Г. Мороз, В.І. Юрченко. – К.: НПУ, 2003. – 206с.
7. Навчальний процес у вищій школі / За ред. О.Г. Мороза. – К.: НПУ, 2000. – 337с.
8. Орбан-Лембрик Л.Е. психологія управління: навч. посіб. / Л.Е. Орбан-Лембрик. – К.: Академвидав, 2010. – 544с.
9. Паджа О.С. Сучасні педагогічні технології: Навч. посіб. / О.С. Паджа, О.Т. Шпак. – К.: Освіта, 2000. – 368с.
10. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. / З.Н. Курлянд, Р.І. Хмельнюк, А.В. Семенова. – К.: Знання, 2007. – 312с.
11. Подоляк Л.Г. Психологія вищої школи: Підручник / Л.Г. Подоляк, В.І. Юрченко. – К.: Каравела, 2011. – 360с.
12. Подоляк Л.Г. / Психологія вищої школи: Практикум: Навч. посібник для магістрів / Л.Г. Подоляк, В.І. Юрченко. – К.: Каравела, 2007. – 336с.
13. Подоляк Л.Г. Психологія вищої школи: Навч. посібник для магістрів / Л.Г. Подоляк, В.І. Юрченко. – К.: Філ-студія, 2006. – 320с.
14. Савчин М.В. Педагогічна психологія: Навч. посіб. / М.В. Савчин. – К.: Академвидав, 2007. – 424с.
15. Руснак І.С. Педагогіка і психологія вищої школи: навч.-метод. посіб. / І.С. Руснак, М.Г. Іванчук. – Чернівці: Букрек, 2009. – 176с.
16. Слєпкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі / З.І. Слєпкань. – К.: Вища школа, 2005. – 240с.
17. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. / М.М. Фіцула. – К.: Академвидав, 2006. – 352с.
18. Чернілевський Д.В. Педагогіка і психологія вищої школи: Навч. посіб. / Д.В. Чернілевський, М.І. Томчук. – Вінниця: соц.- економ. ін.-т «Україна», 2006. – 402с.
19. Юрченко В.І. Психологія вищої школи: Курс лекцій / В.І. Юрченко, В.В. Кудіна. – К.: КСУ, 2004. – 176с.

Допоміжна література:

1. Алексеева О.В. Формування громадянської позиції сучасної молоді / О.В. Алексеева // Педагогіка і психологія: Вісник АПН України.- 2006. - №2. – С.31-35.
2. Бех І.Д. Принципи сучасної освіти / І.Д. Бех // Педагогіка і психологія: Вісник АПН України. – 2005. - №3. – С.5-27.
3. Драгомирова І. Концептуальні аспекти формування сучасного спеціаліста / І. Драгомирова // Вища школа. – 2002. - №2-3. – С.49-52.
4. Корнеєва Л. Якість освітніх послуг з позицій міжнародних стандартів / Л.Корнеєва // Освіта і управління. – 2006. – Т.9. - №1. – С.87.
5. Максименко С.Д. Психологія і педагогіка. Підручник / С.Д. Максименко, М.Б. Євтух, Я.В. Цехмістер, О.О. Лазуренко. – К.: Слово, 2012. – 584с.
6. Моргун В.Ф. Основи психологічної діагностики. Навч. посіб. / В.Ф. Моргун, І.Г. Тітов. – К.: Слово, 2012. – 464с.
7. Огнев'юк В.О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку: Монографія. – К.: Знання України, 2003. – 450с.
8. Пазухина С.В. Педагогическая успешность: диагностика и развитие профессионального сознания учителя: Учеб. пособие / С.В. Пазухина. – СПб.: Речь, 2007. – 224с.

9. Подоляк Л.Г. Психологічна підготовка майбутнього викладача як передумова гуманізації і демократизації вищої освіти / Л.Г. Подоляк, В.І. Юрченко // Освіта і управління. – 2006. – Т.9. - №3-4. – С.65-69.

10. Хоружа Л.Л. Етична компетентність учителя як основа реалізації гуманістичної парадигми освіти / Л.Л. Хоружа // Шлях освіти. - №3. – С.27-33.

11. Шубін О. Сучасний ЗВО: відповідність вимогам постіндустріального суспільства / О. Шубін // Вища школа. – 2007. - №1. – С. С.3-10.

12. Юрченко В.І. Психологія вищої школи: Курс лекцій / В.І. Юрченко, В.В. Кудіна. – К.: КСУ, 2004. – 176с.

Інтернет-ресурси

Закон України Про вищу освіту (електронний варіант). Режим доступу: osvita. ua / legislation / law/ 2235

<http://psylib.kiev.ua/>

- Internet - ресурси

- <http://www.edu.yar.ru/rassian/psih/> - каталог психодіагностичних методик та професійної літератури.

- <http://psi.webzone.ru/> - Психологічний словник

Електронний варіант курсу

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання - екзамен.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю: усне фронтальне й індивідуальне опитування, усне обговорення проблем, письмовий контроль здійснюється за допомогою контрольних робіт, тестових завдань, творчих завдань.

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ

Авторська програма

варіативної навчальної дисципліни

підготовки магістр

напряму 01 Освіта

спеціальності 012 Дошкільна освіта

(Шифр за ОПП ВК 5)

Програма розроблена

Анісімовою О.Е., доцентом кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, кандидатом педагогічних наук.

ВСТУП

Програма вивчення варіативної навчальної дисципліни «Сучасні технології дошкільної освіти» укладена відповідно до освітньо-професійної програми другого (магістерського) рівня підготовки спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Предметом вивчення навчальної дисципліни теоретичні засади сучасних освітніх технологій; їх категоріальні, змістові та структурні характеристики. **Міждисциплінарні зв'язки:** студенти мають актуалізувати знання з курсів «Педагогіка дошкільна», «Дитяча психологія», «Теорія і методика формування елементарних математичних уявлень дітей дошкільного віку», «Теорія і методика фізичного виховання та валеологічної освіти дошкільників», «Теорія і методика співпраці ЗДО з родинами», що сприятиме в подальшому формуванню професійної компетентності вихователя в системі дошкільної освіти.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Ознайомлення студентів з особливостями впровадження нових педагогічних

технологій в освітній процес закладу дошкільної освіти; сприяння формуванню особистості майбутнього педагога, розвитку його культури і ерудиції.

1.2. Завдання курсу:

методичні:

- ознайомити студентів з основними положеннями про теорію і практику сучасних освітніх технологій;
- озброїти практичними вміннями та навичками навчання та виховання дітей дошкільного віку згідно сучасних освітніх програм;

виховні:

- виховувати у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти здатність до педагогічного перетворення соціуму;
- формування мотивації до здійснення організованого й цілеспрямованого навчання й виховання дітей дошкільного віку;

розвивальні:

- розвиток рефлексивної позиції вихователя на педагогічну творчість, усвідомлення і аналіз власної діяльності;
- озброєння студентів варіативними технологіями дошкільної освіти;
- формування в майбутніх вихователів знань, умінь і навичок оцінки і контролю за навчально-розвивальною діяльністю як дітей.

1.3. Компетентності:

Загальнопедагогічні: володіння базовими інваріантними психолого-педагогічними знаннями й уміннями, обумовленими успішністю вирішення широкого кола освітніх завдань, необхідних для успішної професійно-педагогічної діяльності;

Технологічні (діяльнісні) - володіння професійно-педагогічними вміннями організувати педагогічні умови для навчання, виховання та розвитку дітей дошкільного віку;

Комунікативні - встановлення правильних взаємовідносин з вихованцями, які сприяли б найбільш ефективному вирішенню освітніх завдань; прояв шанобливого, зацікавленого відношення до тих цінностей, які складають зміст позиції дитини; володіння прийомами професійного спілкування з колегами;

Рефлексивні – розвиток в здатності до самопізнання, самовираження, самореалізації, самоорганізації, контролю власної професійної діяльності.

1.4. Очікувані результати навчання:

Знати сучасні концепції, завдання, зміст, методи, організаційні форми і засоби дошкільної освіти; особливості та інструментарій психолого-педагогічного супроводу освітнього процесу;

- мету, завдання та зміст провідних концептуальних, базових та варіативних програмних документів, що регламентують діяльність дошкільного закладу;
- зміст нормативних документів щодо визначення порядку здійснення інноваційної освітньої діяльності, створення експериментальних навчальних закладів та майданчиків. Називати ознаки передового педагогічного досвіду, етапи і процедуру його вивчення, узагальнення і поширення.

Уміти застосовувати набуті знання в освітньому процесі закладу дошкільної освіти;

- користуватись арсеналом сучасних педагогічних технологій;
- використовувати наукову термінологію, уміти розробляти конспекти занять та проводити заняття.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин/ 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Сучасні проблеми дошкільної дидактики

Закон України «Про дошкільну освіту», Базовий компонент дошкільної освіти в Україні, чинні державні програми про вимоги до змісту, рівня та обсягу дошкільної освіти,

Компетентісний підхід у дошкільній освіті. Психологічні особливості навчання дітей дошкільного віку. Становлення і розвиток мотивів навчальної діяльності. Потреби та інтереси як основа мотивації навчання. Роль вихователя в організації навчальної діяльності дитини дошкільного віку. Концепція дошкільної освіти як єдності навчальної та виховної діяльності педагога.

Організація життєдіяльності дітей у закладі дошкільної освіти. Поняття «освітній простір». Принципи побудови освітнього простору закладу дошкільної освіти. Цілісний педагогічний процес ЗДО, його закономірності.

Значення різних видів діяльності у формуванні особистості дитини.

Організація навчальної діяльності дітей дошкільного віку. Стилі педагогічного спілкування вихователя і дитини в процесі навчання.

Змістовий модуль 2. Особистісно-орієнтовані технології дошкільної освіти: теорія, сучасні дослідження, практика.

Технологія саморозвитку М.Монтесорі. Дидактичні матеріали М. Монтесорі. Терміни сенситивних періодів за М.Монтесорі. Важливість створення розвивального середовища. Головна форма виховання та навчання дітей – індивідуальні заняття.

Технологія фізичного виховання дітей дошкільного віку: авторський стиль роботи М.М. Єфименка. Зміст системи, заповіді фізичного виховання дітей. Основні рухові режими, запропоновані М.Єфименко. Театр фізичного виховання та оздоровлення дітей. Горизонтальний пластичний балет як новий синтетичний напрям у фізичному вихованні дітей.

Педагогіка емпатуерменту в дитячому садку. Пріоритет освіти для сталого розвитку. Головна мета освіти для сталого розвитку. Принципи реалізації навчального курсу. Доцільність методів педагогіки емпатуерменту у формуванні моделей поведінки дошкільників для сталого розвитку. Тематичний день як форма реалізації освіти для сталого розвитку. Лепбук для реалізації ідей сталого розвитку.

Гуманна педагогіка Ш. Амонашвілі. Система виховання та навчання за Ш.Амонашвілі – «педагогіка цілісного життя дітей та дорослих».

Методика Н.Гавриш використання карт розумових дій та коректурних таблиць. Коректурні таблиці - інформаційно-ігрове поле з різною кількістю клітин. Метод використання карт розумових дій.

Навчання та виховання дітей у різновіковій групі: методи та способи комплектування груп; організація життєдіяльності; проведення занять; педагогічне керівництво різними видами діяльності дітей.

Гуманізація взаємин у системі «вихователь дитячого садка – дитина – батьки» (Т. Алексеєнко, В. Котирло, С. Ладивір). Співробітництво закладу дошкільної освіти з родинами вихованців. Сучасні форми педагогічного просвітництва батьків.

3. Рекомендована література

Основна література

1. Амонашвілі Ш. О. Психологічні основи співробітництва / Ш. Амонашвілі. - К., 2011. – 215 с.

2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / наук. кер. : А. М. Богущ, авт. кол. : А. М. Богущ, Г. В. Беленька, О. Л. Богініч та ін. – К. : Видавництво, 2012. – 26 с.

3. Безсонова, О. На захисті майбутнього з дитинства, або Педагогіка емпатуерменту в дошкільному закладі [Текст] / О. Безсонова // Вихователь-методист дошк. закл.: щомісяч. спеціаліз. журн. 2015. № 3. С. 11-17

4. Гавриш Н. Сонечко мандрує Україною : зб. фольклорних та літературних творів для дітей старшого дошкільного віку / Н. Гавриш, С. Бадер, О. Стаєнна. – К. : Генеза, 2014. – 4 с.+ картки.

5. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, Н.І. Богданець-Білоskalенко [та ін.]; наук. ред.: Г.В. Беленька, М.А. Машовець; Мін. осв. і науки України, Київ. ун-т ім.

Б. Грінченка. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. – 304 с.

6. Єфименко М. М. Програма з фізичного виховання дітей раннього та до шкільного віку «Казкова фізкультура» / М. М. Єфименко. — Тернопіль : Мандрівець, 2014. — 52 с.

7. Методичні рекомендації до Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина» / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк ; наук. ред. Г.В. Беленька ; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богиніч, В.М. Вертугіна та ін. – К. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. – 352 с.

8. Ринчківська Т. леп бук для реалізації ідей сталого розвитку / Т. Ринчківська, С.Соломонюк // дошкільне виховання, 2018, № 3, С. 30-33.

Допоміжна література

1. Бех І. Курс на діяльнісно-компетентнісний підхід / І. Бех, Л. Зайцева // Дошкільне виховання. – 2013. – № 1. – С. 2–5.

2. Дитина у сучасному соціопросторі: навч. посіб. / Т.О. Піроженко, С.О. Ладивір, К.В. Карасьова [та ін.]; за ред. Т.О. Піроженко. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. – 272 с.

3. Долинна О. Праця як засіб формування предметно-практичної компетенції дітей / О. Долинна, О. Низковська // Дошкільне виховання. – 2012. – № 9. – С. 22–27.

4. Медіна Джон. Правила розвитку мозку дитини. Як виховати розумну та щасливу дитину від народження до п'яти років / Джон Медіна ; пер. з англ. Тетяни Рабчак. – 2-ге вид., випр.. – К. : Наш Формат, 2016. – 320 с.

INTERNET-ресурси

Павленко Л. Сучасні цінності сімейного виховання [Електронний рерурс] / Л. Павленко // Сімейні цінності в контексті формування гармонійної особистості. Режим доступу: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp181/25Pavlenko_L.pdf

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Усне опитування, виконання практичного завдання, письмова самостійна робота.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю: усний контроль здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування; усного обговорення методичних проблем.

ТЕХНОЛОГІЯ ІНТЕГРОВАНИХ ЗАНЯТЬ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

**Авторська програма
варіативної навчальної дисципліни
підготовки магістр
напряму 01 Освіта
спеціальності 012 Дошкільна освіта
(Шифр за ОПП _____)**

Програма розроблена

Цюпак І.М., доцентом кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, кандидатом педагогічних наук.

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни “Технологія інтегрованих занять у закладі дошкільної освіти” укладена відповідно до освітньо-професійної програми другого (магістерського) рівня підготовки спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є специфіка організації освітнього процесу в сучасному ЗДО на засадах інтегративного підходу.

Міждисциплінарні зв'язки: опановуючи зазначений перелік знань, умінь і навичок, студенти мають актуалізувати знання з курсів «Дошкільна педагогіка» та фахових методик дошкільної освіти, що сприятиме в подальшому формуванню професійної

компетентності вихователя ЗДО у контексті інтеграційних процесів сучасного простру дошкільної освіти.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є озброїти майбутніх вихователів науковими знаннями щодо організації освітнього процесу в сучасному ЗДО, познайомити їх із категоріальними, змістовими та структурними характеристиками інтегрованого заняття.

1.2. Завдання курсу:

• **пізнавальні:** засвоєння теоретичних засад організації освітнього процесу в сучасному ЗДО: сутність інтеграції в дошкільній освіті; специфікою інтегрованих занять; особливостями планування освітньої роботи на концептуальних засадах;

• **виховні:** формування мотивації до здійснення організованого і цілеспрямованого навчання й виховання дітей дошкільного віку в умовах інтеграції освітнього процесу в ЗДО;

• **розвивальні:** розвиток здатності до аналізу особливостей тематичного планування інтегрованих занять, ефективності застосування карт розумових дій.

1.3. Компетентності:

- *загальнопедагогічні* - володіння базовими інваріантними психолого-педагогічними знаннями й уміннями, обумовленими успішністю вирішення широкого кола виховних і освітніх завдань в різних педагогічних системах; це відповідність певним професійно-педагогічним вимогам незалежно від спеціалізації майбутнього педагога; це володіння сукупністю загальнолюдських якостей особистості, необхідних для успішної професійно-педагогічної діяльності;

- *спеціальні* - володіння специфічними для даного курсу знаннями й уміннями;

- *технологічні* (діяльнісні) - володіння професійно-педагогічними вміннями, під якими розуміється засвоєний спосіб виконання професійно-педагогічних дій, що забезпечуються сукупністю набутих знань у галузі фахових методик дошкільної освіти, а саме – методики проведення інтегрованих занять; креативність;

- *комунікативні* - встановлення правильних взаємовідносин з вихованцями, які сприяли б найбільш ефективному вирішенню завдань навчання і виховання; прояв шанобливого, зацікавленого відношення до тих цінностей, які складають зміст позиції дитини, яким би воно простим і нецікавим не здалося; володіння прийомами професійного спілкування з колегами;

- *рефлексивні* - регулятор особистісних досягнень педагога, збудник професійного зростання, вдосконалення педагогічної майстерності. Дана компетенція проявляється в здатності до самопізнання (самопостереження, самоаналізу, критичної самооцінки), самовираження (самокритики, самостимулювання, самозмушування тощо.), самореалізації (самоорганізації, контролю та обліку діяльності з само утворення).

1.4. Очікувані результати навчання:

Професійні знання у галузі та уміння застосовувати їх у педагогічній діяльності: теоретичні засади організації освітнього процесу в сучасному ЗДО на інтеграційній основі.

Здатність до свідомого вибору шляхів та методів удосконалення своїх особистих і професійних якостей, уміння застосовувати на практиці здобуті знання з метою забезпечення освітнього процесу в ЗДО на інтеграційній основі.

Моделювання інтегрованих занять; планування освітньої роботи на концептуальних засадах інтеграції в дошкільній освіті; створення карт розумових дій; здійснення аналізу та самоаналізу інтегрованих занять.

Здатність до системного мислення у професійній сфері, креативність у вирішенні професійних завдань.

Наполегливість у досягненні мети та якісному виконанні функціоналу професійної

діяльності.

Володіння навичками дослідницької та організаторської діяльності. Аналіз психолого-педагогічних аспектів освітнього процесу в ЗДО на інтеграційній основі.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин/ 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи проведення інтегрованих занять у ЗДО

Вступ. Інтеграційні процеси в сучасній дошкільній освіті. Сутність інноваційних процесів сучасної освіти. Завдання спецкурсу. Інтеграція освітнього процесу в ЗДО. Зміст основних дефініцій. Основні чинники й умови здійснення інтеграції в системі дошкільної освіти. Стратегічні напрями розвитку сучасної дошкільної освіти. Аналіз ключових понять.

Категоріальні, змістові та структурні характеристики сучасного заняття. Різні підходи до категоріального апарату сучасного заняття в ЗДО. Види занять за спрямованістю змісту. Види занять за дидактичними цілями. Типи занять за способом організації дітей. Вимоги до проведення інтегрованих занять у різновікових групах. «Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі»: вимоги до занять у ЗДО. Методи проведення інтегрованих занять. Специфіка проведення інтегрованих занять у різновікових групах. Складання конспектів інтегрованих занять.

Змістовий модуль 2. Методичні аспекти проведення інтегрованих занять у ЗДО

Планування освітньої роботи на концептуальних засадах. Вимоги нормативних документів у галузі дошкільної освіти щодо планування освітньої роботи в ЗДО. Умови осучаснення змісту, форм, методів дошкільної освіти. Термінологічний аналіз поняття «концепція». Тематичне планування інтегрованих занять. Історія тематичного принципу організації навчального матеріалу. Досвід тематичного планування в ЗДО України. Тематична структурованість інтегрованих занять. Схеми перспективного планування групових інтегрованих занять на тиждень. Структура проекту. Вимоги до нього.

Методика застосування карт розумових дій на заняттях та в плануванні. Характеристика методу інтелектуальних карт. Послідовність роботи з логічною схемою. Цикли занять за концептуальними картами. Аналіз допущених під час складання конспектів інтегрованих занять помилок. Аналіз і самоаналіз проведених фрагментів занять. Складання карт розумових дій. Перспективне планування занять.

3. Рекомендована література

Основна література

1. Заняття та виховні заходи для дітей старшого дошкільного віку / упоряд. О.Б.Полевікова. – Х.: Вид. група «Основа», 2011. – 239 с.

2. Крутій К.Л. Перспективне планування роботи з дітьми молодшого дошкільного віку за програмою “Дитина в дошкільні роки”. – Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД. – 2013. — 210 с.

3. Крутій К.Л. Перспективне планування роботи з дітьми середнього дошкільного віку за програмою “Дитина в дошкільні роки” – Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД. – 2012 – 246 с.

4. Кузьменко В.У. Розвиток індивідуальності дитини 3-7 років: [монографія] / В.У.Кудикіна. – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2005. – 354с.

5. Методичне забезпечення інтеграційних процесів розвитку здібностей дошкільнят. – Донецьк: ППО, 2006. – 92 с.

6. Особистість дошкільника: надії та перспективи розвитку / За ред. Т.О.Пироженко: В 2 ч. – К.: КС «SIGNATURE», 2002. – 134 с.

7. Плануємо залюбки: Орієнтовні розробки тематичних циклів. У двох книгах / Автори-упорядники Ю.С.Манилюк, Л.І.Тищук. – Тернопіль: Мандрівець, 2006.

8. Сучасне заняття в дошкільному закладі: Навчально-методичний посібник / За ред. Н.В.Гавриш; авт.кол.: Н.В.Гавриш, О.О.Лінник, Н.В.Губанова. – Луганськ: Альма-матер, 2007. – 496 с.

9. Сучасне заняття в дошкільному закладі: Навчально-методичний посібник / За ред. Н.В.Гавриш; авт. кол.: Н.В.Гавриш, О.О.Лінник, Н.В.Губанова. – Луганськ: Альма-матер, 2007. – 496 с.

10. 32 інтегрованих заняття для дошкільнят. 3 – 4 роки. Ч.1. – Х: Ранок, 2008. – 32 с.

11. 32 інтегрованих заняття для дошкільнят. 3 – 4 роки. Ч.2. – Х: Ранок, 2008. – 32 с.

12. 32 інтегрованих заняття для дошкільнят. 4 – 5 років. Ч.1. – Х: Ранок, 2008. – 32 с.

13. 32 інтегрованих заняття для дошкільнят. 4 – 5 років. Ч.2. – Х: Ранок, 2008. – 32 с.

14. 32 інтегрованих заняття для дошкільнят. 5 – 6 років. Ч.1. – Х: Ранок, 2008. – 32 с.

Допоміжна література

1. Бойчук О.В., Фесюкова Л.Б. Дитячий садок із поглядом у майбутнє. – Харків: Ранок, 2005. – 112 с.

2. Зязюн І.А. Пріоритетні принципи дидактики сучасної професійної освіти // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2000. - № 1. – С.11-19.

3. Крутій К.Л. Діяльнісна модель заняття // Дошкільне виховання. – 2006. - № 7. – С.16-19.

4. Кудикіна Н.В. Елементарна техніко-технологічна освіта дітей від раннього віку до початку шкільного навчання як умова підвищення якості дошкільної освіти / Н.В. Кудикіна, В.В. Юрженко // Професійно-технічна освіта: пошуки шляхів оновлення: матеріали науково-практичної Інтернет-конференції / Інститут післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників Університету менеджменту освіти (м.Донецьк). – Донецьк, 2010. – С.159 – 164.

5. Кудикіна Н.В. Теоретико-методичні засади організації ігрової діяльності дітей / Матеріали з досвіду роботи щодо планування занять з розвитку мовлення у групах II і III років життя. — Луцьк, 1994.

6. Особистість дошкільника: надії та перспективи розвитку / За ред. Т.О.Пироженко: В 2 ч. – К.: КС «SIGNATURE», 2002. – 134 С.

INTERNET-ресурси

1. Відеофрагменти занять до перегляду за посиланням: - <https://goo.gl/fI0uMb>

2. Відеозаписи занять для аналізу й коментарів доступні до перегляду за посиланнями:

<https://goo.gl/x36aG1>

<https://goo.gl/OqV982>

<https://goo.gl/oI3xZU>

<https://goo.gl/BdxbTY>

<https://goo.gl/wcHBuR>

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Усне опитування, виконання практичного завдання.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю: усний контроль здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування; усного обговорення методичних проблем; метод письмового контролю здійснюється за допомогою контрольних робіт, тестових завдань, творчих робіт, які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному та письмовому контролю.

МОВЛЕННЄВО-ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДІТЕЙ

Авторська програма
навчальної дисципліни
підготовки бакалавр
напряму 01 Освіта
спеціальності 012 Дошкільна освіта
(Шифр за ОПП _____)

Програма розроблена

Полєвіковою О.Б., доцентом кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, кандидатом педагогічних наук.

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни “Мовленнєво-ігрова діяльність дітей” складена відповідно до освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня підготовки спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретичні та методичні основи розвитку зв’язного мовлення дітей дошкільного віку засобами вербальних ігор.

Міждисциплінарні зв’язки: опановуючи зазначений перелік знань, умінь і навичок, студенти мають актуалізувати знання з курсів «Сучасна українська мова з практикумом», «Дошкільна педагогіка», «Дошкільна лінгводидактика», шкільного курсу російської мови, що сприятиме в подальшому формуванню професійної компетентності вихователя ЗДО у лінгводидактичному аспекті.

3. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета: формування системи знань майбутніх дошкільних працівників з розвитку зв’язного мовлення дітей дошкільного віку засобами вербальних ігор; залучення студентів до вирішення педагогічних завдань, участі в ділових іграх, аналізу педагогічних ситуацій, виконання творчих завдань у ході педагогічної практики.

1.2. Завдання:

1. Озброїти студентів теоретичними знаннями щодо мовленнєво-ігрової діяльності дошкільників та методами і формами її здійснення.

2. Розкрити закономірності функціонування всіх структурних компонентів цієї діяльності як лінгводидактичного явища.

3. Сформувати у студентів навички практичного використання мовленнєвих ігор у процесі освітньої діяльності дітей з урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей. Формування знань і вмінь здійснюється у процесі різних видів пізнавальної і практичної діяльності на продуктивному рівні.

4. Озброєння студентів технологіями збору, систематизації і психолого-педагогічного аналізу фактичного матеріалу з мовленнєво-ігрової діяльності для впровадження їх у власну професійну діяльність.

1.3. Компетентності:

- спеціальні - володіння специфічними для даного курсу знаннями й уміннями;
- технологічні (діяльнісні) - володіння професійно-педагогічними вміннями, під якими розуміється засвоєний спосіб виконання професійно-педагогічних дій, що забезпечуються сукупністю набутих знань у галузі часткової лінгводидактики, а саме – методики навчання української мови в полікультурному середовищі ЗДО; креативність;

- комунікативні - встановлення правильних взаємовідносин з вихованцями, які сприяли б найбільш ефективному вирішенню завдань навчання і виховання; прояв шанобливого, зацікавленого відношення до тих цінностей, які складають зміст позиції дитини, яким би воно простим і нецікавим не здалося; володіння прийомами професійного спілкування з колегами;

- рефлексивні - регулятор особистісних досягнень педагога, збудник професійного зростання, вдосконалення педагогічної майстерності. Дана компетенція проявляється в

здатності до самопізнання (самопостереження, самоаналізу, критичної самооцінки), самовираження (самокритики, самостимулювання, самозмушування тощо.), самореалізації (самоорганізації, контролю та обліку діяльності з само утворення).

Мовленнєві компетенції:

- знання базових мовленнєвознавчих понять;
- здатність адекватно сприймати, розуміти, оцінювати і відтворювати почуте чи прочитане;
- здатність до мовленнєвої творчості;
- здатність планувати, готувати майбутнє висловлювання в різних жанрах за інтерактивними і трансактивними схемами, виступати з повідомленням;
- здатність реалізовувати задум у процесі мовленнєвої діяльності;
- здатність до асоціативної мовленнєво-мислительної діяльності;
- уміння аудіювання, читання, говоріння, письма;
- гнучке вміння використовувати засоби рідної (української) мови залежно від типу, стилю мовлення;
- навички красномовства;
- уміння редагувати власне та чуже мовлення;
- здатність до контролю, самоконтролю результатів мовленнєвої діяльності.

Комунікативні компетенції:

- уміння доцільно використовувати засоби рідної (української) мови в практиці живого спілкування;
- уміння наводити переконливі аргументи в процесі розмови;
- здатність орієнтуватися в ситуації спілкування, комунікативно виправдано добирати вербальні і невербальні засоби і способи для оформлення думок, почуттів у різних сферах спілкування;
- уміння встановлювати і підтримувати контакт із співрозмовником, змінювати стратегію, мовленнєву поведінку залежно від комунікативної ситуації;
- досвід особистої відповідальності за власну комунікативну поведінку, вимогливість до свого мовлення.

1.4. Очікувані результати навчання:

Знати специфіку мовленнєво-ігрової діяльності дошкільників та методи і форми її здійснення;

закономірності функціонування всіх структурних компонентів цієї діяльності як лінгводидактичного явища.

Вміти практично використовувати мовленнєві ігри у процесі освітньої діяльності дітей з урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей;

володіти технологіями збору, систематизації і психолого-педагогічного аналізу фактичного матеріалу з мовленнєво-ігрової діяльності для впровадження їх у власну професійну діяльність.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин/ 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Комунікативно-діяльнісний підхід до розвитку зв'язного мовлення дітей засобами гри. Діяльнісний підхід до мовленнєвого розвитку дітей. Діяльність як психолого-педагогічна проблема. Навчальна діяльність. Сутність і характеристика гри як провідної діяльності дошкільника. Мовленнєва діяльність, її сутність і характеристика. Співвідношення понять „мова”, „мовлення” і діяльність у сучасній науці. Мовленнєва діяльність. Слухання і говоріння як види мовленнєвої діяльності.

Змістовий модуль 1. Мовленнєво-ігрова діяльність дітей дошкільного віку. Взаємозв'язок ігрової, мовленнєвої діяльності і спілкування на етапі дошкільного дитинства. Види і класифікація дитячих ігор. Види словесних ігор. Вербальні ігри.

Репродуктивні вербальні ігри. Вербальні творчі ігри. Ігрові мовленнєві ситуації. Ігрові мовленнєві вправи.

3.Рекомендована література

Основна література

1. Богуш А.М., Луцан Н.І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи : [навч.пос.] / А.М.Богуш. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2012. – 304 с.

Допоміжна література

2. Вільгоцька, Н. Нетрадиційні засоби розвитку мовлення та творчості малюків: ігри із сухим басейном / Наталія Вільгоцька // Вихователь-методист дошкільного закл. – 2013 – № 6 – С. 54–60.

3. Горбунова, Н. В. Ігрова діяльність як засіб розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників / Н. В. Горбунова // Теорія та методика навчання та виховання : зб. наук. пр. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків : ХНПУ, 2012 – Вип. 31 – С. 44–56

4. Коляда О. Формуємо граматичну компетенцію у грі [Текст] / Олена Коляда // Палітра педагога. – 2016. - № 5. – С. 20-24.

5. Луцан Н.І. Мовленнєво-ігрова діяльність дітей дошкільного віку / Н.І.Луцан. – Одеса: ПНЦ АПН України – СВД М.П.Черкасов, 2005. – 319 с.

6. Трифонова О.С. Формування мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку : [монографія] / Олена Сергіївна Трифонова. – Одеса : Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2012. – 467 с.

ІНТЕРНЕТ- ресурси:

1. Відеофрагменти занять до перегляду за посиланням: - <https://goo.gl/fI0uMb>

2. Відеозаписи мовленнєвих занять для аналізу й коментарів доступні до перегляду за посиланнями:

<https://goo.gl/x36aG1>

<https://goo.gl/OqV982>

<https://goo.gl/oI3xZU>

<https://goo.gl/BdxbTY>

<https://goo.gl/wcNBuR>

Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік

Засоби діагностики успішності навчання: усне опитування, тестування

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю: усний контроль здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування; усного обговорення методичних проблем; метод письмового контролю здійснюється за допомогою контрольних робіт, тестових завдань, творчих робіт, які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному та письмовому контролю.

ТЕХНОЛОГІЯ КЕРІВНИЦТВА ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНИМ РОЗВИТКОМ ДІТЕЙ

**Авторська програма
варіативної навчальної дисципліни
підготовки магістр
напряму 01 Освіта
спеціальності 012 Дошкільна освіта
(Шифр за ОПП ВК 5)**

Програма розроблена

Цюпак І.М., доцентом кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, кандидатом педагогічних наук.

ВСТУП

Програма вивчення варіативної навчальної дисципліни “Технологія керівництва логіко-математичним розвитком дітей ” укладена відповідно до освітньо-професійної програми другого (магістерського) рівня підготовки спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Предметом вивчення навчальної дисципліни теоретичні засади методики керівництва логіко-математичним розвитком дітей; категоріальні, змістові та структурні характеристики логічних операцій на занятті в ЗДО та практичні основи логіко-математичного розвитку дошкільників.

Міждисциплінарні зв'язки: студенти мають актуалізувати знання з курсів «Педагогіка дошкільна», «Дитяча психологія», «Теорія і методика формування елементарних математичних уявлень дітей дошкільного віку», що сприятиме в подальшому формуванню професійної компетентності вихователя в системі дошкільної освіти.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є вивчення та розуміння теоретико-методологічних засад методики, розвиток уміння оперувати дидактичними основами навчання логіки, особливостями формування вмінь логіко-математичної діяльності дошкільників в умовах закладу дошкільної освіти. Забезпечити оволодіння майбутніми вихователями методикою формування у дітей логічних умінь для подальшого використання в практичній діяльності та використання інноваційних технологій логіко-математичного розвитку. Сприяти формуванню особистості майбутнього педагога, розвитку його культури, ерудиції.

1.2. Завдання курсу:

методичні:

- ознайомити студентів з теоретичними та практичними положеннями про логіко-математичний компонент дошкільної освіти;
- ознайомити студентів з прийомами розумової діяльності;
- підготувати студентів до моделювання занять за різними теоретичними основами логіко-математичної освіти дошкільників та використання інноваційних технологій логіко-математичного розвитку;
- застосовувати практичні уміння і навички з розвитку в дітей логічного мислення;
- дати наукові знання про близькоспорідненість логіки та математики;
- показати закономірності засвоєння дітьми логічних операцій;
- ознайомити з програмою, методами, прийомами, формами вирішення логіко-математичних завдань;
- озброїти практичними вміннями та навичками навчання дітей логічним операціям;

виховні:

- формування мотивації до здійснення організованого й цілеспрямованого навчання й виховання дітей дошкільного віку;
- сприяти ефективному використанню майбутніми вихователями логіко-математичних форм, методів, засобів з метою ознайомлення вихованців закладів дошкільної освіти з логіко-математичними операціями.

розвивальні:

- розвиток рефлексивної позиції вихователя на педагогічну творчість, усвідомлення і аналіз власної діяльності;
- озброєння студентів варіативними технологіями розвитку логічних вмінь і навчання дітей до 6 років умінню вирішувати логіко-математичні задачі;
- формування в майбутніх вихователів знань, умінь і навичок оцінки і контролю за навчально-розвивальною діяльністю як дітей, так і за організацією і здійсненням

навчально-розвивальної діяльності вихователями дошкільних закладів.

1.3. Компетентності:

Власне логіко-математичні компетентності - володіння специфічними для даного курсу знаннями й уміннями: знання базових логіко-математичних понять, основних відомостей з різних розділів логіки та математики, передбачених програмою з математики за професійним спрямуванням; внутрішня потреба вивчати математику та логіку; досвід самостійної предметної діяльності - навчально-пізнавальної, аналітичної, синтетичної та ін.; здатність адекватно сприймати, розуміти, оцінювати і відтворювати почуте чи прочитане; здатність до логіко-математичної творчості; здатність до контролю, самоконтролю результатів діяльності; використання інноваційних технологій логіко-математичного розвитку;

Загальнопедагогічні: володіння базовими інваріантними психолого-педагогічними знаннями й уміннями, обумовленими успішністю вирішення широкого кола освітніх завдань в різних системах логіко-математичного розвитку необхідних для успішної професійно-педагогічної діяльності;

Технологічні (діяльнісні) - володіння професійно-педагогічними вміннями організовувати педагогічні умови для логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку; виконання професійно-педагогічних дій, що забезпечуються сукупністю набутих знань у галузі логіки та математики, а саме – методики керівництва логіко-математичним розвитком дітей; креативність;

Комунікативні - встановлення правильних взаємовідносин з вихованцями, які сприяли б найбільш ефективному вирішенню освітніх завдань з логіко-математичного розвитку; прояв шанобливого, зацікавленого відношення до тих цінностей, які складають зміст позиції дитини, яким би воно простим і нецікавим не здалося; володіння прийомами професійного спілкування з колегами;

Рефлексивні - регулятор особистісних досягнень педагога, збудник професійного зростання, вдосконалення педагогічної майстерності. Дана компетенція проявляється в здатності до самопізнання (самопостереження, самоаналізу, критичної самооцінки), самовираження (самокритики, самостимулювання, самозмушування тощо.), самореалізації (самоорганізації, контролю та обліку діяльності з само утворення).

1.4. Очікувані результати навчання:

Знати термінологію, зміст предмету, що вивчається, оволодіння практичними знаннями (прийоми розумової діяльності: порівняння, класифікація, узагальнення та інші теми);

- філософські, психологічні, дидактичні основи математики та логіки, загальні питання методики керівництва логіко-математичним розвитком дітей; особливості формування вмінь логіко-математичної діяльності дошкільників в умовах дошкільного закладу; структуру курсу методики керівництва логіко-математичним розвитком дітей в закладах дошкільної освіти України та його методичне забезпечення.

Уміти застосовувати на практиці здобуті знання з метою навчання дітей логіко-математичним умінням у дошкільних закладах;

- організовувати логіко-математичне розвивальне середовище та керувати процесом логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку;

- застосовувати інноваційні технології логіко-математичного розвитку;

- використовувати наукову термінологію, уміти розробляти конспекти занять та проводити заняття.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 105 годин/ 3,5 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку

Теоретичні засади логіки як науки. Основні поняття курсу «логіко-математичний розвиток». Особливості формування засади логіки як науки. Характеристика основних

понять курсу (логіка, види логіки, поняття, уявлення і т. п.). Альтернативні погляди педагогів минулого і сучасності на логіко - математичну компетенцію дошкільників. Огляд загальнодидактичних принципів розвитку логіко-математичної сфери дошкільників.

Особливості формування пізнавальної сфери дошкільника. Пізнавальна активність, дітей дошкільного віку - ключова в процесі пізнання навколишнього. Пізнавальні потреби. Види пізнавальної активності. Умови формування пізнавальної активності в дошкільному закладі.

Формування логіко-математичних здібностей дітей дошкільного віку. Загальні та спеціальні здібності та їх характеристика. Сенсорні еталони, розвиток пізнавальних здібностей. Передумови розвитку творчих здібностей в дітей дошкільного віку. Вплив інтелектуальних здібностей на логіко - математичний розвиток дошкільника.

Розвиток словесно-логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку. Особливості мислення дітей дошкільного віку. Основні умови розвитку мислення дітей . Розвиток мислення виявляється в розширенні змісту думки, в послідовному виникненні форм і способів розумової діяльності та зміни їх у процесі загального формування особистості. Вплив пізнавальних інтересів на розумову діяльність.

Методи логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку. Класифікація методів логіко-математичного розвитку дошкільників. За типом пізнавальної діяльності методи навчання: пояснювальні – ілюстративні (інформаційно-рецептивні), репродуктивні (відтворюючі), частково-пошукові (евристичні), проблемні, дослідницькі. Моделювання, основні види. ТРВЗ - система впровадження в ЗДО з метою розвитку логіко-математичних здібностей.

Засвоєння дітьми логічних операцій у різних вікових групах. Характеристика логічних операцій (аналіз, синтез, аналіз і синтез, порівняння, класифікація, доведення, поняття зв'язку, причинно-наслідковий зв'язок, узагальнення, серіація, абстрагування) . Особливості засвоєння логічних операцій в дітей дошкільного віку.

Змістовий модуль 2. Забезпечення логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку.

Засоби забезпечення логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку. Зміст навчання логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку. Характеристика засобів навчання: сукупності предметів, явищ, знаки (моделі), дії, слова. Види моделей навчання, логіко-математичні моделі (опис, інтерпретація, аналогія). Характеристика дидактичної гри. Класифікація дидактичних ігор, їх вплив на розвиток логіко-математичного розвитку.

Методи логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку. Методи формування логіко-математичного розвитку у дошкільників. Репродуктивні і продуктивні вправи. Характеристика наочних методів. Словесні методи.

Формування логіко-математичної компетентності дітей дошкільного віку. Логіко-математична компетентність дошкільників, структура. Формування мотиваційного компонента. Індивідуально-диференційований підхід - основа формування змістового компонента логіко-математичної компетентності дошкільників.

Керівництво логіко-математичною діяльністю в ЗДО. Організована навчально-пізнавальна діяльність у дошкільному закладі - це цілеспрямований двобічний процес, у якому органічно поєднуються педагогічні впливи з активністю самих дітей у процесі пізнання світу. Сутність інтегративного підходу в ЛМР дошкільнят

Основні форми навчально-пізнавальної діяльності у дошкільному закладі. Завдання для розвитку дітей із підвищеною та низькою пізнавальною активністю.

Логіко-математична компетентність дитини: наступність дошкільної і школи. Логіко-математичний розвиток дошкільника - один з найважливіших аспектів підготовки дитини до школи: сприяє формуванню у майбутнього школяра вміння розв'язувати інтелектуальні і практичні завдання в різних видах діяльності, оперувати моделями розв'язку. Характеристика Базової програми «Портрет дошкільника напередодні вступу

до школи» та програми з математики для першого класу.

3. Рекомендована література

Основна література

1. Баглаєва Н. І. Діагностика логіко-математичних умінь дитини/ Баглаєва Н. І. // Палітра педагога. – 1998. – № 3 - 4. С. 11-13
2. Баглаєва Н. І. Сучасні підходи до логіко-математичного розвитку дошкільнят/ Баглаєва Н. І. // Дошкільнє виховання. – 1999. – № 7. – С. 3-4.
3. Баглаєва Н. Логіко-математичний розвиток дошкільнят: шляхи оптимізації / Баглаєва Н. // Палітра педагога, 2002. - № 2. С. 12-14.
4. Баглаєва Н. Логіко-математичні ігри / Баглаєва Н. // Палітра педагога, 2000. - № 1. С. 14-17.
5. Баглаєва Н. Розвиток логіко-математичного мислення у дошкільників / Баглаєва Н. // Шлях освіти, 1999. – № 3. - С. 34-36.
6. Логіко-математичний розвиток дітей дошкільного віку: методичні рекомендації/ Лазарович Н.Б., Чупахіна С.В.– Івано-Франківськ, 2015. – с.90
7. Позднякова В.В. Логіко-математичний розвиток дошкільнят: інноваційні аспекти альтернативної технології математичної освіти / В. В. Позднякова, Н. В. Заплаткіна // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки. - Ніжин : НДУ, 2006, № 5. - С. 64-66.
8. Татарінова С. О. До проблеми формування логіко-математичних понять у практиці роботи дошкільного навчального закладу / С.О. Татарінова // Наука і освіта. – Одеса : Півд. наук. центр АПН України, 2010, № 8. - С. 148-151.

Допоміжна література

1. Крутії К.Л. Розвиваємо у дитини мовлення, інтелект і здібності. / Крутії К.Л. – Запоріжжя: ЛПРС. Лтд, 1999. – 60 с.
2. Степанова Т.М. Диференційоване навчання дітей дошкільного віку математики. Різномірні програми.- Миколаїв, 1997. – 27 с.
3. Сучасні технології формування логіко-математичної компетентності в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / за заг. ред. Н. П. Тарнавської., Н. Ю. Рудницької, Ю. М. Мурашевич – Житомир: ФОП «Левковець», 2015. – 430 с.
4. Фунтиков О.А. Теоретические основы умственного развития дошкольников. – Симферополь: Таврида, 1999. – 304 с.
5. Щербакова К. Й. Теорія і методика математичного розвитку. / Щербакова К. Й. – К.: Свр. Університет, 2005. – 206с.

INTERNET-ресурси

1. Електронний підручник «Математика в дитячому садку». - Режим доступу: http://www.ignom.ru/books/metlina_matematika_v_detskom_sadu.html
2. Навчання дітей у дитячому садку. - Режим доступу: <http://www.detskiysad.ru/ucება.html>
3. Математика для малюків. - Режим доступу: http://adalin.mospsy.ru/1_01_00/1_01_08b.shtml

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Усне опитування, виконання практичного завдання.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю: усний контроль здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування; усного обговорення методичних проблем; метод письмового контролю здійснюється за допомогою контрольних робіт, тестових завдань, творчих робіт, які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової

підготовки перевага надається усному та письмовому контролю.

ТРЕНІНГ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА

**Авторська програма
варіативної навчальної дисципліни
підготовки магістр
напряму 01 Освіта
спеціальності 012 Дошкільна освіта
013 Початкова освіта
(Шифр за ОПП ВК 8)**

Програма розроблена

Казанніковою О.В., доцентом кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, кандидатом психологічних наук.

ВСТУП

Програма вивчення варіативної навчальної дисципліни «Тренінг розвитку комунікативної компетентності педагога» укладена відповідно до освітньо-професійної програми першого (магістерського) рівня підготовки студентів 012 Дошкільна освіта, 013 Початкова освіта.

Предметом вивчення дисципліни є професійно-педагогічна комунікація, яка формується засобом тренінгу.

Міждисциплінарні зв'язки: У процесі вивчення дисципліни «Тренінг комунікативної компетентності викладача вищої школи» студенти повинні актуалізувати знання з дисциплін психолого-педагогічного циклу (дидактика, теорія виховання, історія педагогіки та вищої освіти, загальна психологія, вікова та педагогічна психологія, основи психодіагностики, педагогіка і психологія вищої школи).

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни:

- розвиток комунікативної компетентності майбутніх викладачів засобом тренінгу, вміння вирішувати педагогічні конфлікти, підвищення рівня етичної взаємодії, формування позитивної спрямованості, емпатії, рефлексії.

1.2. Основними завданнями курсу є:

- **методичні:** психолого-педагогічне обґрунтування професіограми сучасного фахівця вищої освіти; розкриття загальних психолого-педагогічних закономірностей і механізмів професійно-педагогічної комунікації;

- **пізнавальні:** інтегрування й систематизування набутих у процесі професійного навчання знань про психолого-педагогічну взаємодію; ознайомлення студентів із системою знань про закономірності і принципи спілкування, педагогічної комунікації; формування професійного мислення і мовлення студентів;

- **практичні:** формування вміння програмувати свою професійно-педагогічну поведінку в ситуації спілкування; обґрунтування оптимальних форм навчально-професійної діяльності та спілкування майбутніх фахівців; вироблення ефективних навичок поведінки в ситуації педагогічного конфлікту;

- **виховні:** формування у магістрантів гуманістичної педагогічної позиції; сприяння набуттю студентами комунікативної компетентності; розвиток емпатії, рефлексії; оволодіння студентами професійною етикою.

1.3. Компетентності, якими повинні оволодіти студенти під час вивчення дисципліни «Тренінг розвитку комунікативної компетентності викладача вищої школи»:

Компетенції соціально-особистісні: розуміння соціального значення своєї професії; розуміння психології людини та сприйняття етичних принципів і норм поведінки відносно інших людей і відносно природи, розуміння та прийняття правових норм і законів суспільства; знання етичних норми психологічної діяльності, необхідності їх дотримання

для реалізації прав і свобод особистості; здатність до системного мислення у професійній сфері, креативність у вирішенні професійних завдань; знання та розуміння механізмів міжособистісних та ділових комунікацій у професійній сфері, толерантність, співчуття, професійний оптимізм, відповідальність за результати діяльності.

Загальнонаукові компетенції: знання основ педагогіки і психології для розуміння причинно-наслідкових зв'язків у розвитку особистості, суспільства й уміння їх використовувати у професійній і соціальній діяльності, знання сучасних інформаційних технологій, навички їх використання, знання методів та технологій професійної діяльності, пошуку для цього значимої інформації

Інструментальні компетенції: сформованість наукового підходу до розуміння дефініцій педагогіки і психології; здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатність розв'язувати психолого-педагогічні задачі у процесі навчання, що передбачає застосування положень і методів педагогіки і психології; здатність до пошуку, оброблення та аналізу психолого-педагогічної інформації з різних джерел.

Загально-професійні компетенції: Здатність виконувати типові завдання на первинних посадах шляхом оволодіння: професійними комунікативними навичками та вміннями; поглибленими фундаментальними психологічними та педагогічними знаннями, що знаходяться у сфері професійної діяльності; спеціальними знаннями в галузі психології, що забезпечують основу або можливість підвищення ефективності освітнього процесу; критичним розумінням основних питань, пов'язаних із знаннями психології і знаходяться у зоні професійної діяльності.

Спеціалізовано-професійні компетенції: здатність аналізувати психолого-педагогічні аспекти професійної діяльності педагога; здатність використовувати набуті знання для аналізу і оцінки педагогічних явищ, використовувати знання для удосконалення педагогічного процесу; сформованість навичок педагогічної комунікації.

1.4. Очікувані результати:

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

- закономірності й принципи, структуру спілкування, специфіку педагогічної комунікації;
- сутність засобів професійно-педагогічної комунікації їх різновиди, умови використання, причини виникнення та способи розв'язання педагогічних конфліктів;
- специфіку взаємодії викладача зі студентами; психолого-педагогічні особливості професійно-комунікативної діяльності викладача вищої школи;
- педагогічний менеджмент і самоменеджмент;
- сутність і специфіку тренінгу як способу психологічної організації і розвитку особистості та групи.
- використовувати в професійно-педагогічній діяльності засоби організації комунікативної взаємодії;
- будувати взаємовідносини з викладачами, студентами, володіти культурою педагогічного мислення, мовлення;
- програмувати свою професійно-педагогічну поведінку ситуації спілкування;
- володіти педагогічною технікою взаємодії й ораторськими навичками;
- проводити тренінги для підвищення комунікативних здібностей учасників освітнього процесу.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 105 години/ 3,5 кредитів ECTS.

1. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Професійно-педагогічна комунікація як складова педагогічної діяльності.

Психологічна характеристика педагогічної діяльності. Загальна характеристика педагогічної освіти. Педагогічна діяльність в системі інших видів діяльності. Психологічна характеристика функцій педагогічної діяльності. Психологічна структура педагогічної діяльності. Формальні психологічні характеристики педагогічної діяльності.

Педагогічні цілі і завдання, мотиви і предмет; педагогічні засоби розв'язання педагогічних завдань, аналіз і оцінювання здійснюваних заходів і здобутих результатів. Мотивація педагогічної діяльності. Соціально-психологічні аспекти педагогічної діяльності: конструктивний, організаторський, комунікативний, дидактичний, виховний, розвивальний, мобілізуючий, інформаційний тощо.

Педагог як суб'єкт педагогічної діяльності. Спрямованість педагога. Професійно значущі якості педагога. Суб'єкт-суб'єктна взаємодія в педагогічному процесі. Стили педагогічної діяльності. Педагогічні уміння й здібності. Професійна компетентність педагога.

Загальна характеристика спілкування. Роль спілкування в суспільстві та життєдіяльності особистості. Суспільні та міжособистісні стосунки. Соціальна роль. Спілкування і діяльність. Функції спілкування. Маніпулятивна і актуалізаторська моделі спілкування. Структура спілкування. Спілкування як комунікація. Спілкування як інтеракція. Види взаємозв'язку в спільній діяльності. Соціально-психологічний клімат в групі. Міжособистісне розуміння. Феномени ідентифікації, емпатії, рефлексії. Конфліктні ситуації та шляхи їх розв'язання.

Педагогічне спілкування як форма педагогічної взаємодії. Психологічний аналіз педагогічної взаємодії. Стили й позиції педагогічного спілкування. Протиріччя педагогічної взаємодії і психологічні бар'єри у педагогічному спілкуванні. Психологічний аналіз конфліктів у педагогічній взаємодії, шляхи їх запобігання та стратегії вирішення.

Комунікативна компетентність педагога. Ефективність професійної діяльності педагога. Сутність психолого-педагогічної компетентності педагога. Фахова компетентність педагога як здатність успішно виконувати професійні завдання й обов'язки. Складові фахової компетентності педагога. Комунікативна компетентність педагога.

Змістовий модуль 2. Формування комунікативності компетентності педагога засобом тренінгу.

Теоретичні аспекти психологічного тренінгу. Тренінг як багатофункціональний метод. Тренінг як форма групової роботи. Цілі і завдання тренінгу. Принципи роботи тренінгової групи. Історія виникнення і розвитку психологічного тренінгу. Можливості, переваги і обмеження психологічного тренінгу. Моделі і типи тренінгів. Сутність соціально-психологічного тренінгу.

Методичні аспекти психологічного тренінгу. Організація і проведення тренінгів. Технології проведення тренінгу. Тренінгові групи. Психологічні особливості тренінгової групи. Класифікація тренінгових груп. Процедурні аспекти тренінга і комплектація груп. Основні етапи проведення тренінгу. Правила роботи тренінгової групи. Вимоги і проблеми підготовка тренерів тренінгової групи. Стили і ролі в роботі групових керівників. Вимоги до особистості керівника тренінгової групи.

Прикладні аспекти організації і проведення тренінгу комунікативної компетентності педагога. Специфіка тренінгового навчання. Методи і техніки тренінгової роботи. Мозковий штурм. Групове обговорення. Рольова гра. Міні-лекції. Структурні вправи. Психогімнастика. Психодраматичні техніки. Зворотний зв'язок. Основні підходи до розробки тренінгової програми. Розробка сценарію тренінга комунікативної компетентності викладача.

3. Рекомендована література

Основна література:

1. Андреева Г.М. Социальная психология: Учебник / Г.М. Андреева. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 365с.

2. Бондаренко А.Ф. Психологическая помощь: теория и практика / А.Ф. Бондаренко. – М.: Изд. ин-та психотерапии, 2000. – 246с.

3. Бондаровська В.М. Особливості підготовки і проведення соціально-психологічного тренінгу / В.М. Бондаровська, О.Я. Куриленко, Т.В. Гуцаленко. – К.: Ред. заг. пед. газет, 2013. – 106с.
4. Васильева Н.Н. Тренінг професійних комунікацій в психологічній практиці / Н.Н. Васильева. – СПб.: Речь, 2005. – 283с.
5. Вачков И.В. Основы технологи группового тренинга / И.В. Вачков. – М.: Ось-89, 1999. – 137с.
6. Максименко С.Д. Психологія в соціальній та психологічній практиці: методологія, методи, програми, процедури / С.Д. Максименко. – К.: Наукова думка, 1998. – 226с.
7. Москаленко В.В. Соціальна психологія: Підручник / В.В. Москаленко. – К.: Центр навч. літератури, 2005. – 624с.
8. Мося І.А. Формування самоосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників: монографія / І.А. Мося. – К.: Вид-во Ін-ту прф.-тех. Освіти НАПН України, 2013. – 296с.
9. Орбан-Лембрик Л.Е. Психологія управління: навч. посіб. / Л.Е. Орбан-Лембрик. – К.: Академвидав, 2010. – 544с.
10. Орбан-Лембрик Л.Е. Психологія професійної комунікації: Навч. посібник / Л.Е. Орбан-Лембрик. – Чернівці: Книги – XXI, 2010. – 528с.
11. Основи практичної психології: Підручник / В.Г. Панок, Т.М. Титаренко, Н.В. Чепелева. – К.: Либідь, 2006. – 536с.
12. Панок В.Г. Практична психологія. Теоретико-методологічні засади розвитку. Монографія / В.Г. Панок. – Чернівці: Технодрук, 2010. – 486с.
13. Пахальян В.Э. Групповой психологический тренинг. Учеб. пособие / В.Э. Пахальян. – СПб.: Питер, 2006. – 224с.
14. Подоляк Л.Г. Психологія вищої школи: Підручник / Л.Г. Подоляк, В.І. Юрченко. – К.: Каравела, 2011. – 360с.
15. Подоляк Л.Г. / Психологія вищої школи: Практикум: Навч. посібник для магістрів / Л.Г. Подоляк, В.І. Юрченко. – К.: Каравела, 2007. – 336с.
16. Подоляк Л.Г. Психологія вищої школи: Навч. посібник для магістрів / Л.Г. Подоляк, В.І. Юрченко. – К.: Філ-студія, 2006. – 320с.
17. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. – Житомир: ЖДУ ім. І.Франка, 2011. – 412с.
18. Рудестам К. Групповая психотерапия. Психокоррекционные группы: теория и практика. пер. с англ. / К. Рудестам. – М.: Прогрес, 1990. -384с.
19. Савчин М.В. Педагогічна психологія: Навч. посіб. / М.В. Савчин. – К.: Академвидав, 2007. – 424с.
20. Сидоренко Е.В. Технология создания тренинга. От замысла к результату / Е.В. Сидоренко. – СПб.: Речь, 2008. – 336с.
21. Степанов О.М. Педагогічна психологія: Навч. посібник / О.М. Степанов. – К.: Академвидав, 2011. – 416с.
22. Слепкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі / З.І. Слепкань. – К.: Вища школа, 2005. – 240с.
23. Турищева Л.В. Психологічні тренінги / Л.В. Турищева. – Х.: Основа, 2011. – 124с.
24. Фопель К. Технология ведения тренинга. Теория и практика / К. Фопель. – М.: Генезис, 2005. – 267с.
25. Цзен Н.В. Психотренинг: игры и упражнения / Н.В. Цзен, Ю.В. Пахомов. – М.: Класс, 1999. – 272с.
26. Яценко Т.С. Теорія і практика групової психокорекції: Активне соціально-психологічне навчання: Навч. посібник. – К.: Вища школа, 2004. – 679с.

Допоміжна література:

1. Баришполь С.В. Посібник практичного психолога / С.В. Баришполь. – Х.: Основа, 2009. – 267с.
2. Бех І.Д. Технологія інтимно-особистісного спілкування / І.Д.Бех // Педагогіка і психологія: Вісник АПН України. – 2003. - №1. – С.17-29.
3. Блінова О.Є. Відкритість як мотиваційна готовність майбутнього вчителя до педагогічного спілкування / О.Є. Блінова // Педагогіка і психологія: Вісник АПН України. – 2002. - №1. – С.97-104.
4. Булах І.С. психологічні аспекти міжособистісної взаємодії викладачів і студентів: Навч.-метод. посібник / І.С. Булах, Л.В. Долинська. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2002. – 114с.
5. Долинська Л.В. Діалогічна взаємодія викладача і студента як умова особистісно-професійного зростання майбутнього вчителя / Л.В. Долинська // Психологія: Зб. наук. праць. – Вип.2. – К.: НПУ, 1998. – С.93-97.
6. Косило Е.Е. Структурный анализ формирования коммуникативной компетентности у студентов высших учебных заведений / Е.Е. Косило // Инновации в образовании. – 2003. - №3. – С.75-85.
7. Крушельницкая О.Б. Условия эффективности перцептивного общения преподавателя со студентами / О.Б. Крушельницкая // Психологическая наука и образование. – 2003. - №3. – С.48-51.
8. Лукьянова М.И. Психолого-педагогическая компетентность учителя: Диагностика и развитие / М.И. Лукьянова. – М.: ТЦ Сфера, 2004. – 144с.
9. Лисянська Т.М. Педагогічна психологія: Практикум: Навч. посібник / Т.М. Лисянська, 2009. – 224с.
10. Пазухина С.В. Педагогическая успешность: диагностика и развитие профессионального сознания учителя: Учеб. пособие / С.В. Пазухина. – СПб.: Речь, 2007. – 224с.
11. Подоляк Л.Г. Психологічна підготовка майбутнього викладача як передумова гуманізації і демократизації вищої освіти / Л.Г. Подоляк, В.І. Юрченко // Освіта і управління. – 2006. – Т.9. - №3-4. – С.65-69.
12. Попова А.А. Модель развития коммуникативных способностей студента педвуза / А.А. Попова // Психология в вузе. – 2004. - №4. – С.51-60.
13. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посібник / М.В. Артюшина, Л.М. Журавська, Л.І. Колесніченко. – К.: КНЕУ, 2008. – 336с.
14. Розвиток особистості в різних умоврах соціалізації: монографія / за ред.. Л.О. Калмикової, Г.О. Хомич. – К.: Слово, 2016. – 472с.
15. Сидоренко О.Л. Про способи підвищення ефективності взаємодії викладача зі студентами / О.Л. Сидоренко // Педагогіка і психологія: Вісник АПН України. – 2002. - №1-2. – С.83-88.

Інтернет-ресурси

Закон України Про вищу освіту (електронний варіант). Режим доступу: osvita. ua / legislation / law/ 2235

<http://psylib.kiev.ua/>

- Internet - ресурси

- <http://www.edu.yar.ru/russian/psih/> - каталог психодіагностичних методик та професійної літератури.

- <http://psi.webzone.ru/> - Психологічний словник

<http://www.irex.ru/publikations/polemika/7leontovich>. Htm. – Лентович О.А. Проблеми віртуального спілкування // Полеміка. - №7.

Електронний варіант курсу

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання - екзамен.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю: усне фронтальне й індивідуальне опитування, усне обговорення проблем, письмовий контроль здійснюється за допомогою контрольних робіт, тестових завдань, творчих завдань.

ФІЛОСОФІЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

**Авторська програма
варіативної навчальної дисципліни
підготовки магістр
напряму 01 Освіта
спеціальності 012 Дошкільна освіта
(Шифр за ОПП ВК 6)**

Програма розроблена

Кабельніковою Н.В., доцентом кафедри природничо-математичних дисциплін та логопедії, кандидатом педагогічних наук.

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни „Філософія інклюзивної освіти” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки студентів, які опановують рівень вищої освіти «магістр» за спеціальністю «Дошкільна освіта».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретико-методичні засади організації та реалізації інклюзивної форми навчання дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами в умовах закладів дошкільної освіти.

Міждисциплінарні зв'язки: «Основи інклюзивної освіти», «Корекційна педагогіка», «Дошкільна педагогіка», «Філософія», «Загальна психологія», «Спеціальна психологія».

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою вивчення дисципліни є сформувати професійну компетентність у майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти через засвоєння ними філософських, теоретико-методологічних, нормативно-правових та організаційно-методичних засад інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах закладів дошкільної освіти.

1.2. Завдання курсу:

методичні:

- ознайомити студентів з філософськими концепціями освіти осіб з порушеннями, що склалися науковцями з позиції різних поглядів на освіту зазначеної категорії осіб;
- ознайомити студентів з нормативно-правовою базою організації інклюзивного навчання осіб з особливими освітніми потребами;
- ознайомити студентів із моделями ставлення суспільства до осіб з порушеннями розвитку
- підготувати студентів до адаптації та модифікації змісту освіти дітей з особливими освітніми потребами в умовах їх навчання у закладах дошкільної освіти;
- застосовувати практичні уміння і навички під час роботи у мультидисциплінарній команді фахівців щодо психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в інклюзивному просторі ЗДО;
- озброїти практичними вміннями та навичками педагогічної взаємодії з батьками дитини з особливими освітніми потребами.

виховні:

- формування мотивації до організації та реалізації інклюзивної форми навчання дітей із особливими освітніми потребами в умовах ЗДО;
- сприяти ефективному використанню майбутніми вихователями методів, прийомів форм організації освітньої діяльності дошкільників з особливими освітніми потребами відповідно їх психофізичних можливостей.

розвивальні:

- розвивати рефлексивну позицію майбутнього вихователя на педагогічну творчість, усвідомлення і аналіз власної діяльності;
- сформуванню в майбутніх вихователів знань, умінь, навичок оцінки і контролю власної педагогічної діяльності під час реалізації інклюзивної форми навчання дітей із особливими освітніми потребами..

1.3. Компетентності:

Загальнонаукові – підготувати студентів з теоретичних питань міжнародної політики та міжнародної законодавчої бази інклюзивної освіти, соціально-правового забезпечення інклюзивної освіти в Україні, освітніх законів України, сучасних поглядів на моделі здобуття освіти осіб з особливими освітніми потребами, концепції розвитку інклюзивної освіти закордоном та в Україні, дефініції інклюзивної освіти, мультидисциплінарного підходу до організації інклюзивного навчання дітей з різною нозологією, принципів інклюзивної освіти, значення громадських організацій та соціальних служб в реалізації інклюзивного навчання, волонтерства та адвокатства батьків.

Загальнопрофесійні – ознайомитись із психолого-педагогічними особливостями різних категорій дітей з вадами розвитку, їх спеціальними освітніми потребами; функціями вихователя інклюзивної групи ЗДО та посадовими інструкціями асистента вихователя інклюзивної групи.

Спеціалізовано-професійні – забезпечити володіння стратегіями організації інклюзивного навчання дітей із особливими освітніми потребами у закладах дошкільної освіти з урахуванням сучасних тенденцій у нормативно-законодавчій базі.

Особистісними – виховувати у студентів працьовитість, відповідальність до виконання завдань курсу, дисциплінованість, самостійність, формувати усвідомлення необхідності зростання педагогічної майстерності, самоосвіти, внутрішньої мотивації та психологічної готовності працювати з дітьми із особливими освітніми потребами.

Технологічні (діяльнісні) - володіти професійно-педагогічними вміннями реалізовувати педагогічні умови для організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами; виконувати професійно-педагогічні дії, що забезпечуються сукупністю набутих знань у галузі інклюзивної освіти; виявляти креативність.

Комунікативні – організовувати адекватні взаємини між дітьми з особливими освітніми потребами та їх однолітками з типовим розвитком у колективі, які б сприяли ефективному вирішенню освітніх завдань інклюзивного навчання; організовувати адекватну взаємодію з батьками дітей з особливими освітніми потребами як активними учасниками освітнього процесу; володіти прийомами професійного спілкування з колегами;

Рефлексивні – забезпечити особистісне професійне та особистісне зростання; вдосконалювати педагогічну майстерність.

1.4. Очікувані результати навчання:

- термінологію, зміст предмету, що вивчається, оволодіння практичними знаннями;
- філософські концепції, що реалізують необхідність та доцільність навчання дітей з особливими освітніми потребами;

- нормативно-правову базу реалізації інклюзивного навчання в умовах ЗДО;
  - методичні особливості організації інклюзивного навчання у ЗДО
  - застосовувати на практиці здобуті знання з метою ефективної організації інклюзивного навчання, виховання та розвитку дошкільників із особливими освітніми потребами у ЗДО;
  - реалізовувати педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами в мультидисциплінарній команді фахівців;
  - застосовувати здобуті знання, уміння та навички у педагогічній діяльності.
- На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин/ 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Інклюзивна освіта як провідна стратегія в освіті дітей з особливими освітніми потребами в Україні. Визначення понять «інклюзія», «інтеграція», «сегрегація». Порівняльна характеристика різних моделей навчання осіб з особливими освітніми потребами. Переваги інклюзивної форми навчання учнів із порушеним розвитком.

Історія спеціальної освіти та інклюзії. Моделі ставлення суспільства до порушень розвитку. Принципи інклюзивної освіти.

Вплив ідей діалектико-матеріалістичної філософії на розвиток інклюзивної освіти. Екзистенціалізм, прагматизм та становлення інклюзії. Постмодернізм, феноменологія та становлення інклюзії. Вплив філософії персоналізму на розвиток інклюзивної освіти. Значення ідей філософської антропології для становлення освіти людей із порушеннями розвитку.

Міжнародна політика і законодавча база інклюзивної освіти. Загальна Декларація ООН про права людини. Конвенція ООН про права дитини. Конвенція ООН про права людей з інвалідністю. Саламанська декларація.

Освітні закони України. Сучасна освітня нормативно-правова база. Закон України «Про освіту». Закон України «Про загальну середню освіту». Закон України «Про дошкільну освіту», Закон України «Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання». Закон України «Про внесення змін до Закону України "Про освіту" щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг».

Змістовий модуль 2. Реалізація філософських засад інклюзивної освіти в умовах закладів освіти. Форми надання освітніх послуг дітям з порушеннями розвитку в Україні. Характеристика спеціальної освіти в Україні. Спеціальні дошкільні та загальноосвітні шкільні заклади, навчально-реабілітаційні та оздоровчі багатопрофільні центри і т. ін. Особливості впровадження інклюзивного навчання в Україні, ресурсні можливості інклюзивної освіти.

Принципи організації навчальної діяльності в групах з інклюзивною формою навчання.

Характеристика навчальної діяльності дітей з порушеннями розвитку та їх спеціальних освітніх потреб: а) дітей з вадами слуху; б) дітей з вадами зору; в) дітей з тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ); г) дітей з розумовою відсталістю; д) дітей із затримкою психічного розвитку (ЗПР); е) дітей із порушеннями опорно-рухового апарату (ПОРА); ж) дітей із розладами аутичного спектру (РАС).

Комплексний підхід та його значення у процесі супроводу дітей із особливими освітніми потребами в умовах інклізії. Мультидисциплінарна команда та її діяльність в

умовах інклюзивного навчального закладу. Співпраця фахівців як умова успішності інклюзивного навчання педагогів.

Принципи сімейно зорієнтованого підходу до психолого-педагогічної роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами, готовність батьків до партнерської взаємодії. Цілі, етапи, зміст і форми ефективної взаємодії фахівців з батьками.

Роль сім'ї в процесі інтегрування дитини з вадами розвитку в загальноосвітнє середовище. Роль батьків в оцінюванні розвитку своєї дитини.

Завдання батьків як членів навчальної команди. Налагодження стосунків з педагогами та персоналом навчального закладу. Обмін конструктивною інформацією. Батьки – активні учасники шкільної громади. Волонтерство та адвокатство батьків.

Заклад з інклюзивною формою навчання. Принципи діяльності закладу. Алгоритм дій керівника закладу освіти під час зарахування на навчання дитини з особливими освітніми потребами. Методичні рекомендації керівникам закладів освіти з інклюзивним навчанням щодо проведення першої зустрічі команди з розробки індивідуальної програми розвитку. Принципи конфіденційності під час використання інформації про дитину, надану батьками та членами навчальної команди.

Закордонний досвід реалізації інклюзивної освіти. Реалізація науково-методичних засад інклюзивної освіти у США. Реалізація науково-методичних засад інклюзивної освіти у Канаді.

Реалізація науково-методичних засад інклюзивної освіти у країнах Європи. Реалізація науково-методичних засад інклюзивної освіти у країнах пострадянського простору.

Поняття «тьютер», роль тьютера у супроводі дитини з особливими освітніми потребами, обов'язки тьютера, відмінності між тьютером та педагогом. Історія тьютерства. Принципи та функції тьютерського супроводу. Типи тьютерських практик та напрями роботи тьютера. Взаємозв'язок тьютера з іншими учасниками команди (педагогом, дитиною із особливими освітніми потребами, з батьками).

3. Рекомендована література

Основна література

1. Вавіна Л. Діти з особливими потребами у загальноосвітньому просторі / Л.Вавіна, В.Засенко, А.Колупаєва, Т.Сак. – К.: Генеза, – 2004. - 152 с.

2. Ковалева Т.М. Професія «тьютер» / Т.М.Ковалева. – М.: Академія розвитку, 2017. - 246с.

3. Колупаєва А. Інклюзивний навчальний заклад: особливості організації та управління: [навчально-методичний посібник] / А.Колупаєва. - К.: Генеза, 2009. – 258с.

4. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: [монографія] / А.А.Колупаєва. – К.: Самміт-Книга, 2009. – 272 с.: іл. – (Серія “Інклюзивна освіта”).

5. Пантюк. Т.І. Основи корекційної педагогіки: навчально-методичний посібник / Т.І.Пантюк, О.В.Невмержицька. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ, 2009. - 324с.

Допоміжна література

1. Дети с отклонениями в развитии: Методическое пособие для педагогов, воспитателей массовых и специальных учреждений и родителей / сост. Н. Д. Шматко. – М.: Владос, 1997. - 360с.

2. Колупаєва А.А. Психолого-педагогічна підтримка дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання в європейських країнах / А.А.Колупаєва // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. – К.: Університет „Україна”. – 2006. – 275 с.

3. Колупаєва А.А. Діти з особливими потребами та організація їх навчання / А.А.Колупаєва, Л.О.Савчук. – К: Квінта, 2011. – 208с.

4. Психология детей с отклонениями и нарушениями психического развития / сост. В.М.Астапова, Ю.В.Микадзе. – СПб: Академиздат, 2001. – С. 195-236.

5. Основы коррекционной педагогики / под ред. В. А. Слостенина. — М.: Академия, 1999. – 297с.

6. Специальная педагогика / под ред. Н. М. Назаровой. — М.: Академия, 2000.- 411с.

7. Сак Т.В. Технологія портфоліо в інклюзивному класі / Т.В.Сак //Дефектологія. – 2009. – №4. – С.6-10.

INTERNET-ресурси

1. <http://edu-open.ru/Default.aspx?tabid=408>

2. www.education-inclusive.com

3. [http:// library.rehab.org.ua/ukrainian/psicho/hohlina](http://library.rehab.org.ua/ukrainian/psicho/hohlina)

4. <http://knowledgeloom.org/pd>

5. www.includingsamuel.com

6. www.includingsamuel.com/screenings/host.

7. www.IncludingAllKids.org

8. www.includingsamuel.com

9. www.includingsamuel.com/resources

10. <http://groups.to/includingsamuel/>

11. www.includingsamuel.com/screenings/host

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання - екзамен

5. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю: усний контроль здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування; усного обговорення методичних проблем; метод письмового контролю здійснюється за допомогою контрольних робіт, тестових завдань, творчих робіт, які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному та письмовому контролю.

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ ОСВІТНЬОЇ РОБОТИ ЗДО З ІНКЛЮЗИВНИМ НАВЧАННЯМ

**Авторська програма
варіативної навчальної дисципліни
підготовки магістр
напряму 01 Освіта
спеціальності 012 Дошкільна освіта
(Шифр за ОПП ВК 5)**

Програма розроблена

Кабельніковою Н.В., доцентом кафедри природничо-математичних дисциплін та логопедії, кандидатом педагогічних наук.

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни „**Інноваційні методики освітньої роботи ЗДО з інклюзивним навчанням** ” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки студентів, які опановують рівень вищої освіти «магістр» зі спеціальністю «Дошкільна освіта», спеціалізацією «Логопедія» та «Англійська мова».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є інноваційні методики освітньої роботи з дошкільниками із особливими освітніми потребами в закладах дошкільної освіти з інклюзивною формою навчання.

Міждисциплінарні зв'язки: «Основи інклюзивної освіти», «Філософія інклюзивної освіти», «Загальна психологія», «Дитяча психологія», «Дошкільна педагогіка», «Корекційна педагогіка», «Спеціальна психологія».

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою вивчення дисципліни є формування професійної компетентності у майбутніх педагогів ЗДО через засвоєння ними науково-теоретичних та організаційно-методичних засад впровадження інноваційних методик у освітній процес дітей із особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання.

1.2. Завдання курсу:

методичні:

- ознайомити з педагогічними умовами організації комплексного підходу у наданні корекційних освітніх послуг в інклюзивному середовищі;

- сформулювати сучасні уявлення про зміст, принципи організації, особливості навчально-методичного забезпечення та механізми практичної роботи з особами, які мають порушення психофізичного розвитку, в загальноосвітніх навчальних закладах з інклюзивною формою навчання;

- озброїти вміннями та навичками міждисциплінарної та міжвідомчої взаємодії спеціалістів у вирішенні професійних завдань у галузі психолого-педагогічної діяльності з метою розробки і впровадження індивідуальної програми розвитку дитини в освітньому закладі з інклюзивною формою навчання;

- озброїти педагогічними прийомами організації внутрішньої інтеграції, спільної діяльності дітей та дорослих, спільної та індивідуальної діяльності дітей відповідно до вікових норм їх розвитку;

- озброїти студентів сучасними технологіями психолого-педагогічного супроводу, технологіями командної взаємодії.

виховні:

- формування мотивації до організації та реалізації інклюзивної форми навчання учнів із особливими освітніми потребами в умовах ЗДО;

- сприяти ефективному використанню майбутніми вихователями методів, прийомів форм організації навчальної, виховної та розвивальної діяльності дошкільників з особливими освітніми потребами відповідно їх психофізичних можливостей, використовуючи інноваційні освітні технології

розвивальні:

- розвивати рефлексивну позицію майбутнього вихователя на педагогічну творчість, усвідомлення і аналіз власної діяльності;

- сформулювати в майбутніх педагогів ЗДО знань, умінь, навичок оцінки і контролю власної педагогічної діяльності під час реалізації інклюзивної форми навчання дітей із особливими освітніми потребами.

1.3. Компетентності:

Загальнонаукові – володіння чинними нормативно-правовими документами, що регламентують здобуття освіти дітьми із особливими освітніми потребами, психофізіологічними та психолого-педагогічними особливостями навчальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами, принципами, методами, прийомами організації освітнього процесу дошкільників із особливими освітніми потребами, технологіями інноваційної педагогічної діяльності у дошкільних закладах із інклюзивною формою навчання.

Загальнопрофесійні – володіння уявленнями про категорії осіб з порушеннями психофізичного розвитку, які є суб'єктами інклюзивної освіти, розуміння значення комплексного підходу у наданні корекційних освітніх послуг в інклюзивному середовищі; володіння сучасними уявленнями про зміст, принципи організації, особливості навчально-методичного забезпечення та механізми практичної роботи з особами, які мають порушення психофізичного розвитку, в загальноосвітніх навчальних закладах з інклюзивною формою навчання; здатність до ділових комунікацій у професійній сфері, знання основ ділового спілкування, навички роботи в команді; здатність розуміти високу соціальну значущість професії, відповідально і якісно виконувати професійні завдання, дотримуючись принципів професійної етики; здатність брати участь у міждисциплінарній та міжвідомчій взаємодії спеціалістів у вирішенні професійних завдань у галузі психолого-педагогічної діяльності з метою розробки і впровадження індивідуальної програми розвитку дитини в освітньому закладі з інклюзивною формою навчання; здатність організовувати міжособистісні контакти, спілкування дітей з порушеннями психофізичного розвитку та їх ровесників у процесі внутрішньої інтеграції, спільну діяльність дітей та дорослих, спільну та індивідуальну діяльність дітей відповідно до вікових норм їх розвитку; володіння сучасними технологіями психолого-педагогічного супроводу, технологіями командної взаємодії.

Спеціалізовано-професійні – здатність використовувати професійно-профільовані знання під час організації роботи мультидисциплінарної команди в освітньому закладі з інклюзивною формою навчання; здатність використовувати технології командної взаємодії; технології організації психолого-педагогічного супроводу дітей із особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання; організовувати та здійснювати навчальну, корекційну, розвивальну та виховну роботу з особами, які мають порушення психофізичного розвитку з урахуванням структури порушення, вікових та індивідуальних особливостей осіб, вимог освітніх стандартів, програм навчання та виховання в умовах інклюзивної освіти; застосовувати професійно-профільовані знання з освітнього менеджменту в управлінській діяльності навчального закладу з інклюзивною формою навчання.

Особистісними – здатність вивчати об'єкти і процеси з точки зору соціоекономічних та культурно-історичних умов їх виникнення; вибудовувати соціальну взаємодію на принципах толерантності; внутрішню мотивацію до самовдосконалення та саморозвитку на основі рефлексії своєї діяльності; розуміти та сприймати етичні норми поведінки відносно осіб з порушеннями психофізичного розвитку; виховання у студентів працьовитості, відповідальності до виконання завдань курсу, дисциплінованості, самостійності, формувати усвідомлення необхідності зростання педагогічної майстерності, самоосвіти, внутрішньої мотивації та психологічної готовності працювати з дітьми із особливими освітніми потребами.

Технологічні (діяльнісні) - володіння професійно-педагогічними вміннями реалізовувати педагогічні умови для організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами; виконувати професійно-педагогічні дії, що забезпечуються сукупністю набутих знань у галузі інклюзивної освіти; виявляти креативність.

Комунікативні – здатність організовувати адекватні взаємини між дітьми з особливими освітніми потребами та їх однолітками з типовим розвитком у колективі, які б сприяли ефективному вирішенню освітніх завдань інклюзивного навчання; організовувати

адекватну взаємодію з батьками дітей з особливими освітніми потребами як активними учасниками освітнього процесу; володіти прийомами професійного спілкування з колегами;

Рефлексивні – забезпечити особистісне професійне та особистісне зростання; вдосконалювати педагогічну майстерність.

1.4. Очікувані результати навчання:

- вимоги освітніх стандартів, спеціальних програми навчання, виховання та розвитку дошкільнят із особливими освітніми потребами;

- особливості навчальної діяльності дітей з різними типами порушення психофізичного розвитку;

- склад членів мультидисциплінарної команди, їх функції та обов'язки;

- технології командної взаємодії;

- інноваційні технології організації освітнього процесу в групі з інклюзивною формою навчання;

- технології роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами;

- структуру індивідуальної програми розвитку дитини в освітньому закладі з інклюзивною формою навчання;

- технології психолого-педагогічного супроводу дитини дошкільного віку з особливими освітніми потребами під час інклюзивного навчання.

- брати участь у професійних дискусіях та інтерактивних обговореннях, логічно аргументуючи власну точку зору;

- використовувати інноваційні технології корекційно-розвивальної роботи в практичній діяльності;

- відповідально і якісно виконувати професійні завдання, дотримуючись принципів професійної етики;

- брати участь у міждисциплінарній та міжвідомчій взаємодії спеціалістів у вирішенні професійних завдань у галузі психолого-педагогічної діяльності з метою розробки і впровадження індивідуальної програми розвитку дитини в освітньому закладі з інклюзивною формою навчання;

- організовувати міжособистісні контакти, спілкування дітей з порушеннями психофізичного розвитку та їх ровесників у процесі внутрішньої інтеграції, спільну діяльність дітей та дорослих, спільну та індивідуальну діяльність дітей відповідно до вікових норм їх розвитку;

- організовувати та здійснювати навчальну, корекційну, розвивальну та виховну роботу з особами, які мають порушення психофізичного розвитку з урахуванням структури порушення, вікових та індивідуальних особливостей осіб, вимог освітніх стандартів, програм навчання, виховання та розвитку в умовах інклюзивної освіти;

- застосовувати професійно-профільовані знання з освітнього менеджменту в управлінській діяльності навчального закладу з інклюзивною формою навчання.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин/ 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Інноваційні технології та методики здійснення оцінки стану розвитку та досягнень дітей дошкільного віку із особливими освітніми потребами. Технологія індивідуального планування. Індивідуальна програма розвитку. Визначення, мета розробки. Умови ефективності індивідуального планування. Етапи розробки індивідуальної програми розвитку. Процес індивідуального планування. Загальний огляд.

Методика складання індивідуальної програми розвитку дитини. Підготовка до засідання для складання індивідуальної програми. Підготовка проекту індивідуальної програми. Склад базової команди супроводу дитини з особливими освітніми потребами.

Проведення комплексної оцінки сильних та слабких сторін дитини. Адаптація та модифікація освітнього процесу. Впровадження індивідуальної програми розвитку. Внесення змін та доповнень в індивідуальну програму.

Методика диференційованого оцінювання досягнень дошкільників з особливими потребами. Сутність та завдання оцінювання досягнень дітей з особливими освітніми потребами. Критерії оцінювання досягнень. Методи оцінювання. Оцінювання досягнень дошкільників із особливими освітніми потребами за допомогою портфоліо. Інструментарій оцінювання. Оцінювання на основі кінцевих результатів.

Командна підтримка дошкільнят з особливими освітніми потребами. Базова команда, команда підтримки дитини з особливими освітніми потребами та команда підтримки ЗДО. Співпраця асистента вихователя з іншими учасниками команди. Цілі та типи співпраці у команді, перешкоди в командній роботі. Практика спільного викладання в інклюзивному класі. Моделі та форми спільного викладання. Методи та прийоми ефективного формування партнерських стосунків у процесі спільного викладання. Етапи розвитку партнерських стосунків у процесі спільного викладання. Особливості взаємодії вихователя групи з інклюзивною формою навчання зі спеціальним педагогом.

Змістовий модуль 2. Інноваційні технології, методики та методи організації освітнього процесу в групі з інклюзивною формою навчання. Корекційно-освітні технології, методики та методи роботи з дошкільниками з особливими потребами. Технологія особистісно зорієнтованого навчання, виховання та розвитку. Методика диференційованого навчання. Методика традиційного навчання. Технологія кооперативного навчання. Технологія використання інтелектуальних карт в освітньому процесі. Технологія створення ситуації успіху. Проектна діяльність. Арттерапевтичні технології.

Диференційоване викладання як задоволення потреб усіх дітей. Науково-теоретичні засади диференційованого викладання. Етапи планування диференційованого викладання в групі з інклюзивною формою навчання. Принципи диференційованого викладання в інклюзивній групі.

Методики диференційованого викладання в інклюзивній групі. Адаптація змісту, процесу, продукту навчання та середовища. Модифікація змісту, процесу, продукту навчання та середовища. Варіювання вимог щодо виконання дітьми завдань.

Організація роботи дітей з особливими потребами на занятті. Роль вихователя в організації освітнього процесу. Вибір методів навчання, виховання та розвитку дітей. Особливості планування заняття в інклюзивній групі. Врахування індивідуальних особливостей в дитячому колективі.

Методика роботи педагогів з батьками дошкільнят з особливими освітніми потребами Роль сім'ї в соціалізації дитини з особливими освітніми потребами. Етапи соціалізації дитини. Збір інформації батьками щодо роботи в інклюзивній групі. Методи, прийоми та форми роботи вихователя інклюзивної групи з батьками дитини з особливими освітніми потребами. Формування батьківської компетентності.

3. Рекомендована література

Основна література

1. Вавіна Л. Діти з особливими потребами у загальноосвітньому просторі: початкова ланка / Л.Вавіна, В.Засенко, А.Колупаєва, Т.Сак. – К.: Генеза, – 2004. - 152 с.
2. Дети с отклонениями в развитии: Методическое пособие для педагогов, воспитателей массовых и специальных учреждений и родителей / сост. Н. Д. Шматко. –

М.: Владос, 1997. - 360с.

3. Колупаєва А.А. Діти з особливими потребами та організація їх навчання / А.А.Колупаєва, Л.О.Савчук. – К: Квінта, 2011. – 208с.

4. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: [монографія] / А.А.Колупаєва. – К.: Самміт-Книга, 2009. – 272 с.: іл. – (Серія “Інклюзивна освіта”).

5. Колупаєва А.А. Психолого-педагогічна підтримка дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання в європейських країнах / А.А.Колупаєва // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. – К.: Університет „Україна”. – 2006. – 275 с.

6. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. / Г.К.Селевко. - М.: Академия развития, 1998.

Допоміжна література

1. Будяк Л.В. Інклюзивне навчання в сільському загальноосвітньому закладі / Л.В.Будяк. - Черкаси: АТМ, 2010. – 214с.

2. Вавіна Л. Діти з особливими потребами у загальноосвітньому просторі: початкова ланка / Л.Вавіна, В.Засенко, А.Колупаєва, Т.Сак. – К.: Генеза, – 2004. - 152 с.

3. Дети с отклонениями в развитии: Методическое пособие для педагогов, воспитателей массовых и специальных учреждений и родителей / сост. Н. Д. Шматко. – М.: Владос, 1997. - 360с.

4. Ковалева Т.М. Професія «тьютер» / Т.М.Коавлева. – М.: Академия развития, 2017. - 246с.

5. Колупаєва А. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: [навчально-методичний посібник] / А.Колупаєва. - К.: Генеза, 2009. – 258с.

6. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: [монографія] / А.А.Колупаєва. – К.: Самміт-Книга, 2009. – 272 с.: іл. – (Серія “Інклюзивна освіта”).

7. Колупаєва А.А. Психолого-педагогічна підтримка дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання в європейських країнах / А.А.Колупаєва // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. – К.: Університет „Україна”. – 2006. – 275 с.

8. Основы коррекционной педагогики / под ред. В. А. Слостенина. — М.: Академия, 1999. – 297с.

9. Пантюк. Т.І.Основи корекційної педагогіки: навчально-методичний посібник / Т.І.Пантюк, О.В.Невмержицька. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ, 2009. - 324с.

10. Психология детей с отклонениями и нарушениями психического развития / сост. В.М.Астапова, Ю.В.Микадзе. – СПб: Академиздат, 2001. – С. 195-236.

11. Сак Т.В. Технологія портфоліо в інклюзивному класі / Т.В.Сак //Дефектологія. – 2009. – №4. – С.6-10.

12. Специальная педагогика / под ред. Н.М. Назаровой. - М.: Академия, 2000.- 411с.

INTERNET-ресурси

1. <http://edu-open.ru/Default.aspx?tabid=408>
2. www.education-inclusive.com
3. [http:// library.rehab.org.ua/ukrainian/psicho/hohlina](http://library.rehab.org.ua/ukrainian/psicho/hohlina)
4. <http://knowledgeloop.org/pd>
5. www.includingsamuel.com
6. www.includingsamuel.com/screenings/host.
7. www.IncludingAllKids.org
8. www.includingsamuel.com
9. www.includingsamuel.com/resources

10. <http://groups.to/includingsamuel/>

11. www.includingsamuel.com/screenings/host

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання - залік

5. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю: усний контроль здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування; усного обговорення методичних проблем; метод письмового контролю здійснюється за допомогою контрольних робіт, тестових завдань, творчих робіт, які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному та письмовому контролю.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 013 ПОЧАТКОВА ОСВІТА

I. СТУПІНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ «БАКАЛАВР»

ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ
Авторська програма
нормативної навчальної дисципліни
підготовки бакалавр
напряму 01 Освіта
спеціальності 013 Початкова освіта
(Шифр за ОПП 1.3.2.1.)

Програма розроблена

Казанніковою О.В., доцентом кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, кандидатом психологічних наук.

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Вікова психологія» складена відповідно до освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня підготовки спеціальності 013 Початкова освіта.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є вікова динаміка психіки людини, закономірності, фактори, умови, механізми становлення, формування та розвитку психіки людини на різних етапах її життя.

Міждисциплінарні зв'язки: студенти мають актуалізувати знання з курсів «Загальна психологія», «Загальна педагогіка», «Анатомія та фізіологія людини», «Вікова фізіологія», «Основи медичних знань», що сприятиме в подальшому формуванню професійної компетентності педагога в системі початкової освіти.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Вікова психологія» є усвідомлення студентами значущості знань про віковий розвиток підростаючої особистості як необхідної умови професійної майстерності педагога.

1.2. Основними завданнями курсу є:

методичні:

підготувати студентів з теоретичних питань розвитку психіки в обсязі, необхідному майбутнім спеціалістам для ефективної організації освітнього процесу дітей молодшого шкільного віку.

пізнавальні:

– на основі одержаних знань орієнтуватися в сучасних наукових концепціях щодо механізмів виникнення і розвитку психічних процесів і властивостей;

– узагальнити знання студентів стосовно впливу на розвиток людини культурно-історичних, етнічних, соціально-економічних чинників;

– ознайомити з чинниками структурних змін, новоутворень, які виникають з віком у психічній діяльності дитини;

– надати знання про закономірності переходу між віковими періодами;

– з'ясувати психологічний зміст «дитинства» як феномену життєвого шляху;

– озброїти діагностичним інструментарієм для роботи з дітьми молодшого шкільного віку, прийомами консультативної роботи з батьками зазначеної категорії дітей; навчити аналізувати й оцінювати ефективність організації діагностичної діяльності та корекційно-розвивальної роботи.

практичні:

- сформувати вміння володіти методами та прийомами діагностики психічного розвитку молодшого школяра;

- навчити застосовувати одержані знання для вирішення практичних завдань в межах майбутньої професійної діяльності;

- сформувати здатність аналізувати, узагальнювати та впроваджувати передовий досвід науковців та практиків для підвищення рівня професійної компетентності.

1.3. Компетентності:

- загально-педагогічні: володіння базовими інваріантними психологічними знаннями й уміннями, обумовленими успішністю вирішення широкого кола освітніх завдань необхідних для успішної професійно-педагогічної діяльності.

- соціально-особистісних: розуміння соціального значення своєї професії; розуміння психології людини; відповідальність за результати діяльності.

- загальнонаукові: знання основ вікової психології, що сприяють розвитку загальної культури й соціалізації особистості, в обсязі, необхідному для розуміння причинно-наслідкових зв'язків у розвитку особистості й уміння їх використовувати у професійній і соціальній діяльності; знання сучасних інформаційних технологій, навички їх використання;

- інструментальні: сформованість наукового підходу до розуміння психіки та законів її розвитку;

- фахові: оволодіння знаннями в галузі вікової психології, що забезпечують основу або можливість підвищення ефективності освітнього процесу.;

1.4. Очікувані результати.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

Знати сучасні наукові концепції психічного розвитку людини;

– зміст феноменів вікової психології;

– фактори, механізми та закономірності психічного розвитку;

– критерії вікової періодизації;

– динаміку психічного розвитку особистості на різних етапах онтогенезу;

– особливості психічного розвитку та становлення особистості молодшого школяра.

Вміти користуватися адекватним діагностичним інструментарієм з метою визначення особливостей психічного розвитку молодшого школяра;

– застосовувати адекватні методи та форми організації психологічної допомоги молодшим школярам, педагогам, батькам;

– використовувати здобуті знання з вікової психології для розв'язання практичних завдань в межах майбутньої професійної діяльності;

– формувати власну думку у вигляді психологічних рекомендацій щодо психічного розвитку конкретної дитини.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 75 годин / 2,5 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальні засади вікової психології

Вікова психологія як галузь психологічної науки. Сутність, об'єкт і предмет вікової психології. Методологічні засади вікової психології. Методи вікової психології. Застосування методів дослідження вчителем початкових класів. Структура, функції і завдання вікової психології. Місце вікової психології в системі психологічних наук. Напрями, концепції і теорії вікової психології.

Виникнення і розвиток вікової психології. Зародження знань з вікової психології у давньому світі. Ідеї вікової психології у Середньовіччі та епоху Відродження. Ідеї вікової психології в епоху Просвітництва. Становлення вікової психології у XIX – на початку XXI ст.. Виникнення і розвиток вікової психології в Україні.

Теоретичні основи вікової психології. Психічний і особистісний розвиток людини. Психічний розвиток і проблеми його вимірювання. Умови психічного розвитку. Роль біологічних і соціальних факторів у психічному розвитку людини. Суперечності розвитку. Показники психічного і особистісного розвитку. Детермінанти психічного розвитку. Загальні закономірності розвитку особистості. Періодизація психічного розвитку. Критерії вікової періодизації. Періоди психічного розвитку. Індивідуально-психологічні відмінності у психічному розвитку. Провідна роль навчання і виховання у психічному і особистісному розвитку дитини.

Змістовий модуль 2 Розвиток психіки в онтогенезі

Початок людського життя. Пренатальний розвиток. Початок психічного життя. Сім'я в очікуванні дитини. Психічний розвиток новонародженого. Зміна способу життя на переході до постнатального дитинства. Особливості психічного розвитку новонародженого. Значення фізичної та соціальної безпомічності дитини. Критерії переходу від періоду новонародженого до періоду немовляти. Психічний розвиток немовляти. Соціальна ситуація, провідна діяльність і новоутворення періоду немовляти. Криза першого року життя, її симптомокомплекс.

Психічний розвиток у ранньому дитинстві. Ранній вік і його значення у подальшому розвитку дитини. Психологічні передумови переходу до раннього дитинства. Соціальна ситуація розвитку та провідна діяльність. Зародження нових видів діяльності у ранньому дитинстві. Мовленнєвий розвиток. Розвиток пізнавальних процесів. Формування образу «Я». Криза трьох років, її симптомокомплекс, місце в системі вікової періодизації.

Психічний і особистісний розвиток дитини в дошкільному віці. Психологічні передумови переходу в друге дитинство. Соціальна ситуація розвитку. Рольова гра як провідна діяльність. Роль гри в психічному розвитку. Елементи навчання і праці в ігровій діяльності. Продуктивні форми діяльності. Розвиток пізнавальних процесів. Розвиток особистості в дошкільному віці. Становлення емоційно-вольової сфери. Домінуючі мотиви діяльності та поведінки. Психологія дітей шестирічного віку. Психологічна готовність до вступу в школу. Криза семи років, її симптомокомплекс, місце в системі вікової періодизації.

Психологія молодшого школяра. Загальна характеристика розвитку зрілої дитини. Психологічна перебудова, пов'язана зі вступом до школи. Навчання і психічний розвиток. Соціальна ситуація розвитку. Навчальна діяльність як провідна діяльність. Динаміка навчання. Основні особистісні новоутворення, довільність дій, внутрішній план дій, рефлексія. Формування характеру та соціальної поведінки молодшого школяра. Розвиток спонукальної сфери молодшого школяра. Особливість пізнавальної сфери молодшого школяра. Розвиток емоційно-вольової сфери молодшого школяра. Формування взаємовідносин учнів молодших класів.

Психологія дорослішання. Загальна характеристика психічного і особистісного розвитку підлітка. Соціальна ситуація розвитку та провідна діяльність в підлітковому віці. Акселерація та її причини. Криза підліткового віку. Психологія ранньої та зрілої юності. Загальні особливості юності. Соціально-психологічна готовність до самостійного життя.

Психологія дорослості. Загальна характеристика. Періодизація психічного розвитку дорослої людини. Проблема розвитку дорослої людини. Криза середнього віку.

Психологія старіння. Старість як етап онтогенезу. Загальна характеристика старості. Фізіологічні обмеження і особливості поведінки людей похилого віку. Задоволеність життям у старості.

3. Рекомендована література

Основна література:

1. Белкина В.Н. Психология раннего и дошкольного детства: учеб. пособие / В.Н. Белкина. – М.: Гаудеамус, 2005. – 256 с.
2. Детская практическая психология: Учебник / пед. ред. Т.Д. Марцинковской. – М.: Гардарики, 2005. – 255 с.
3. Заброцький М.М. Основа вікової психології. Навч. посібник / М.М. Заброцький. – Тернопіль: Навч. книга Богдан, 2009. – 112 с.
4. Кочерга Г.В. Психофізіологія першокласників і адаптація до школи / Г.В. Кочерга. – К.: Шкільний світ, 2010. – 128 с.
5. Машенко В.Ф. Індивідуальний розвиток дитини / В.Ф. Машенко. – К.: Главник, 2007. – 128 с.
6. Поліщук В.М. Вікова і педагогічна психологія: навч-метод. Посібник / В.М. Поліщук. – Суми: ВТД. Університетська книга, 2007. – 330 с.
7. Психология детства. Учебник / пед. ред. А.А. Реана. – СПб.: прайм-ВВРО-ЗНАК,

2003. – 368 с.

8. Рибалко Е.Ф. Возрастная и дифференциальная психология / Е.Ф.Рыбалко – СПб.: Питер, 2001. – 224 с.

9. Савчин М.В. Вікова психологія: навч. посібник / М.В. Савчин, Л.П. Василенко. – К.: Академвидав, 2005. – 360 с.

10. Сергеєнкова О.П. Вікова психологія. Навч. посібник / О.П. Сергеєнкова, О.А. Столярчук, О.П. Коханова. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 376с.

11. Фридман Л.М. Психология детей и подростков: Справочник для учителей и воспитателей / Л.М. Фридман. – М.: Изд. ин-та психотерапии, 2004. – 480 с.

12. Шаграева О.А. Детская психология: практический курс: учеб. пособие. – М.: ВЛАДОС, 2001. – 368 с.

Допоміжна література:

1. Возрастная и педагогическая психология: Хрестоматия: учеб. пособие / И. В. Дубовина. – М.: Академия, 2011. – 368 с.

2. Гарбер Е. Ребёнок от рождения до школы / Е. Гарбер. – М.: Школьная пресса, 2001. – 112с.

3. Готовність дитини до навчання / Упоряд. С.Максименко, К.Максименко, О. Главник. – К.: Мікрос – СВС, 2003. – 112 с.

4. Грецов А.Г. Практическая психология для подростков и родителей / А.Г. Грецов. – СПб.: Питер 2008. – 224 с.

5. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія: навч. посібник / Т.В. Дуткевич. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 392 с.

6. Кайл Р. Детская психология: Тайны психики ребенка / Р. Кайл. – СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. – 416с.

7. Коробко С.Л. Работа психолога з молодшими школярами: Метод. посібник / С.Л. Коробко, О.І. Коробко. – К.: Літера ЛТД, 2010. – 416с

8. Кочерга О.В. Психофізіологія дітей 6 року життя / О.В. Кочерга. – К.: Шкільний світ, 2007. – 128 с.

9. Майерс Д. Психология / Д. Майерс, пер. с англ. – Минск: Поппури, 2008. – 848 с.

10. Палагіна Н.Н. Психология развития и возрастная психология: учеб. пособие / Н.Н. Палагіна. – М.: Моск. соц.-психол. инст., 2005. – 288с.

11. Практична психологія у початковій школі / Упоряд. О.А. Атемасова. – Х.: Ранок, 2010. – 160с.

12. Практикум по возрастной и педагогической психологии / Под ред. И.В. Дубровиной. – М.: Академия, 2000. – 160 с.

13. Северина Л.В. Особливості розвитку і виховання дитини у 7-10 років / Л.В. Северина. – Харків: Торсінг, 2003. – 62 с.

14. Терлецька Л.Г. Вікова психологія і психодіагностика: підручник / Л.Г. Терлецька. – К.: Слово, 2013. – 608 с.

Інтернет-ресурси

- Закон України Про вищу освіту (електронний варіант). Режим доступу: osvita. ua / legislation / law/ 2235

- Електронні книги з психології – <http://readbookz.com/>

- <http://www.edu.yar.ru/russuan/psih> – каталог психодіагностичних методик та професійної літератури.

- Аналіз методів дослідження вікової психології - http://master-vpu25.ucoz.ua/news/analiz_metodiv_doslidzhennja_vikovoji_psiholoqiji/2013-03-24-266.

- <http://psi.webzone.ru/> - Психологічний словник

Електронний варіант курсу

8. Форма підсумкового контролю успішності навчання - екзамен.

9. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності,

індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю: усне фронтальне й індивідуальне опитування, усне обговорення проблем, письмовий контроль здійснюється за допомогою контрольних робіт, тестових завдань, творчих завдань.

ПСИХОЛОГІЯ ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ: ПСИХОЛОГІЯ І ВІКОВА

Авторська програма
нормативної навчальної дисципліни
підготовки бакалавр
напряму 01 Освіта
спеціальності 013 Початкова освіта
(Шифр за ОПП ОК 14.1.)

Програма розроблена

Казанніковою О.В., доцентом кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, кандидатом психологічних наук.

ВСТУП

Програма вивчення нормативної дисципліни «Психологія загальна» укладена відповідно до освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня підготовки спеціальності 013 Початкова освіта.

Предметом загальної психології є закономірності виникнення, розвитку й функціонування психіки та її механізми.

Міждисциплінарні зв'язки: У процесі вивчення загальної психології студенти повинні актуалізувати знання з анатомії людини, фізіології ВНД, вікової фізіології. Курс є важливим при вивченні наступних психологічних дисциплін: дитяча психологія, педагогічна психологія, основи психодіагностики, етнопсихологія та дисциплін педагогічного циклу.

1. Мета і завдання навчальної дисципліни:

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни:

- розкрити зміст і значення психології як базової фундаментальної дисципліни, яка виступає основою для вивчення інших психологічних дисциплін;
- показати науково-теоретичну та методологічну роль психолога в становленні системи знань, вмінь та навичок вихователів та вчителів початкових класів.

1.2. Основними завданнями курсу є

- **методичні:** сформувати у студентів науковий підхід до розуміння психіки та законів її існування; ознайомити студентів з досягненнями вітчизняної і світової психологічної науки, що необхідні в професійній діяльності педагога; формувати професійну спрямованість, інтерес і прагнення до творчого вивчення психології;
- **пізнавальні:** ознайомити студентів із закономірностями, фактами, механізмами психічної реальності, сформувати розуміння провідних дефініцій курсу, надати можливість самопізнання та саморозвитку психіки.
- **практичні:** навчити студентів використовувати набуту систему психологічних знань і практичних умінь для аналізу й оцінки психологічних явищ.
- **виховні:** виховувати у студентів відповідальність до виконання завдань курсу, дисциплінованість, самостійність, креативність.

1.3. Компетентності, якими повинні оволодіти студенти під час вивчення дисципліни «Психологія загальна»

Компетенції соціально-особистісні: Розуміння соціального значення своєї професії; розуміння та сприйняття етичних принципів і норм поведінки відносно інших людей і відносно природи, розуміння та прийняття правових норм і законів суспільства; знання

етичних норми психологічної діяльності, необхідності їх дотримання для реалізації прав і свобод особистості; здатність до системного мислення у професійній сфері, креативність у вирішенні професійних завдань; знання та розуміння механізмів міжособистісних та ділових комунікацій у професійній сфері, делікатність, толерантність, співчуття, професійний (психологічний) оптимізм, відповідальність за результати діяльності.

Загальнонаукові компетенції: Знання основ філософії, психології, педагогіки, що сприяють розвитку загальної культури й соціалізації особистості, в обсязі, необхідному для розуміння причинно-наслідкових зв'язків у розвитку особистості, суспільства й уміння їх використовувати у професійній і соціальній діяльності, знання з системних та природничих наук, необхідних для засвоєння фундаментальних професійних дисциплін, знання сучасних інформаційних технологій, навички їх використання, знання методів та технологій професійної діяльності, пошуку для цього значимої інформації

Інструментальні компетенції: Здатність до вільного володіння державною мовою (письмово та усно); культурою спілкування, навички дослідницької діяльності у вивченні особистості; здатність до дослідницько-експериментальної діяльності, психологізації навчально-виховного процесу.

Загально-професійні компетенції: Здатність виконувати типові завдання на первинних посадах шляхом оволодіння: професійними комунікативними навичками та вміннями; поглибленими фундаментальними спеціальними знаннями, що знаходяться у сфері практичного використання психологічних знань у професійній діяльності; спеціальними знаннями в галузі загальної психології, що забезпечують основу або можливість підвищення ефективності освітнього процесу; критичним розумінням основних питань, пов'язаних із знаннями в даній області навчання і професійної діяльності та на стику різних областей знань (психології, педагогіки, дошкільної педагогіки, валеології, медицини) і знаходяться у зоні професійної діяльності; готовністю до розробки нових ідей або процедур та їх оцінювання за різними оцінювальними критеріями

Спеціалізовано-професійні компетенції: здатність аналізувати психологічні аспекти життєдіяльності особистості; знання змісту психодіагностичного інструментарію і вимог до проведення психодіагностичного обстеження, вміння практично застосовувати методи психології.

1.4. Очікувані результати: готовність студентів-майбутніх фахівців з вищою освітою до творчого використання психологічних знань для вирішення конкретних завдань навчально-професійної та майбутньої науково-педагогічної діяльності; мобілізувати знання та вміння для самопізнання, організації ефективної педагогічної комунікації.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 75 годин / 2,5 кредита ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Психіка як осередок життя.

Вступ до психології. Визначення психології як науки. Джерела психічних знань: народна психологія, життєва або побутова психологія, релігійна психологія, парапсихологія, наукова психологія. Еволюція уявлень, поглядів на психіку, розвиток наукових знань про природу психіки. Етапи становлення психології як науки. Предмет і завдання психології. Принципи психологічної науки. Психологічне дослідження. Методи психології. Психологія в системі наук. Галузі психології.

Основна проблема психології.

Психіка як суб'єктивний образ світу. Поняття про відображення як загальну властивість матерії. Психічне відображення. Проблема психіки. Психіка і мозок. Рефлекторний характер психіки Функціональна організація мозку. Сигнальні системи. Типи психічної діяльності.

Структура психіки.

Виникнення і становлення психіки в процесі біологічної еволюції та історичного

поступу людства. Умова виникнення і сутність експериментальних форм психічного відображення. Основні етапи розвитку психіки тварин. Умови виникнення і специфічні риси людської свідомості.

Психологія особистості.

Особистість: загальна педагогічна характеристика. Індивід, людина, особистість, індивідуальність, суб'єкт. Фактори розвитку особистості. Психологічна структура особистості та її функціональні характеристики. Психологічний аналіз діяльності.

Загальне поняття про діяльність. Діяльність та поведінка. Принцип єдності свідомості та діяльності. Структура діяльності. Вміння, навички, звички. Основні види діяльності. Увага як контроль за перебігом діяльності.

Соціально-психологічна сфера особистості.

Соціалізація особистості. Характеристика процесу соціалізації. Соціальні групи: основні параметри, класифікація. Суспільні та міжособистісні стосунки. Соціальна роль. Спілкування; структура та функції спілкування.

Змістовий модуль 2. Функції психіки.

Пізнавальна функція психіки.

Відчуття та сприймання в системі інтелектуальних властивостей особистості. Відчуття та сприймання як початкова ланка пізнавального процесу, як активні процеси пошуку і обробки інформації.

Загальне уявлення про пам'ять як специфічну форму відображення дійсності. Теорії пам'яті. Процеси і види пам'яті. Мнемічні властивості особистості. Основні тенденції розвитку пам'яті.

Мислення як вища форма пізнавальної діяльності людини. Мислення та чуттєве пізнання. Форми і операції мислення. Види мислення. Особистісна зумовленість мислення.

Регулятивна функція психіки.

Емоційна сфера особистості. Види, форми, емоції. Емоції та діяльність. Почуття. Форми, види почуттів. Вищі почуття. Функціональне призначення емоційної сфери.

Вольова сфера особистості. Воля, її основні характеристики. Структура вольового компоненту. Функції волі. Первинні і вторинні вольові якості. Основні напрямки в розвитку волі. Результативне значення волі у самотворенні особистості.

Інструментальна функція психіки.

Індивідуально-психологічні, психофізіологічні властивості особистості. Темперамент. Людина як індивід. Індивідуально-типові властивості особистості. Темперамент – природна основа особистості. Типи темпераменту, їх психологічна характеристика.

Соціально-психологічна характеристика особистості, характер.

Поняття про характер. Структура характеру. Темперамент і характер. Природні і соціальні передумови характеру. Характер і особистість. Поняття акцентуації характеру.

Генетичний аспект особистості. Здібності.

Поняття про здібності. Здібності та діяльність. Структура здібностей. Задатки як фундамент здібностей. Обдарованість. Поняття “талант”, “геніальність”.

3. Рекомендована література

Основна література:

1. Дубравська Д.М. Основи психології: Навч. посібник / Д.М. Дубравська.- Львів: Світ, 2001.- 280с.

2. Загальна психологія / За заг. ред. С.Д. Максименка. Підручник.- Вінниця: Нова книга, 2006.- 688с.

3. Майерс Д. Психологія / Д.Майерс. - Минск: Попурри, 2008.- 848с.

4. Максименко С.Д. Загальна психологія: Навчальний посібник / С.Д. Максименко. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 272 с.

5. М'ясоїд П.А. Загальна психологія Підручник / П.А. М'ясоїд. – К.: Вища школа,

1998. – 476с.

6. Основи психології. Підручник / За ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. - К.: Либідь, 1997.- 632с.

7. Пашукова Т.І. Практикум із загальної психології / За ред. Т.І. Пашукової, А.І. Допіра.- К.: Знання, КОО, 2006.- 203с.

8. Психологія: Навч. посібник / За ред. О.В. Винославської. - К.: ІНККОС, 2005.- 352с.

9. Психологія: підручник / За ред. Ю.Л.Трофімова. – К.: Либідь, 2003. – 560 с.

10. Сердюк Л.З. Психологія: Навч. посібник / Л.З. Сердюк, за ред. В.Т. Циби. - К.: Університет «Україна», 2005. - 233с.

11. Столяренко Л.Д. Основи психології: практикум / Л.Д. Столяренко. – М.: Педагогіка, 1999. – 576с.

12. Туриніна О.Л. Практикум з психології: Навч. посібник / О.Л. Туриніна. - К.: МАУП, 2007.- 328с.

13. Цимбалюк І.М. Психологія: Навч. посібник / І.М. Цимбалюк. – К.: ВД “Професіонал”, 2004. – 216 с.

14. Цимбалюк І.М. Загальна психологія. Модульно-рейтинговий курс / І.М. Цимбалюк, О.Ю. Яницька. – К.: ВД “Професіонал”, 2004. – 304 с.

Допоміжна література:

1. Зелінська Т.М. Практикум із загальної психології: Навч. посібник / Т.М. Зелінська. - К.: Каравела, 2008.- 184с.

2. Комінко С.Б. Кращі методи психодіагностики: Навч. посібник / С.Б. Комінко. - Тернопіль: Карт-бланш, 2005.- 406с.

3. Макаров Л.Л. Загальна психологія: Методичні розробки семінарських занять: Навч. посібник / Л.П. Макаров, В.М. Синельников. - К.: ЦНЛ, 2005.- 200с.

4. Основи психології: Підручник / За ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця. - К.: Либідь, 1995. - 632с.

5. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии / Под ред. А. А. Крылова, С.А. Маничева. - СПб.: Речь, 2000. - 560с.

6. Рогов Е.И. Психология человека / Е.И. Рогов. - М.: ВЛАДОС, 2001. - 320с.

7. Романов К.М. Практикум по общей психологии. Учеб. пособие / К.М. Романов, Ж.Г. Баранина. - М.: Изд. Моск. психолого- социального института, 2002. - 320с.

8. Сердюк Л.З. Психологія: Навч. посібник / Л.З. Сердюк. - К.: Університет «Україна», 2005. - 233с.

9. Фетискин Н.П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н.П. Фетискин, В.В. Козлов. - М.: Изд- во Ин- та психотерапии, 2002. - 490с.

10. Человек: анатомия, физиология, психология. Энциклопедический иллюстрированный словарь / Под ред. А.С. Батуева, Е.П. Ильина, Л.В. Соколовой.- СПб.: Питер, 2007.- 672с.

Интернет-ресурси:

- Закон України Про вищу освіту (електронний варіант). Режим доступу: osvita. ua / legislation / law/ 2235

- Електронні книги з психології – <http://readbookz.com/>

- <http://www.edu.yar.ru/russuan/psih> – каталог психодіагностичних методик та професійної літератури.

- <http://psi.webzone.ru/> - Психологічний словник

Електронний варіант курсу

- Електронні книги з загальної психології – <http://readbookz.com/>

10. Форма підсумкового контролю успішності навчання - екзамен.

11. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної

спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю: усне фронтальне й індивідуальне опитування, усне обговорення проблем, письмовий контроль здійснюється за допомогою контрольних робіт, тестових завдань, творчих завдань.

ПСИХОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНА
Авторська програма
варіативної навчальної дисципліни
підготовки бакалавр
напряму 01 Освіта
спеціальності 013 Початкова освіта
(Шифр за ОПП 1.3.2.2.)

Програма розроблена

Лось О.М., доцентом кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, кандидатом психологічних наук.

ВСТУП

Програма вивчення варіативної навчальної дисципліни “Психологія педагогічна” укладена відповідно до освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня підготовки спеціальності 013 Початкова освіта.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретичні засади педагогічної психології, категоріального апарату наукової галузі, основних проблем навчання, виховання, педагогічної діяльності.

Міждисциплінарні зв'язки: опановуючи зазначений перелік знань, умінь і навичок, студенти мають актуалізувати знання з курсів: «Загальна психологія», «Соціальна психологія», «Психодіагностика», «Психологічний супровід дитинства», «Дитяча психологія». Педагогічна психологія має тісний зв'язок із віковою та соціальною психологією, разом з якими вона створює психологічну основу педагогіки та конкретних методик.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є вивчення та розуміння теоретико-методологічних засад методики, розвиток умінь оперувати дидактичними основами навчання логіки, особливостями формування вмій логіко-математичної діяльності дошкільників в умовах закладу дошкільної освіти. Забезпечити оволодіння майбутніми вихователями методикою формування у дітей логічних умінь для подальшого використання в практичній діяльності та використання інноваційних технологій логіко-математичного розвитку. Сприяти формуванню особистості майбутнього педагога, розвитку його культури, ерудиції.

1.2. Завдання курсу:

методичні:

- ознайомити студентів з теоретичними та практичними положеннями про логіко-математичний компонент дошкільної освіти;
- ознайомити студентів з прийомами розумової діяльності;
- підготувати студентів до моделювання занять за різними теоретичними основами логіко-математичної освіти дошкільників та використання інноваційних технологій логіко-математичного розвитку;
- застосовувати практичні умінь і навички з розвитку в дітей логічного мислення;
- дати наукові знання про близькостпорідненість логіки та математики;
- показати закономірності засвоєння дітьми логічних операцій;
- ознайомити з програмою, методами, прийомами, формами вирішення логіко-математичних завдань;
- озброїти практичними вміннями та навичками навчання дітей логічним

операціям;

виховні:

- формування мотивації до здійснення організованого й цілеспрямованого навчання й виховання дітей дошкільного віку;

- сприяти ефективному використанню майбутніми вихователями логіко-математичних форм, методів, засобів з метою ознайомлення вихованців закладів дошкільної освіти з логіко-математичними операціями.

розвивальні:

- розвиток рефлексивної позиції вихователя на педагогічну творчість, усвідомлення і аналіз власної діяльності;

- озброєння студентів варіативними технологіями розвитку логічних вмінь і навчання дітей до 6 років умінню вирішувати логіко-математичні задачі;

- формування в майбутніх вихователів знань, умінь і навичок оцінки і контролю за навчально-розвивальною діяльністю як дітей, так і за організацією і здійсненням навчально-розвивальної діяльності вихователями дошкільних закладів.

1.3. Компетентності:

Власне логіко-математичні компетентності - володіння специфічними для даного курсу знаннями й уміннями: знання базових логіко-математичних понять, основних відомостей з різних розділів логіки та математики, передбачених програмою з математики за професійним спрямуванням; внутрішня потреба вивчати математику та логіку; досвід самостійної предметної діяльності - навчально-пізнавальної, аналітичної, синтетичної та ін.; здатність адекватно сприймати, розуміти, оцінювати і відтворювати почуте чи прочитане; здатність до логіко-математичної творчості; здатність до контролю, самоконтролю результатів діяльності; використання інноваційних технологій логіко-математичного розвитку;

Загальнопедагогічні: володіння базовими інваріантними психолого-педагогічними знаннями й уміннями, обумовленими успішністю вирішення широкого кола освітніх завдань в різних системах логіко-математичного розвитку необхідних для успішної професійно-педагогічної діяльності;

Технологічні (діяльнісні) - володіння професійно-педагогічними вміннями організовувати педагогічні умови для логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку; виконання професійно-педагогічних дій, що забезпечуються сукупністю набутих знань у галузі логіки та математики, а саме – методики керівництва логіко-математичним розвитком дітей; креативність;

Комунікативні - встановлення правильних взаємовідносин з вихованцями, які сприяли б найбільш ефективному вирішенню освітніх завдань з логіко-математичного розвитку; прояв шанобливого, зацікавленого відношення до тих цінностей, які складають зміст позиції дитини, яким би воно простим і нецікавим не здалося; володіння прийомами професійного спілкування з колегами;

Рефлексивні - регулятор особистісних досягнень педагога, збудник професійного зростання, вдосконалення педагогічної майстерності. Дана компетенція проявляється в здатності до самопізнання (самопостереження, самоаналізу, критичної самооцінки), самовираження (самокритики, самостимулювання, самозмушування тощо.), самореалізації (самоорганізації, контролю та обліку діяльності з само утворення).

1.4. Очікувані результати навчання:

Знати термінологію, зміст предмету, що вивчається, оволодіння практичними знаннями (прийоми розумової діяльності: порівняння, класифікація, узагальнення та інші теми);

- філософські, психологічні, дидактичні основи математики та логіки, загальні питання методики керівництва логіко-математичним розвитком дітей; особливості формування вмінь логіко-математичної діяльності дошкільників в умовах дошкільного закладу; структуру курсу методики керівництва логіко-математичним розвитком дітей в

зкладах дошкільної освіти України та його методичне забезпечення.

Уміти застосовувати на практиці здобуті знання з метою навчання дітей логіко-математичним умінням у дошкільних закладах;

- організовувати логіко-математичне розвивальне середовище та керувати процесом логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку;
- застосовувати інноваційні технології логіко-математичного розвитку;
- використовувати наукову термінологію, уміти розробляти конспекти занять та проводити заняття.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин/ 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальна характеристика педагогічної психології

Педагогічна психологія як галузь психологічної науки. Педагогічна психологія як наука про психологічні закономірності розвитку психіки в процесі навчання і виховання. Сутність, предмет і об'єкт педагогічної психології. Методологічні засади педагогічної психології: принципи педагогічної психології, методи дослідження педагогічної психології. Класифікація методів дослідження педагогічної психології. Характеристика методів педагогічної психології; виникнення і розвиток педагогічної психології; теоретичні основи педагогічної психології: основні концепції психологічного і особистісного розвитку в освітньому процесі. Роль навчання і виховання у психічному і особистісному розвитку. Теоретичні засади навчально-виховного процесу. Освіта як об'єкт педагогічної психології.

Змістовий модуль 2 Психологія навчання, виховання, педагогічної діяльності.

Психологія навчання: психологічні особливості учіння. Види, рівні і механізми учіння і науціння. Психологія навчальної діяльності школяра. Психологічні особливості навчальної діяльності, структура навчальної діяльності. Вікові характеристики оптимізації навчання, психологічна характеристика типів і видів навчання; психологія навчальної діяльності, навчальність і її структура; психологія виховання: вікові та індивідуальні аспекти виховання, психологічні основи організації самовиховання, психологія перевиховання; психологічні аспекти педагогічної діяльності, загальна психологічна характеристика педагогічної діяльності, мотивація педагогічної діяльності, психологія особистості педагога, адаптація учителя до умов професійної діяльності, педагогічне спілкування, конфлікти в педагогічній діяльності.

3. Рекомендована література:

Основна література

1. Власова О.І. Педагогічна психологія: Навч. посібник.-К.: Либідь, 2005-400с.
2. Демидова И.Ф. Педагогическая психология: Учебное пособие.- Ростов н/Д:Изд-во «Феникс», 2003-224с.
3. Казанская В.Г. Педагогическая психология.- СПб.: Питер,2003.- 366с.
4. Кутішенко В.П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): Навч. посібник.- К.: ЦНЛ,2005.-128с.
5. Лисянська Т.М. Педагогічна психологія: практикум: Навч. посібник.-К.: Каравела, 2009.-128с.
6. Пазухина С.В. Педагогическая успешность: диагностика и развитие профессионального сознания учителя: Учеб.пособие.-СПб.: Речь, 2007.-224с.
7. Подоляк Л.Г., Главник О.П. Основи педагогічної психології (психологія виховання) Навч. посібник.- К.: Главник,2006.-112с.
8. Поліщук В.М. Вікова та педагогічна психологія (програмні основи, змістові модулі, інформаційне забезпечення): Навч.-метод. посібник.- Суми: ВТД «Університетська книга», 2004.-330с.
9. Полякова Г. Психологічний довідник вчителя./Г. Полякова.-К.: шкільний світ,2008.-128с.
10. Психологія навчальної діяльності та навчальний менеджмент: Навч.посібник./За

заг. рад. М. В. Артюшиної.- К.: КНЕУ,2008.-336с.

11. Савчин М.В. Педагогічна психологія : Навч.посібник.- К.: Академвидав,2007.- 424с.

Додаткова література

1. Александрова Я.А. Неврозы детей младшего школьного возраста. –СПб.: Диля, 2001.- 96 с.

2. Ануфриев А.Ф., Костромина С.Н. Как преодолеть трудности в обучении детей. Психодиагностические таблицы. Психодиагностические методики. Коррекционные упражнения.- М.: Изд-во «Ось-89», 2003.-272с.

3. Атемасова О.А. Практична психологія у початковій школі /Упоряд. О.А. Атемасова.- Х.: «Ранок», 2010.- 160с.

4. Баришполь С.В. Посібник практичного психолога: психодіагностика, тестування, розробка уроків психічного розвитку.- Х.: «Основа», 2009.- 267с.

5. Готовність дитини до навчання / Упоряд. С. Максименко.,К. Максименко, О. Главник.- К.: Мікрос – СВС, 2003.-112с.

6. Зелінська Т.М., Воронова С.В., Хурчак А.Е. Практикум із загальної психології: Навч. посібник.- К.: Каравела, 2008.-184с.

7. Кліменко В.В. Механізм творчості: чи можна його розвивати? –К.: Шкільний світ, 2001.-96с.

8. Коробко С.Л.Коробко О. І. Робота психолога з молодими школярами: Метод. посібник.- К.: Літера ЛТД,2006.- 416с.

9. Кочерга О.В.Психологія шестирічних першокласників і адаптція до школи.-К.: Шкільний світ, 2010.- 128с.

10. Маценко В.Ф.Індивідуальний розвиток дитини.- К.: Главник, 2007.- 128с.

11. Мілютіна К.Л. Безмежна дитина.- К.: Главник, 2008.-128с.

12. Психолого-педагогічна діагностика школярів/ Упоряд. О.Л. Співак.- Х.: «Ранок»,2009.-160с.

13. Терлецька Л.Г. Шкільна психодіагностика.- К.: Редакції загальнопедагогічних газет, 2003.-120с.

14. Харрисон С. Счастливый ребенок /Пер. с англ. – М.: ООО Изд.дом «Сафил»,2005.- 192с.

15. Шилова Т.А. Психодиагностика и коррекция детей с отклонениями в поведении.- М.: Айрис –пресс, 2004.- 176с.

INTERNET-ресурси

1. Електронний підручник «Педагогічна психологія». - Режим доступу: https://stud.com.ua/4700/psihologiya/pedagogichna_psihologiya

2. Навчання дітей у дитячому садку. - Режим доступу: <http://www.detskiysad.ru/ucheba.html>

3. Електронний підручник «Педагогічна психологія», Сергієнкова О.П. - Режим доступу: <http://westudents.com.ua/knigi/518-pedagogchna-psihologiya-sergnkova-op.html>

4. Електронний підручник “Вікова та педагогічна психологія”. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/15800119/psihologiya/spisok_literaturi_vikova_pedagogichna_psihologiya

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Усне опитування, виконання практичного завдання.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю: усний контроль здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування; усного обговорення методичних проблем; метод письмового контролю здійснюється за допомогою контрольних робіт, тестових

завдань, творчих робіт, які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному та письмовому контролю.

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО З МЕТОДИКОЮ ВИКЛАДАННЯ

**Авторська програма
нормативної навчальної дисципліни
підготовки бакалавр
напряму 01 Освіта
спеціальності 013 Початкова освіта
(Шифр за ОПП _____)**

Програма розроблена:

Голінською Т. М., доцентом кафедри педагогіки початкової освіти, кандидатом педагогічних наук

ВСТУП

Програма вивчення нормативної дисципліни «Образотворче мистецтво з методикою викладання» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки СВО «Бакалавр» напряму 013 Початкова освіта.

Предмет курсу «Образотворче мистецтво з методикою викладання» є одним з важливих питань естетичного виховання та формування художньої культури студентів, який дає обов'язковий мінімум знань, необхідних для розвитку духовної культури та послідовного розвитку художньої культури, мислення, уяви і творчої фантазії.

Методикою програми передбачено гармонійне поєднання в структурі занять різноманітних видів діяльності та видів мистецтва (музики, поезії тощо). Вивчення курсу «Образотворче мистецтво з методикою викладання» передбачає підготовку спеціалістів до здійснення всебічного виховання дітей засобами образотворчого мистецтва і художньо-творчої візуальної діяльності, до методичної і викладацької роботи.

Міждисциплінарні зв'язки: студенти мають актуалізувати знання з курсів «Педагогіка», «Дитяча психологія», «Художня культура», «Технології», «Мови і літератури», «Природознавство», «Суспільствознавство», «Математика», «Здоров'я і фізична культура» що сприятиме в подальшому формуванню професійної компетентності вихователя ЗДО у методичному аспекті.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Образотворче мистецтво з методикою викладання» є набуття елементарних навичок зображення предметного світу з натури, з уяви та з пам'яті; вивчення основних закономірностей, побудови простих геометричних форм, створення нескладних площинних композицій на основі зразків народного мистецтва.

Принцип художньої педагогіки - організація розвитку образотворчої діяльності дітей на *мистецькій основі*. Оволодіння художнім досвідом, сконцентрованим у творах мистецтва, сприяє соціалізації дитини, збагаченню її художньої практики та осмисленню краси в усіх її формах, допомагає пізнати себе і гармонізувати стосунки із соціумом. Однак найціннішим є те, що мистецтво формує культуру людських почуттів, розвиває і збагачує їхню палітру в особистому досвіді самої дитини, є засобом духовного спілкування з однолітками й дорослими, встановлення взаємодії в соціокультурному та природному середовищі.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Образотворче мистецтво з методикою викладання» є:

- **пізнавальні:**

- ознайомлення студентів з основами теорії та історії образотворчого мистецтва, з особливостями розвитку у дітей початкової освіти творчих здібностей і шляхів

формування у них інтересу до різних видів образотворчої діяльності;

- розвиток естетичного і емоційного ставлення до творів мистецтва, вміння розуміти їх художній образ, вміння розуміти та цінувати народну художню творчість; виховання активного естетичного відношення до дійсності;

- **виховні:**

- виховання в студентів соціальної активності, намагання керуватися в практичній діяльності принципами загальнолюдської моралі, сумлінного ставлення до професії, прагнення до творчості.

- **розвивальні:**

- розвивати у студентів вміння використовувати теоретичні знання при вирішуванні практичних питань викладання образотворчої діяльності в дитячому садку, формування практичних навичок художньо-творчої діяльності, залучення до науково-дослідної роботи в галузі образотворчої діяльності дошкільників, розуміння зв'язків художньо - образних завдань твору з ідеєю та змістом.

1.3. Компетентності:

- *загальнопедагогічні* - володіння базовими інваріантними психолого-педагогічними знаннями й уміннями, обумовленими успішністю вирішення широкого кола виховних і освітніх завдань в різних педагогічних системах; це відповідність певним професійно-педагогічним вимогам незалежно від спеціалізації майбутнього педагога; це володіння сукупністю загальнолюдських якостей особистості, необхідних для успішної професійно-педагогічної діяльності;

- *спеціальні* - володіння специфічними для даного курсу знаннями й уміннями;

- *технологічні* (діяльнісні) - володіння професійно-педагогічними вміннями, під якими розуміється засвоєний спосіб виконання професійно-педагогічних дій, що забезпечуються сукупністю набутих знань у галузі часткової лінгводиактики, а саме – методики навчання української мови в дитячих закладах з російськомовним режимом; креативність;

- *комунікативні* - встановлення правильних взаємовідносин з вихованцями, які сприяли б найбільш ефективному вирішенню завдань навчання і виховання; прояв шанобливого, зацікавленого відношення до тих цінностей, які складають зміст позиції дитини, яким би воно простим і нецікавим не здалося; володіння прийомами професійного спілкування з колегами;

- *рефлексивні* - регулятор особистісних досягнень педагога, збудник професійного зростання, вдосконалення педагогічної майстерності. Дана компетенція проявляється в здатності до самопізнання (самопостереження, самоаналізу, критичної самооцінки), самовираження (самокритики, самостимулювання, самозмушування тощо.), самореалізації (самоорганізації, контролю та обліку діяльності з само утворення).

1.4. Очікувані результати навчання:

Знати специфіку відображення світу в образотворчому мистецтві, його функції в соціумі, види, жанри та засоби виразності візуальних мистецтв: живопису, графіки, скульптури, архітектури та декоративного мистецтва, оволодівають способами їхнього мистецького та психолого-педагогічного аналізу, навчаються визначати критерії, показники, за якими можна встановити цінність творів образотворчого мистецтва для сприймання дітьми дошкільного віку і здійснити добір змісту для образотворчої діяльності та освітньої програми розвитку дитини в ній; сучасні альтернативні програми навчання дітей образотворчої діяльності, форми, методи й прийоми розвитку дитини в ній. Важливою проблемою, що висвітлюється в цьому модулі, є організація освітньо-розвивального середовища для образотворчої діяльності в сучасному дошкільному навчальному закладі; студенти *усвідомлюють* процес створення педагогічної технології розвитку особистості в різних видах образотворчої діяльності, *ознайомлюються* з конкретними методиками розвитку в дітей здібності сприймати красу в різних її формах, організації різних видів образотворчої діяльності в групах раннього і дошкільного віку,

вивчають індивідуально-типологічні вияви дітей у процесі спілкування з творами мистецтва та художньої творчості; ознайомлення студентів з альтернативними підходами до визначення педагогічної стратегії і планування образотворчої діяльності. Студенти осмислюють проблему забезпечення перспективності й наступності в організації образотворчої діяльності в дошкільному навчальному закладі і початковій школі, визначають способи і напрями роботи із сім'єю, аналізують зміст й організацію пошукової діяльності в галузі естетичного виховання та образотворчої діяльності, визначають власний шлях в інноваційних науково-дослідних пошуках.

Вміти уміння розробляти стратегію освітньої роботи, зміст образотворчої діяльності й умови її функціонування для забезпечення комплексного розвитку особистості в ній та за її допомогою; уміння визначати й моделювати педагогічну тактику, технологію спілкування з дитиною, методики розвитку різних видів образотворчої діяльності та дитини в них.

На вивчення початкової дисципліни відводиться 120 годин/4 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи образотворчого мистецтва в початкових класах як педагогічна наука і навчальний предмет

Тема 1. Основи образотворчого мистецтва в початковій школі

Вступ до предмету “Образотворче мистецтво з методикою викладання в початкових класах”. Мета і завдання курсу “Образотворче мистецтво з методикою викладання в початкових класах”. Образотворче мистецтво та його значення в навчально-виховному процесі початкової школи. Вимоги до вчителя при викладанні образотворчого мистецтва в початкових класах.

Тема 2. Зміст навчання малюванню в початкових класах

Принципи визначення змісту образотворчого мистецтва. Структура програми з образотворчого мистецтва. Аналіз програми з образотворчого мистецтва в початкових класах. Типи уроків образотворчого мистецтва в початковій школі. Програмно-методичне забезпечення та сприятлива психологічна атмосфера на уроці образотворчого мистецтва. Організаційно-технічні засоби для викладання образотворчого мистецтва в початковій школі. Значення шкільного кабінету з образотворчого мистецтва.

Тема 3. Види і жанри образотворчого мистецтва як джерело змісту образотворчої діяльності дітей початкової школи

Поняття про малюнок, його види й образотворчі засоби. Малювання плоских предметів. Перспективне малювання (загальні поняття і методи перспективного зображення; зображення плоских і об'ємних предметів у перспективі; зображення форм рослинного світу; малювання натюрморту; малювання інтер'єра і пейзажу; малювання форм тваринного світу; зображення людини). Поняття про живопис, його види й образотворчі засоби. Поняття про колір та його властивості. Матеріали та приладдя для роботи фарбою. Початкові вправи. Малювання умовно-плоских та об'ємних предметів. Малювання натюрморту. Малювання пейзажу. Малювання голови і постаті людини. Тематична композиція (теоретичні основи композиції; особливості композиції дитячих малюнків; робота над сюжетною композицією).

Змістовий модуль 2. Методика навчання малюванню учнів молодших класів

Тема 1. Методичні засади викладання образотворчого мистецтва в початковій школі

Особливості викладання образотворчого мистецтва в початкових класах на сучасному етапі. Становлення і розвиток методики викладання образотворчого мистецтва як науки. Методи і засоби навчання образотворчій грамоті в початкових класах. Педагогічні умови опанування образотворчим мистецтвом молодшими школярами. Вікові особливості дітей молодшого шкільного віку у процесі опанування образотворчим мистецтвом.

Тема 2. Методичні прийоми та послідовність малювання з натури

Методика навчання молодших школярів малюванню з натури. Зміст занять

малювання з натури. Принципи побудови геометричних фігур. Методичні особливості навчання малюванню учнів молодших школярів. Послідовність навчання образотворчого мистецтва молодших школярів. Особливості структури уроку образотворчого мистецтва при застосуванні живописних матеріалів. Особливості структури уроку образотворчого мистецтва при застосуванні графічних матеріалів.

Тема 3. Специфіка декоративного малювання

Основи декоративно-прикладного мистецтва для учнів молодших класів. Ознайомлення учнів з творами декоративно-прикладного мистецтва в 1-4 класах. Види орнаментів і їх використання.

Тема 4. Пластичні матеріали та їх властивості

Поетапні прийоми роботи з пластичними матеріалами. Пластичні матеріали та їх властивості. Поетапність та технологічні прийоми роботи: а) пластиліном; б) пластичним тістом. Особливості структури уроку образотворчого мистецтва при застосуванні пластичних матеріалів.

Тема 5. Образотворче мистецтво та його види. Роль мистецтва в житті людини. Мистецтво як художнє відображення дійсності.

Зміст, форма і гармонія в мистецтві.

Образотворче мистецтво і його види. Образотворче мистецтво в дитячому садку. Основні функції образотворчого мистецтва у вихованні дітей дошкільного віку. Ускладнення завдань програми.

Ознайомлення дошкільників з образотворчим мистецтвом Закарпаття.

Тема 6. Сприймання оточуючого як основа образотворчої діяльності. Значення розвитку сприймання для образотворчої діяльності дітей. Особливості сприймання дітьми дошкільного віку творів живопису, графіки, скульптури. Сенсорна основа розвитку сприймання. Методика проведення обстеження предметів. Організація і методика керівництва сприйманнями.

Тема 7. Дидактичні основи занять. Сучасні погляди на методи і прийоми навчання образотворчої діяльності. Основна мета і завдання навчання образотворчої діяльності. Основні принципи дидактики, на яких будується програма. Використання різноманітних класифікацій методів і прийомів навчання на сучасних заняттях. Ігрові прийоми навчання. Аналіз сучасних програм для дитячих садків. Структура і особливості побудови розділу «Образотворча діяльність» в різних програмах.

Тема 8. Типи і організація занять з образотворчої діяльності. Підготовка вихователя до керівництва образотворчої діяльності. Типи занять: заняття на тему, запропоновану вихователем; заняття на тему, вибрану дитиною.

Організація занять: гігієнічні вимоги до проведення занять, підготовка до занять, структура різних типів занять. Організація занять в різновіковій групі. Нетрадиційні форми проведення занять.

Змістовий модуль 3. Організація навчання образотворчому мистецтву та планування роботи вчителя в початковій школі

Тема 1. Способи активізації образотворчості в 1-4-х класах

Творча активність школярів початкової школи. Активізація дитячої образотворчості в школі. Гра як основний засіб активізації дитячої творчості.

Тема 2. Особливості організації естетичного сприймання в початковій школі

Шляхи удосконалення сприймання та оцінювання мистецьких творів молодшими школярами. Особливості сприймання явищ природи та суспільного життя. Методи організації естетичного сприймання молодших школярів. Критерії та норми оцінювання знань, умінь та навичок молодших школярів з образотворчого мистецтва: а) Обсяг знань, умінь та навичок молодших школярів з образотворчого мистецтва. б) Особливості оцінювання шестирічних першокласників. в) Критерії та норми оцінювання знань, умінь та навичок учнів 2-4-го класу).

Тема 3. Планування уроків образотворчого мистецтва в початковій школі

Основні вимоги до планування роботи вчителя образотворчого мистецтва. Види навчальних планів з образотворчого мистецтва в початкових класах. Складання календарних планів з образотворчого мистецтва в початкових класах. Тематичне планування навчального матеріалу з образотворчого мистецтва.

Тема 4. Методика проведення позакласної роботи з образотворчого мистецтва

Значення і місце позакласної роботи з образотворчого мистецтва. Види і форми позакласної роботи. Зміст і методи проведення занять. Оцінювання дитячого малюнка й аналіз творчих робіт. Аналіз дитячого малюнка. Контроль та оцінювання дитячого малюнка. Аналіз творчих робіт з образотворчого мистецтва учнів молодших класів. Організація пізнавально-творчої активності й спостережливості учнів. Пізнавально-творча активність школярів початкової школи. Умови які сприяють успішному розвитку самостійності, ініціативи в процесі навчання образотворчому мистецтву. Найбільш ефективні способи розвитку спостережливості молодших школярів. Роль екскурсії в розвитку спостережливості учнів.

3. Рекомендована література.

Основна література.

1. Антонович Є.А., Захарчук Р.В. Чугай Р.В., Станкович М.С. Декоративно-прикладне мистецтво. -Львів: Світ, 1993.
2. Багатеєва З.А. Заняття аппликацией в детском саду. - М.: Просвещение, 1987.
3. Багатеєва З.А. Мотивы народных орнаментов в детских аппликациях. - М.: Просвещение. 1986.
4. Боров Ю.Б. Эстетика.-М.:Политиздат, 1988.
5. Волков Н.Н. Восприятие картины. - М., 1976.
6. Дубовик М.Ф. Ліплексія в дитячому садку. - К.: Рад. Школа, 1984.
7. Історія української культури /Заг. Ред. І.Крип'якевича. - К.: Либідь, 1994.
8. Казакова Т. Т. Изобразительная деятельность младших дошкольников. - М.: Просвещение. 1980.
9. Казакова Т.Г. Развивайте у дошкольников творчество. - М.: Просвещение. 1985.
10. Кириченко Н.Т. Сюжетне малювання в дитячому садку. - К.: Рад. Школа, 1986
11. Космынская В.В., Халезова Н.Б. Основы изобразительного искусства и методика руководства изобразительной деятельности детей. - М.: Просвещение, 1986.
12. Комарова Т.С. Изобразительная деятельность в детском саду. - М.: Просвещение, 1982.
13. Компанцева Л.В. Поэтический образ природы в детском рисунке. - М.: Просвещение, 1985.
14. Котляр В.Ф. Изобразительная деятельность дошкольников. - К.: Рад. Школа., 1989.
15. Кузнецова Л.С. Беседы об изобразительном искусстве и архитектуре. -К.: Рад. Школа., 1989.
16. Курочкина Н.А. Детям о книжной графике. - .С.-П.: Акцидент, 1997
17. Лекції з історії світової та вітчизняної культури /Ред, Яртия А.В - Львів; Світ, 1994.
18. Лиштван З.В. Конструирование, - М.: Просвещение. 1981.
19. Методика обучения изобразительной деятельности и конструированию /Ред. Комаровой Т.С. -М.: Просвещение. 1986.
20. Мухина В.С. Изобразительная деятельность ребенка как форма усвоения социального опыта. - М.: Педагогика, 1981.
21. Нариси з історії українського мистецтва /Ред. В.Г. Заболотного. - К : Рад. Школа, 1976.
22. Нельговсый Ю.П., Степовик Д.В., Членова Л.Г. «Українське мистецтво».- К.: Рад. Школа. 1-976.
23. Ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з мистецтвом витинанки:

Методичні рекомендації /Укл. Ликова І.О., - К.: І СДО, 1995.

24. Ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з мистецтвом живопису. Упор. Підкурганна. -К.: РМК, 1991.

25. Пантелеев І.Н., Максимов Ю.В., Пантелеева Л.В. Декоративное искусство - детям. - М.: Просвещение, 1976.

26. Підготовка до школи в дитячому садку. - К.: Рад. Школа. 1989,

27. Сакулина Н.П., Комарова Т.С. Изобразительная деятельность в детском саду. - М.: Просвещение, 1983.

28. Сакулина Н.П., Рисование в дошкольном детстве. - М.: Просвещение, 1965.

29. Сірченко Л.І., Скиданова Л.Я. Декоративне малювання в дитячому садку. Альбом. - К.: Рад. Школа, 1991.

30. Скиданова Г.В., Сірченко Л.І. Декоративне малювання в дитячому садку: Альбом. - К.: Рад. Школа, 1991.

31. Сухорукова Г.В., Ступак О.В. Українські вишиванки. -К.: Грай лик, 1995.

32. Теория и методика изобразительной деятельности в детском саду. /Ред. Косминская В.Б. и др., -М.: Просвещение, 1985.

33. Україно, мене моя /Укл. Шевченко О., - К.: Веселка, 1993.

34. Український живопис / Величко Ю.В., - К.: Мистецтво, 1985.

35. Українська культура: історія і сучасність. /Ред. Черепі нової С.О., - Львів: Світ, 1994.

36. Халезова Н.В., Курокина Н.А., Пантюхина Т.В.. Лепка в детском саду. -М.: Просвещение, 1986.

37. Халезова Н.Б. Народная пластика и декоративная лепка в детском саду. -М.: Просвещение, 1984.

38. Чарівний світ живопису. Упор. Белкіна Е.В.- К.: РМК, 1991.

39. Чумичева Р.М. Дошкольникам о живописи. -М.: Просвещение, 1991.

40. Шульга Л.М. Развитие творческих способностей детей дошкольного возраста на занятиях с малювання. - К.: ІСДО, 1995.

Додаткова література

1. Від ремесла до творчості: Збірник / Упор. Ю.Г. Легенький. - К.: Час, 1990.

2. Волков Н.Н. Цвет в живописи. 2-е изд. - М; Искусство, 1984.

3. Выготский Л.С. Вопросы детской психологии. - М. 1997.

4. Ганжа П.О. Таємниці українського рукомесла. - К.: Мистецтво, 1996.

5. Декоративно-ужиткове та образотворче мистецтво: Історія, теорія, практика. Вип.3 / Відп. ред. Є.П. Мисько. - Львів: Світ. 1992.

6. Зайцев А. Наука о цвете и живопись. - М.: Искусство, 1986.

7. Лендгрет Г.Л. Игровая терапия: искусство отношений. - М., 1994. – 368 с.

8. Некрасова М.А. Народное искусство как часть культуры. - М: Изобраз. искусство. 1983.

9. Николаев Н.А. Оформление спектакля на школьной сцене и клеевая живопись: Пособие для студентов - заочников. 2-е изд. - М.: Просвещение, 1972.

10. Основы художественного ремесла. Ч. 1: Пособие для учит./ Под ред. В.А. Бардулина, О.В. Танкус. - М.: Просвещение. 1986.

11. Педагогічне керівництво образотворчою діяльністю школярів: Курс лекцій для студ. худ.- графічних факультетів пед. ін-тів і ун-тів: Навч. посібник / Прикарпатський ун-т ім. В. Стефаника. Ів.-Франківськ, 1992.

12. Проблемы дошкольной игры: психолого-педагогический аспект/ Под ред. Н.Н. Подьякова, Н.Я. Михайленко. - М., 1987.

INTERNET – ресурси (Основні Web-сторінки в INTERNET).

<http://ru.wikipedia.org/wiki/>

<http://subject.com.ua/>

<http://www.nmc.cv.ua/chnu>

www.student.ru

www.osvita.ru

Форма підсумкового контролю успішності навчання – екзамен.

Усне опитування, виконання практичного завдання.

Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи усного та письмового контролю, які сприяють підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається практичному і тестовому контролю.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 013 ПОЧАТКОВА ОСВІТА

II. СТУПІНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ «МАГІСТР»

ГЕНДЕРНА ПСИХОЛОГІЯ
Авторська програма
варіативної навчальної дисципліни
підготовки магістр
напряму 01 Освіта
спеціальності 012 Дошкільна освіта
013 Початкова освіта
(Шифр за ОПП ВК 7.)

Програма розроблена

Казанніковою О.В., доцентом кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, кандидатом психологічних наук.

Лось О.М., доцентом кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, кандидатом психологічних наук.

ВСТУП

Програма вивчення варіативної навчальної дисципліни «Гендерна психологія» укладена відповідно до освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня підготовки спеціальності 012 Дошкільна освіта, 013 Початкова освіта.

Предметом вивчення гендерної психології є особливості психіки особистості, пов'язані з її гендерною належністю, фактори та умови їх формування і розвитку на індивідуальному, міжособистісному, груповому та суспільному рівнях.

Міждисциплінарні зв'язки: У процесі вивчення дисципліни «Гендерна психологія» студенти повинні актуалізувати знання з дисциплін психолого-педагогічного циклу (дидактика, теорія виховання, загальна психологія, вікова та педагогічна психологія, основи психодіагностики).

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни «Гендерна психологія»:

- визначити та проаналізувати специфічні соціально-психологічні детермінанти формування жіночої та чоловічої особистостей;
- показати науково-теоретичну та методологічну роль гендерної психології в процесі соціалізації особистості.

1.2. Завданнями курсу :

- **методичні:** аналіз природи гендерних відмінностей, соціокультурних факторів та умов, що їх породжують; аналіз кросскультурних чинників конструювання гендеру; соціально-психологічна характеристика гендерної ідентичності та аналіз проблем гендерної соціалізації.

- **пізнавальні:** ознайомлення з маскуліністю та фемінністю як системами властивостей чоловіка та жінки, психологічними характеристиками особистості, які визначають відповідність психологічній статі, гендерним ролям і стереотипам, особливості самореалізації, формування цінностей, світоглядних позицій; визначення ролі гендерних стереотипів у життєдіяльності особистості.

- **практичні:** ознайомлення студентів із особливостями гендерного розвитку і формування статевоорлевої поведінки дітей; аналіз впливу освітніх закладів і сім'ї на гендерну соціалізацію особистості.

- **виховні:** професійна підготовка студентів до гендерного виховання дітей.

1.3. Компетентності:

Компетенції соціально-особистісні: розуміння соціального значення своєї професії; розуміння психології людини та сприйняття етичних принципів і норм поведінки відносно інших людей і відносно природи, розуміння та прийняття правових норм і законів суспільства; знання етичних норми психологічної діяльності, необхідності їх дотримання для реалізації прав і свобод особистості; здатність до системного мислення у професійній сфері, креативність у вирішенні професійних завдань; знання та розуміння механізмів міжособистісних та ділових комунікацій у професійній сфері, толерантність, співчуття,

професійний оптимізм, відповідальність за результати діяльності.

Загальнонаукові компетенції: знання основ педагогіки і психології для розуміння причинно-наслідкових зв'язків у розвитку особистості, суспільства й уміння їх використовувати у професійній і соціальній діяльності, знання сучасних інформаційних технологій, навички їх використання, знання методів та технологій професійної діяльності, пошуку для цього значимої інформації

Інструментальні компетенції: сформованість наукового підходу до розуміння дефініцій педагогіки і психології; здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатність розв'язувати психолого-педагогічні задачі у процесі навчання, що передбачає застосування положень і методів педагогіки і психології; здатність до пошуку, оброблення та аналізу психолого-педагогічної інформації з різних джерел.

Загально-професійні компетенції: Здатність виконувати типові завдання на первинних посадах шляхом оволодіння: професійними комунікативними навичками та вміннями; поглибленими фундаментальними психологічними та педагогічними знаннями, що знаходяться у сфері професійної діяльності; спеціальними знаннями в галузі психології, що забезпечують основу або можливість підвищення ефективності освітнього процесу; критичним розумінням основних питань, пов'язаних із знаннями психології і знаходяться у зоні професійної діяльності.

Спеціалізовано-професійні компетенції: здатність аналізувати психолого-педагогічні аспекти професійної діяльності педагога; здатність використовувати набуті знання для аналізу і оцінки педагогічних явищ, використовувати знання для удосконалення педагогічного процесу; сформованість навичок педагогічної комунікації.

1.4. Очікувані результати навчання: студенти мають знати концепції гендерної ідентичності та види гендерної ідентичності; соціально-психологічні функції гендерних стереотипів та норми жіночої та чоловічої гендерної ролі; провідні чинники та особливості гендерної соціалізації в дитинстві; специфіку формування статеворольової поведінки в дитинстві; уміти переносити набуті знання з гендерної психології у практичну сферу професійної діяльності педагога і психолога.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 години / 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні засади гендерної психології.

Гендерна психологія як наука та навчальна дисципліна. Структура гендерного знання. Предмет і завдання гендерної психології. Методи дослідження в гендерній психології.

Історія становлення гендерної психології. Роль фемінізму в розвитку гендерної теорії. Розвиток гендерної проблематики в зарубіжній психології. Парадигми гендерних досліджень. Гендерні дослідження в пострадянській психології.

Гендер у психологічному вимірі. Гендер як соціальна категорія. Відмінності та співвідношення понять «стать» та «гендер». Психологічна стать особистості. Класифікації теорій гендеру.

Гендерна ідентичність особистості. Концепції гендерної ідентичності. Проблема ідентичності особистості в психологічній науці. Структура гендерної ідентичності. Маскулінність т, фемінність та андрогінність к гендерні властивості особистості. Теорії формування гендерної ідентичності. Види гендерної ідентичності. Етапи формування гендерної ідентичності. Гендерна ідентичність чоловіків і жінок в дорослому віці. Гендер і сексуальність. Порушення гендерних прав особистості. Інверсія гендерних орієнтацій.

Змістовий модуль 2. Загальні та прикладні аспекти гендерної соціалізації.

Загальні проблеми гендерної соціалізації. Сутність і чинники соціалізації особистості. Основні агенти та інститути гендерної соціалізації.

Роль гендерних стереотипів у життєдіяльності особистості. Соціально-психологічна природа гендерної стереотипізації. Гендерні стереотипи як соціально-психологічні феномени. Психологічні та соціальні функції гендерних стереотипів. Гендерні стереотипи

в мові, медіа, рекламі. Вплив гендерних стереотипів на розвиток особистості.

Соціально-психологічна феноменологія гендерних ролей. Традиційні гендерні ролі. Норми жіночої та чоловічої гендерної ролі. Гендернорольові дисгармонії. Гендер і робота. Гендерна дискримінація і мобінг.

Особливості гендерної ідентифікації і соціалізації в дитинстві. Психологія гендерних відмінностей хлопчиків і дівчаток і їх вияв у закономірностях розвитку. Особливості формування статево-рольової поведінки дітей. Гендерні стереотипи в дитинстві. Гендерне виховання в дитинстві.

Професійна підготовка педагогів до гендерного виховання дітей. Стилі виховання хлопчиків і дівчат. Вплив гри на особистісне зростання дітей різної статі. Особливості реалізації гендерного підходу в освітньому закладі.

3. Рекомендована література

Основна література:

1. Андреева Т.В. Психология современной семьи / Т.В. Андреева. – СПб.: Речь, 2005. – 436с.
2. Бендас Т.В. Гендерная психология: учеб. пособие / Т.В. Бендас. – СПб.: Питер, 2005. – 431с.
3. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї: Курс лекцій / О.І. Бондарчук. - К.: МАУП, 2001. – 124с.
4. Говорун Т. Стать та сексуальність: психологічний ракурс. Навч. посібник / Т. Говорун, О.С. Кінінеджи. - Тернопіль: Богдан, 1999. - 384с.
5. Говорун Т.В. О.М. Батькам про статево виховання дітей / Т.В. Говорун, О.М. Шарган. - К.: Рад. школа, 1990. - 160 с.
6. Гордонова Н.М. Гендерний розвиток особистості / Н.М. Гордонова. – К.: Шкільний світ, 2011. – 128с.
7. Заброцький М.М. Основи вікової психології: Навч. посібник / М.М. Заброцький. – Тернопіль: Навч. книга Богдан, 2009. – 112с.
8. Кайл Р. Детская психология: Тайны психики ребенка / Р.Кайл. – СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. – 416с.
9. Козлов В.В. Гендерная психология. Учебник для вузов / В.В. Козлов, Н.А. Шухов. – СПб.: Речь, 2010. – 270с.
10. Кравець В.П. Гендерна педагогіка. Навчальний посібник / В.П. Кравец. - Тернопіль: Джура, 2003. - 416с.
11. Основи теорії гендеру: Навч. посібник / За ред. М.М. Скорик. – К.: «К.І.С.», 2004. – 536с.
12. Титаренко Т.М. Хлопчики та дівчатка: психологічне становлення індивідуальності Т.М. Титаренко. - К.: Знання, 1989. - 48с.
13. Ткалич М.Г. Гендерна психологія: навч. посібник / М.Г. Ткалич. – К.: Академвидав, 20016. – 256с.
14. Товкач І.Є. Хочу бути мамою, хочу бути татом. Навч.-метод. посібник / І.Є. Товкач. – К.: ВД Слово, 2012. – 368с.

Допоміжна література

1. Бжиська Ю.А. Статево виховання як невід'ємна частина морального виховання / Ю.А. Бжиська // Рідна школа. - 2002. - №4 - С.27-31.
2. Бондарчук О.І. Сім'я як осередок соціалізації дитини // Проблеми соціальної захищеності дітей в ринкових умовах / О.І. Бондарчук. - К.: АЛД, 1998. - С.23-28.
3. Віденко С.В. Психологія сексуальності та сексуальних стосунків. Навчальний посібник / С.В. Віденко - К.: Арістет, 2003. - 312с.
4. Гаубас С.В. Актуальні методи статевого виховання школярів у сучасних умовах / С.В. Гаубас // Все для вчителя - 1999. - №17-18. -С.105-106.
5. Гордонова Н.М. Статево виховання дітей в умовах школи: Навч.-метод. посібник / Н.М. Гордонова. – К.: КМІУВ ім. Б.Д. Грінченка, 2000. – 66с.

6. Гридковець Л.М. Розвиток психосексуальної культури особистості / Л.М. Гридковець // Практична психологія та соціальна робота. - 2000. - №3. - С.22-29.
7. Генік С.М. Усе починається з родини / С.М. Генік. - Івано-Франківськ: Сіверсія, 1998. - 725 с.
8. Еремеева В.Д. Мальчики и девочки – два разных мира / В.Д. Еремеева, Т.П. Хризман. – СПб.: Тускарора, 2000. – 184с.
9. Кравець В.П. Діяльність шкільного психолога з дошлюбної підготовки школярів / В.П. Кравець. - Тернопіль, 1997. - 163с.
10. Лавриненко Н.В. Гендерні стереотипи масової свідомості / Н.В. Лавриненко // Українське суспільство: моніторинг – 2000р. Інформаційно-аналітичні матеріали / За ред.. В.М. Ворони, А.О. Ручки. – К.: Інститут соціології НАН України, 2000. – С.103-156.
11. Лембрик С.П., Орбан-Лембрик Л.Е. Статеворольова соціалізація: медико-біологічний та соціокультурний аспекти аналізу / С.П. Лембрик, Л.Е. Орбан-Лембрик // Філософія, соціалізація, психологія. - Івано-Франківськ: Плай, 2004 - С.134-143.
12. Мороз Л.І. Вплив батьків на формування ціннісних орієнтацій у сфері між статевих взаємин / Л.І. Мороз. - К.: Ін-т змісту та методів навчання, 1996. - 168с.
13. Морозова О.І. Методика "Blaky Pictures" для дослідження особливостей психосексуального розвитку дітей і дорослих / О.І. Морозова // Практична психологія і соціальна робота. - 2000. - №6. - С.11-16.
14. Палій А. Рoste майбутня жінка-мати. Статеве виховання дівчинки у сім'ї / А. Палій // Дошкільне виховання. - 1996. - №3. - С.18-19.
15. Палій А. Намалюй себе. Методика виявлення статево-рольової орієнтації дітей старшого дошкільного віку / А.Палій, Р. Левко // Дошкільне виховання - 1996. - №11. - С.22-23.
16. Проблемы усвоения ролей мужчины и женщины / Ю.Е. Алешина, А.С. Волович // Вопросы психологии. – 1991. - №7. – С.74-82.
17. Савіна М.І. Статеворольова ідентифікація дитини // Соціальний працівник. - 2006. - №23. - С.2-27.
18. Сечейко О.В. До проблеми сексуального виховання / О.В. Сечейко // Рідна школа. - 1999. - №1. - С.25-26.
19. Смоляр В.І. Фізіологія та гігієна харчування. Підручник для студентів / В.І. Смоляр. – К.: Здоров'я, 2000. – 335 с.
20. Татенко В.О. Зігмунд Фрейд і теорія сексуальності / В.О. Татенко // Рад. Школа. - 1990. - №2 - С.31-36.
21. Титаренко Т. Поняття «стать» у психології особистості / Т. Титаренко // Психолог. - 2003. - №6. - С.13-15.
22. Фіяло Т. Статеве виховання справа щоденна / Т. Фіяло // Дошкільне виховання. - 2003 - №3. - С.6-9.
23. Чухим Н. Гендер та гендерні дослідження в ХХ столітті / Н. Чухим // Незалежний культурологічний часопис «І». – Львів: Місіонер, 2000. – 384с.
24. Шлапакова І.С. Урахування психологічних особливостей статі у формуванні статевої само ідентичності особистості / І.С. Шлапакова // Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. – Вип. 3. – ч.1. - К.: Плай, 1999. - С.176-185.

Інтернет-ресурси

- <http://psylib.kiev.ua/>
- <http://www.edu.yar.ru/rassian/psih/> - каталог психодіагностичних методик та професійної літератури.
- <http://psi.webzone.ru/> - Психологічний словник

Електронний варіант курсу

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання - екзамен.

5. Засоби діагностики успішності

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності,

індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю: усне фронтальне й індивідуальне опитування, усне обговорення проблем, письмовий контроль здійснюється за допомогою контрольних робіт, тестових завдань, творчих завдань.

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ГАЛУЗЕЙ “ТЕХНОЛОГІЇ” “МИСТЕЦТВО” У ЗВО

**Авторська програма
варіативної навчальної дисципліни
підготовки магістр
напряму 01 Освіта
спеціальності 013 Початкова освіта
(Шифр за ОПП ____)**

Програма розроблена:

Голінською Т. М., доцентом кафедри педагогіки початкової освіти, кандидатом педагогічних наук

ВСТУП

Програма вивчення нормативної дисципліни «Методика викладання галузей «Технології» «Мистецтво» у ЗВО» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів спеціальності 013 Початкова освіта.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Методика викладання галузей «Технології» «Мистецтво» у ЗВО» є методика впровадження викладання галузей «Технології» «Мистецтво» у ЗВО в навчально-виховному процесі початкової школи.

Міждисциплінарні зв'язки: студенти мають актуалізувати знання з курсів «Художня праця», «Трудове навчання з практикумом», «Художня культура», «Музичне мистецтво з методикою викладання», «Інформаційно-комунікативна грамотність», «Образотворче мистецтво з методикою викладання» “Суспільствознавство”, “Математика”, “Природознавство”, “Здоров’я і фізична культура” що сприятиме в подальшому формуванню професійної компетентності вчителя початкових класів у методичному аспекті.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальних дисциплін 1) «Технологія» в початковій школі є формування і розвиток у межах вікових можливостей предметно-перетворювальної компетентності учнів, яка дає можливість їм самостійно вирішувати предметно-практичні та побутові завдання. Трудове навчання поєднує в собі технологію ручної та механічної обробки різних матеріалів з художньо-декоративною діяльністю. Тому успішне виконання робіт з художньої праці передбачає комплексне вирішення художньо-декоративних і конструктивно-технологічних завдань. 2) «Мистецтво»: у процесі сприймання і інтерпретації творів мистецтва, практичної художньо-творчої діяльності формувати в учнів комплекс ключових, міжпредметних естетичних і предметних мистецьких компетентностей, який забезпечить здатність до художньо-творчої самореалізації особистості.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Методика викладання галузей «Технології» «Мистецтво» у ЗВО» є

Пізнавальні:

- розвиток творчих здібностей, елементів графічної грамоти, вмінь працювати в команді та навичок виконання операцій із ручних технік обробки матеріалів; озброєння студентів необхідними практичними уміньми й навичками виготовлення та художнього оформлення виробів; розвиток художнього сприйняття: вміння відчувати колір, форму, усвідомлювати емоційну виразність об’єкту, здійснювати відбір засобів, що дозволяють

передавати його образний зміст;

- засвоєння початкових знань, елементарних уявлень і понять про види та жанри мистецтва, особливості художньо-образної мови музичного та візуального мистецтва у взаємозв'язках із синтетичними мистецтвами (хореографія, театр, кіно, цирк, мультиплікація);

- розширення художньо-естетичного досвіду, опитування елементарними художніми вміннями та навичками у процесі практичної діяльності;

- набуття початкового досвіду зі створення художніх образів у процесі власної елементарної творчості.

Виховні:

- застосування набутих знань, вмінь і навичок при виконанні творчих завдань; оволодіння методикою трудового навчання для дітей початкових класів; виховання у студентів ціннісного ставлення до себе як суб'єкта предметно-перетворювальної діяльності, шанобливого ставлення до людей праці та їхньої професії, трудових традицій українського народу та інших народів світу.

- виховання у студентів естетичного ставлення до дійсності та емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва, художніх інтересів та естетичних смаків;

- виховання елементарних світоглядних уявлень і ціннісних орієнтацій, розуміння студентами зв'язків мистецтва з природним і культурним середовищем, життєдіяльністю людини, сучасною технікою, засобами масової інформації;

- виховання здатності сприймати, інтерпретувати та оцінювати художні твори, висловлювати й аргументувати особистісне ставлення до них;

- виховання потреби в художньо-естетичному самовдосконаленні відповідно до вікових можливостей;

Розвивальні:

- розвивати у студентів набуття досвіду предметно-перетворювальної та побутової практичної діяльності, алгоритмів і способів предметно-практичних дій ручними техніками для оволодіння в основній школи основами технологій;

- збагачення емоційно-почуттєвої сфери та розвиток загальних і спеціальних митецьких здібностей;

- стимулювання художньо-образного мислення, проявів уяви та інтуїції, творчого потенціалу особистості.

1.3. Компетентності:

- *загальнопедагогічні* - володіння базовими інваріантними психолого-педагогічними знаннями й уміннями, обумовленими успішністю вирішення широкого кола виховних і освітніх завдань в різних педагогічних системах; це відповідність певним професійно-педагогічним вимогам незалежно від спеціалізації майбутнього педагога; це володіння сукупністю загальнолюдських якостей особистості, необхідних для успішної професійно-педагогічної діяльності;

- *спеціальні* - володіння специфічними для даного курсу знаннями й уміннями;

- *технологічні* (діяльнісні) - володіння професійно-педагогічними вміннями, під якими розуміється засвоєний спосіб виконання професійно-педагогічних дій, що забезпечуються сукупністю набутих знань у галузях технології та мистецтва; креативність;

- *міжпредметні естетичні компетентності* — здатність особистості виявляти естетичне ставлення до світу, естетично оцінювати предмети та явища у різних сферах життєдіяльності, що формується під час опанування різних видів мистецтва та їхньої взаємодії.

- *предметні митецькі компетентності* — здатність особистості до пізнавальної діяльності та творчого самовираження у певному виді мистецтва (музичному, образотворчому, театральному та ін.), що формується під час його сприймання і практичного опанування.

- *компетенція творчості* – це здатність педагога продуктивно організувати вирішення педагогічних проблем неординарними способами, діяти у тій чи іншій сфері відповідно до його інтелектуальної, ауто психологічної, комунікативної, психологічної компетентностей.

- *методична компетенція* – це оволодіння знаннями методологічних і теоретичних основ методики навчання різних предметів, концептуальних основ структури і змісту засобів навчання (підручників, навчальних посібників тощо), уміння застосувати знання в педагогічній і громадській діяльності, виконувати основні професійно-методичні функції.

- *комунікативні* - встановлення правильних взаємовідносин з вихованцями, які сприяли б найбільш ефективному вирішенню завдань навчання і виховання; прояв шанобливого, зацікавленого відношення до тих цінностей, які складають зміст позиції дитини, яким би воно простим і нецікавим не здалося; володіння прийомами професійного спілкування з колегами;

- *рефлексивні* - регулятор особистісних досягнень педагога, збудник професійного зростання, вдосконалення педагогічної майстерності. Дана компетенція проявляється в здатності до самопізнання (самоспостереження, самоаналізу, критичної самооцінки), самовираження (самокритики, самостимулювання, самозмушування тощо.), самореалізації (самоорганізації, контролю та обліку діяльності з само утворення).

1.4. Очікувані результати навчання:

- знати вимоги до сучасного уроку трудового навчання у початковій школі; вікові, анатомо-фізіологічні, психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку; властивості та методику роботи з матеріалами, передбаченими шкільною програмою, їх застосування у народному господарстві; мету і завдання трудового навчання і виховання в початкових класах загальноосвітньої школи; основні змістові лінії освітньої галузі „Технології” Державного стандарту початкової загальної освіти; основні розділи програми з трудового навчання; систему методичних засобів, за допомогою яких забезпечується успішне проведення уроку трудового навчання; специфіку, структуру, особливості підготовки і проведення уроку трудового навчання з учнями молодшого шкільного віку;

- засвоєння початкових знань, елементарних уявлень і понять про види та жанри мистецтва, особливості художньо-образної мови музичного та візуального мистецтва у взаємозв'язках із синтетичними мистецтвами (хореографією, театром і кіномистецтвом); розширення художньо-естетичного досвіду, опанування елементарними художніми вміннями та навичками у процесі практичної діяльності; набуття початкового досвіду зі створення художніх образів у процесі власної елементарної творчості;

- вміти підготувати робоче місце, спланувати і організувати роботу; скласти ескіз, технічний рисунок, креслення, технологічні картки і користуватись ними у практичній діяльності, конструювати вироби і виконувати технологічні операції; методично вірно будувати, проводити та аналізувати уроки уроку трудового навчання у початковій школі; працювати з інструментами, приладами, пристроями та обладнанням робочої кімнати з дотриманням технічних та гігієнічних вимог, правилами безпечної праці; поводити екскурсії та інші форми організації позакласної роботи з техніки.

- виховувати в учнів естетичного ставлення до дійсності та емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва, художніх інтересів та естетичних смаків; виховання елементарних світоглядних уявлень і ціннісних орієнтацій, розуміння учнями зв'язків мистецтва з природним і культурним середовищем, життєдіяльністю людини, сучасною технікою, засобами масової інформації; виховання здатності сприймати, інтерпретувати та оцінювати художні твори, висловлювати й аргументувати особистісне ставлення до них; виховання потреби в художньо-естетичному самовдосконаленні відповідно до вікових можливостей; аналізувати творчі роботи дітей; оцінювати естетичні явища дійсності та мистецтва; позитивно ставитися до творчої самореалізації в різних видах поліхудожньої діяльності.

На вивчення початкової дисципліни відводиться 90 годин/3 кредита ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Методика викладання в галузі “Технології” у ЗВО

Практикум в навчальних майстернях з методикою трудового навчання. Методика навчання роботі з папером і картоном. Предмет і завдання методики трудового навчання. Папір і картон, їх властивості, застосуванню. Історія виникнення паперу. Виробництво паперу і картону. Види паперу і картону їх властивості, застосування. Обробка паперу.

Методика перегинання, складання паперу і картону. Елементи графічної грамоти. Згинання і складання паперу та картону (орігамі). Технічний рисунок, ескіз, креслення. Масштаб у графічних зображеннях. Інструкційні і технологічні картки. Розмічання і вимірювання: вимірювання за зразком і клітинками; вимірювання і розмічання лінійкою, косинцем, циркулем. Застосування шаблона, штампа, трафарету при обробці паперу і картону. Методика використання окантовки.

Методика навчання різання паперу і картону. Витинанки та аплікації. Технічне навчання різання паперу і картону. Історія виникнення витинанки та аплікації. Види та техніки виготовлення витинанок. Види орнаменту. Види та техніки виготовлення аплікації. Українські мотиви в аплікаціях.

Методика з'єднання деталей із паперу і картону Процес з'єднання деталей із паперу і картону. Робота з клеєм. Дотримання гігієнічних вимог. Монтаж картонажних виробів. Процес виготовлення книги. Палітурні роботи.

Методика роботи аплікаційних композицій та конструювання об'ємних виробів з природного матеріалу. Аплікаційні композиції з природного матеріалу. Ікебана. Робота з пластиліном. Художні вироби із соломи. Конструювання об'ємних виробів із природного матеріалу. Комбінування природних і пластичних матеріалів.

Робота з тканиною і текстильним матеріалом. Короткі відомості про розвиток текстильної промисловості. Волокнисті матеріали. Прядіння волокон. Ткацтво. Інструменти і приладдя для ручного шиття. Крій і ручне шиття. Виготовлення швейних виробів. Ремонт одягу.

Методика роботи плетіння з ниток, шнура, тесьми. Робота плетіння з ниток. Методи роботи вузликів плетіння сітки. Методи роботи вузликів плетіння в техніці макраме. Методи роботи в'язання гачком. Українська народна вишивка.

Конструювання виробів з різних матеріалів. Художня обробка фольги. Конструювання виробів з дроту. Аплікація із тканини. Об'ємна пластика з тканини. Робота з глиною і пластиліном: властивості глини і пластиліну; гончарство, глиняні дитячі іграшки; обладнання для роботи з глиною і пластиліном; прийоми ліплення. Методи роботи в техніці пап'є-маше.

Методика трудового навчання в початкових класах

Предмет і функції методики трудового навчання, її методологічні засади. Методика трудового навчання як галузь педагогічної науки. Завдання трудового навчання і виховання в початковій школі. Методологічні засади методики трудового навчання. Розвиток трудового навчання в Україні. Фізичний і розумовий розвиток в процесі праці. Естетичне і моральне виховання в праці. Психологічні основи формування трудових дій.

Зміст та обладнання трудового навчання в початкових класах. Дидактичні принципи як наукова база змісту трудового навчання. Аналіз програми з трудового навчання в початкових класах. Комплекс базових знань і вмінь початкових класів: учні повинні знати; учні повинні вміти. Зміст інтегрованого курсу «Художня праця».

Організація навчально-трудового процесу в робочій і класній кімнаті. Обладнання робочої кімнати для учнів початкових класів. Обладнання робочого місця учителя. Обладнання робочого місця учня. Матеріальне і методичне забезпечення трудового процесу: інструменти і приладдя загального користування; загальні правила безпечної праці; культура праці на уроках трудового навчання; обов'язки чергових.

Методи і прийоми трудового навчання молодших школярів. Поняття про методи і

прийоми навчання. класифікація методів трудового навчання. Характеристика методів, що визначаються за джерелом інформації. Методи, що визначаються за характером навчально-пізнавальної діяльності учнів. Методи стимулювання діяльності учнів. Інструктаж в трудовому навчанні. Методичні основи навчання молодших школярів технічному конструюванню: технічні моделювання в початкових класах; навчання елементам конструювання; конструкторсько-технологічні задачі для молодших школярів; конструкторські тести.

Урок як основна форма організації трудового навчання. Специфіка і типи уроків трудового навчання. Психолого-педагогічні вимоги до уроків трудового навчання. Політехнічний принцип навчання. Типи уроків трудового навчання. Підготовка вчителя до уроків, планування уроків праці. Структура уроку трудового навчання: організація класу; мотивація навчально-трудової діяльності; актуалізація знань учнів; послідовність трудових дій; самостійна робота учнів; аналіз і оцінка учнівських робіт; прибирання робочих місць.

Експерсії в трудовому навчанні. Елементи профорієнтації. Експерсія як форма організації навчання. Значення експерсії. Організація підготовки і проведення експерсії. Пропедевтика профорієнтації в трудовому вихованні.

Позакласна та позаурочна робота з удогового навчання й виховання. Завдання і принципи позакласної та позаурочної роботи з трудового навчання й виховання. Індивідуальна робота з учнями. Групові форми організації позакласної роботи. Масові форми позаурочної та позакласної роботи. Планування і методичні розробки уроків трудового навчання. Уроки праці в малокомплектній школі.

Змістовий модуль 2. Методика викладання в галузі “Мистецтво” у ЗВО

Передумови і сутність інтеграції в шкільній мистецькій освіті. Філософські (загальнонаукові) передумови. Мистецько-культурологічні передумови. Психологічні передумови. Дидактичні передумови. Художньо-педагогічні передумови.

Концептуальні основи інтегрованого курсу «Мистецтво» у початковій школі. Предметно-інтегративний підхід до мистецької освіти. Функції і принципи загальної мистецької освіти. Мета і завдання інтегрованого курсу «Мистецтва». Базові компетентності інтегрованого курсу «Мистецтво». Зміст і структура програми «Мистецтво». Мистецький тезаурус як фактор інтеграції.

Загальні організаційно-методичні підходи до навчання мистецтва в контексті художньої дидактики. Технологія проєктивного моделювання уроків. Типи і жанри і структура уроків. Художньо-педагогічна драматургія. Єдність видів діяльності учнів на уроках мистецтва. Взаємоузгодження домінантних змістових ліній. Інтегрування синтетичних мистецтв у домінанті.

Художньо-педагогічні технології на уроках мистецтва. Сутність педагогічної технології. Інтегративні художньо-педагогічні технології. Проблемно-евристичні художньо-педагогічні технології. Інтерактивні художньо-педагогічні технології. Ігрові художньо-педагогічні технології. Сугестивні та терапевтичні художньо-педагогічні технології. Технології оцінювання результатів мистецької освіти. Види й технології оцінювання.

3. Рекомендована література.

Основна література.

1. Бех І.Д. Гуманістична педагогіка у траєкторії виховання особистості. //Виховання і культура. -2001.-№1.- С.9-13.
2. Веремійчик І.М. Методика трудового навчання в початковій школі. – Навч. посіб. – Тернопіль: Мальва, 2004. – 276 с.
3. Василюшин С.С. Дидактичні матеріали з трудового навчання для 1-3 класів. - К.: Рад. шк., 1972. - 102 с.
4. Веремійчик І.М. Майстрик і Майстринка. 1 клас. - К.: Освіта 1997 -128 с.
5. Веремійчик І.М. Майстровиті руки. 2 клас. - К.: Освіта, 1997, -128 с.

6. Веремійчик І.М. Майструй і твори. 3 клас. - К.: Освіта, 1998. -128 с.
7. Веремійчик І.М. Майстрик і Майстринка. - К.: Педагогічна думка, 2002. - 128 с.
8. Веремійчик І.М. Майстровиті руки (3 клас). - К.: Інститут педагогіки, 2001. - 128 с.
9. Веремійчик І.М. Майструй і твори (4 клас). - К.: Інститут педагогіки, 2001. - 128 с.
10. Веремійчик І.М. Художня праця в 3-4 класах. - Луцьк: Вежа, 1996. - 328 с.
11. Веремійчик І.М. Прекрасне руками творить. - Луцьк: Вежа, 1997. -180 с.
12. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. - К.: Либідь, 1997.-376 с.
13. Естетичне виховання: Підручник під ред. В.І.Голстих., Б.А.Еренгросс., Макаров К.О. – К.: Вища освіта, 1987. – 216 с.
14. Коновець С.В. Образотворче мистецтво в початковій школі. Метод. посіб. – К., 2000. – 80 с.
15. Коновець С.В. Підготовка вчителя образотворчого мистецтва. Метод. посіб. – К., 2002. – 70 с.
16. Масол Л. Методика навчання мистецтва у початковій школі. –Х.: Ранок, 2006. - 256 с.
17. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. За ред. О.М.Пехоти. – К.: Вид-во А.С.К., 2004. – 256 с.
18. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Навч.-метод. посіб. /За ред. Пометун О.І. – К.: Вид-во А.С.К., 2004. – 192 с.
19. Програма інтегрованого курсу обучения в начальных классах средней общеобразовательной школы. Художественный труд. - К.: Освіта, 1991. - 44 с.
20. Чен Н.В. предметний тиждень. Образотворче мистецтво: Метод. посіб. – Харків: Скорпіон, 2005. – 64 с.
21. Яремків М. Композиція: творчі основи зображення. Навч. посіб. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. – 112 с.

Додаткова література.

1. Веремійчик І.М. Календарні плани з трудового навчання для 1-4 класів. Метод. посіб. – Тернопіль: Мальва, 2002. – 36 с.
2. Зязюн І.А., Семашко О.М. Державна програма естетичного виховання. - К., 1987. - 48 с.
3. Національна державна комплексна програма естетичного виховання //Рідна школа. – 1995. - №12. – С. 29 – 52.
4. Федун С.І., Рубля Т.Є. Розробки уроків образотворчого мистецтва для 1 класу. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 64 с.
5. Федун С.І., Рубля Т.Є. Розробки уроків образотворчого мистецтва для 2 класу. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 64 с.
6. Сидоренко В.О. Естетика в трудовому навчанні школярів //Трудова педагогіка в закладах освіти. – 1998. - №3. – С. 25 – 28.
7. Чен Н.В. Нетрадиційні техніки зображення: Навч.-метод. посіб. – Харків: Скорпіон, 2007. – 48с.

INTERNET – ресурси (Основні Web-сторінки в INTERNET).

www.student.ru

www.osvita.ru

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання - залік.

Усне опитування, виконання практичного завдання.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи усного та письмового контролю, які сприяють

підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається практичному і тестовому контролю.

ФІЛОСОФІЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

**Авторська програма
варіативної навчальної дисципліни
підготовки магістр
напряму 01 Освіта
спеціальності 013 Початкова освіта
(Шифр за ОПП ВК 6)**

Програма розроблена

Кабельніковою Н.В., доцентом кафедри природничо-математичних дисциплін та логопедії, кандидатом педагогічних наук.

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни „Філософія інклюзивної освіти” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки студентів, які опановують рівень вищої освіти «магістр» за спеціальністю «Початкова освіта».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретико-методичні засади організації та реалізації інклюзивної форми навчання учнів з особливими освітніми потребами в умовах закладів загальної середньої освіти (у школі I ступеня).

Міждисциплінарні зв'язки: «Основи інклюзивної освіти», «Корекційна педагогіка», «Дидактика», «Теорія виховання», «Загальна психологія», «Спеціальна психологія».

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Метою** вивчення дисципліни є сформувати професійну компетентність у майбутніх педагогів загальноосвітніх навчальних закладів через засвоєння ними філософських, теоретико-методологічних, нормативно-правових та організаційно-методичних засад інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах закладів загальної середньої освіти.

1.2. Завдання курсу:

методичні:

- ознайомити студентів з філософськими концепціями освіти осіб з порушеннями, що склалися науковцями з позиції різних поглядів на освіту зазначеної категорії осіб;

- ознайомити студентів з нормативно-правовою базою організації інклюзивного навчання осіб з особливими освітніми потребами;

- ознайомити студентів із моделями ставлення суспільства до осіб з порушеннями розвитку

- підготувати студентів до адаптації та модифікації змісту освіти учнів з особливими освітніми потребами в умовах їх навчання у закладах загальної середньої освіти;

- застосовувати практичні уміння і навички під час роботи у мультидисциплінарній команді фахівців щодо психолого-педагогічного супроводу учня з особливими освітніми потребами в інклюзивному просторі ЗЗСО;

- озброїти практичними вміннями та навичками педагогічної взаємодії з батьками учня з особливими освітніми потребами.

виховні:

- формування мотивації до організації та реалізації інклюзивної форми навчання учнів із особливими освітніми потребами в умовах ЗЗСО;

- сприяти ефективному використанню майбутніми вчителями методів, прийомів форм організації навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами відповідно їх психофізичних можливостей.

розвивальні:

- розвивати рефлексивну позицію майбутнього вчителя на педагогічну творчість, усвідомлення і аналіз власної діяльності;

- сформувати в майбутніх учителів знань, умінь, навичок оцінки і контролю власної педагогічної діяльності під час реалізації інклюзивної форми навчання учнів із особливими освітніми потребами..

1.3. Компетентності:

Загальнонаукові – підготувати студентів з теоретичних питань міжнародної політики та міжнародної законодавчої бази інклюзивної освіти, соціально-правового забезпечення інклюзивної освіти в Україні, освітніх законів України, сучасних поглядів на моделі здобуття освіти осіб з особливими освітніми потребами, концепції розвитку інклюзивної освіти закордоном та в Україні, дефініції інклюзивної освіти, мультидисциплінарного підходу до організації інклюзивного навчання дітей з різною нозологією, принципів інклюзивної освіти, значення громадських організацій та соціальних служб в реалізації інклюзивного навчання, волонтерства та адвокатства батьків.

Загальнопрофесійні – ознайомитись із психолого-педагогічними особливостями різних категорій дітей з вадами розвитку, їх спеціальними освітніми потребами; функціями вчителя інклюзивного класу початкової школи та посадовими інструкціями асистента вчителя інклюзивного класу.

Спеціалізовано-професійні – забезпечити володіння стратегіями організації інклюзивного навчання дітей із особливими освітніми потребами у закладах дошкільної та загальної середньої освіти з урахуванням сучасних тенденцій у нормативно-законодавчій базі.

Особистісними – виховувати у студентів працьовитість, відповідальність до виконання завдань курсу, дисциплінованість, самостійність, формувати усвідомлення необхідності зростання педагогічної майстерності, самоосвіти, внутрішньої мотивації та психологічної готовності працювати з дітьми із особливими освітніми потребами.

Технологічні (діяльнісні) - володіти професійно-педагогічними вміннями реалізовувати педагогічні умови для організації інклюзивного навчання учнів з особливими освітніми потребами; виконувати професійно-педагогічні дії, що забезпечуються сукупністю набутих знань у галузі інклюзивної освіти; виявляти креативність.

Комунікативні – організовувати адекватні взаємини між учнями з особливими освітніми потребами та їх однолітками з типовим розвитком у класі, які б сприяли ефективному вирішенню освітніх завдань інклюзивного навчання; організовувати адекватну взаємодію з батьками учнів з особливими освітніми потребами як активними учасниками освітнього процесу; володіти прийомами професійного спілкування з колегами;

Рефлексивні – забезпечити особистісне професійне та особистісне зростання; вдосконалювати педагогічну майстерність.

1.4. Очікувані результати навчання:

- термінологію, зміст предмету, що вивчається, оволодіння практичними знаннями;
- філософські концепції, що реалізують необхідність та доцільність навчання дітей з особливими освітніми потребами;

- нормативно-правову базу реалізації інклюзивного навчання в умовах ЗЗСО;
- методичні особливості організації інклюзивного навчання у школі I ступеня
- застосовувати на практиці здобуті знання з метою ефективної організації інклюзивного навчання учнів із особливими освітніми потребами у школі I ступеня;
- реалізовувати педагогічний супровід учня з особливими освітніми потребами в мультидисциплінарній команді фахівців;
- застосовувати здобуті знання, уміння та навички у педагогічній діяльності.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин/ 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Інклюзивна освіта як провідна стратегія в освіті дітей з особливими освітніми потребами в Україні. Визначення понять «інклюзія», «інтеграція», «сегрегація». Порівняльна характеристика різних моделей навчання осіб з особливими освітніми потребами. Переваги інклюзивної форми навчання учнів із порушеним розвитком.

Історія спеціальної освіти та інклюзії. Моделі ставлення суспільства до порушень розвитку. Принципи інклюзивної освіти.

Вплив ідей діалектико-матеріалістичної філософії на розвиток інклюзивної освіти. Екзистенціалізм, прагматизм та становлення інклюзії. Постмодернізм, феноменологія та становлення інклюзії. Вплив філософії персоналізму на розвиток інклюзивної освіти. Значення ідей філософської антропології для становлення освіти людей із порушеннями розвитку.

Міжнародна політика і законодавча база інклюзивної освіти. Загальна Декларація ООН про права людини. Конвенція ООН про права дитини. Конвенція ООН про права людей з інвалідністю. Саламанська декларація.

Освітні закони України. Сучасна освітня нормативно-правова база. Закон України «Про освіту». Закон України «Про загальну середню освіту». Закон України «Про дошкільну освіту», Закон України «Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання». Закон України «Про внесення змін до Закону України "Про освіту" щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг».

Змістовий модуль 2. Реалізація філософських засад інклюзивної освіти в умовах закладів освіти. Форми надання освітніх послуг дітям з порушеннями розвитку в Україні. Характеристика спеціальної освіти в Україні. Спеціальні дошкільні та загальноосвітні шкільні заклади, навчально-реабілітаційні та оздоровчі багатопрофільні центри і т. ін. Особливості впровадження інклюзивного навчання в Україні, ресурсні можливості інклюзивної освіти.

Принципи організації навчальної діяльності в класах з інклюзивною формою навчання.

Характеристика навчальної діяльності учнів з порушеннями розвитку та їх спеціальних освітніх потреб: а) учнів з вадами слуху; б) учнів з вадами зору; в) учнів з тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ); г) учнів з розумовою відсталістю; д) учнів із затримкою психічного розвитку (ЗПР); е) учнів із порушеннями опорно-рухового апарату (ПОРА); ж) учнів із розладами аутичного спектру (РАС).

Комплексний підхід та його значення у процесі супроводу дітей із особливими освітніми потребами в умовах інклізії. Мультидисциплінарна команда та її діяльність в

умовах інклюзивного навчального закладу. Співпраця фахівців як умова успішності інклюзивного навчання педагогів.

Принципи сімейно зорієнтованого підходу до психолого-педагогічної роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами, готовність батьків до партнерської взаємодії. Цілі, етапи, зміст і форми ефективної взаємодії фахівців з батьками.

Роль сім'ї в процесі інтегрування дитини з вадами розвитку в загальноосвітнє середовище. Роль батьків в оцінюванні розвитку своєї дитини.

Завдання батьків як членів навчальної команди. Налагодження стосунків з педагогами та персоналом школи. Обмін конструктивною інформацією. Батьки – активні учасники шкільної громади. Волонтерство та адвокатство батьків.

Заклад з інклюзивною формою навчання. Принципи діяльності закладу. Алгоритм дій керівника закладу освіти під час зарахування на навчання дитини з особливими освітніми потребами. Методичні рекомендації керівникам закладів освіти з інклюзивним навчанням щодо проведення першої зустрічі команди з розробки індивідуального навчального плану. Принципи конфіденційності під час використання інформації про дитину, надану батьками та членами навчальної команди.

Закордонний досвід реалізації інклюзивної освіти. Реалізація науково-методичних засад інклюзивної освіти у США. Реалізація науково-методичних засад інклюзивної освіти у Канаді.

Реалізація науково-методичних засад інклюзивної освіти у країнах Європи. Реалізація науково-методичних засад інклюзивної освіти у країнах пострадянського простору.

Поняття «тьютер», роль тьютера у супроводі дитини з особливими освітніми потребами, обов'язки тьютера, відмінності між тьютером та вчителем. Історія тьютерства. Принципи та функції тьютерського супроводу. Типи тьютерських практик та напрями роботи тьютера. Взаємозв'язок тьютера з іншими учасниками команди (вчителем, дитиною із особливими освітніми потребами, з батьками).

3. Рекомендована література

Основна література

6. Будяк Л.В. Інклюзивне навчання в сільському загальноосвітньому закладі / Л.В.Будяк. - Черкаси: АТМ, 2010. – 214с.

7. Вавіна Л. Діти з особливими потребами у загальноосвітньому просторі: початкова ланка / Л.Вавіна, В.Засенко, А.Колупаєва, Т.Сак. – К.: Генеза, – 2004. - 152 с.

8. Ковалева Т.М. Професія «тьютер» / Т.М.Ковалева. – М.: Академія розвитку, 2017. - 246с.

9. Колупаєва А. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: [навчально-методичний посібник] / А.Колупаєва. - К.: Генеза, 2009. – 258с.

10. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: [монографія] / А.А.Колупаєва. – К.: Самміт-Книга, 2009. – 272 с.: іл. – (Серія “Інклюзивна освіта”).

11. Пантук. Т.І. Основи корекційної педагогіки: навчально-методичний посібник / Т.І.Пантук, О.В.Невмержицька. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ, 2009. - 324с.

12. Сак Т.В. Індивідуальний навчальний план учня з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі / Т.В.Сак // Дефектологія. – 2010. - № 3. – С.9-13.

13. Сак Т.В. Оцінювання навчальних досягнень учнів 1-2 класів в інклюзивному середовищі / Т.В.Сак // Дефектологія. – 2010. – №2. – С.3-6.

Допоміжна література

8. Дети с отклонениями в развитии: Методическое пособие для педагогов,

воспитателей массовых и специальных учреждений и родителей / сост. Н. Д. Шматко. – М.: Владос, 1997. – 360с.

9. Колупаева А.А. Психолого-педагогічна підтримка дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання в європейських країнах / А.А.Колупаева // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. – К.: Університет „Україна”. – 2006. – 275 с.

10. Колупаева А.А. Діти з особливими потребами та організація їх навчання / А.А.Колупаева, Л.О.Савчук. – К: Квінта, 2011. – 208с.

11. Психология детей с отклонениями и нарушениями психического развития / сост. В.М.Астапова, Ю.В.Микадзе. – СПб: Академиздат, 2001. – С. 195-236.

12. Основы коррекционной педагогики / под ред. В. А. Слостенина. — М.: Академия, 1999. – 297с.

13. Специальная педагогика / под ред. Н. М. Назаровой. — М.: Академия, 2000.- 411с.

14. Сак Т.В. Технологія портфоліо в інклюзивному класі / Т.В.Сак //Дефектологія. – 2009. – №4. – С.6-10.

INTERNET-ресурси

12. <http://edu-open.ru/Default.aspx?tabid=408>
13. www.education-inclusive.com
14. [http:// library.rehab.org.ua/ukrainian/psicho/hohlina](http://library.rehab.org.ua/ukrainian/psicho/hohlina)
15. <http://knowledgeloom.org/pd>
16. www.includingsamuel.com
17. www.includingsamuel.com/screenings/host.
18. www.IncludingAllKids.org
19. www.includingsamuel.com
20. www.includingsamuel.com/resources
21. <http://groups.to/includingsamuel/>
22. www.includingsamuel.com/screenings/host

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання - екзамен

5. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю: усний контроль здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування; усного обговорення методичних проблем; метод письмового контролю здійснюється за допомогою контрольних робіт, тестових завдань, творчих робіт, які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному та письмовому контролю.

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ ОСВІТНЬОЇ РОБОТИ ШКІЛ З ІНКЛЮЗИВНИМ НАВЧАННЯМ

**Авторська програма
варіативної навчальної дисципліни
підготовки магістр
напряму 01 Освіта
спеціальності 013 Початкова освіта
(Шифр за ОПП ВК 5)**

Програма розроблена

Кабельніковою Н.В., доцентом кафедри природничо-математичних дисциплін та логопедії, кандидатом педагогічних наук.

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни „**Інноваційні методики освітньої роботи шкіл з інклюзивним навчанням** ” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки студентів, які опановують рівень вищої освіти «магістр» зі спеціальністю «Початкова освіта», спеціалізацією «Логопедія» та «Дитяча психологія».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є інноваційні методики освітньої роботи з учнями із особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання.

Міждисциплінарні зв'язки: «Основи інклюзивної освіти», «Філософія інклюзивної освіти», «Загальна психологія», «Дитяча психологія», «Дидактика», «Теорія виховання», «Психодіагностика», «Корекційна педагогіка», «Спеціальна психологія».

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою вивчення дисципліни є формування професійної компетентності у майбутніх вчителів початкової школи через засвоєння ними науково-теоретичних та організаційно-методичних засад впровадження інноваційних методик у освітній процес дітей із особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання.

1.2. Завдання курсу:

методичні:

- ознайомити з педагогічними умовами організації комплексного підходу у наданні корекційних освітніх послуг в інклюзивному середовищі;

- сформуванню сучасні уявлення про зміст, принципи організації, особливості навчально-методичного забезпечення та механізми практичної роботи з особами, які мають порушення психофізичного розвитку, в загальноосвітніх навчальних закладах з інклюзивною формою навчання;

- озброїти вміннями та навичками міждисциплінарної та міжвідомчої взаємодії спеціалістів у вирішенні професійних завдань у галузі психолого-педагогічної діяльності з метою розробки і впровадження індивідуальної програми розвитку дитини в освітньому закладі з інклюзивною формою навчання;

- озброїти педагогічними прийомами організації внутрішньої інтеграції, спільної діяльності дітей та дорослих, спільної та індивідуальної діяльності дітей відповідно до вікових норм їх розвитку;

- озброїти студентів сучасними технологіями психолого-педагогічного супроводу, технологіями командної взаємодії.

виховні:

- формування мотивації до організації та реалізації інклюзивної форми навчання учнів із особливими освітніми потребами в умовах ЗЗСО;

- сприяти ефективному використанню майбутніми вчителями методів, прийомів форм організації навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами відповідно їх психофізичних можливостей, використовуючи інноваційні освітні технології

розвивальні:

- розвивати рефлексивну позицію майбутнього вчителя на педагогічну творчість, усвідомлення і аналіз власної діяльності;

- сформуванню в майбутніх учителів знань, умінь, навичок оцінки і контролю власної педагогічної діяльності під час реалізації інклюзивної форми навчання учнів із особливими освітніми потребами.

1.3. Компетентності:

Загальнонаукові – володіння чинними нормативно-правовими документами, що регламентують здобуття освіти учнями із особливими освітніми потребами, психофізіологічними та психолого-педагогічними особливостями навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами, принципами, методами, прийомами організації освітнього процесу учнів із особливими освітніми потребами, технологіями інноваційної педагогічної діяльності у навчальних закладах із інклюзивною формою навчання.

Загальнопрофесійні – володіння уявленнями про категорії осіб з порушеннями психофізичного розвитку, які є суб'єктами інклюзивної освіти, розуміння значення комплексного підходу у наданні корекційних освітніх послуг в інклюзивному середовищі; володіння сучасними уявленнями про зміст, принципи організації, особливості навчально-методичного забезпечення та механізми практичної роботи з особами, які мають порушення психофізичного розвитку, в загальноосвітніх навчальних закладах з інклюзивною формою навчання; здатність до ділових комунікацій у професійній сфері, знання основ ділового спілкування, навички роботи в команді; здатність розуміти високу соціальну значущість професії, відповідально і якісно виконувати професійні завдання, дотримуючись принципів професійної етики; здатність брати участь у міждисциплінарній та міжвідомчій взаємодії спеціалістів у вирішенні професійних завдань у галузі психолого-педагогічної діяльності з метою розробки і впровадження індивідуальної програми розвитку дитини в освітньому закладі з інклюзивною формою навчання; здатність організовувати міжособистісні контакти, спілкування дітей з порушеннями психофізичного розвитку та їх ровесників у процесі внутрішньої інтеграції, спільну діяльність дітей та дорослих, спільну та індивідуальну діяльність дітей відповідно до вікових норм їх розвитку; володіння сучасними технологіями психолого-педагогічного супроводу, технологіями командної взаємодії.

Спеціалізовано-професійні – здатність використовувати професійно-профільовані знання під час організації роботи мультидисциплінарної команди в освітньому закладі з інклюзивною формою навчання; здатність використовувати технології командної взаємодії; технології організації психолого-педагогічного супроводу дітей із особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання; організовувати та здійснювати навчальну, корекційну, розвивальну та виховну роботу з особами, які мають порушення психофізичного розвитку з урахуванням структури порушення, вікових та індивідуальних особливостей осіб, вимог освітніх стандартів, програм навчання та виховання в умовах інклюзивної освіти; застосовувати професійно-профільовані знання з освітнього менеджменту в управлінській діяльності навчального закладу з інклюзивною формою навчання.

Особистісними – здатність вивчати об'єкти і процеси з точки зору соціоекономічних та культурно-історичних умов їх виникнення; вибудовувати соціальну взаємодію на принципах толерантності; внутрішню мотивацію до самовдосконалення та саморозвитку на основі рефлексії своєї діяльності; розуміти та сприймати етичні норми поведінки відносно осіб з порушеннями психофізичного розвитку; виховання у студентів працьовитості, відповідальності до виконання завдань курсу, дисциплінованості, самостійності, формувати усвідомлення необхідності зростання педагогічної майстерності, самоосвіти, внутрішньої мотивації та психологічної готовності працювати з дітьми із особливими освітніми потребами.

Технологічні (діяльнісні) - володіння професійно-педагогічними вміннями реалізовувати педагогічні умови для організації інклюзивного навчання учнів з особливими освітніми потребами; виконувати професійно-педагогічні дії, що забезпечуються сукупністю набутих знань у галузі інклюзивної освіти; виявляти креативність.

Комунікативні – здатність організовувати адекватні взаємини між учнями з особливими освітніми потребами та їх однолітками з типовим розвитком у класі, які б сприяли ефективному вирішенню освітніх завдань інклюзивного навчання; організовувати адекватну взаємодію з батьками учнів з особливими освітніми потребами як активними учасниками освітнього процесу; володіти прийомами професійного спілкування з колегами;

Рефлексивні – забезпечити особистісне професійне та особистісне зростання; вдосконалювати педагогічну майстерність.

1.4. Очікувані результати навчання:

- вимоги освітніх стандартів, спеціальних програми навчання та виховання учнів із особливими освітніми потребами;

- особливості навчальної діяльності дітей з різними типами порушення психофізичного розвитку;

- склад членів мультидисциплінарної команди, їх функції та обов'язки;

- технології командної взаємодії;

- інноваційні технології організації освітнього процесу в класі з інклюзивною формою навчання;

- технології роботи з батьками учнів з особливими освітніми потребами;

- структуру індивідуальної програми розвитку дитини в освітньому закладі з інклюзивною формою навчання;

- технології психолого-педагогічного супроводу учня з особливими освітніми потребами під час інклюзивного навчання.

- брати участь у професійних дискусіях та інтерактивних обговореннях, логічно аргументуючи власну точку зору;

- використовувати інноваційні технології корекційно-розвивальної роботи в практичній діяльності;

- відповідально і якісно виконувати професійні завдання, дотримуючись принципів професійної етики;

- брати участь у міждисциплінарній та міжвідомчій взаємодії спеціалістів у вирішенні професійних завдань у галузі психолого-педагогічної діяльності з метою розробки і впровадження індивідуальної програми розвитку дитини в освітньому закладі з інклюзивною формою навчання;

- організовувати міжособистісні контакти, спілкування дітей з порушеннями психофізичного розвитку та їх ровесників у процесі внутрішньої інтеграції, спільну діяльність дітей та дорослих, спільну та індивідуальну діяльність дітей відповідно до вікових норм їх розвитку;

- організовувати та здійснювати навчальну, корекційну, розвивальну та виховну роботу з особами, які мають порушення психофізичного розвитку з урахуванням структури порушення, вікових та індивідуальних особливостей осіб, вимог освітніх стандартів, програм навчання та виховання в умовах інклюзивної освіти;

- застосовувати професійно-профільовані знання з освітнього менеджменту в управлінській діяльності навчального закладу з інклюзивною формою навчання.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин/ 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Інноваційні технології та методики здійснення оцінки стану розвитку та навчальних досягнень учнів із особливими освітніми потребами.

Технологія індивідуального планування. Індивідуальна програма розвитку. Визначення, мета розробки. Умови ефективності індивідуального планування. Етапи розробки індивідуальної програми розвитку. Процес індивідуального планування. Загальний огляд.

Методика складання індивідуального навчального плану учня. Підготовка до засідання для складання індивідуального навчального плану. Підготовка проекту індивідуального навчального плану. Склад базової команди супроводу учня з особливими освітніми потребами. Проведення комплексної оцінки сильних та слабких сторін учня. Адаптація та модифікація освітнього процесу. Впровадження індивідуального навчального плану. Внесення змін та доповнень у індивідуальний навчальний план.

Методика диференційованого оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими потребами. Сутність та завдання оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами. Критерії оцінювання навчальних досягнень. Методи безбального оцінювання. Оцінювання навчальних досягнень учнів із особливими освітніми потребами за допомогою портфоліо. Інструментарій оцінювання. Оцінювання на основі кінцевих результатів. Тестування в умовах інклюзії.

Командна підтримка учнів з особливими освітніми потребами. Базова команда, шкільна команда підтримки учня з особливими освітніми потребами та команда підтримки школи. Співпраця асистента вчителя з іншими учасниками команди. Цілі та типи співпраці у команді, перешкоди в командній роботі. Практика спільного викладання в інклюзивному класі. Моделі та форми спільного викладання. Методи та прийоми ефективного формування партнерських стосунків у процесі спільного викладання. Етапи розвитку партнерських стосунків у процесі спільного викладання. Особливості взаємодії вчителя інклюзивного класу зі спеціальним педагогом.

Змістовий модуль 2. Інноваційні технології, методики та методи організації освітнього процесу в класі з інклюзивною формою навчання. Корекційно-освітні технології, методики та методи роботи з учнями з особливими потребами. Технологія особистісно зорінтованого навчання. Методика диференційованого навчання. Методика традиційного інтенсивного навчання. Технологія кооперативного навчання. Технологія використання інтелектуальних карт в освітньому процесі. Технологія створення ситуації успіху. Проектна діяльність. Арттерапевтичні технології.

Диференційоване викладання як задоволення потреб усіх учнів класу. Науково-теоретичні засади диференційованого викладання. Етапи планування диференційованого викладання в інклюзивному класі. Взаємозв'язок диференційованого викладання та оцінювання. Принципи диференційованого викладання в інклюзивному класі.

Методики диференційованого викладання в інклюзивному класі. Адаптація змісту, процесу, продукту навчання та середовища. Модифікація змісту, процесу, продукту навчання та середовища. Варіювання вимог щодо виконання учнями завдань.

Організація роботи учнів з особливими потребами на уроці. Роль учителя в організації освітнього процесу. Вибір методів навчання. Особливості планування уроку в інклюзивному класі. Врахування індивідуальних особливостей в учнівському колективі.

Методика роботи педагогів з батьками учнів з особливими освітніми потребами Роль сім'ї в соціалізації дитини з особливими освітніми потребами. Етапи соціалізації дитини. Збір інформації батьками щодо роботи в інклюзивному класі. Методи, прийоми та форми роботи вчителя інклюзивного класу з батьками дитини з особливими освітніми потребами. Формування батьківської компетентності.

3. Рекомендована література

Основна література

1. Діти з особливими потребами в початковій школі: поради батькам: Книга 3. / за ред. А. Колупаєвої. – К.: Генеза, 2006. – 312с.
2. Діти з особливими потребами: поради батькам: Книга 1. / за ред. А. Колупаєвої. – К.: Генеза, 2004. – 264с.
3. Колупаєва А. А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади: [монографія]. - К.: Педагогічна думка, 2007. – 370с.
4. Колупаєва А.А. Діти з особливими потребами та організація їхнього навчання у початковій школі / А.А.Колупаєва, Л.О.Савчук.-К: Генеза, 2016. – 298с.
5. Мамайчук И.И. Психокоррекционные технологии для детей с проблемами в развитии / И.И.Мамайчук. – СПб.: Речь, 2003. – 301с.
6. Сак Т.В. Індивідуальний навчальний план учня з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі / Т.В.Сак // Дефектологія. – 2010. - №3. - С.3-8.
7. Сак Т.В. Тестування у спеціальній школі: доцільність, шляхи реалізації / Т.В.Сак // Корекційна педагогіка. – К.: ТНТ, 2009. – С. 211-235.
8. Сак Т.В. Оцінювання навчальних досягнень учнів 1-2 класів в інклюзивному середовищі / Т.В.Сак // Дефектологія. – 2010. – №2. – С.3-6.
9. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. / Г.К.Селевко. - М.: Академия развития, 1998.

Допоміжна література

1. Будяк Л.В. Інклюзивне навчання в сільському загальноосвітньому закладі / Л.В.Будяк. - Черкаси: АТМ, 2010. – 214с.
2. Вавіна Л. Діти з особливими потребами у загальноосвітньому просторі: початкова ланка / Л.Вавіна, В.Засенко, А.Колупаєва, Т.Сак. – К.: Генеза, – 2004. - 152 с.
3. Дети с отклонениями в развитии: Методическое пособие для педагогов, воспитателей массовых и специальных учреждений и родителей / сост. Н. Д. Шматко. – М.: Владос, 1997. - 360с.
4. Ковалева Т.М. Професія «тьютер» / Т.М.Коавлева. – М.: Академия развития, 2017. - 246с.
5. Колупаєва А. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: [навчально-методичний посібник] / А.Колупаєва. - К.: Генеза, 2009. – 258с.
6. Колупаєва А.А. Діти з особливими потребами та організація їх навчання / А.А.Колупаєва, Л.О.Савчук. – К: Квінта, 2011. – 208с.
7. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: [монографія] / А.А.Колупаєва. – К.: Самміт-Книга, 2009. – 272 с.: іл. – (Серія “Інклюзивна освіта”).
8. Колупаєва А.А. Психолого-педагогічна підтримка дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання в європейських країнах / А.А.Колупаєва // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. – К.: Університет „Україна”. – 2006. – 275 с.
9. Основы коррекционной педагогики / под ред. В. А. Сластенина. — М.: Академия, 1999. – 297с.
10. Пантюк. Т.І.Основи корекційної педагогіки: навчально-методичний посібник / Т.І.Пантюк, О.В.Невмержицька. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ, 2009. - 324с.
11. Психология детей с отклонениями и нарушениями психического развития / сост. В.М.Астапова, Ю.В.Микадзе. – СПб: Академиздат, 2001. – С. 195-236.
12. Сак Т.В. Технологія портфоліо в інклюзивному класі / Т.В.Сак // Дефектологія. – 2009. – №4. – С.6-10.
13. Специальная педагогика / под ред. Н.М. Назаровой. - М.: Академия, 2000.- 411с.

INTERNET-ресурси

1. <http://edu-open.ru/Default.aspx?tabid=408>
2. www.education-inclusive.com
3. [http:// library.rehab.org.ua/ukrainian/psicho/hohlina](http://library.rehab.org.ua/ukrainian/psicho/hohlina)
4. <http://knowledgeloom.org/pd>
5. www.includingsamuel.com
6. www.includingsamuel.com/screenings/host.
7. www.IncludingAllKids.org
8. www.includingsamuel.com
9. www.includingsamuel.com/resources
10. <http://groups.to/includingsamuel/>
11. www.includingsamuel.com/screenings/host

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання - залік

5. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю: усний контроль здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування; усного обговорення методичних проблем; метод письмового контролю здійснюється за допомогою контрольних робіт, тестових завдань, творчих робіт, які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному та письмовому контролю.

